

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

1305

Ltn
706

19 99

135

ԿՈՅՄ

ԳՐԴԱՆԻ
ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ

L. Ե. Ե.
706

ԿՈՅՄ

1905

ԽՐԱԳՐԵՑ
Ե. ԹՈՓՉԵԱՆ

**ԾԻՔԸ «ԱՌՅԱ» ՕՐԱՆՈՅՑՆԵ-
ՐԻ ՄԱՍԻՆ»**

«Կմաղթինք Ն. Յոփչեանին սկսած շահե-
կան ձեռնարկութեան մէջ յարատեւութիւնս և
կրուսանք, որ եթէ ժողովուրդը գնահատել
գիտնայ մեծապատիւ զիմնականին այս աշխա-
տութիւնք, ինքն ալ ժողովուրդը յաջորդ տա-
րիներու մէջ աւելի կգոհաննէ»: Հանդէս Ա.Ֆ-
սորեայ, 1904 թ. փետրուար:

«Յոփչեանի «Առյա»-ը օրացոյց հանդիսի
հմայրովը կճառագայթէ և սիրուն է չցձ յիրա-
ներին փաղփիւնք...» Բազմապատկեր 1904 թ. № 3

«Ն. Յոփչեան զգալի պէտք մը րացոյց,
հրատարակելով կանոնաւոր ընդարձակ օրա-
ցոյց մը, որին մէջ յրուսած սիրուն պատկեր-
ները, իւրաքանչիւր մասնագէտի կողմէ զրուսած
շահեկան յօդուածները «Առյաին» արժէքը կը-
րարձայնեն»: Բաւաստէր 1903 թ. № 10—11:

«Ն. Յոփչեանի 1904 թ. «Առյա» պատկերա-
զարդ օրացոյց-հանդէսը աչքի է ընկնում իւր
ստուար ծաւալով և ճօխ բովանդակութեամբ»:

Նար-Նար 1903 թ. № 212

«Ապագային պ. Յոփչեան անկասկած պի-
տի կատարելագործէ իր հրատարակութիւննե-
րը, որոնք ամեն կերպով արժանի են ջերմա-
զին բաժանելութեան»: Մարտ 1903 թ. № 12

«Առյա» օրացոյցը ամեն մի հայի սեղանի
անհրաժեշտ զիրք-կարոյ է լինել և զինն էլ
թանկ է... Պատի օրացոյցը սպուսած է մի
շատ լաւ մասածուսած և կազմած տարասակի
գրա... Մոցի օրացոյցի յաւելուածը բոլոր միւս

43737-46-6

1905 բուականին Բրիտանի և Տօմարական
բուական ՌՅԾԿ-ԾԵ.

Գիր տարւոյն	2.
Եօթներեակ	2.
Վերադիր	6.
Բնակատաններեակ	7.
Տանուտեր	Առիւծ.
ն ձայնք Ա.Չ. Բ.Չ. Գ.Չ. Դ.Չ. Չա- խակողմեան դասուն են (ակ. բի. զի. զի. աշխակողմեան են), սկսեալ ի բուն բարեկեղանէ:	

Տ Ա Ր Ե Մ Ո Ւ Տ Ք

Փոքր կամ Ազարիայի Մ 2(290) մարտի 21	
Հայոց Յայտ. և Տօմ. ՌՅԾԿ. օգոստ. 11	
» բուն Հայկայ Թուակ. 4398 »	11
Մանեղականաց 1323 Մուհարրէմ	1
Հրէից 5666 Բըբի	1
Լատին Նոր Տօմար 1905 դեկտեմ.	19

Շարժական sofi և ԿՈՏԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Օր Ծննդեան և Բնայնութեան յուն 61
Միջոց ուտիք անոթը (ԴԲ) օր. 32
Բարեկեղան տաշակերտից պան, փեթեթ 6
Օր Տեանընդառաջի 13

ՀԳ. 706 Գ- 23233-62

Բուն բարեկենդան կիր. փետր.	27
Օր Աւետման ս. Աստուածածնի 6-րդ շաբթ. եշ.	7
Զատիկ	17
Երևման խաչ մայիս	15
Համբարձումն եշ.	26
Հոգեգալուստ յունիս	5
Բարեկենդան Ս. Լուսաւորչի	26
Գիւտ նշխարաց Ս. Լուսաւորչի յուլ.	2
Բարեկենդան Վարդավառի պահ. »	17
Վարդավառ »	24
Միջոց շաբաթք պահօք »	3
Բարեկենդան Ս. Աստուած. օգոստ.	7
Վերափութ. ս. Աստուած. »	14
Միջոց շաբաթք պահօք. »	4
Բարեկենդան Սաչվերացի պահ. սեպ.	4
Սաչվերաց »	11
Բարեկենդան Վարդայ Ս. Սաչի	18
Վարագայ Ս. Սաչ. »	25
Միջոց ուտիք շաբաթք »	8
Գիւտ խաչ հոկտեմբ.	23
Բարեկ. Յիսնակի պահոց . . նոյեմ.	20
Բարեկ. Ս. Յակովբայ պահոց դեկտ.	11
Միջոց ուտիք աւուրք	13
Օր բարեկ. Ծննդեան պահ. եշ. դեկտ.	29

Կայսերական տօներ

23 սպրիլ—Անուանակոչութիւն Ն. Կ. Մ. Կայսրունի Ալէքսանդրա Ֆէօդորովնայի:

6 մայիս—Անուանակոչութիւն Ն. Կ. Մ. Կայսեր Նիկոլայ Ալէքսանդրովչի:	
14 » — Թաղադրութիւն Ն. Կ. Մ. Նիկոլայ Ալէքսանդրովչի և Ալէքսանդրա Ֆէօդորովնայի:	
25 » — Ծնունդ Ն. Կ. Մ. Կայսրունի Ալէքսանդրա Ֆէօդորովնայի:	
22 յուլիս — Անուանակոչութիւն Սյրի Թաղունի Մարիա Ֆէօդորովնայի:	
21 հոկտ.— Գահակալութիւն Ն. Կ. Մ. Կայսեր Նիկոլայ Ալէքսանդրովչի:	
14 նոյեմբ.— Ծնունդ Ն. Կ. Մ. Այրի Կայսրունու Մարիա Ֆէօդորովնայի:	
22 » — Ծնունդ և անուանակոչութիւն Ն. Կ. Մ. Թագածառանդ Միխայիլ Ալէքսանդրովչի:	
6 դեկ.— Անուանակոչութիւն Ն. Կ. Մ. Կայսեր Նիկոլայ Ալէքսանդրովչի:	

Տ Ա Խ Տ Ա Կ Օ Ր Ա

Օր.	Յունուար 31	Փետր. 28	Մարտ 31
Բ ₂ .	3 10 17 24 31	7 14 21 28	7 14 21 28
Գ ₂ .	4 11 18 25	1 8 15 22	1 8 15 22 29
Դ ₂ .	5 12 19 26	2 9 16 23	2 9 16 23 30
Ե ₂ .	6 13 20 27	3 10 17 24	3 10 17 24 31
Ուր.	7 14 21 28	4 11 18 25	4 11 18 25
Շբ.	1 8 15 22 29	5 12 19 26	5 12 19 26
Կիր.	2 9 16 23 30	6 13 20 27	6 13 20 27

	Յուլիս 31	Օգոստոս 31	Սեպտ. 30
Բ ₂ .	4 11 18 25	1 8 15 22 29	5 12 19 26
Գ ₂ .	5 12 19 26	2 9 16 23 30	6 13 20 27
Դ ₂ .	6 13 20 27	3 10 17 24 31	7 14 21 28
Ե ₂ .	7 14 21 28	4 11 18 25	1 8 15 22 29
Ուր.	1 8 15 22 29	5 12 19 26	2 9 16 23 30
Շբ.	2 9 16 23 30	6 13 20 27	3 10 17 24
Կիր.	3 10 17 24 31	7 14 21 28	4 11 18 25

*) Ծանոթութիւն. Հաստ թուանշանն եկեղեցական տօները, նոյնպէս և կայ տեաններում և դպրոցներում պարտապ

Յ Ո Յ Յ 1 9 0 5 Թ. *)

Ապրիլ 30	Մայիս 31	Յունիս 30
4 11 18 25	2 9 16 23 30	6 13 20 27
5 12 19 26	3 10 17 24 31	7 14 21 28
6 13 20 27	4 11 18 25	1 8 15 22 29
7 14 21 28	5 12 19 26	2 9 16 23 30
1 8 15 22 29	6 13 20 27	3 10 17 24
2 9 16 23 30	7 14 21 28	4 11 18 25
3 10 17 24	1 8 15 22 29	5 12 19 26

Հոկտեմբեր 31	Նոյեմբեր 30	Դեկտեմբ. 31
3 10 17 24 31	7 14 21 28	5 12 19 26
4 11 18 25	1 8 15 22 29	6 13 20 27
5 12 19 26	2 9 16 23 30	7 14 21 28
6 13 20 27	3 10 17 24	1 8 15 22 29
7 14 21 28	4 11 18 25	2 9 16 23 30
1 8 15 22 29	5 12 19 26	3 10 17 24 31
2 9 16 23 30	6 13 20 27	4 11 18 25

ըր ցոյց են տալիս Հայոց և Ռուսաց սերական տօները, երբ պետական և մունք չի լինում:

Պատկի խորհուրդն արգելում է

Իւրաքանչիւր չորեքմտին (երեքշաբթի լոյս չորեքշաբթի), ուրբաթմտին (հինգշաբթի լոյս ուրբաթ) և կիրակմտին (շաբաթ լոյս կիրակի): Տէրունական տօների նախընթաց երեկոներին: Այն կիրակի զիշերը, որի հետևեալ օրը սրբոց տօն չի կատարուում: Ծննդեան ութօրէից ընթացքում: Շաբաթապատերին, ամբողջ մեծ պատին և Յինանց օրերին, մինչև առաջին Յարութեան կիրակին (Նղիակնայ օրը): Վարդապատի երեք օրերը: Վերափութման ինն օրերին և ս. Սաշի ամբողջ շաբաթը:

Տարուայ չորս եղանակների սկիզբը

Գարունն սկսւում է Մարտի 9-ին և տևում է 92 օր 20 ժամ և 42 րոպէ:
Ամառն սկսւում է Յունիսի 10-ին և տևում է 93 օր, 14 ժամ և 11 ր.
Աշունն սկսւում է Սեպտեմ. 11-ին և տևում է 89 օր, 17 ժամ և 49 ր.
Զմեռն սկսւում է Դեկտ. 10-ին և տևում է 89 օր, 1 ժամ և 7 րոպէ:

ՅՈՒՆՈՒՄ
31 ՕՐ

0		1	ՆՏ
1	Շբ. զկ. գ. օր ծննդ. պահոց. Սրբոյն Բարսղէ հայրապետին և եզրօր նորին Գրիգորի Նիւսացւոյն, Սեղբեստրոսի Հոսմայ Հայրապետին և Արքա Նփրեմի Սուրբին Ասորոյ: Ս. Պատարագից առաջ կատարուում է Հայրապետական մայթանք տարեմուտի առիթով: Կազանդ և Տարեմուտ: Եւս Յ. և Ռ. օրոնց նաև տօն անուանակոչութեան Տեառն և յիշատակ Բարսղի հայրապետին:	12	14
2	✠ Կիր. աճ. Զ. զկնի Յիսնակի. գ. օր ծննդ. պահոց:	13	15
3	ԻՉ. աղ. և օր ծննդ. պահոց:	14	16
4	ԳՉ. բճ. գ օր ծննդ. պահոց: © ԼՐ. լուսն. 5 ժ. 34 ր. երեկ.: ԴՉ. բկ. Ճրագաթոյց Ծննդեան	15	17
		16	18

0	Յ Ո Ր Ե Ո Ւ Ը Ր	Է	ՆՏ
	և Աստուած. յայնուլթ. Տեանն մերոյ Յիս. Գրիստոսի: Ա. Պատարազից յետոյ նախատօնակ. երեկոյեան նաակատիր: Մինչև ամսիս 13-ը ամեն օր երեկոները նախատօնակ:		
6	Յ և Ռ. Ճրագալոյց Յայնուլթեան Տեանն:	17	19
	✦ Եջ. դձ. Տօն Ծննդեան և Մկրտութեան Տեանն մերոյ Յիսուսի Գրիստոսի: Զբօրնեաց հանդիսից յետոյ նախատօնակ: Ուտիր է մեզ ութ օր անմիջոց: Յ. և Ռ. Մկրտութիւն Տեանն:		
7	✦ Ուր. զԿ. ք օր Ծննդեան. երեկոյեան Հոգեհանգիստ ի յիշատակ համօրէն ննջեցելոյց: Յիւսակ մեակոյց:	18	20
	Յ. և Ռ. Յովհաննու Կարապետին:		
8	Շբ. դձ. 4 օր Ծննդեան: Տօն. և Յայսմ. Արաց Լ. օր:	19	21
	⊙ Արեգակը մտնում է Ջրհոս համաստեղութեան մեջ 1 ժ. 42 ր. առաւ.		
9	✦ Կիր. զԿ. 4 օր Ծննդեան:	20	22
10	Բշ. աձ. 6 օր Ծննդեան:	21	23
11	Գշ. աԿ. 4 օր Ծննդեան:	22	24
	Ը վերջ. ֆո. յու. 2 ժ. 45. առ.		

0	Յ Ո Ր Ե Ո Ւ Ը Ր	Է	ՆՏ
12	Գշ. քձ. 5. օր Ծննդեան:	23	25
13	✦ Եջ. քԿ. Տօն անուանակոչութեան Տեանն մերոյ Յիսուսի Գրիստոսի:	24	26
14	Ուր. դձ. ցանք. նախատօնակ. Այսօր երեկոյեան Ազգիս Վեճ. Հայրապետ, անուան սօնախմբութեան առիթով, եկեղեցական մեծաուժ հանդիսով իջնում է Մայր Տաճար:	25	27
15	✦ Շբ. զԿ. Տօն Ծննդեան Յովհաննու Կարապետին. ա. Պատարազից յետոյ կատարուում է Հայրապետական մաղթանք: Անուանակոչութիւն Վ. և Կ. և Օրբագնազոյն Կարողիսի ամենայն Հայոց Տ. Տ. Մկրտի Ս.	26	28
	Ս. Կօնիմոնում կատարում է հրախոսութիւն:		
16	✦ Կիր. դձ. ա. զԿնի Ծննդ. Հարամիրք:	27	29
17	Բշ. ԳԿ. սրբոյն Պարոսի Հայրապետին, Վլասոյ Կարկապոսին և Արիստոսոյ սարկաւաղին Վերջ ֆուտանօրեայ Ա-մաւ. մմր.	28	30
18	Գշ. աձ. սրբոյն Անտօնի, Տրեփանի, Պարոսմայ և Մնոփրիոսի ճգնաւորացն. Յ. և Ռ. ա. Աթանասի և Կերզի հայրապետացն: Սկիզբն բառասնօրեայ բ. մասին ձմրան:	29	31

Յ Ո Ւ Ն Ո Ւ Ա Ր		Լ	ՆՏ
0			
19	ԴՂ. աղ. պահք: նոր տօնար փետրուար	30	1
20	ԵՂ. բձ. սրբոյն Թէոդորոսի Թաղաւորին և մանկացն եփե- տոսի: ⊕ Ծն. լուս. 11 ժ. 56 ր. առ.	1	2
21	Ուր. բղ. պահք:	2	3
22	Շբ. գձ. սրբոյն Աթնասի և Կիւրղի հայրապետացն:	3	4
23	✠ Կիր. զղ. բ. զկնի Ծննդ. Հարսանիք:	4	5
24	ԲՂ. դձ. սրբոյն Կիրակոսի, Յողիզայի, Գորղիանոսի, Պօ- ղիբոտոսի և Գրիգորիոսի:	5	6
25	ԴՂ. զղ. սրբոյն Վահանայ Գող- թնացւոյն, Եւզինիայ Կուսին և հօրն նորա Փիլիպպոսի և մօրն Կղողեայ և երկուց եղբարցն՝ Սերգեայ և Ապիտոնի և երկուց ներքինեացն: Յ. եւ Ռ. Գ. Գ. Գ. Գ. Աստածաբանին:	6	7
26	ԴՂ. աձ. պահք:	7	8
27	ԵՂ. աղ. սրբոյն Եւզինէոսի, Մակարիոսի, Վաղբերիոսի, Կան- դիատոսի և Ակիւղասայ: Յ. և Ռ. փոխադրութիւն նշխարացն Յովհաննու Ոսկեբերանին: Չ առ. քառ. լուս. 9 ժ. 7 ր. առ.	8	9
28	Ուր. բձ. պահք:	9	10

Յ Ո Ւ Ն Ո Ւ Ա Ր		Լ	ՆՏ
0			
29	Շբ. բղ. սրբոյն Գրիգորի Աս- տուածաբանին:	10	11
30	✠ Կիր. գձ. գ. զկնի Ծննդ. Հարսանիք:	11	12
31	ԲՂ. զղ. սրբոյ Մակարայիցւոցն Եղիզարու բահանային և Շա- մունեայ և Եօթն որդւոց նորին: Յուճուարի 1-ից մինչև վերջը օրն եր- կարել է 1 ժ 55 ր.	12	13

ՓԵՏՐՈՒԱՐ		Լ	ՆՏ
28 ՕՐ			
0			
1	ԴՂ. դձ. սրբոց երկոտասան մարգարէիցն՝ Ովսեայ, Ամով- սեայ, Միքեայ, Յովիլեայ, Աբ- դիու, Նաոււմայ, Ամբակոււմայ, Յօնանու, Սովոնիայ, Անգեայ, Զաքարիայ և Մաղաբիայ:	13	14

Փ Ե Տ Ր Ո Ւ Ա Ր		Լ	ՆՏ
0			
2	ԴՉ. զԿ. պահք: Յ. և Ռ. Տեառներնդառաջ:	14	15
3	ԵՉ. աձ. սրբոյն Սովիթայ և ե- րկից դատերացն՝ Պիտտուի, Ել- պիսի և Ագապի:	15	16
4	Ուր. աԿ. պահք: ⊙ յր. յուս. 6 ժ. 18 ր. ևրեկ.	16	17
5	Շր. բձ. սրբոց որդւոց և թո- սանց սրբոյնն Գրիգորի Էս- սաւօրջին մերոյ՝ Արիստակիսի Վրդանիսի, Յուսէանն, Գրիգո- րիսի և Դանիէլի.	17	18
6	✠ Կիւր բԿ. գ. զԿնի Շննդ. Բարեկենդ. Առաջաւորաց պահ. ⊙ Արեգակը մեկուս և Զուկ հա- մաստեղութեան մեջ 4 ժ. 10 ր. ևրեկոյեան:	18	19
7	ԲՉ. դձ. ա. օր Առաջ. պահոց. Տօմ և Յայսմ. Մեհեկան ր. օր. Օր իջանելոյ շերմութեան ա- րևուն յօդս:	19	20
8	ԴՉ. զԿ. Բ օր առաջ. պահոց:	20	21
9	ԴՉ. դձ. գ օր առաջ. պահոց:	21	22
10	ԵՉ. զԿ. գ օր. առաջ. պահոց:	22	23
11	Ուր. աձ. և օր. առաջ. պահոց: Յիշատակ Յօնանու մարգարէին: Նախատօնակ: ⊕ Վերջ, քառ. յուս. 3 ժ. 28 ր. առաւ.	23	24

Փ Ե Տ Ր Ո Ւ Ա Ր		Լ	ՆՏ
0			
12	Շր. աԿ. սրբոյն Սարգսի զօ- րավարին և որդւոյ նորա Մարտիրոսին:	24	25
13	✠ Կիւր. բձ. և զԿնի ծննդ. նախատօնակ. արգելում է կրակի շուրջը պտտել, որը հեթանոսութեան Թափոցի սո- վորութիւն է:	25	26
14	✠ ԲՉ. բԿ. Տեառներնդառաջ. Օր իջանելոյ շերմութեան ա- րևուն ի շուրն.	26	27
15	ԴՉ. դձ. սրբոց Ատոկմեանց և Սուքիասեանց:	27	28
16	ԴՉ. զԿ. պահք: Նոր տոմար մարտ:	28	1
17	ԵՉ. դձ. սրբոց Ոսկեանց քահ.	29	2
18	Ուր. զԿ. պահք:	1	3
19	Շր. աձ. սրբոյն Իսահակայ Պարթևի հայրապետին մերոյ: ⊙ ծն. յուս. 0 ժ. 40 ր. ևրեկ. ✠ Կիւր. աԿ. Չ. զԿնի ծննդ. Հարսանիք:	2	4
20		3	5
21	ԲՉ. բձ. սրբոյն Մարկոսի եպիս- կոպոսին, Պիոնի քահանային, Կիւրղի և Բենիամինի սարկա- ւազացն և սրբոց վկայիցն Ար- դմաէի, Որմզդանայ և Սայէնի. նախատօնակ. Օր իջանելոյ շերմութեան ա-	4	6

0	Փ Ե Տ Ր Ո Ի Ա Ր	Լ	ՆՏ
22	ընուն ի հողն: Գշ. բկ. սրբոց Վեռնգեանց բահանայիցն:	5	7
23	Դշ. դձ. պահք. նախատօնակ:	6	8
24	✠ Եշ. զկ. սրբոց Վարդա- նանց զօրավարացն, 1036 վկայիցն, որք կատարեցան ի մեծ պատերազմին: Ս. Պատա- րագից յետոյ Հոգեհանգիստ ի յիշատակ համօրէն ննջեցելոց: Ազգային տօն: Յիշատ. մեռելոց:	7	9
25	Ուր. դձ. պահք: Սկիզբն պառաւանց ցրտոյն եօթն օր ութ զիշեր:	8	10
26	Շբ. զկ. Կ. Պօլտոյ սուրբ ժո- ղովոյն հարիւր յիսուն հայրա- պետացն: Երեկոյին ծածկին սեղանը վարագուրով: Ս առ. քառ. յուսն. 9 ժ. 52 ր. ստառ.	9	11
27	✠ Կիր. զկ. Բուն Բարեկե- ղան: Եւս Յ. և Ռ. Բուն Բա- րեկենդան:	10	12
28	Բշ. աձ. ա օր մեծի պահոց: Փնօրուարի 1-ից մինչև վերջը օրն երկարել է 2 ժ. 7 րոպէ:	11	13

0	Մ Ա Ր Տ	Լ	ՆՏ
	31 ՕՐ		
1	Գշ. աղ. ր օր մեծի պահոց:	12	14
2	Դշ. բձ. գ օր մեծի պահոց:	13	15
3	Եշ. բկ. դ օր մեծի պահոց: Վերջ ցրտոյն պառաւանց:	14	16
4	Ուր. դձ. ե օր մեծի պահոց:	15	17
5	Շբ. զկ. զ օր մեծի պահոց: սրբոյն Թէոդորոսի զօրավարին:	16	18
6	✠ Կիր. դձ. բ. Բառասնորդա- կան պահոց. է օր մեծի պահ. © Լր. յուսն. 7 ժ. 3 ր. ստառ.	17	19
7	Բշ. զկ. ը օր մեծի պահոց:	18	20
8	Գշ. աձ. թ օր մեծի պահոց: © արեգակը մտնում է Սոյ հա- մաստեղութեան մէջ 3 ժ. 47 ր. երեկ. Գարնանամուտ 3 ժ. 47 ր. երեկ. և հասարակած, որ լինի գիշեր և ցերեկ հաւասար: Տոմար և Յայսմ. Արեգ. ւ. օր.	19	21

Մ Ա Ր Տ		Լ	ՆՏ
0	Վերջ քառասնաութը երկրորդ մասին ձմրան. Պարսից նէվրուզ Բայրամ, ամանոր, և նոր օր արքայական:		
9	Դձ. ակ. ժ օր մեծի պահոց:	30	22
10	Եձ. բձ. ժա օր մեծի պահոց:	21	23
11	Ուր. բկ. ժք օր մեծի պահոց:	22	24
12	Շբ. դձ. ժզ օր մեծի պահոց. սրբոյն Կիւրղի Երուսաղէմայ հայրապետին և միւս Կիւրղի եպիսկոպոսին և մօրն նորա Աննայի:	23	25
	Է Վրջ. ֆառ. յուսն. 4 ժ. 14 ր. երեկ.		
13	✠ Կիր. զկ. դ. Քառասնորդական պահոց. ժզ օր մեծի պահոց. յիշատակ Աննաակիւն:	24	26
14	Բձ. դձ. ժե օր մեծի պահոց:	25	27
15	Դձ. զկ. ժզ օր մեծի պահոց:	26	28
16	Դձ. աձ. ժէ օր մեծի պահոց:	27	29
17	Եձ. ակ. ժք օր մեծի պահոց:	28	30
18	Ուր. բձ. ժթ օր մեծի պահոց:	29	31
19	Շբ. բկ. ի օր մեծի պահոց. սրբոյն Յովհաննու Երուսաղէմայ հայրապետին, և սրբոց հայրապետացն մերոց Յովհաննու Օձնեցւոյն, Յովհաննու Ուրտնեցւոյն և Գրիգորի Տաթևացոյն:	30	1

Մ Ա Ր Տ		Լ	ՆՏ
	Նոր Տօմար ապրիլ:		
20	✠ Կիր. զձ. դ Քառասն. պահոց. իա օր մեծի պահոց: Յիշատակ Տիսիսիւն:	1	2
21	Բձ. զկ. իբ օր մեծի պահոց: Թ ձնդ. յուսն. 1 ժ. 25 ր. առ.	2	3
22	Դձ. դձ. իզ օր մեծի պահոց:	3	4
23	Դձ. զկ. իզ օր մեծի պահոց: Միջիւն:	4	5
24	Եձ. աձ. իե օր մեծի պահոց:	5	6
25	Ուր. ակ. իզ օր մեծի պահոց: Յ. և Ռ. Աւետուհի ս. Աստուածածնի:	6	7
26	Շբ. բձ. իէ օր մեծի պահոց: Սրբոց մանկանցն քառասնից, որք ի Սեբաստիա կատարեցան:	7	8
27	✠ Կիր. բկ. և Քառասն. պճց. իբ օր մեծի պահոց: Յիշատ. Պատարիւն:	8	9
28	Բձ. դձ. իթ օր մեծի պահոց: Ծ Առ ֆառ. յուսն. 10 ժ. 35 ր. սուտ:	9	10
29	Դձ. զկ. Լ օր մեծի պահոց:	10	11
30	Դձ. դձ. լա օր մեծի պահոց:	11	12
31	Եձ. զկ. լբ օր մեծի պահոց: Մարտի 1-ից մինչև վերջը օրի երկարեղ և 2 ժ. 24 րոպե:	12	13

0		Ա Պ Ր Ի Լ		1 ՆՏ	
		30 ՕՐ			
1	Ուր աձ. 14 օր մեծի պահոց նախատօնակ. բացւում է պատարագին սեղանի վարագոյրը:	13	14	7	
2	✠ Շր. աղ. 14. օր մեծի պահ. արքայն Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ ստեղծիչ շարձարանացն և մտին ի վերայն. ս. պատարագից յետոյ ծածկւում է վարագոյրը:	14	15	7	
3	✠ Կիր. բձ. 2. Քառասն. պահոց. 16 օր մեծի պահոց: Յիշատակ Գալոսիաց:	15	16	7	
4	Բշ. բղ. 14 օր մեծի պահոց:	16	17	7	
5	Գշ. դձ. 15 օր մեծի պահոց:	17	18	7	
	⊙ յր. յուն. 7 ժ. 47 ր.			7	
6	Դշ. զղ. 16 օր մեծի պահոց. նախատօնակ. բացւում է վարագոյրը:	18	19	7	
7	✠ Եշ. դձ. 16 օր մեծի պահոց.	19	20	7	

0		Ա Պ Ր Ի Լ		1 ՆՏ	
		Աւետարանն ս. Աստուածածնի. երկեղեյան ծածկւում է վարագոյրը: Տօմ և Յայտ. Անեկան 1 օր:			
8	Ուր. զղ. 16 օր մեծի պահոց:	20	21		
9	Շր. աձ խա օր մեծի պահոց: Յիշատակ յարութեան Դազարու: Նախատօնակ. բացւում է վարագոյրը:	21	22		
	⊙ Արեգակը մտնում է ծուղ համաստեղութեան մեջ 3 ժ. 34 ր. սուս.				
10	✠ Կիր. աղ. պահք. Ծաղկազարդ. երկեղեյան դռնաբացէք: Յ. և Ռ. Ծաղկազարդ:	22	23		
11	Աւ. Բշ. բձ. պահք:	23	24		
12	Աւ. Գշ. զղ. պահք: Յիշատակ տանն հուսանաց:	24	25		
	⊕ Վերջ. քառ. յուն 4 ժ. 59 ր. սուս.				
13	Աւ. Դշ. զղ. պահք:	25	26		
14	✠ Աւ. Եշ. զղ. պահք Յիշատակ Ոսերուայի:	26	27		
15	Աւ. Ուր. դձ. պահք. Յիշատակ շարձարանաց և Խաչիութեան Տեառն մեծոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Նախատօնակ. թափոր թաղման:	27	28		
16	Աւ. Շր. զղ. ճրագոյց	28	29		

28228-62

0	Ա Պ Ր Ի Լ	Լ	ՆՏ
	Յարութեան. ս. Պատարագից յետոյ նախատօնակ. նաւակա-տիր:		
17	✠ Կիր. աձ. Զատիկ. Յարութիւն Տեառն մեծոյ Յիս. Կրիստոսի. Այսօրից սկսած մինչև բուն բարեկենդանի կերակին իւզաբերից աւետարանը կարգացուած է սեղանից, խկ բուն. բարեկ. կիրակուց մինչև ծաղկազարդ կարգացուած է աստեանից: Առաւօտեան և երեկոյեան Անդաստան:	29	30
	Ուսիք է մեզ սննդից մինչև Հաւրարձում:		
	Յ. և Ռ. Զատիկ, որոց ուտիք է մինչև նոր կիրակի:		
18	✠ Բշ. աղ. ք օր Զատիկ. Յիսուսակ մեակից: Երեկոյեան հողենանդիստ յիշատակ համօրէն ննջեցելոց:	1	1
19	✠ Գշ. բձ. 4 օր Զատիկ:	2	2
20	Դշ. բղ. 4 օր Զատիկ: ⊕ ձկնից. լուսն. 2 ժ. 10 ր. եր.	3	3
21	Եշ. գձ. և օր Զատիկ:	4	4
22	Ուր. գղ. 4 օր Զատիկ:	5	5
23	Շք. գձ է օր Զատիկ: Յիշատակ գլխատման Յովնանու Մկրտչի: Յ. և Ռ. ս. Կէտրգ:	6	6

0	Ա Պ Ր Ի Լ	Լ	ՆՏ
	Անուանակոչութիւն Ն. Կ. Մ. Թաղունի Կայսրուհւոյ Ալեքսանդրա Ֆէօդորովնայի:		
24	✠ Կիր. գղ. ք օր Զատիկ-Նոր Երակի (Կրկնագոսիկ) կրեկոյեան անդաստան:	7	7
25	Բշ. աձ. ք օր Յինանց:	8	8
26	Գշ. աղ. ժ օր Յինանց:	9	9
27	Դշ. բձ. ժա օր Յինանց: Չ սո. քառ. լուսն. 11 ժ. 22 ր. երեկ.	10	10
28	Եշ. բղ. ժք օր Յինանց:	11	11
29	Ուր. գձ. ժգ օր Յինանց:	12	12
30	Շք. գղ. ժգ օր Յինանց: Ապրիլի 1-ից մինչև այժմ օրը եր'յաւել է 2 ժ. 8 րոպե.	13	13

Մ Ա Յ Ի Ս		Է	ՆՏ
31 ՕՐ			
0			
1	✠ Կիր. դձ. Աշխարհամատրան կիրակի (Կանայ կիրակի): Առաւօտեան անդաստան:	14	14
2	Բշ. զկ. ԺԳ օր Յինանց:	15	15
3	Գշ. աձ. ԺԷ օր Յինանց:	16	16
4	Դշ. ակ. ԺԸ օր Յինանց:	17	17
5	Եշ. բձ. ԺԹ օր Յինանց:	18	18
6	⊙ լր. լուսն. 8 ժ. 39 ր. սուաւ. Ուր. բկ. ի օր Յինանց: Ծնունդ Ն. Կ Մ. Օգոստոսփառ Կայսեր Նիկիոյ Ալէքսանդրովչի: Շք. գձ. իա օր Յինանց: Տօմ և Յայսմ. Մարտի Բ. օր. ✠ Կիր. զկ (Կարմիր Կիրակի): Անդաստան երեկոյեան:	19	19
7	Շք. գձ. իա օր Յինանց: Տօմ և Յայսմ. Մարտի Բ. օր. ✠ Կիր. զկ (Կարմիր Կիրակի): Անդաստան երեկոյեան:	20	20
8	✠ Կիր. զկ (Կարմիր Կիրակի): Անդաստան երեկոյեան:	21	21
9	Բշ. զձ. իգ օր Յինանց: Յ. և Ռ. Տեղափոխութիւն նրշխարաց Նիկիոյոսի սքանչելագործին:	22	22

Մ Ա Յ Ի Ս		Է	ՆՏ
0			
	⊙ Արեգակը մտնում է Երկուրեակ համաստեղութեան մէջ 3 ժ. 24 ր. սուաւ.		
10	Գշ. զկ. իգ օր Յինանց:	23	23
11	Դշ. աձ. իե օր Յինանց:	24	24
12	Եշ. ակ. իգ օր Յինանց: € Վերջ. քառ. լուսն. 5 ժ. 50 ր. երեկ.	25	25
13	Ուր. բձ. իե օր Յինանց:	26	26
14	Շք. բկ. իը օր Յինանց: Նախատօնակ: Թագադրութիւն Ն. Կ. Մ. Օգոս. Կայսեր Նիկիոյ Ալէքսանդրովչի և Օգոստ. Կայսրուհւոյ Ալէքսանդրայ Յէօզորովնայի:	27	27
15	✠ Կիր. դձ. Տօն Երեման սրբոյ Քաջին Անդաստան առաւօտեան և երեկոյեան:	28	28
16	Բշ. զկ. 1 օր Յինանց:	29	29
17	Գշ. դձ. 1ա օր Յինանց:	30	30
18	Դշ. զկ. 1բ օր Յինանց:	1	31
19	Եշ. աձ. 1գ օր Յինանց:	2	1
20	Ուր. ակ. 1դ օր Յինանց: ⊙ Ծնդ. լուսն. 1 ժ. 1 ր. սու.	3	2
21	Շք. բձ. 1ե օր Յինանց:	4	3
22	✠ Կիր. բկ. 2. Կիր. Զատիկի: Անդաստան երեկոյեան:	5	4
23	Բշ. դձ. 1է օր Յինանց:	6	5
24	Գշ. զկ 1բ օր Յինանց:	7	6

Մ Ա Յ Ի Ս		Լ	ՆՏ
0			
25	Գշ. դձ. լԹ օր Յինանց: Նախատօնակի: Ծնունդ Ն. Կ. Մ. Թ. Կայսրուհւոյ Ալեքսանդրայ Ֆէօդորովնայի:	8	7
26	✠ Եշ. դկ. Համբարձումէն Գրիգորի: Անդաստան առաւօտեան և երեկոյեան:	9	8
27	Ուր. աձ. պահք. խա օր Յին. Ծ առ. Բառ. յուն. 10 ժ. 12 ր. առաւ.	10	9
28	Շր. աղ. խր օր Յինանց:	11	10
29	✠ Կիր. է. Կիր. Զատիկի. բձ. Երկրոց Ծաղկազարդ. Անդաստան առաւօտեան եւ երեկոյեան:	12	11
30	Բշ. բկ. խզ օր Յինանց:	13	12
31	Գշ. դձ. խե օր Յինանց: Մայիսի 1-ից մինչև վերջը օրն երկարել է 1 ժ. 23 րոպ.	14	13

Յ Ո Ւ Ն Ի Ս		Լ	ՆՏ
30 ՕՐ			
0			
1	Գշ. գկ. պահք. խղ օր Յինանց:	15	14
2	Եշ. դձ. խե օր Յինանց:	16	15
3	Ուր. գկ. պահք խր օր Յին.	17	16
4	Շր. աձ. խթ օր Յինանց. նախատօնակի:	18	17
5	☉ ր. յուն. 7 ժ. 23 ր. երեկ. ✠ Կիր. աղ. Հոգեգալուստ (Պննտէկոստէ—յիսներորդ օր Զատիկի): Անդաստան առաւօտեան և երեկոյեան: Յ. և Ռ. Հոգեգալուստ: Բարեկենդան Եղիական պահոց:	19	18
6	Բշ. բձ. բ օր Հոգեգ. պահք:	20	19
7	Գշ. բկ. գ օր Հոգեգ. պահք: Տօմ և Յայսմ. Մարգար Լ օր:	21	20
8	Գշ. դձ. պահք դ օր Հոգեգալ.	22	21
9	Եշ. գկ. պահք և օր Հոգեգ. ☉ Արեգալը մանուս է Խեցղեաին համաստեղութեան մէջ 11 ժ	23	22

Ը	Յ Ո Ւ Ն Ի Ս	Օ	ՆՏ
	45 ր. առաւ. Ամսադրամուտ 11 ժ. 45 ր. և 2 Արեւադարձ: Յերեկն սկսում է կարճանայ, իսկ գիշերը երկար. Ուր. դձ. պահք. գ օր Հողեղ. Շք. զկ. է օր Հողեղ. Է Վերջ. խո. լուս. 4 ժ. 3½ ր. առաւ.		
10	✠ Կիր. աձ. ա կիր. Յարու- թեան: Յիշատակ եղբայր սար- գարէին: Նախատօնակ: Առաջին պսակ: Հարսանիք:	24	23
11	Բշ. ակ. սրբոց կուսանացն Հոփոսիմեանց: Նախատօնակ: Եկեղեցակաւ հանդես Հոփոսի- մեի վանքում:	25	24
12	Գշ. բձ. սրբոց կուսանացն Գայիանեաց: Եկեղեց. հանդես Գայիանեի վանքում:	26	25
13	Դշ. բկ. պահք: Նախատօնակ: Եշ. դձ. սրբոցն Յովհաննու Կարապետին և Աթանազիսեայ Կաթողիկոսին: Եկեղեց. հան- դես Շողակարի վանքում:	27	26
14	Ուր. զկ. պահք. նախատօնակ: Եշ. դձ. սրբոցն Յովհաննու Կարապետին և Աթանազիսեայ Կաթողիկոսին: Եկեղեց. հան- դես Շողակարի վանքում:	28	27
15	Ուր. զկ. պահք. նախատօնակ: Եշ. դձ. սրբոցն Յովհաննու Կարապետին և Աթանազիսեայ Կաթողիկոսին: Եկեղեց. հան- դես Շողակարի վանքում:	29	28
16	Ուր. զկ. պահք. նախատօնակ: Եշ. դձ. սրբոցն Յովհաննու Կարապետին և Աթանազիսեայ Կաթողիկոսին: Եկեղեց. հան- դես Շողակարի վանքում:	1	29
17	✠ Շք. դձ. Տօն սրբոցն Գրի- գորի Լուսաւորչին մերոյ և Ին ի վիրապէն: Նախատօնակ: Այսօր երեկոյեան վեհ. Հայրա-	2	30
18		3	1

Օ	Յ Ո Ւ Ն Ի Ս	Ը	ՆՏ
	պետը եկեղ. մեծաշուք հանդի- սով իջնում է Մայր Տաճար: Յ Մենդ. լուս. 1 ժ. 45 ր. երեկ. Նոր Տօմար յուլիս.		
19	✠ Կիր. զկ. բ զկնի Հողեղայ. Տօն Կարապիկէ սրբոյ Էջ- միածնի: Ս. Պատարագից յե- տոյ բոլոր հայ եկեղեցիներում կատարւում է Հայրապետական մաղթանք: Հարսանիք: Երեկոյեան լուսավառութիւն Տաճարի դաւթում և ճեմարան. Բշ. աձ. սրբոց մանկանցն Բեթ- ղէնէմի և Ակակիոսի վկային, Մովկիմայ քահանային և Կոս- րատիոսի զինուորին:	4	2
20	Գշ. ակ. սրբոց կուսանացն Նունեայ և Մանեայ:	5	3
21	Դշ. բձ. պահք:	6	4
22	Եշ. բկ. սրբոց իշխանացն Սա- հակայ և Յովսէփայ և վկայիցն Սարգսի և Բազուսի:	7	5
23	Ուր. դձ. պահք: Յ. և Ռ. Ծննդ. Յովհ. Կարապետին:	8	6
24	Շք. զկ. սրբոցն Ներսէսի Մեծի Հայրապետին մերոյ և Սարգայ Կաթողիկոսին:	9	7
25	Չ առ. խո. լուս. 10 ժ. 56 ր. երեկ.	10	8

Յ Ո Ւ Ն Ի Ս		Լ	ՆՏ
0			
26	✦ Կիր. դձ. դ զինի Հոգեգալ. Բարեկենդան ս. Լուսաւորչի պահոց:	11	9
27	Բշ. զկ. պահք: Սրբոյն Եղիփանու Կիպրացւոյն, Բարեկայ հայրապետին և երից աշակերտաց նորին:	12	10
28	Դշ. աձ. պահք: Սրբոյն Կոստանդիանոսի թագաւորին և մօրն նորա Հեղինեայ:	13	11
29	Դշ. աղ. պահք.	14	12
30	Եշ. բձ. պահք. սրբոյն Թէոդոտոնի Գաղատացւոյն և Թալիլեայ բժշկին և եօթն կուսանացն, սրբ յԱնկիւրիա կատարեցան:	15	13
	Յունիսի 1-ից մինչև օրս օրը կարճացել է 0 ժ. 22 րոպէ:		

Յ Ո Ւ Լ Ի Ս		Լ	ՆՏ
31 ՕՐ			
1	Ուր. բկ. պահք: Նախատօնակ:	16	14
2	✦ Շբ. դձ. Գիւս Նեխարաց սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչի մերոյ: Յ. և Ռ. Գիւս Տփոյ ս. Աստուածամանի:	17	15
3	✦ Կիր. զկ. դ. զինի Հոգեգալ. Հարսանիք:	18	16
	⊙ յ. յուս. 8 ժ. 18 ր. տաւ.		
4	Բշ. դձ. սրբոյ վկայիցն Անտօնինոսի, Թէոփիլոսի, Անիբատոսի և Փոթիկոսի:	19	17
5	Դշ. զկ. սրբոյն Դանիէլի մարգարէին և երից մանկանցն՝ Սեղբարայ, Միսաբայ և Արեթնազովի:	20	18
6	Դշ. աձ. պահք: Տօմար և Յայսմ.: Հրոտից Լօր:	21	19
7	✦ Եշ. աղ. սրբոյ թարգմանչացն մերոց Սահակայ և	22	20

Յ ՈՒ Լ Ի Ս		Լ	ՆՏ
0	Մեարովալայ: Այսօր Մայր Աթոռի միաբան- ները և ձեմարանի սաները զնոււմ են Օշական զիւղը, ուր կատարուում է եկեղ. մեծ հան- դէս:		
8	Ուր. բձ. պահք:	23	21
9	Շբ. բկ. Սրբոյն Տրդատայ թա- գաւորին մերոյ և Աշխէն տիկ- նոջն և Սոսրովիդիստոյն: Նա- խատօնակ:	24	22
10	✠ Կիր. զձ. և. զկնի չոգեգալ. Գիւռ Տփոյ ս. Աստուածածնի: Հարսանիք: ⊕ Արեգակը մտնում է Առիւծ համաստեղութեան մէջ 10 ժ. 40 ր. երեկ: ☾ վրջ. քառ. շաբաթ. 5 ժ. 29 ր. երեկ.	25	23
11	Բշ. զկ. սրբոյն Կայխարատոսի և 49 վկայիցն և Դոսեկիւնոսի քահանային:	26	24
12	Դշ. զձ. սրբոյն Զաքարիայի մարգարէին:	27	25
13	Դշ. զկ. պահք:	28	26
14	Եշ. աձ. սրբոյն Եղիսէի մար- գարէին:	29	27
15	Ուր. աղ. պահք:	30	28
16	Շբ. բձ. սրբոց երկոտասանից	1	29

Յ ՈՒ Լ Ի Ս		Լ	ՆՏ
0	առաքելոցն Քրիստոսի և սրբոյն Պօղոսի երեքտասան առաքելոյն: ✠ Կիր. բկ. 2. զկնի չոգեգ. բարեկեհական վարդապատի պա- հոց:		
17	✠ Կիր. բկ. 2. զկնի չոգեգ. բարեկեհական վարդապատի պա- հոց:	2	30
18	Բշ. զձ. ա օր վարդ. պահոց: Նոր Տօմար օգոստոս: ⊕ Ծնունդ. յուս. 2 ժ. 40 ր. առ. Գշ. զկ. բ օր վարդ. պահոց:	3	31
19	Դշ. զձ. գ օր վարդ. պահոց:	4	1
20	Դշ. զձ. գ օր վարդ. պահոց:	5	2
21	Եշ. զկ. դ օր վարդ. պահոց:	6	3
22	Ուր. աձ. և օր վարդ. պահոց: Անուանակոչութիւն Ն. Կ. Մ. Մայր թագ. Կայսրուհւոյ Մա- րիայ Ֆէօդորովնայի:	7	4
23	Շբ. աղ. Յիշատակ Տապանակին Հնոյ և Տօն Նորոյս ս. Եկե- ղեցւոյ: Նախատօնակ: Նաւակա- տիք:	8	5
24	✠ Կիր. բձ. Վարդապառ: Պայծառակերպութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Ան- դաստան առաւօտեան և երեկո- յեան: Միջոց ուտիքը 2 շաբաթ է: ✠ Բշ. բկ. բ օր վարդ. երեկո- յին չոգեհանգիստ ի յիշատակ համօրէն ննջեցելոց: Յիշատակ մեռելոց:	9	6
25	Միջոց ուտիքը 2 շաբաթ է: ✠ Բշ. բկ. բ օր վարդ. երեկո- յին չոգեհանգիստ ի յիշատակ համօրէն ննջեցելոց: Յիշատակ մեռելոց:	10	7

Ս առ. խոս. լուսն. 11 ժ. 51 ր.
սոսուօս.

26	Գշ. գձ. 4 օր Վարդ.	11	8
27	Գշ. գկ. պահք:	12	9
28	Եշ. գձ սրբոյն Եսայիայ մար- գարէին:	13	10
29	Ուր գկ. պահք: Նախատօնակ:	14	11
30	✠ Շր. աձ. սրբոյն Թագէտի առաքելոյն մերոյ և Մանգլխոյ կուսին:	15	12
31	✠ Կիր. ահ. բ գկնի Վարդա- վառի: Հարսանիք: Յուլիսի 1-ից մինչև վերջը օրը կարճացիլ և 1 ժ. 47 ր.	16	13

31 ՕՐ

1	Բշ. բձ. սրբոյն Կիլիկիանոսի եպիսկոպոսին և քառասուն և հինգ վկայիցն և սրբոց կուսա- նացն Յուստիանայ, Եւփիմայ և Բրիստիանայ:	17	14
2	Գշ. բկ. սրբոյն Աթանազիսեայ եպիսկոպոսին և տասն աշա- կերտացն և հինգ վկայիցն: © լր. լուսն. 9 ժ. 2 ր. երեկ.	18	15
3	Գշ. գձ. պահք:	19	16
4	Եշ. գկ. սրբոց նախահարցն Ա- ղամայ, Արեւի, Սեթայ, Ենով- սայ, Ենովբայ, Նոյի, Մելքիսե- թէկի, Արրանամու, Իսահակայ, Յակովբայ, Յովսէփայ, Մովսի- սի, Ահարոնի, Եղիազարու, Յե- սուայ, Մամուէլի, Մամիսոնի, Յեփթայայ, Բարաբայ, Գեղէնի, և այլոց սրբոց նախահարցն:	20	17

Օ Գ Ո Ս Տ Ո Ս		Լ	ՆՏ
5	Ուր. դձ. պահք: Տօմ. և Յայսմ. Աւելիաց Զ օր:	21	18
6	Շք. դկ. Եփեսոսի սուրբ ժողովոյն երկու հարիւր հայրապետացն: Յ. և Ռ. այլակերպութիւն Տեան:	22	19
7	Կ Կիր. աձ. Գ. զկնի վարդ. Բարեկենդանս ու. Ասուածածնի պահոց:	23	20
8	Բշ. ալ. ա օր ու. Աստուածածնի պահոց:	24	21
9	Գշ. բձ. բ օր ու. Աստուածածնի պահոց:	25	22
10	Դշ. բկ. դ օր ու. Աստուածածնի պահոց: ⊕ Վօշ. Բառ. շուսն. 6 ժ. 13 ր. առաւ.	26	23
11	Եշ. դձ. դ օր ու. Աստուածածնի պահոց: Տօմարական բուն և շարժական թուական հայոց ՏՅԶԷ=4397. Նաւասարդ Լ. օր: ⊕ Արեգակը մեծում և Կոյս համասնեղորթեան մեջ 5 ժ. 23 ր. առաւ.	27	24
12	Ուր. դկ. ե օր ու. Աստուածածնի պահոց: Նախատօնակ:	28	25
13	Շք. դձ. Տօն Շողակաքի սրբոյ Էջմիածնի, ըստ տեպիանս ու.	29	26

Օ Գ Ո Ս Տ Ո Ս		Լ	ՆՏ
	Գրիգորի Լուսաւորչին մերոյ: Ս. Պատարագից յետոյ ու. Էջմիածնի Մայր Տաճարում կատարուած է Հայրապետական մարտնի: Նախատօնակ: Նաւակատիք:		
14	Կ Կիր. դկ. Վերափոխումն ու. Ասուածածնի. ու. Պատարագին կատարուած է խաղողի օրհնութիւն: Անդաստան առաւօտը և երեկոյին: Նախատօնակ:	1	27
15	Միջոց ուտիքն երեք շաբաթ է: Կ Բշ. աձ. բ օր Վերափ. Նախատօնակ: Երեկոյեան հոգեհանգիստ ի յիշատակ համօրէն ննչեցելոց: Յիշատակ մեռելոց: Յ. և Ռ. վերափոխումն:	2	28
16	Գշ. ալ. դ օր վերափ. նախատօնակ:	3	29
17	Դշ. բձ. պահք. դ օր վերափ. նախատօնակ:	4	30
18	⊕ Ծնունդ ըստ. 3 ժ. 24 ր. եր. Եշ. բկ. ե օր վերափ. նախատ. Նոր Տօմար սեպտեմբեր.	5	31
19	Ուր. դձ. պահք. դ օր վերափ. նախատօնակ:	6	1
20	Շք. դկ. է օր վերափ. նախատ.	7	2

Օ Գ Ո Ս Տ Ո Ս		Լ	ՆՏ
21	✠ Կիր. դձ. ք օր վերափ. նախատօնակ:	8	3
22	Բշ. զկ. Թ. օր վերափոխ.	9	4
23	Գշ. աձ. սրբոցն Յովակիմայ և Աննայի, ճնողաց ս. Աստուածածնի և կանանցն Իւղաբերից: Ծ առ. ֆառ. ըսն. 1) Ժ. 35 ր. առ. Դշ. ակ. պահք:	10	5
24	Եշ. բձ. սրբոցն Երեմիայ մարգ.	11	6
25	Ուր. բկ. պահք:	12	7
26	Շր. գձ. սրբոց առաքելոցն Թովմայի, Յակովբայ և Շմաւոնի. նախատօնակ:	13	8
27	✠ Կիր. զկ. գ զկնի ս. Աստուածածնի. Գիւս Գոսւոյ ս. Ասուածածնի: Հարսանիք:	14	9
28	Բշ. դձ. սրբոցն Ստեփաննոսի Ուննեղացն և վկայիցն Գոհարինայ, Ծամիղէսի, Տաբրիկոսի և Ռատրիկոսի. Յ. և Ռ. զլխատունն Յովհ. Մկրտչի:	15	10
29	Գշ. զկ. սրբոց մարգարէիցն Եղեկիէլի, Եզրի և Զարարիայի, հօրն Յովհաննու Մկրտչին:	16	11
30	Դշ. աձ. պահք: Յ. և Ռ. Գիւս Գոսւոյ ս. Աստուածածնի:	17	12
31	© ըր. ըսն. 9 Ժ. 46 ր. առ. Օգոստոսի 1-ից մինչև վերջը օրը կարճացել և 2 Ժ. 18 ր.	18	13

Ս Ե Պ Տ Ե Մ Բ Ե Ր		Լ	ՆՏ
30 ՕՐ			
1	Եշ. ակ. սրբոցն Յովհաննու Կարապետին և Յովբայ արդարոյն:	19	14
2	Ուր. բձ. պահք:	20	15
3	Շր. բկ. Նիկիոյ սուրբ Ժողովոյն, երեք հարիւր ութսուսան հայրապետացն:	21	16
4	✠ Կիր. գձ. Դ զկնի ս. Աստուածածնի. բարեկենդան ս. Սաչի:	22	17
5	Բշ. զկ. ա օր ս. Սաչի պահոց:	23	18
6	Գշ. դձ. բ օր ս. Սաչի պահոց:	24	19
7	Դշ. եկ. գ օր ս. Սաչի պահոց: նախատօնակ: © վերջ. ֆառ. ըսն. 6 Ժ. 57 ր. երեկ.	25	20
8	✠ Եշ. աձ. դ օր ս. Սաչի պհոց: Տօն Ծննդեան ս. Ասուածածնի ի յԱննայէ: Եւս Յ. և Ռ. Ծնդ. ս. Աստուածածնի:	26	21

Ս Ե Պ Տ Ե Մ Բ Ե Ր		Լ	ՆՏ
0			
9	Ուր. ակ. Ե օր ս. Պաշի պահոց:	27	22
10	Շր. բձ. Տօն ս. Եկեղեցւոյ ի նաւակատիս ս Պաշի: Նախատօնակ. նաւակատիք: Տօմ. և Յայսմ. Հոռի. Լ. օր:	28	23
11	✠ Կիր. բկ. Խաչվեաց: Անդաստան առաւօտեան. երեկոյեան թափոր Պաչվեացի: Թ Արեգակը մտնում է Կշիռ համաստեղութեան մեջ 2 ժ. 26 ր. առաւօտեան: Աշնանամուտ 2 ժ. 26 ր. առ. օր եւ գիշեր հաւասար:	29	24
12	✠ Բշ. դձ. Տօն Պաշի. երեկոյին հոգեհանգիստ ի յիշատակ համօրէն ննջեցելոց: Յիշատակ մեռելոց:	30	25
13	Դշ. զկ. Տօն եկեղեցւոյ:	1	26
14	Դշ. դձ. պհք. Տօն եկեղեցւոյ: ԅ. և Ռ. Պաչվեաց:	2	27
15	Եշ. զկ. Տօն եկեղեցւոյ: Թ Մնկ. յուսն. 4 ժ. 8 ր. առ.	3	28
16	Ուր. աձ. պհք: Տօն Պաշի:	4	29
17	Շր. ակ. Տօն Պաշի:	5	30
18	✠ Կիր. բձ. Բ. զկնի Պաշի. բարեկենդան վարագոյ ս. Պաշի: Նոր Տօմար Հոկտեմբեր:	6	1
19	Բշ. բկ. պահք. սրբոցն Մամասայ, Փելիքախմունի և Սիմէոնի	7	2

Ս Ե Պ Տ Ե Մ Բ Ե Ր		Լ	ՆՏ
0			
20	Սիւնակեցւոյն: Դշ. դձ. պահք: Սրբոց կուսանաց Փեփրոնիայ, Մարիանեայ և Շուշանայ դստեր Մեծին վարդանայ:	8	3
21	Դշ. զկ. պահք:	9	4
22	Եշ. դձ. պահք. սրբոց հայրապետացն Բարազամու, Անթիմոսի և Երանոսի:	10	5
23	Ծ առ. Բառ. յսն. 1 ժ. 19 ր. և ր.		
24	Ուր. զկ. պահք. նախատօնակ: Շր. աձ. սրբոցն Գէորգայ բաշամարտիկ զօրավարին, Աղորտոսի և Ռամանոսի երգեցողին: Նախատօնակ: Այսօր ս. Պատարագից յետոյ սովորականի համաձայն Մայր Աթոռի միաբանները և ճեմարանի սաները եկեղեցական թափորով գնում են Գէորգ Դ. կաթողիկոսի շիրմի վրայ հոգեհանգիստ կատարում, իսկ յետոյ գնում են ճեմարան, ուր կատարում է զպրոցական հանդէս և հաշուետուքի ռուսումնակ. տարու: Երեկոյեան ժամերգութեան վեհ. ս. Հայրապետը եկեղեցական մեծաշուք հանդիսով իջնում է Մայր Տաճարը:	11	6
		12	7

	Երեկոյին լուսավառութիւն ճեմարանի գաւթում:		
25	✠ Կիր. աղ. դ զկնի ս. Սաչի: Տօն Վարապայ Խաչի: Հարսանիք: Ս. Պատարագից յետոյ կատարում է Հայրապետական մաղթանք: 12-րդ սարեղարձ Օծման Վեհ. և սրբանազոյն Կարաղիլոսի ամենայն Հայոց Տ.Տ. ՄկերսչիՍ. Երեկոյին լուսավառութիւն Մայր Տաճարի և ճեմարանի գաւթում:	13	8
26	Բշ. բձ. սրբոցն Դաւթի Դունցւոյն և վկայիցն Ղամբէոսի և Ղամբէունհոյն:	14	9
27	Գշ. բկ. սրբոցն Եւստաթէոսի և կնոջն նորա Թէոփիստոսի և Երկուց որդւոցն և սրբոց կուսանացն Երմոնեայ և Նեբտառինեայ:	15	10
28	Դշ. դձ. պահք:	16	11
29	Եշ. գկ. Սրբոց իշխանացն Սահակայ և Համազասպայ:	17	12
30	Ուր. դձ. պահք: Յ. և Ռ. ս. Գր. Լուսաւորչիմ մերոյ: ⊕ Ծննդ. յուսն. 10 ժ. 30 ր. և ր. Սեպտեմբերի 1-ից մինչև վերջը օրը կարճացել է 2 ժ. 17 ր.	18	13

1	Շր. դկ. սրբոց Լօթնասուն Երկու աշակերտացն Բրիտանոսի: Յ. և Ռ. պոսպանութիւն ս. Ասուածամկի:	19	14
2	✠ Կիր. աձ. Դ. զկնի ս. Սաչի: Հարսանիք:	20	15
3	Բշ. աղ. սրբոցն Փոկասու հայրապետին և Երանոսի հետևողին և առաքելոցն:	21	16
4	Դշ. բձ. սրբոց կուսանացն Թեկղի, Վարվառեայ և Պեղեզեայ:	22	17
5	Դշ. բկ. պահք:	23	18
6	Եշ. գձ. Սրբոցն Պանդալէոնի բժշկին, Երմողեայ քահանային և Եպրաքսեայ կուսին:	24	19
7	Ուր. գկ. պահք: ⊕ վերջ. փառ. յուսն. 7 ժ. 41 ր. առաւ.	25	20
8	Շր. դձ. Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետացն մերոց՝ Մեսրոփ-	26	21

0	Հ Ո Վ Տ Ե Մ Բ Ե Ր	Լ	ՆՏ
	բայ, Եղիշէի, Մովսիսի Բերթողին, Դաւթի Անյաղթ փիլիսոփային, Գրիգորի Նարեկացւոյն և Ներսիսի Կլայեցւոյն:	27	22
9	✠ Կիր. զԿ. Ե զԿնի ս. Պաշի: Հարսանիք:		
10	Բշ. աձ. Գիւտ նշխարաց սրբոյն Գրիգորիսի Աղուանից կաթողիկոսի և սրբոց հարցն՝ Թաթլոյ, Վարոսի, Թովմասի, Անտոնի և Կրոնիղեայ և 7-ն խոտածարակացն, որք Իննակնեայ վանան կատարեցան:	28	23
	Տօմ. և Յայսմ. Աահմի. Լ. օր. Գշ. աԿ. Սրբոց առաքելոցն՝ Անանիայի, Մատթէի, Բառնաբայ, Փիլիպպոսի, Յովհաննու Շիղայի և Սիւղիանոսի:	29	24
11	⊕ Արեգակը մեկուսի կ Կարիս համաստեղութեան մեջ 11 ժ. 6 ր. առաւ.		
12	Գշ. բձ. պահք:	30	25
13	Եշ. բԿ. Սրբոցն՝ Դիոնեսիոսի Արիսպագացւոյն և առաքելոցն Տիմոթէոսի և Տիտոսի:	1	26
14	Ուր. գձ. պահք:	2	27
	⊕ Ծնդ. յուսն. 10 ժ. 25 ր. և ր.		
15	Շբ. գԿ. Սրբոց աւետարանչացն՝ Մատթէոսի, Մարկոսի,	3	28

0	Հ Ո Վ Տ Ե Մ Բ Ե Ր	Լ	ՆՏ
	Ղուկասու և Յովհաննու:		
16	✠ Կիր. զձ. Զ. զԿնի ս. Պաշի: Հարսանիք:	4	29
17	Բշ. զԿ. սրբոցն Ղուկիանոսի հարկերասպետին, որ հաւատաց 'ի խաչելութիւն Քրիստոսի, և Յովսէփայ Աստուածահօրն, Յովսէփայ Արեմաթացւոյն և բարեկամին Քրիստոսի Ղազարու և քերցն նորա Մարթայի և Մարիամու:	5	30
18	Գշ. աձ. սրբոցն Թէոդիտոսի քահանային, Զենոնի զինաւորին, Մակարայ, Եւդոքսեայ և Ռամելայ:	6	31
	Նոր Տոմար նոյեմբեր:		
19	Գշ. աԿ. պահք:	7	1
20	Եշ. բձ. սրբոց Պարիտեանց վկայեցն Արտեմեայ և Քրիստափորի և երկուց կանանցն Կալիսիկեայ և Ակիլիայ:	8	2
21	Ուր. ԲԿ. պահք: ⊕ Առ. Բառ. յուսն. 7 ժ. 46 ր. առաւ.	9	3
22	Շբ. գձ. սրբոց երկոտասան վարդապետացն՝ Ռեթէոսի, Դիոնիսիոսի, Սեղբեստրոսի, Աթանասի, Կիւրղի Երուսաղէմացւոյն, Եփրեմի Պուրին Ա-	10	4

սորւոյ, Բարսղի Կեսարացւոյն,
Գրիգորի Նիւսացւոյն, Գրի-
գորի Աստուածաբանին, Ե-
պիփանի Կիսրացւոյն, Յովհան-
նու Ոսկերեբանին և Կիւրղի Ա-
ղէքսանդրացւոյն. նախատո-
նակ:

23	✠ Կիր. զկ. Է. զկնիսիս. Սաչի. 11	5
24	Բշ. զձ. սրբոցն Անաստասայ 12	6
	բաննային և Վարոսի Թէո- դորիտայ և որդւոց նորա և որք ընդ նմա կատարեցան:	
25	Գշ զկ. ս. Հիպերիբեանցն: 13	7
26	Գշ. աձ. պահք: 14	8
27	Եշ. ակ. սրբոցն Սեկսիանոսի 15	9
	Սեբաստացւոյն:	
28	Ուր. բձ պահք: 16	10
29	Շբ. բկ. սրբոցն Յովհաննու 17	11
	Ոսկերեբան հայրապետին	
	© թ. լուսնի. 4 ժ. 57 առաւ. 18	12
30	✠ Կիր. զձ. Ը. զկնիսիս. Սաչի: 18	12
31	Բշ. զկ. ս. Ստեփաննոսի Հո- 19	13
	մայ հայրապետին և բաննա- լիցն և սարկաւազացն: Հոկտեմբերին օրը կարճացել է 2 ժ. 1շ. ր.	

ՆՈՅՆՄԲԵՐ

30 ՕՐ

1	Գշ. զձ. սրբոցն Ակիփսիմայ 20	14
	կպիսկոպոսին, Յովսէփայ բա- նանային, Այիթայայ սարկա- ւազին և Պղատոնի վկային:	
2	Գշ. զկ. պահք: 21	15
3	Եշ. աձ. սրբոց հայրապետացն 22	16
	Միաբոփանոսի, Աղէքսանդրո- սի, Պօղոսի Սոսապանողին և սրբոց նօտարացն Մարկիանո- սի և Մարտիրոսի:	
4	Ուր. ակ պահք. նախատունակ: 23	17
5	Շբ. բձ. սրբոց հրեշտակապե- 24	18
	տացն Գաբրիէլի և Միքայէլի և ամենայն երկնային զօրացն:	
6	✠ Կիր. բկ. Թ. զկնիսիս. Սաչի. 25	19
	հարսանիք:	
	Է Վրջ. քառ. լուսն. 2 ժ. 8 ր. 26	20
7	Բշ. զձ. սրբոցն Մելիտոսի Ան- 26	20

Ն Ո Յ Ե Մ Բ Ե Ր		Լ	ՆՏ
0			
	տիոքայ հայրապետին, Մինասայ եգիպտացւոյն և միւս Մելիտոսի եպիսկոպոսին, Բուրայ քահանային և Շինու սարկաւազին:		
8	Դժ. գկ. սրբոցն Դիմեարեայ վկային և Բասիլիկոսի քահանային:	27	21
9	Դժ. դձ. պահք: Տօմար և Յայսմ Տրէ. Լ. օր:	28	22
10	Նժ. դկ. սրբոցն Գուրխասայ, Սամունասայ և Աբրիբայ սարկաւազին, Ռամանոսի միայնակեցին և մանկան խոտովանողի և Հիւսիքոսի զինաւորին: ⊕ Արեգակը մնում է աղեղնաւոր համաստեղութեան մեջ 8 ժ. 6 ր. սո.	29	23
11	Ուր. աձ. պահք:	30	24
12	Շբ. աղ. սրբոց առաքելոցն Անդրէի և Փիլիպպոսի.	1	25
13	✠ Կէր. բձ. ժ. զկնի ս. Սաչի. հարսանիք: ⊕ Ծն. յուսն. 11 ժ. 19 ր. երեկ.	2	26
14	Բժ. բկ. Անդրէի զօրավարին և քանակի նորին Կալինիկոսի և Դոմեոտայ վկայիցն: Ծն. Ն. Կ. Մ. Մայր Թագուհի	3	27

Ն Ո Յ Ե Մ Բ Ե Ր		Լ	ՆՏ
0			
	Կայսրուհւոյ Մարիայ Յէօզորովնայի:		
15	Դժ. գձ. սրբոցն Աղբիւնոսի և և կնոջն Անատօլեայ, Թէոզորոսի և Ելէթիւրոսի վկային:	4	28
16	Դժ. գկ. պահք:	5	29
17	Նժ. դձ. սրբոցն Աբրահամու և Պորենայ Կողմայի և Դամիանոսի և Աստուածատրոյ վկային:	6	30
18	Ուր. դկ. պահք: Նոր Տօմար Դեկտեմբեր:	7	1
19	Շբ. աձ. տօն ամենայն սրբոց, Հնոց և Նորոց, Յայտից և Անյայտից:	8	2
20	✠ Կէր. աղ. ժՄ. զկնի ս. Սաչի. նախատօնակ. քարեկենդան Յիւնակիև: ⊕ սո. քսո. յուսն. 8 ժ. 29 ր. սոսաւ.	9	3
21	✠ Բժ. բձ. պահք. ա օր. Յիսն. պահոց. Ընծայումն ս. Աստուածածնի ի Տաճարն.	10	4
22	Դժ. բկ. բ օր. Յիսն. պհց: Ծնունդ և Անուանակոչութիւն Ն. Կ. Բ Ժառանգի Կայսեր Մ. Իշխան Միխայիլ Ալէքսանդրովչի:	11	5
23	Դժ. գձ. գ օր Յիսն. պհց:	12	6

0	Ն Ո Յ Ե Մ Բ Ե Ր	Դ	ՆՏ
24	Եջ. գկ. դ օր Յիսն. պնց:	13	7
25	Ուր. դձ. և օր Յիսն. պնց:	14	8
26	Շբ. գկ. սրբոցն Գրիգորի սրանչեկազորձին, Նիկողայոսի հայրապետին և Միլոնայ և- պիսկոպոսին:	15	9
27	✠ Կիր. աձ. Ա. զկնի Յիսնա- կի. հարսանիք:	16	10
28	Բշ. ակ. սրբոց կուսանացն Յուլիանայ և Վասիլուհոյ: ☉ Լր. լուսնի. 5 ժ. 38 րոպ. և րեկ.	17	11
29	Գշ. բձ. սրբոցն Ղուկիանոսի քահանային, Տարազրոսի, Պրո- պոսի, Անդրոնիկոսի, Ոնե- սեմայ և այլոց աշակերտացն Պօղոսի:	18	12
30	Դշ. բկ. պանք: Նոյեմբերին օրը պահապուճ և 1 ժ. 24 ր.	19	13

0	Գ Ե Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր	Դ	ՆՏ
	31 ՕՐ		
1	Եջ. դձ. սրբոցն Կղեմայ հայ- րապետին և Բազարատայ Տոտ- մերոյ եպիսկոպոսին:	20	14
2	Ուր. գկ. պանք. նախատօնակ:	21	15
3	✠ Շբ. դձ. սրբոց առաքելոցն և առաջին լուսաւորչացն մե- րոց Թադէօսի և Թարգուղի- մէասի:	22	16
4	✠ Կիր. գկ. Բ. զկնի Յիսնա- կի:	23	17
5	Բշ. աձ. սրբոցն Գենարիոսի եպիսկոպոսին Մեքկեաիոսի զինաւորին, Յակովբայ և Ի- րաւափառացն: ☉ Վերջ. փառ. լուսն 2 ժ. 51 ր. առաւ.	24	18
6	Դշ. ակ. սրբոցն նախափկայ և անդրանիկ թագաւորին մերոյ Արգարու: Անուանակոչութիւն	25	19

0	Դ Ե Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր	Լ	ՆՏ
	Ն. Կ. Մ. Օգոստ. Կայսեր Նիկոլայ Ալեքսանդրովչի:		
7	Դձ. բձ. պահք:	26	20
8	ԵՂ. բկ. սրբոց հարցն Եղիպտացւոց՝ Պօղոսի, Պօղայ, Մակարայ, Եւագրի, Յովհաննու Կարճահասակին, Նեղոսի, Արսէնի, Միսիանու, Դանիէլի, Մրապիոնի, Մակարիոսի, Պիմենի և այլոց սրբոց հարցն. նախատօնակ:	27	21
9	✠ Ուր. դձ. Յղութիւնս Աստուածածնի ի յԱննայէ: Եւս Յ. և Ռ. Յղութիւնս Աստուածածնի: Տօմ. և Յայսմ. Բաղոց Լ. օր: Շբ. զկ. սրբոց Նիկողայոսի Զմիւռնացւոյ սքանչելագործ հայրապետին:	28	22
10	☉ Արեգակը մտնում է Այծեղջիւր համաստեղութեան մեջ 9 ժ. 6 ր.: Յերեկն սկսում է երկարել և զիշերը կարճանալ: Սիլվրն քառասուն առուրց Ա. մասին մտնան:	29	23
11	✠ Կիր. դձ. Դ. զկնի Յիսնակի. բարեկենդանսս. Յակովբայ պահոց:	1	24

0	Դ Ե Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր	Լ	ՆՏ
12	ԲՂ. զկ. պահք: Սրբոցն Մինասայ, Երմողինեայ, Գրարոսի և կամաւոր աղքատացն Յոհաննու և Ալեքսիանոսի:	2	25
13	☉ Տն. յուս. 0 ժ. 3 ր. երեկ. ԴՂ. աձ. պահք: Սրբոցն Կուռնէլիոսի հարիւրապետին և Շմաւոնի աղգականին Բրիտոսի, Պօղիկարպոսի հայրապետին Զմիւռնոյ և վկայիցն, որք յարեւելս կատարեցան:	3	26
14	ԴՂ. ակ. պահք:	4	27
15	ԵՂ. բձ. պահք: Սրբոցն Եւստատիոսի, Օգոստիոսի, Եւգէնիոսի, Ուլրեստեսի և Մարգարիտի:	5	28
16	Ուր. բկ. պահք. նախատօնակ:	6	29
17	Շբ. դձ. սրբոցն Յակովբայ Մծբնայ հայրապետին, Մարուգէի ճգնաւորին և Մելիտոսի եպիսկոպոսին:	7	30
18	✠ Կիր. զկ. Դ. զկնի Յիսնակի. հարսնիք:	8	31
19	ԲՂ. դձ. սրբոցն հայրապետացն Իգնատիոսի, Ադգէի և Մարութայի եպիսկոպոսին: ☽ առ. քառ. յուսն. 9 ժ. 14 ր. երեկ. Նոր տոմար Յունուար, ևս տա-	9	1

0	Դ Ե Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր	Լ	ՆՏ
	ընձուա 1906 թ.		
20	Գշ. զկ. սրբոցն Թէոփոսայ եպիսկոպոսին, Թէոփոսայ վկային և չորից զինուորացն Բաստի, Եւաիրի, Եւաիրզի և Բասիրիղեայ:	10	2
21	Գշ. աձ. պահք:	11	3
22	Եշ. ակ. սրբոց կուսանացն Ինդոսի, Գոմնայի, Գղբրիկոսի քահանային և Երկուց Բիւրուցն, որք այրեցան յեկեղեցին Նիկոմիդացոց:	12	4
23	Ուր. բձ. պահք. նախատօնակ:	13	5
24	Շր. բկ. սրբոցն Դաւրի մարգարէին և Եակովբայ առաքելոյն: Յ. և Ռ. ձրագալոյց Ծննդ.	14	6
25	✠ Կիր. զձ. Ե. զկնի Յիսնակի. նախատօնակ. հարսանիք: Յ. և Ռ. Ծնունդ Տեան:	15	7
26	Բշ. գ. սրբոցն Սեփակնուսի և խալկայիև և առաջին Մարտիրոսին. նախատօնակ:	16	8
27	Գշ. զձ. սրբոց առաքելոցն Պետրոսի և Գողոսի: © լր. լուսն. 2 ժ. 25 ր. առ.	17	9
28	Գշ. զկ. պահք. նախատօնակ:	18	10
29	Եշ. աձ. սրբոց որդւոցն որոման Յակովբայ առաքելոյն և Յովնանու աւետարանչին: Բա-	19	11

0	Դ Ե Կ Տ Ե Մ Բ Ե Ր	Լ	ՆՏ
	ըկկնդան ծննդեան պահոց:		
30	Ուր. ակ. ա օր ծննդ. պհց:	20	12
31	Շր. բձ. բ օր ծննդ. պհց. սրբոցն Բարսղի հայրապետին և Եղբօր նորին Գրիգորի Նիւսացոյն, Սեղբեստրոսի Հոռմայ հայրապետին և Աբբայ Եփրեմի Սուրբին Ասորոյ: Դեկտեմբերին օրն Երկարել և 0 ժ. 22 ր.:	21	13
	Կազմ. Ն. քահ. Նիկողոսեան:		

Տօնական անուններ այբուբենի կարգով:

ՍՐԲԵՐԻ ՏՕՆԵՐ

Արգար . . .	ղեկ.	6	Անգէոս . . .	փետ.	1
Արզիաս . . .	փետ.	1	Անդրէաս . . .	նոյ.	14
Արզլմաէհ . . .	փ.	21	Անթիմոս . . .	սեպ.	22
Արեթնագով . . .	յուլ.	5	Անիկտոս . . .	յուլ.	4
Արէլ . . .	օգ.	4	Անտօն . . .	յնվ.	18
Արիբաս . . .	նոյ.	10	Անտօնիոս . . .	յուլ.	4
Արիսողոմ . . .	յնվ.	17	Ապիտոն . . .	յնվ.	25
Արրահամ . . .	օգ.	4	Առաքել . . .	յնվ.	15
Ադամ . . .	օգ.	4	Աստուածատուր նյ.	17	
Ադդէ . . .	ղեկ.	19	Ատոմ . . .	փետ.	15
Ադորոս . . .	սեպ.	24	Արիստակէս . . .	փետ.	5
Ադրիանոս . . .	նոյ.	15	Արսէն . . .	փետ.	24
Աթանագինէ . . .	յուն.	16	Արտակ . . .	փետ.	24
Աթանաս . . .	յնվ.	22	Արտեմ . . .	հոկ.	20
Ալէքսիանոս . . .	ղեկ.	12	Աւետիք . . .	յնվ.	6
Աղէքսանդրոս . . .	նոյ.	3	Աւետիք . . .	ապ.	7
Ակակիրոս . . .	յուն.	20	Բագարատ . . .	ղեկ.	1
Ակեփսիմոս . . .	նոյ.	1	Բարեկաս . . .	յուն.	27
Ակիւղաս . . .	յնվ.	27	Բազոս . . .	յուն.	23
Ահարոն . . .	օգ.	4	Բաղդասար . . .	յնվ.	5
Ամբակում . . .	փետ.	1	Բառնարաս . . .	հոկտ.	11
Ամովս . . .	փետ.	1	Բասիլիկոս . . .	նոյ.	8
Այլիթալաս . . .	նոյ.	1	Բարակ . . .	օգ.	4
Անանիա . . .	հոկ.	11	Բարադամ . . .	սեպ.	22
Անաստաս . . .	հոկ.	24	Բարդուղիմէոս . . .	ղեկ.	3

Բարսեղ . . .	յունվ.	1	Երանոս . . .	սեպ.	22
Բենիամին . . .	փետ.	21	Երեմիա . . .	օգ.	25
Բուրա . . .	նոյ.	7	Երմոզինէս . . .	ղեկ.	12
Գաբրիէլ . . .	նոյ.	5	Երմոզէս . . .	հոկ.	6
Գալուստ . . .	յուն.	5	Եւազր . . .	ղեկ.	8
Գասպար . . .	յունվ.	5	Եւզէնիոս . . .	յունվ.	27
Գարեգին . . .	փետ.	24	Եւզոբիոս . . .	հոկ.	18
Գեղէոն . . .	օգ.	4	Եւտրատիոս . . .	սեպ.	27
Գենարիոս . . .	ղեկ.	5	Եփրեմ . . .	յունվ.	1
Գէորգ . . .	սեպ.	24	Եփթայէ . . .	օգ.	4
Գղերիկոս . . .	ղեկ.	22	Զաքարիա . . .	յուլ.	12
Գորգիոս . . .	յունվ.	24	Զննոն . . .	հոկ.	18
Գուրիաս . . .	նոյ.	10	Թադէոս . . .	ղեկ.	3
Գրարոս . . .	ղեկ.	12	Թաթուլ . . .	հոկ.	10
Գրիգոր . . .	ապ.	2	Թալիէոս . . .	յուն.	30
Գրիգորիս . . .	փետ.	5	Թէոդիտոն . . .	յուն.	30
Դամիանոս . . .	ղեկ.	17	Թէոդորոս . . .	յն.	20
Դանիէլ . . .	փետ.	5	Թէոդորոս . . .	ղեկ.	20
Դաւիթ . . .	ղեկ.	24	Թովմաս . . .	օգ.	27
Դիմիտր . . .	նոյ.	8	Թէոփիլոս . . .	յուլ.	4
Դիոնէսիոս . . .	հոկ.	13	Իգնատիոս . . .	ղեկ.	19
Եզկելիէլ . . .	օգ.	30	Իսահակ . . .	փետ.	19
Եզր . . .	օգ.	30	Իրաւափառ . . .	ղեկ.	5
Եղիա . . .	յուն.	12	Խաչ . . .	յուն.	25
Եղիազար . . .	յունվ.	31	Խաչատուր . . .	սեպ.	11
Եղիշէ . . .	հոկ.	9	Խարիթաս . . .	հոկ.	20
Եղիսէ . . .	յուլ.	14	Խորէն . . .	փետ.	24
Ենովս . . .	օգ.	4	Մամիդոս . . .	օգ.	29
Ենովք . . .	օգ.	4	Կալիստրատոս . . .	յն.	11
Եպիփան . . .	յուն.	27	Կանգիտոս . . .	յունվ.	27
Եսայի . . .	յուլ.	28			

Կարապետ . . . յն. 15
 Կիպրիանոս . . . օգ. 1
 Կիրակոս . . . յունվ. 24
 Կիւրեղ . . . յունվ. 22
 Կղեմէս . . . զեկ. 1
 Կոտրատոս . . . յուն. 20
 Կոսզմա . . . նոյ. 17
 Կոստանդիանոս յն. 28
 Կրուանէլիոս . . . զեկ. 13
 Համազասպ . . . սեպ. 29
 Համբարձում . . . մայ. 26
 Հայրապետ . . . յունվ. 15
 Հեպերիկոս . . . հոկ. 25
 Հմայակ . . . փետ. 24
 Ղազարոս . . . ապ. 9
 Ղամբէոս . . . սեպ. 26
 Ղևոնդ . . . փետ. 22
 Ղուկաս . . . հոկ. 15
 Ղունկիանոս . . . հոկ. 17
 Մակարէ . . . յունվ. 31
 Մակար . . . զեկ. 8
 Մաղաքիա . . . փետ. 1
 Մամաս . . . սեպ. 19
 Մատթէ . . . հոկ. 11
 Մատթէոս . . . հոկ. 15
 Մարգար . . . զեկ. 24
 Մարգարիոս . . . զեկ. 15
 Մարկիանոս . . . նոյ. 3
 Մարկոս . . . հոկ. 15
 Մարութայ . . . զեկ. 19
 Մարութէ . . . զեկ. 17

Մարտիրոն . . . նոյ. 3
 Մարտիրոս . . . փետ. 12
 Մելիտոս . . . զեկ. 17
 Մելքիսեդէկ . . . օգ. 4
 Մելքոն . . . յունվ. 5
 Մեսրոպ . . . յուլ. 7
 Մետրոփանոս նոյ. 3
 Մերկերիոս . . . զեկ. 5
 Մինաս . . . նոյ. 7
 Միսաք . . . յուլ. 5
 Միւսոն . . . նոյ. 26
 Միքայէլ . . . նոյ. 5
 Մկրտիչ . . . յունվ. 15
 Մովկիթաս . . . յուն. 20
 Մովսէս . . . օգ. 4
 Յակովբ . . . զեկ. 17
 Յարութիւն . . . ապ. 17
 Յեսու . . . օգ. 4
 Յովբ . . . սեպ. 1
 Յովակիմ . . . օգ. 23
 Յովէլ . . . փետ. 1
 Յովհաննէս . . . յունվ. 15
 Յովնան . . . փետ. 15
 Յովսէփ . . . հոկ. 17
 Յուսիկ . . . փետ. 5
 Նեղոս . . . զեկ. 8
 Ներսէհ . . . փետ. 24
 Ներսէս . . . յուն. 25
 Նիկողայոս . . . զեկ. 10
 Նոյ . . . օգ. 4
 Շէն . . . նոյ. 7

Շմաւոն . . . օգ. 27
 Ռնոփրիոս . . . յունվ. 18
 Ռնիսեմոս . . . նոյ. 29
 Ռակի, Ռական փետ. 17
 Ռվսէ . . . փետ. 1
 Ռրմզղան . . . փետ. 21
 Պարամ . . . յունվ. 18
 Պետրոս . . . զեկ. 27
 Պիմէն . . . զեկ. 8
 Պիոն . . . փետ. 21
 Պղատոն . . . նոյ. 1
 Պօշ . . . զեկ. 8
 Պոլիկարպոս . . . զեկ. 13
 Պողիբոտոս . . . յունվ. 24
 Պօղոս . . . զեկ. 27
 Ռամանոս . . . սեպ. 24
 Ռամելոս . . . հոկ. 18
 Ռատիկոս . . . օգ. 29
 Ռափայէլ . . . նոյ. 5
 Ռեթէոս . . . հոկ. 22
 Ռոմանոս . . . նոյ. 10
 Սահակ . . . յուն. 23
 Սամուէաս . . . նոյ. 10
 Սամուէլ . . . օգ. 4
 Սամսոն . . . օգ. 4
 Սայէն . . . փետ. 21
 Սարգիս . . . փետ. 12
 Սեղբաք . . . յուլ. 5
 Սեղբեստրոս յունվ. 1
 Սերովբէ . . . նոյ. 5
 Սեւրիանոս . . . հոկ. 27
 Սիմէօն . . . փետ. 14
 Սիսիանոս . . . զեկ. 8
 Սուքիաս . . . փետ. 15
 Սոփոնիա . . . փետ. 1
 Ստեփաննոս . . . զեկ. 26
 Սրապիոն . . . զեկ. 8
 Վահան . . . յունվ. 25
 Վաղերիոս . . . յունվ. 27
 Վարդան . . . փետ. 24
 Վարոս . . . հոկ. 10.
 Վլաս . . . յունվ. 17
 Վրթանէս . . . փետ. 5
 Տաճատ . . . փետ. 24
 Տարազրոս . . . նոյ. 29
 Տիմոթէոս . . . հոկ. 13
 Տիտոս . . . հոկ. 13
 Տրդատ . . . յուլ. 9
 Տրիփոն . . . յունվ. 18
 Փիլիպպոս . . . հոկ. 2
 Քերովբէ . . . նոյ. 5
 Քրիստափոօր . . . հոկ. 20
 Օգսենատիոս . . . զեկ. 15

ՍՐՐՈՒՆԵՆՑ ՏՕՆԵՐ

Ագաբի . . . փետ. 3 | Ալիսիլինէ . . . հոկ. 20

Աննա	օգ.	23	Մանէ	յուն.	21
Աշխէն	յուլ.	9	Մարթա	հոկ.	17
Բեթղէմ	յուն.	6	Մարիամ	օգ.	14
Գայրանէ	յուն.	14	Մարիանէ	սեպ.	20
Գոհարինէ	օգ.	29	Յուլիանէ	նոյ.	28
Գոմնա	գեկ.	22	Յուդիտա	նոյ.	28
Ելպիս	փետ.	3	Յուսափանէ	օգ.	1
Եղիսաբէթ	փետ.	3	Ներթաարինէ	սեպ.	27
Երմոնիս	սեպ.	2	Նունէ	ուն.	21
Եւզինէ	յունիլ.	25	Շամունէ	յունիլ.	31
Եւզրաքսէ	հոկ.	6	Շողակաթ	օգ.	13
Եւփիմէ	օգ.	1	Շուշան	սեպ.	20
Թեկղի	հոկ.	3	Պեղեղիս	հոկ.	3
Ինդոս	գեկ.	22	Պիստոս	փետ.	3
Իւղարբեր	օգ.	23	Սանդուխտ	յուլ.	30
Խոսրովիդուխտ յուլ.		9	Սոփիա	փետ.	3
Կալինիկէ	հոկ.	20	Վառփառէ	հոկ.	3
Կրողիս	յունիլ.	25	Վասիլուհի	նոյ.	28
Հեղինէ	յուն.	28	Փեփրոնէ	սեպ.	20
Հոփիսիմէ	յուն.	13	Քրիստինէ	օգ.	1
Ղամբէտուհի	սեպ.	26			

Հայկական անուններ, որոնք չեն սօսուում:

1. Արական.	Արմենակ	Արամայիս
Ադան	Արձան	Ասպուրակէս
Ադասի	Արշախր	Առանձար
Արա	Առնակ	Արաաշէս
Արամ	Արշալոյս	Արտաւազդ
	Աշոտ	Ալիշան

Արշակ	Էմմանուէլ	Միհրդատ
Անդրանիկ	Ընձակ	Մամբրէ
Անուշաւան	Թորգոմ	Մանածիհր
Աբաս	Թոթիկ	Մամզուն
Աթիկ	Իսրայէլ	Մանաւազ
Արթուն	Իւանէ	Մամիկոն
Անդոկ	Լեոն	Մանուէլ
Անանէ	Լիպարիտ	Մժէժ
Աւագ	Լուսիկ	Մխիթար
Ամասիա	Խոռ, Խաչիկ	Մլէն
Բարդէն	Խոսրով	Մուշէ
Բակուր	Ծատուր	Մսեր
Բարշամ	Ծառուկ	Մօրիկ
Գարջոյլ	Կամար	Յարէթ
Գնէլ	Կարէն	Յովնան
Գիւտ	Կարմոս	Նորայր
Գնունի	Կարդոս	Նահապետ
Գիսակ	Կամիդոս	Շահան
Գուրգոն	Կորին	Շապուհ
Գուրգէն	Հայկ	Շաւարշ
Դարա	Հարմա	Շնորհք
Դան	Հայկակ	Պայ
Դանան	Հրահատ	Պերճ
Եզնիկ	Հրանտ	Պարոյր
Երուանդ	Հրազդան	Պապաբ
Զարէն	Հրաչնայ	Պարթև
Զարմայր	Հրթում	Պոսշ
Զաւէն	Զօնիկ	Պահլաւ
Զենոբ	Ղապար	Զոջիկ
Զատիկ	Ճոնիկ	Զանիկ
Զոհրաբ	Միհրան	Զիւանշիր

Ռուբէն	Օդա	Էմմա
Ռոստոմ	Ֆրանգիււ	Լուսիկ
Սանասար	2. Իգական	Լուսարեր
Սանատրուկ	անու ննիւր:	Լուսին
Սանսիկ	Անահիտ	Խոսրովանոյշ
Սերէնոս	Աստղիկ	Կարինէ
Սիսակ	Արմենուէի	Կատարինէ
Սմբատ	Արեղնազան	Հրանոյշ
Սուրէն	Անոյշ	Հրածին
Սօս	Արուսեակ	Հայկանոյշ
Վրամշապուհ	Ասպրամ	Մանիշակ
Վաղինակ	Ամասիա	Նուարդ
Վասակ	Արարիա	Ողիմպիադա
Վաչէ	Երփենիկ	Պերճանոյշ
Վաչագան	Երփիկ	Պարթեանոյշ
Վասէ	Բամբիշ	Ջաւահիր
Վաղարշակ	Բերսարէ	Ռուզան
Վահրամ	Գոհարիկ	Սաթենիկ
Վարդգէս	Դոսարիկ	Սահականոյշ
Տիգրան	Դոսարիկ	Սիրանոյշ
Տիրան	Երանեակ	Սմբատուհի
Տիրալը	Երանուէի	Սմբատանոյշ
Յոլակ	Եփէմիա	Վիրգինիա
Փառնակ	Չարէլ	Տիգրանուհի
Քաջաշ	Չարուհի	Փառանձեմ
Օղին	Չարամնդուխտ	Յլորէնցիա

ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Կաթողիկոսներ:

Ս. Էջմիածին.—Տ. Տ. Մկրտիչ Ա. Ծայրագոյն Պատրիարք և Կարօղիկոս Ամենայն Հայոց: Ծնուած է Վանում 1820 թուի ապրիլի 5-ին: Չեռնադրուած է եպիսկոպոս 1868 թ. հոկտեմբերի 18-ին, ընտրուած է կաթողիկոս 1892 թ. մայիսի 5-ին և օծուած է 1893 թուի սեպտեմբերի 26-ին:

Կիլիկիայ.—Տ. Տ. Սահակ ք. զահակալ Կիլիկիայի աթոռին, ծնուած է 1849 թուին: ձեռնադրուած է եպիսկոպոս 1885 թ., ընտրուած է կաթողիկոս 1902 թ. և օծուած է 1903 թ. ապրիլի 20-ին:

Աղբամար.—Կաթ. տեղապահ Արսէն վ. Մարգարեան:

Պատրիարքներ:

Նուստաղէմ.—Ամեն. Յարութիւն արքեպիսկոպոս Վենապեաեան. ծնուած է Եգիպտոսում 1819 թուին, ձեռնադրուած է եպիս-

կոպոս 1860 թուին, ընտրուած է պատրիարք 1885 թ. նոյեմբերի 15-ին, պաշտօնի մէջ մտել է 1888 թ.:

Ա. Պօլիս. — Ամեն. Տ. Մաղաքիա արքեպիսկոպոս Օրմանեան. ծնուած է 1841 թուին Կ. Պօլսում, ձեռնադրուած է եպիսկոպոս 1886 թ., ընտրուած է պատրիարք 1896 թ. նոյեմբերի 6-ին:

Ս. Էջմիածնի սինոդ

Նախագահ սինոդի — Վեհափառ Հայրապետ: Անդամք. — Տ. Արիստակէս արքեպ. Դաւթեան: Մնուած է Լոսի 1838 թ., ձեռնադր. 1886 թ.

» Տ. Մակար եպիսկ. Բարխուդարեան. ծնուած է Կոստատ 1836 թ., ձեռնադր. 1894-ին:

» Աշոտ վարդապետ Շախեան:

» Մխիթար վարդ. Տ. Մկրտչեան:

Պրօկուրոր. Լ. Ա. Ֆրէնկէլ:

Ատենադպիր. Մ. Վարդհազարեան (պաշտօնա-կատար):

Թեմակալներ և յաջորդներ

Ա). ՌՌԻՍՍԱՍՏԱՆՈՒՄ

1) Երեւան:

Ա). Երեւանի փոխանորդ թեմակալ առաջ. Տ. Կարապետ վրդ. Տ. Մկրտչեան:

Բ). Ալեքսանդրապօլ. փոխանորդութիւն. թափուր:

Գ). Կարսի փոխ. Տ. Կիւրեղ վրդ. Կիւրեղեան:

Դ). Հին Նախիջևանի փոխ. Տ. Իսահակ վարդ.

Ե). Տաթևու փոխ. և վանահայր. Տ. Ներսէս վարդ. Մկիթ Թանգեան:

2). Վրաստան և Խմբեքիա.

Ա). Թիֆլիսի թեմ. առաջնորդ. — թափուր: Կոնսիստորիայի նախանդամ Տերայր վարդապետ:

Բ). Գորի. փոխանորդ (թափուր):

Գ). Ախալցխայի յաջորդ Բարբէն վրդ. Աղաւելեան:

Դ). Գանձակի փոխ. Տ. Բենիկ վարդապետ:

3). Արցախի թեմ (Ղարաբաղի).

Ա). Շուշի. թեմակալ առաջ. Գեր. Տ. Գրիգոր եպիս. Գանձակեան, ծնուած է Վաղարշապատում 1836 թ., ձեռնադրուած է 1890 թ.

Բ). Նուխու փոխան. Տ. Սիօն վարդապետ:

4). Աստրախանի թեմ.

Ա). Աստրախանի թեմ. առաջ. զեր. Տ. Արիստակէս արքեպ. Սեզրակեան, ծնուած է Սալֆալու 1843-ին., ձեռնադր. 1882-ին.

Բ). Ղզլար. — փոխանորդ Տ. Թովմա վարդ. Բաղդասարեան:

5). Շամախու թեմ.

Ա). Շամախու թեմ. առաջ. Գեր. Անանիա և-

պիս. Համադասպեան, ծնուած է Տփիսիս 1838 թ., ձեռնադր. 1898 թ.
 Բ). Բագուի գործակալ. Տ. Մատթէոս վրդ. Մատթէոսեան:

6). Բեսարաբիայի բեմ.

Ա). Քիշնեու բեմ. առաջ. զեր. Տ. Ներսէս արքեպ. Խուզալիբղեանց, ծնուած է Վաղարշապատում 1844 թ., ձեռնադր. 1879 թ.
 Բ). Ն. Նախիջևանի փոխ. Տ. Մուշէ վարդ.
 Գ). Ս. Պետերբ. փոխ. (Թափուր):
 Դ). Մոսկուայի փոխ. (Թափուր):

Բ). ՊԱՐՄԿԱՍՏԱՆՈՒՄ

1). Ասրպասականի բեմ.

Ա). Թաւրիզի առաջ. փոխ. Մեսրոպ վարդապ. Մաքսուդեան:
 Բ). Մայմատ. փոխ. Մատթէոս վարդապետ Աճեմեան:

2). Պարսկա-Հնդկաստանի բեմ.

Ա). Սպահան. առաջ. Մահակ արքեպ. Այվատեան, ծնուած է Կ. Պօլսում 1853 թ., ձեռն. 1898 թ.
 Բ). Թէհրան, փոխան. Բագրատ վարդ. Վարդապարեան:
 Գ). Համադան, փոխ. Խորէն վարդ. Տ. Վարդանեան:

Դ). Մազրաս. հով. Մաշտոց քահ. Իսրայէլեան:
 Ե). Պոմբէյ. հովիւ՝ Գրիգոր քահ. Ղեռնդեան:
 2). Բատուրա. հովիւ՝ Նդիշէ ք. Մկրտումեան:

Գ). ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

Տ. Գէորգ եպիսկ. Իւթիւճեան, ծն. Կ. Պօլսում 1852 թ., ձեռնադր. 1898 թ.
 1) Փարիզ. հովիւ՝ Վասմապուհ ք. Քիպարեան:
 2) Մարսէլ. հովիւ Գէորգ եպիսկ. Իւթիւճեան:
 3) Մանչեստր. հովիւ՝ Մկրտիչ ք. Մըշիկեան:
 4) Սուչաւա հովիւ՝ Կարապետ ք. Կայնայեան:

Դ). ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ

1) Ուաթըր. առաջ. Տ. Յովսէփ արքեպիսկոպոս Սառաճեան, ծնուած է Կ. Պօլսում 1849 թ., ձեռն. 1898 թ.
 2) Նիւ-Եօրք. հովիւ՝ Մաշտոց վրդ. Փափազեանց:
 3) Բոսթոն. հովիւ՝ Ղեռնդ վրդ. Մարգուկէսեան
 4) Լորէնս. հովիւ՝ Արսէն վրդ. Վեհուճի:
 5) Չիկագօ. հովիւ՝ Վահրամ քահ. Մորլեան:
 6) Ֆրեզն. հովիւ՝ Ահարոն վարդ. Սարոյեան:

Ե. ԹԻԻՐՔԻՍՏՈՒՄ

Կենտրոնական վարչութիւն հայոց

1) Կրօնական ժողով.

1) Տ. Մաղաբիա արքեպ. Օրմանեան Պատրիարք Կ. Պօլսոյ. նախագահ:

- 2) **Տ. Գրիգորիս արքեպ.** Յովհաննիսեան (**Ա. աստեապետ**), ծնունդ է Ֆիլիպպէյում 1837 թ., ձեռնադ. 1872 թուին:
- 3) **Տ. Վահրամ արքեպ.** Մանկունի (**Ք. աստեապետ**), ծն. Պրուսայում 1846 թ., ձեռն 1875 թ.
- 4) **Գեղ. Տ. Գաբրիէլ կալիսկ.** Ճէվահիրճեան, պատրիարքական փոխանորդ:
- 5) **Տ. Դէորդ կալիսկ.** Իւթիւճեան (**Եւրոպա**);
- 6) **Տ. Եղիշէ կալիսկ.** Դուրեան (**Արմաշ**), ծն. Պօլսում 1860 թ., ձեռն. 1898 թ.
- 7) **Տ. Յովսէփ կալիսկ.** Այվազեան (**Եգիպտոս**), ծն. Էրզրումում 1838 թ., ձեռն. 1899 թ.
- 8) **Կարապետ աւ. քահ. Սէթեան:**
- 9) **Յովհաննէս աւ. քահ. Շահպապեան:**
- 10) **Գաբրիէլ աւ. քահ. Խանճեան:**
- 11) **Կարապետ աւ. քահ. Սանտալճեան:**

2) Քաղաքական ժողով.

- Էֆ. Տիգրան Եւսուֆեան (**աստեապետ**):
- > Մինրան Սէթեան (**աստեապետ**):
 - > Գաբրիէլ Նորատունկեան:
 - > Գրիգոր Պարեան:
 - > Զարէն Դիլպէր:
 - > Տիգրան Տէր-Ներսիսեան:
 - > Սենեքերիմ Մանուկեան:
 - > Գրիգոր Ղարազեօղեան:
 - > Սեպուհ Դեմիրճիպալեան:
 - > Մկրտիչ Ասատեան:
 - > Կարապետ Գափամաճեան:

Առաջնորդական վիճակներ

- Ազրիանուպօլիս.**—Առաջ. տեղապահ **Տ. Արսէն քահ. Դերձակեան:**
- Թեֆրսաղ (Ռոմոսոսո.).**—Առաջ. **Տ. Ներսէս կպ.** Ասլանեան, ծնունդ է Կ. Պօլիս 1854 թ., ձեռն. 1898 թ.
- Նիկոմիդիա.**—Առաջ. **Տ. Ստեփաննոս արքեպ.** Յովակիմեան, ծն. 1846 թուին Նիկոմիդիայում, ձեռնադր. 1886 թ.
- Պրուսա.**—Առաջ. **Տ. Յովհաննէս կալիս.** Արշարունի, ծն. Պօլիս 1854 թուին, ձեռ. 1899 թ.
- Պարբէսիւր-Պանգրմա.**—Տեղապահ. **Տ. Թաթուլ ծայր. վրդ. Դուրեան:**
- Պիլճիֆ.**—Առաջ. **Տ. Մովսէս կալիս.** Գեօմբուկճեան, ծն. Կ. Պօլիս 1840 թ., ձեռն. 1899 թ.
- Քեօքաեկայ (Կուտինա).**—Առաջն. **Տեղապահ Մկրտիչ վրդ. Աղանունի:**
- Չմիւռնիա.**—Առաջ. (**Թափուր**):
- Էնկիւրիւ.** **Գազարիա.**—Առաջ. **Տ. Եղիշէ ծ. վրդ Գալֆայեան:**
- Կեօարիա.**—Առաջ. **Տ. Տրդատ կալիս. Պալեան,** ծն. Թալասում 1850 թուին, ձեռն. 1899 թ.
- Սեբասիա.**—Առաջ. **Տ. Պետրոս արքեպ.** Թահմիլեան, ծն. 1816 թուին Սեբաստիա, ձեռն. 1879 թ.
- Թոփաք (Եւրոկիա).**—Առաջ. **Սեբաստիայի Ամասիա Մարգարեան.**—Առաջ. **Արիստակէս կալիսկ. Վանքեան,** ծնունդ է 1847 թուին Պրուսա, ձեռն. 1902 թուին:

Շապին Գարաբիար և **Կ. Ծպետր.**—Առաջ.

Տ. Մմբատ վրդ. Սաստեթեան:

Շահիկ.—Առաջ. **Տ. Յակովբ կալիս. (Աշոտ)**

Փափաղեան, ծն. 1847 թ., ձեռն. 1898 թ.

Տրապիզոն.—Առաջ. **Տ. Եղնիկ վրդ. Պապա-**

յեան:

Կարին.—Առաջ. **Տ. Զաւէն ծր. վրդ. Յակով-**

բեան:

Երզնկա.—Առաջ. **Տ. Դանիէլ ծր. վարդ. Տէր-**

Եղիայեան:

Բարբրդ.—Առաջ. **տնոյ. Տ. Արիստակէս վրդ.**

Սաչատրեան:

Գրի.—Առաջ. **Տ. Գնէլ վարդ. Գալէմբարեան:**

Գեմալս.—Առաջ. **Տ. Դանիէլ ծր. վրդ. Յա-**

կովբեան:

Բայազետ-Ալաւիբե.—Առաջ. **տեղապ. Տ.**

Էմմանուէլ վրդ. Պայեան:

Վան.—Առաջ. **Տ. Սահակ կալիս. Բազրեան-**

դեան, վանահայր Լիմայ և տեղապահ Բագ-

րեանդայ, ծնուել է Արճէշուժ 1840 թ., ձեռն.

1902 թ.

Բաղէ.—Առաջ. **Տ. Եղնիկ ծ. վրդ. Գալիփաբ-**

ճեան:

Մուս.—Ընդ. **վանահայր և պատր. փոխ. Տ.**

Սոսրով ծ. վարդ. Բէնրիկեան:

Սդիբրդ.—Առաջ. **Տ. Փառէն վարդ. Մելքո-**

նեան:

Դիարբէլի (Տիգրանակերտ).—Առաջ. **Տ. Ե-**

ղեկիէլ ծ. վրդ. Արշարունի:

Բարս-Արղնի-Չեմուս.—Առաջ. **Տ. Ազան ծ.**

վարդ. Համամեան:

Խարբերդ.—Պատր. **փոխ. Տ. Եղնիկ վարդ.**

Գալրակճեան:

Սկն.—Առաջ. **տեղապ. Տ. Գէորդ վարդ. Աս-**

լանեան:

Արարիլի.—Առաջ. **Տ. Մուշեղ ծ. վարդ. Սե-**

րբեան:

Չարսանձագ-Չեկաձագ.—Առաջ. **Տ. Կորիւն**

վարդ. Էլլիտրամեան:

Ռուճա (Եղեւիա).—Առաջ. **Տ. Անանիա վրդ.**

Հաղարապետեան:

Բաղդաս.—(Թափուր):

Էզիպոս.—Առաջ. **Տ. Յովսէփ կալ. Այվա-**

դեան, ծն. 1833 թ. Էրզրումում, ձեռն. 1899 թ.

Բուրլարիա—Այցելու հովիւ **Տ. Վահան ծ.**

վարդ. Յակովբեան:

Ռումանիա.—Աւագերէցներ **Լուրբանշիւր**

Եկեղեցու:

Մասնաւոր քննիչ

Արմաւ.—Փոխ. **վանահ. Տ. Եղիշէ կալիսկոպ.**

Դուրեան:

Գաղղեմուցի.—(առաջ. **փոխ.):**

Պիլէկէս.—Վանահայր **Տ. Ստեփան կալիս.**

Սանտալճեան, ծն. 1837 թ. Պրուսա, ձեռն.

1868 թ.

Կիւն.—Առաջ. **փոխ. Տ. Վարդան վարդ. Յա-**

կովբեան:

Աղբակ.—Առաջ. **փոխան. Տ. Արսէն վարդ.**

Գէորդեան:

Սելաքի.—Հովիւ **Մկրտիչ քահ. Զլղաթեան:**

Կրեւէ.—Հոգևոր հովիւ **Աւետիս քահ. Ռա-**

փայէլեան:

Կրիկիայի վիճակներ

Սիւ.—Թեմակալ *Տ. Տ. Սահակ ք. Կաթուղի-*
կոս Տանն Կրիկիայի:
Ասան—Առաջ. *փոխ. Տ. Գրիգոր քահանայ*
Ներկարեան:

Հաճրն.—Առ. *փոխ. Տ. Վահան ք. Մանուկեան:*
Հալէպ-Իսկէնտրուն-Քիլիս.—Առաջ. *տեղ.*
Տ. Մեսրոպ առ. քահ. Աճէմեան:

Վ. յնրափ.—Առաջ. *փոխան. Կարապետ քահ.*
Կիւլիզեան:

Անրափա.—Առաջ. *տեղ. Տ. Թագէտս վարդ.*
Եկաւեան:

Մարաւ.—Առաջ. *տեղ. Տ. Յովհաննէս առ.*
քահ. Վարժապետեան:

Չէլբուն-Փուլնուզ.—Առաջ. *տեղ. Տ. Խաչա-*
տուր վարդ. Տէր-Ղազարեան:

Եռզրաս.—Առաջ. *փոխ. Տ. Ղևոնդ վարդ.*
Թուրքարդեան:

Կիւրին-Մանձրլըզ.—Առաջ. *տեղ. Տ. Յակոբ*
վարդ. Կիւրնէիան:

Տիվրիկ.—Առաջ. *տեղ. Գրիգոր քահ. Զար-*
գարեան:

Տաւրնէ.—Առաջ. *փոխան. Ղևոնդ առ. քահ.*
Մուրատեան:

Աղբամարի վիճակներ.

Աղբամար.—Կաթ. *տեղ. Ա. Արսէն վարդ.*
Մարգարեան. Տ. Յովսէփ եպիս. Պոստեղեան,
ծն. 1834 թ. Նարեկում, ձեռն., 1864 թ.

Խիզան.—Առաջ. *փոխան. Տ. Պետրոս վարդ.*
Գրիգորեան:

Երուսաղէմի վիճակներ.

Երուսաղէմ.—Պատրիարք *Տ. Յարութիւն*
արքեպ. Վենապեոեան:

Պատրիար. *փոխան. Երուս. Ներսէս արքեպ.*
Դէրբգեան, ծն. 1829 թ. Ռոստոսայում, ձեռն.
1876 թ.

Պատր. *փոխ. Կ. Պօյսի Դէորդ եպիսկ. Երի-*
ցեան, ծն. 1852 թ. Իսմայէլում, ձեռն. 1898 թ.

Շամ.—Տեսուչ՝ *Աերովրէ վարդ. Մամուէիան:*
Մաճա.— ,, *Մատթէոս վարդ. Գայգրճեան:*

Քէլբուր.— ,, *Ներսէս վարդ. Ասպայեան:*
Կիպրոս.— ,, *Պետրոս վարդ. Սարաճեան:*

ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՎԱՆՔԵՐ

Ա. Ռուսաստանում.

Մայր Տաճար ս. Էջմիածնի.—*Լուսարար-*
պետ Գեր. Ղևոնդ եպիսկ. Յովակիմեան, ծն.

Ղաղարշապատ 1852 թ., ձեռն. 1901 թ. օգնա-
կան լուսարար Սահակ արեղայ:

Երածշապետ Տ. Կոմիտաս վարդապետ,
Օդնական Մեհիան սարկաւազ:

Դիւան վեհ. Հայրապետի—*Դիւանապետ և*
Գաւազանակիր Վեհ. Հայրապետի Տ. Կորիւն

վարդ. Սահակեան:
Վանական և Տեսական կառավարու-

րիւն.—*Ղևոնդ եպ. Յովակիմեան (նախագահ):*
Համազասպ վրդ. Համազասպեան (զանձագահ):

Եղիշէ վարդ. Ահարճեան:

Մնայուն Ռուսմակ. յանձնաժողով.—*Ա-*

շոտ վարդ. Ծախեան:
 Եղիշէ վարդապետ Մուրադեան:
 Կարապետ վարդ. Տէր-Մկրտչեան:
 Յուսիկ վարդ. Չոհրաբեան:
 Մամբրէ վարդ. Մելիք-Աղամեան:
 Ստեփաննոս սարկ. Մելիքեան:
 (Յանձնաժողովը կառավարում է տպարան,
 մատենադարան, թանգարան, խմբագրում է
 «Արարատ» ամսաթերթը և քննում է կրօնա-
 կան գրքեր Ռուսաստանում տպագրելիք):

Վանքեր.

Գայիանէի վանք. վնհր. Խոսրով վարդ.
 Ծոպակարի » » Գրիգորիս վարդ.
 Հոխիսիմէի » ընդ տեսչութեամբ Վեհ.
 Հայրապետի:
 Յովհաննա վանք (աւերակ): Եկեղեցի ս. Կրպտ.
 Սուրբ Գէորգայ վանք, Մուղնու. վնհր Խորէն
 վարդապետ:
 Սաղմոսավանք. — վանահայր Աբրահամ քհն:
 Խօր Վիրապու վանք. վնհր Գէորդ վարդ.
 Գեղարգայ » վահրամ վարդ.
 Հառիձու » Արիստակէս վարդ.
 Հոսսմոսի » Ստեփան վարդ.
 Խձկյօն (Բէշքիլիսէ) Յարութիւն վարդ.
 Մարմաշիւու » Մովսէս քհն.
 Անիի » Միքայէլ վարդ.
 Տաթևու » Ենթես վարդ.
 Սրնջակու » Մեսրոպ արքեպ. Սմբա-
 տեան:

Թովմայ առաքեալի վանք (Թափուր):
 Ս. Խաչ Արգիշտու » Ադամ վարդ.
 Լարմիր վանք Մատթէոս վարդ.
 Ամալու վանք Մկրտիչ քհն. Մանդակունի:
 Ճալէքու վանք Թաղէոս վարդ:
 Չանջրու վանք Բաղդասար վարդ.
 Հաղարթի » Միքայէլ վարդ.
 Յանանի » Գարեգին եպ. Սաթունեան:
 Եղիշէ առաք. » Յովէլ վարդ.
 Գանձատարի » Անտոն վարդ.
 Չարէհայ » (Թափուր)
 Հաղարձնի » Մեսրոպ արքեպ:
 Սեւանայ » Մարգիս եպ. Փիլոյեան:
 Թէլէքու » Դիոնէսիոս վարդ.
 Ս. Սարգսի » (Թիֆլիս):
 Շաւարաք » Յովհաննէս վարդ.
 Սաղիանու » Ընձակ վարդ.
 Ամարասի » Նիկողայոս վարդ.
 Ս. Խաչ Արիմու վանք. Նահապետ վարդ.
 Ս. Խաչ Նախիջ. » Վահան վարդ.
 Արսագու ս. Թաղէի վանք. Գէորդ վարդ.
 Նախավկայ ս. Սեփ. » Դեոնդ վարդ.

Բ. Թիւրքիայում

Կան մօտաւորապէս 1334 եկեղեցի և
 145 վանք*), որոնք գտնուում են Կ. Պօլսի,
 Երուսաղէմի պատրիարքաների և Կիլիկիայի ու
 Աղթամարի կաթողիկոսները վերահսկողու-
 թեան տակ:

*) Ծան. — Մանրամասնութիւնները տես
 «Լոյս» սեղ. օրաց. Հանդէս 1905 թ.

Հայ կարողիկ համայնք.

Ա. Պօլիս.—Կաթուղիկոսական աթոռ թափուր:

Կալկասի.—Հայ կաթուղիկները Սարատովի կաթ. կպիսկոպոսի իրաւաս. տակ են:

Մխիթարեան միաբանութիւն.

Վ. Էնեսիկ.—Աբբահայր շ. Իգնատիոս արքեպիսկոպոս Կրեքեղեան:

Վ. Էննա.—Աբբայական փոխանորդ՝ շ. Թադէոս վ. Թոռնեան:

Հայ բողոքական համայնք.

Ա. Պօլիս.—Ազգապետ Յակովբ Էֆ. Պոյաճեան:

Կալկասի.—Հայ բողոքականները Մոսկուայի բող. կոնսիստորիայի իրաւասութեան տակ են:

ԿՐԿՆՍԻ ՔԱՂԱՔՆԵՐԻ

Ազգաբնակչութիւնը 1897 թ. նախահազուրթեան համեմատ.

Ալեքսանդրապ.	32,018	Արավիչն	6442
Ախալցխա	15,387	Բաղու	112253
Ախալքալակ	5143	Բաթում	28512
Անապա	6676	Բալախանի	2843
Արղանան	778	Գանձակ	35446
Արմաւիր	6100	Գեօրգիեվսկ	11532

Հայոց նկերագրիչների, վանդերի, բանաստեղծների և բնակիչների թիւը Ռուսաստանում.

Քաղաքը.	Նկերագրիչներ.	Վանդեր.	Քանանաներ.	Հայ ազգաբնակչութիւն		
				Արական.	Իրական.	Բնաբանութիւն.
Երեւանի.	643	47	788	301764	272240	574404
Թիֆլիսի.	356	14	370	160379	140147	300526
Անցալի.	208	13	236	85982	71258	157240
Շամախու.	38	3	40	26887	24206	50343
Սարախանի.	34	—	57	20397	18604	39001
Բնաբանութիւն.	43	3	56	9124	8536	17660
Ընդամենը.	1327	80	1547	600483	530991	1141474

Գրողնի	15599	Մօզդօկ	14583
Գորի	10458	Նախիջևան	8815
Գորիս	3146	Նոր-Բայազէտ	8507
Դերբենդ	14821	Նափօրօւխիսկ	16208
Դուշեան	2456	Նուխի	24811
Եկատերինօղար	65697	Շամախի	20008
Եյսկ	39090	Շուշի	25656
Երևան	29033	Պեատիզօրսկ	18638
Զարաթալի	3046	Պետրօվսկ	9806
Թելաւ	11810	Սդնախ	8998
Լէնքորան	8768	Ստաւրոպօլ	41621
Կարս	20891	Սուխում	7809
Կաղզվան	3435	Վաղարշապատ	3422
Կիւլափօղսկ	4078	Վլադիկազկազ	43843
Կոբը	3074	Փոթի	7666
Կուբա	15346	Քութայիս	32492
Ղաղար	7324	Օղուրգետ	4694
Մայիօպ	34191	Օրդուբադ	4929

ԺԱՄԵՐԻ ՀՈՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԱՂԻՒՄԱԿ

Երբ որ Պետերբուրգում ժամը 12-ն է լինում, այն ժամանակ

ՌԱՍՏԱՍԱՆՈՒՄ

ցերեկ.		ցերեկ.	
ժ. ր.		ժ. ր.	
Արխանգելսկ.	12 33	Աստրախան.	1 11

Բազում	1 18	Վարշաւում	11 23
Եկատերինօղ.	12 34	Վլադիկազկազ	12 58
Երևանում	12 56	Տաշկենտում	2 30
Թիֆլիսում	12 58	Քիշինեում	11 54
Մոսկվայում	12 29	Քութայիսում	12 49
Սիմֆերօպօլ	12 15	Օդեսայում	12 2
Ստաւրօպօլ	12 46		

ԱՔՏԱՌԱԽԱՆՈՒՄ

	ցերեկ.	սոսաւ.	
Բերլինում	10 52	Նիւ-Եօրկում	5 43
	սոսաւօտ.	Կ. Պօլսում	11 58
Լօնդօնում	9 41	Վենետիկում	10 48
Հոսում	10 48	Վիեննայում	11 4
Մադրիսում	9 41	Փարիզում	10 8
	գիշեր.	գիշեր.	
Մեկսիկայում	3 23	Ս. Ֆրանցիսկ.	1 52

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՉԱՓԵՐ

Երկաւուրեան չափեր.

Մղոնը=7 վերստի:
 Վերստը=500 սաժէնի=1500 արշինի=3500
 ոտնաչափի:
 Սաժէնը=3 արշինի=48 վերշօկի=7 ոտնաչափի=84 մատնաչափի=840 դժաչափի:
 Արշինը=16 վերշօկի=2¹/₃ ոտնաչափի=28
 մատնաչափի:
 Վերշօկը=1³/₄ մատնաչափի=17¹/₂ դժաչափի:

Ոսնաչափը=12 մասնաչափի=3/7 արշինի=6,86 վերջօկի:

Մասնաչափը=10 գծաչափի=1/7 վերջօկի:

Գծաչափը=10 կէտերի:

Մակերեւոյթի չափեր.

Դեհեաթինը=2400 քառ. սաժէնի=0,0096 քառ. վերստի=117600 քառ. ոտնաչափի:

Բառակ. սաժէնը=9 քառ. արշ.=2304 քառ. վերջ.=49 քառ. ոտնաչափի:

Բառ. արշինը=256 քառ. վերջ.=5¹/₉ քառ. ոտնաչ.=784 քառ. մասնաչափ:

Բովանդակութեան չափեր.

Պորանարդ մղոնը=343 խոր. վերստի:

Պոր. վերստը=125,000,000 խոր. սաժ.

Պոր. սաժէնը=27 խոր. արշինի=343 խոր. ոտնաչափի=110592 խոր. վերջ.=592704 խոր. մասնաչ.

Պոր. արշինը=4096 խոր. վերջ.=12,7037 խոր. ոտնաչ.=31052 խոր. մասնաչ.

Պոր. ոտնաչափը=2728 խոր. մասնաչ.=0,0787172 խոր. արշ.=322425 խ. վերջ.

Ընդդեմընի չափեր.

Լաստը ունի 12 չեափեր:

Չեափերտը » 8 չեափերիկ:

Չեափերիկը » 8 զարնց:

Չեափերան իր մէջ պարունակում է 380 ֆունա ցորեն կամ 354 ֆունա հաճար կամ 290 ֆ. զարի կամ 220 ֆ. վարսակ:

Հեղուկների չափեր.

Տակառն ունի 40 վեղրօ:

Վեղրօն՝ 8 շոտֆ կամ 10 կրուժկա:

Վեղրօն=30 ֆունտ ջրին:

Ծանրութեան չափեր.

Բերկովեցն ունի 10 փուլթ:

Պուզը ունի 40 ֆունտ:

Ֆունտը՝ 32 լօտ կամ 96 մսխալ կամ 9216 ղօլխա:

Լօտը ունի 3 մսխալ:

Մսխալը ունի 96 ղօլխա:

Պեղասան չափեր.

Ֆունտը ունի 84 մսխալ կամ 12 սնցիա:

Ունցիան » 8 գրախմ:

Դրախման » 3 սկրուպուլ:

Սկրուպուլը » 20 գրամ:

ԳՐԱՄՆԵՐԻ ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԻՒՆ

ԳՐԱՄՆԵՐԸ	Ռուսսա.		Ֆրանս.		Գերման.	
	Բ.	Կապ	ժ.ր.	Սանս.	մ.ր.	պժեն.
Ռուս. բուրլին	1	—	2	66	2	16
Անգլ. ֆունտ ստեր.	9	46	25	22	20	43
Ֆրանս. ֆրանկը	»	37	1	—	—	81
Գերմ. մարկը	»	47	1	23	1	—
Աւստ. Ունգ. կրոնը	»	39	1	05	—	85
Թիւրք. պիաստրը	»	9	»	23	»	18
Ս.մերիկ. ղօլխարը	1	94	5	18	4	19
Նապոն. իէնը	»	97	2	58	2	09

Ծանրութեան չափերի համեմատութիւն:

Ռուս. ճուճ.	Աւսր. ճուճ.	Անգլ. Avoirdupoids.	Ֆուճ. Եւրոպ.	Վիս- գրամ.
1=	0,73126	0,90283	1,09718	0,40949
0,36749	=1=	1,23461	1,50039	0,56001
0,10763	0,80997	=1=	1,21528	0,45360
1,01142	0,66549	0,82286	=1=	0,37324
1,92020	0,83518	0,89398	1,08643	0,40550
1,95993	0,76851	0,94880	1,15306	0,34037
1,02076	0,74791	0,92337	1,12215	0,41884
1,03802	0,75907	0,93715	1,13890	0,42509
2,44205	1,76568	2,26461	2,67921	=1=
1,22095	0,89284	1,10230	1,33960	0,50000

Երկարութեան չափերի համեմատութիւնը:

Վիս- մետր.	Աւսր. մղոն.	Չինա- կան լի.	Թիւրք. աղաջ	Ռուս. վերս.
=1=	0,1347	1,7376	0,1872	0,9374
7,4203	=1=	12,8936	1,3889	6,9559
1,8551	0,2500	3,2234	0,3472	1,7389
1,6093	0,2168	2,7963	0,3012	1,5085
10,6884	1,4404	23,3782	2,0003	10,0080
7,5324	1,0151	12,8327	1,4099	7,0611
7,5864	1,0223	12,9428	1,4200	7,1115
0,5755	0,0775	=1=	0,1077	0,5395
3,8985	0,5251	6,7732	0,7295	3,6540
5,3427	0,7200	9,2836	=1=	5,0082
1,0667	0,1437	1,8535	0,1997	=1=

Վերսոյի, սանսիւնսրի եւ մասնաչափի համեմատութիւն.

Վերս. Դրւյիմ. Սանտիմ.			Սանտ. Դրւյիմ. Վերսոյի.			Դրւյիմ. Վերս. Սանտիմ.		
1	—	1,75	—	0,3	—	0,22		
2	—	3,50	—	0,7	—	0,45		
3	—	5,25	—	1,18	—	0,67		
4	—	7,00	—	1,57	—	0,90		
5	—	8,75	—	1,7	—	1,12		
6	—	10,50	—	2,36	—	1,35		
7	—	12,25	—	2,76	—	1,57		
8	—	14,00	—	3,15	—	1,80		
9	—	15,75	—	3,54	—	2,02		
10	—	17,50	—	3,94	—	2,25		
1	—		—	0,57	—	2,52		
2	—		—	1,14	—	5,04		
3	—		—	1,71	—	7,55		
4	—		—	2,28	—	10,07		
5	—		—	2,85	—	12,59		

Պ Օ Ս Տ

I Փակ նամակներ ը քաշը պէտք է լինի օտար քաղաքներինը՝ 5 ֆունտից ոչ աւելի, քաղաքայինը՝ 1 ֆունտից ոչ աւել:

Արդելում է փակ նամակ դնել ծանրոցների (ПОСЫЛКА) մէջ, հակառակ դէպքում առնուով է տուգանք մի լատից 1 ր.

Փակ նամակները կարող են լինել.

Հասարակ—օտար քաղաքներ ուղարկելու համար լատին 7 կոպ., իսկ քաղաքներում 3 կոպ., արտասահման—10 կոպ.

Հասարակ նամակներին կարելի է չկպցնել պօստային մարկաներ: Այդպիսի նամակներն ուղարկում են, բայց ստացողը պիտի տայ իւրաքանչիւր լատին 14 կ., իսկ արտասահմանեան թղթակցութիւններ իւրաքանչիւր լատին 20 կոպ., այսինքն սովորական գնից 2 անգամ աւել:

Առանց մարկաների նամակ չի կարելի ուղարկել միայն կառավարչական հաստատութիւններին: Եթէ նամակը պիտի մնայ պօստատանը, մինչև որ ինքը, ստացողը, գնայ ու պահանջէ, այդ դէպքում պէտք է հասցէի վրա աւելացնել «до востребования» (ցպահանջ): Այդպիսի նամակը պօստատանը պահուում է 6 ամիս:

Ապահովացում նամակի վրա պէտք է գրել «заказное» բառը: Իւրաքանչիւր այդպիսի նամակից առնուում է, բացի քաշի համար սահմանած գնից, ապահովութեան տուրք 7

կոպ. իսկ եթէ նամակը արտասահման է գրնում—10 կոպ.: Եթէ այդպիսի նամակը կորչի, պօստի վարչութիւնը պարտաւոր է 10 րուբլի տալ ուղարկողին կամ ստացողին, բայց պահանջը պէտք է յայտնէ ուղարկողը:

II Կայ նամակներ արժեն քաղաքայինը 1 կոպ. քաղաքից դուրս 3 կոպ., իսկ արտասահմանի համար—4 կոպ.: Բաց նամակը ապահովացնելու համար պէտք է տալ աւել 7 կոպ., իսկ արտասահմանի համար՝ 10 կոպ.: Պատասխանով բաց նամակն արժէ 6 կոպ., իսկ արտասահմանի համար—8 կոպ.

III Փարկեր (Бандерольные отправления). տպած գրքերը, թղթերը, նամակները և լրագիրները ուղարկում են բաց ծրարների կամ փաթեթների մէջ, որոնք կոչւում են բանդերօլ: Կարելի է այդպէս ուղարկել և ձեռագիր հեղինակութիւններ և այնպիսի թղթեր, որոնք ընթացիկ նամակներ չեն չուին, ապրանքների այնպիսի նմուշներ, որոնք գին չունին: Օտար քաղաքներ ուղարկելու համար պէտք է վճարել իւրաքանչիւր 4 լատին 2 կոպ.: Բանդերօլի քաշը պէտք է լինի 128 լատից ոչ աւել, իսկ ապրանքների նմուշների համար—28 լատից ոչ աւել: Բանդերօլը ապահովացնելու համար պէտք է աւել տալ 7 կոպ.: Պօստատաներում վաճառուում են բանդերօլների համար պատրաստած առանձին թղթեր:

IV Ծանուցներ (ПОСЫЛКА) գնահատած

կամ առանց գնահատութեան՝ պէտք է լինին կամ արկղների մէջ, կամ կարած քաթանի, կաշու մէջ: Ծանրոցը զրաւից կապուած է թուով, որի հանգոյցները պէտք է կնքուին պօստատանը արքունական կնիքով: Ուղարկողի կամքից է կախուած գնահատել ծանրոցը կամ թողնել առանց գնահատութեան: Ծանրոցը 3 պուդից ծանր չ'պիտի լինի: Ծանրոցը 5000 ռուբլուց աւելի գնահատել չի կարելի: Առաքման տուրքը առանձին սակագնով: Ծանրոցների մէջ արգելուած է դնել փող կամ նամակ, հակառակ դէպքում փողի 1/4 մասը զբաւուած է զանձարանի օգտին, իսկ նամակի համար վերցուած է տուգանք լատին 1 ռուբլի: Ծանրոցների մէջ արգելուած է ուղարկել դիւրապառ և հեղուկ իրեր:

V Դրամական ծրարներ: Այդպիսի ծրարների վրա բացի հասցէից, պէտք է գրել «денежный» բառը և դրամի քանակութիւնը: Ծրարը պէտք է բաց յանձնել պօստատան աստիճանաւորին, որպէսզի նա ստուգէ գումարը: Դրամաւոր ծրարների առաքման վճարն է՝ 1) 7 կոպ. իւրաքանչիւր լատից. 2) ապահովութեան տուրքը և 3) պատուիրելու տուրքը՝ 7 կոպէկ:

VI Ապահովութեան օտւր. ա) 1 մինչև 600 ռուբլի գումարից—1/2 կոպ. ռուբլուց. բ) 600 մինչև 1600 ռ.—1/4 կոպ. ռուբլուց և 1 ռ. 50 կոպ. միանուագ և գ) 1600 ռ. աւել—1/8 կ. ռուբլուց՝ և 3 ռ. 50 կոպ. միանուագ:

VII Օրձէ՛խուր ծրարներով (цѣнные

пареты) ուղարկուած են արժէքաւոր թղթեր (օր. մուրհակ, արժէթղթեր, անդորրագրեր և այլն): Բայց արժէքաւոր ծրարների մէջ թղթերի նեւ կարելի է ուղարկել նաև փող (բայց 1000 ռուբլուց ոչ աւել). բացի դրած փողից, մնացած միւս թղթերի գնահատութիւնը կախուած է ուղարկողից: Բայց արժէքաւոր ծրարները 15,000 ռուբլուց աւել գնահատած չեն ընդունուած, իսկ փակ արժէքաւոր ծրարները 500 ռուբլուց ոչ աւել:

VIII Վերադիր վճար: Ապահովացրած նամակները, բանդերօյները, ծանրոցները, զբամական և արժէքաւոր ծրարները կարելի է ուղարկել վերադիր վճարով, երբ ուղարկողն ուղում է, որ ստացողը վճարէ իրան հասանելի գումարը այս դիւից: Վերադիր վճար կարելի է անել 200 ռուբլուց ոչ աւել: Վերադիր վճարի մասին պէտք է գրել նամակի վրա՝ «наложень платень» և ապա նշանակել գումարը: Վճարը իւրաքանչիւր ռուբլուց 2 կ., ընդամենը 10 կոպէկից ոչ պակաս:

IX Պօստով դրամ՝ փոխադրելու (переводъ по почтѣ) համար վերցնում են մինչև 25 ռուբլին՝ 15 կոպ. իսկ 25-ից—100 ռ.՝ 25 կ. դրանից աւել գումար չի կարելի փոխադրել փոխադրական մի բլանկով (переводн. бланк):

X Հեռագրով փոխադրելու (переводъ по телеграфу) համար բացի վերոյիշեալ վճարից պէտք է տալ և հեռագրի վճար—Եւրոպական կամ Ասիական Ռուսաստանի սահմաններում՝ 1 ռ. 15 կոպ., իսկ Եւրոպական Ռուսաստ-

տանից և Կովկասից—Ասիական՝ Ռուսաստան և ընդհակառակը՝ 2 բ. 15 կողմ.

XI Պօտտային հիմնարկութիւնները մէջ ընդդռնութիւն ու սսանալը կատարուած է ամեն օր առաւօտեան ժամը 8-ից մինչև 2-ը: Իսկ կիրակի և մի քանի տօն օրերը—9-ից մինչև 11 ժամը: Մի քանի եկեղեցական և կայսերական տօն օրերուց բոլորովին չի վիտնում ոչ ընդունելութիւն և ոչ ստացում: Այդ օրերը նշանակուած են առանձին ցուցակում և այն կոչնագրերի (повѣтка) վրայ, որոնք յանձնուած են արժէքաւոր թղթակցութիւն ստացողներին:

XII Պօտտատան վարչութեան ակնաւոր մարդիկ պիտի ներկայացնեն կոչնագրի վրայ յայտնի անձանց կամ պաշտօնական հաստատութիւնները վկայութիւնք, թէ նրանք իսկ օր այն մարդիկն են, որոնց ուղարկուած է ծրարը:

Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Բ

Մշտական վճարը իւրաքանչիւր հեռագրից 15 կողմ., այնուհետև վճարը հաշուում է բառերով: Ռուսաստանը երկու մասի է բաժանուած—Եւրոպական և Ասիական Ռուսաստան: Առաջին մասը բացի Եւրոպական Ռուսաստանից պարունակում է իր մէջ նաև Կովկասը. իսկ երկրորդը—և Անգրկասպեան երկիրը: Իւրաքանչիւր մասի սահմաններում հեռագրի իւրաքանչիւր բառի գինն է 5 կողմ. իսկ երբ մի մասից միւս մասն է ուղարկուած

հեռագիրը, այն ժամանակ իւրաքանչիւր բառ արժէ 10 կողմէկ:

Քաղաքային հեռագրի վճարը բառին 1 կողմ., 15-ից աւել տառ ունեցող բառը երկու բառ է հաշուում: Ընդգծուած մի բառ է հաշուում. իսկ կէտերը, չակերանները և գիծը ոչինչ չեն հաշուում: Իւրաքանչիւր 5 թուանը շանը մի բառ է համարուած:

Երբ ուղում են, որ հեռագիրը ամենից շուտ ուղարկուի և շուտ աեղ հասնի, պէտք է հեռագրի վրայ գրեն «срочная»: Այդպիսի հեռագրի համար վերցնում են 3 անգամ աւել, այսինքն. եթէ հասարակ հեռագրի բառը 5 կ. է, պայմանաժամով կարժենայ 15 կողմ. կամ եթէ 10 կողմէկ է, կարժենայ 30 կողմ. և այլն:

Վճարած պատասխանը: Հեռագիր ուղարկողը կարող է վճարել և իր սպասած պատասխանի արժողութիւնը: Ուղարկողի կամքից է կախուած, թէ պատասխանի համար քանի բառի վճար է ուղում տալ: Եթէ գրել «պատասխանը վճարած է—отвѣтъ уплаченъ», հեռագրատանը կատանան 10 բառի փող, իսկ եթէ ուղարկողը կամենում է, որ 10 բառից աւել կամ պակաս լինի, այն ժամանակ պիտի նշանակէ վճարած բառերի քանակութիւնը «отвѣтъ 15 словъ կամ 7 словъ уплаченъ»:

Միջազգային հեռագիրները կարելի է գրել բոլոր եւրոպական և մի քանի ասիական լեզուներով (կարելի է և հայերէն, բայց լատինական տառերով գրած): Արտասահմանեան իւրաքանչիւր երկրի համար նշանա-

կուած է առանձին զին իւրաքանչիւր բառից-
այն է.

Եւրոպա

Անգլիա	22 կ.	Սպանիա	21 կ.
Աւստրո-Ունգ.	11 կ.	Րուսիոյի	8 կ.
Բուլղարիա	15 կ.	Ֆրանսիա	15 կ.
Գերմանիա	11 կ.	Ասիա	
Բելգիա	18 կ.	Արաբիա	
Դանիա	15 կ.	Հնչազ	1,72
Թիւրքիա	36 կ.	Էմին.	1,92
Հոլլանդիա	14 կ.	Բուխարա	10
Շվեյցարիա	17 կ.	Կորէա	3,53
Շվեդիա	14 կ.	Նապոնիա	1,95
Չեռնոգորիա	17 կ.	Չինաստան	1,13
Պորտուգալիա	23 կ.	Պարս. (հիւս.)	24
Սերբիա	15 կ.	Հարս.Պարս.	34

Այս աղիւսակի մէջ նշանակած է ամե-
նապակաս վճարը կարճ և անմիջական ճանա-
պարհով:

Հեռագրի «նոյ կապակցութիւնը»: Հեռագրի
տուրը կարող է պահանջել, որ իրեն հաղոր-
դուի պատով կամ հեռագրով տեղեկութիւն
այն մասին, թէ երբ է տարուած հասցեատիրոջ
հեռագիրը (ամսաթիւ և ժամը): Դրա համար
նա վճարում է սահմանափակ արժեքը, իսկ հե-
ռագրի վրա մակագրում է. «Извещение оплаче-
но по телеграфу» (Եթէ հեռագրով է կամենում)
կամ почтовое извещение оплачено (Եթէ պատով):
Հեռագրատուներ անմիջապէս պատով կամ հե-
ռագրով հարրդում է տեղեկութիւն:

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԳԱՆՁԱՐԱՆՆԵՐ

Խնայողական գանձարանների բուն
նպատակն է գլխաւորապէս շունկոր մարդ-
կանց խնայողութիւնը պահպանել: Ընդու-
նուած կարգ ու կանոնները չափազանց պարզ
և հասարակ են և իւրաքանչիւր մարդ հեշ-
տութեամբ կարող է յանձնել իր փողը գան-
ձարանին:

Խնայողական գանձարաններ բացուած
են բոլոր պետական բանկերին, նահանգական
ու պաւտական գանձարաններին և մաքսա-
աներին կլէք բացի գրանից նաև պօստ հեռա-
գրական գրասենեակներում. Այս վերջին տե-
սակի խնայողական գանձարանները մի տե-
սակ միջնորդի ղեր են կատարում, այսինքն
ստանում են փողը և ուղարկում պետական
խնայողական գանձարաններին:

Խնայողական գանձարանին կարելի է
յանձնել 25, 50, 75 կոպէկ և 1 բուբլոյց մին-
չև 1000 բուբլի: Ընկերութիւնների և հիմ-
նարկութիւնների համար այդ գումարը կարող
է հասնել 3000 ռ., իսկ եկեղեցիների համար
— սահման չկայ:

Ընդունելութիւնը լինում է ամեն օր,
նոյն ժամերին, երբ պօստատանը ընդունում
են նամակներ: Խնայողական գանձարանը իր
ընդունած գումարների համար վճարում է
տօկոս հետևեալ չափով:

- 1) Մինչև 1000 ռ. տարեկան 3⁶/10⁰/0
- 2) Ընկերութ. և հիմնարկութ. 1000 ռ.

աւելի գումարների համար

24/10 0/0

Տօկոսը հաշուում են ամսի 1-ից և մի-
միայն ամբողջ ամիսների համար: Մէկ բուր-
լուց պահաս գումարի համար սօղոս չեն հաշ-
ւում: Դրամ պահ տուողը կարող է վերցնել
ամբողջ գումարը կամ միայն մի մասը—երբոր
ուզենայ:

Հայրը կամ մայրը կարող են իրանց
անչափահաս երեխաների անունով փող դնել
գանձարանում և այդ փողը մինչև երեխանե-
րի չափահասութիւնը միայն իրանք են կարող
ստանալ: Նոյնպէս և խնամակալները կարող
են իրանց խնամած որբերի անունով փող
յանձնել գանձարանին: Ամեն մէկն իրաւունք
ունի ուրիշի անունով փող դնել և փողի տե-
րը կ'զաւնայ նա, որի անունով տրուած է:
Փող դնողը եթէ ուզենայ, կարող է իր անու-
նը ծածուկ պահել:

Խնայողական գանձարանը իր ընդունած
գումարները գրում է առանձին տետրի մէջ,
որը և տալիս է փող յանձնողին: Տեսրի
համարը լաւ պէտք է յիշել կամ մի ուրիշ
տեղ էլ նշանակել, որովհետև տետրը կորելու
դէպքում գանձարանի վարչութիւնը այդ մա-
սին ոչ մի յայտարարութիւն չի ընդունէ, եթէ
տետրի համարը յիշուած չէ:

Անգրագէտ մարդուց չի պահանջոււմ,
որ ուրիշին խնդրէ իր տեղը ստորագրելու.
բաւական է, եթէ յայտնէ, որ ինքը անգրա-
գէտ է: Եթ' մեռնում է այն մարդը, որի ա-

նունից ընդունուած է աւանդը, խնայողական
գանձարանը այդ աւանդը կարող է տալ մի-
այն մեռածի ժառանգներին:

ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ՄԱՐԿԱՆԵՐ:

Որպէսզի իւրաքանչիւր անհատ հնարա-
ւորութիւն ունենայ հեշտ ձեով խնայելու
նայն իսկ ամենափոքր գումարները, Ֆինանս-
ների նախարարը, ներքին գործոց նախարար-
ների համաձայնութեամբ 1900 թ. սահմանեց,
այսպէս ասած՝ խնայողական մարկաներ՝ 5
կոպէկանոց և 10 կոպէկանոց:

Խնայողական մարկաները վաճառոււմ են
բոլոր 1) խնայողական գանձարաններում և
2) պօստային գրասենեակներում:

Խնայողական մարկաները պէտք է
պահուեն մաքուր, հակառակ դէպքում նրանք
չեն ընդունուի:

Խնայողական մարկաները կոչոււմ են
առանձին կարտերի վրա, որոնք ձրի են տըր-
ւում: Երբ լրացաւ 1 բուրլին, կարելի է կար-
տերը ներկայացնել մօտակայ խնայողական
գանձարանին և գումարը մուտք գրել տալ
խնայողական տետրի մէջ: Իսկ եթէ ներկա-
յացնողը դեռ տետր չունի, նրան կ'արուի-
այդպիսով նա հնարաւորութիւն կունենայ կո-
պէկ—կոպէկ խնայած փողից մի գումար կազ-
մելու, որը կարող է պէտք զալ սև օրուայ
համար:

ԿԱՆՈՆՆԵՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ԸՄՆԱՊԱՐՀՈՐԴ-
ՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

1. Տօմսակների վաճառումը եւ բազա-
մի ընդունելութիւնը սկսուում է մայրաքա-
ղաքներում 1 1/2 ժամ, առաջնակարգ կա-
յարաններում 1 ժամ եւ մնացած կայարաննե-
րում 1/2 ժամ գնացքը մեկնելուց առաջ:

2. Իւրաքանչիւր գնացքի համար վաճառ-
ւում են առանձին տոմսակներ, որոնց վրա
յատուկ կնիքով նշանակուում է ամսաթիւը:
Առանց այդ կնիքի կամ ոչ այդ օրուայ ու
գնացքի կնիքը կրող տոմսերը կորցնում են ի-
րանց նշանակութիւնը:

Գնած տոմսերը պահում են իրանց
ոյժը.

1—200 վերստի համար	1 օր
200—500	« 2 »
500—800	« 3 »
800—1100	« 4 »
1100—1500	« 5 »

Իրանից յետոյ իւրաքանչիւր 400 վերս-
տի համար աւելացնել 1 օր: Իւրաքանչիւր
տոմսակի վրա նշանակուում է լինում, թէ նա
քանի օրուայ ոյժ ունի: Օրը հաշուում են կէս
գիշերից մինչև հետեւալ կէս գիշեր:

3. Ճանապարհորդութիւնը ընդմիջելու
դէպքում, այսինքն երբ ճանապարհորդը դեռ տեղ
չհասած ուզում է մի որևէ կայարանում կանգ
առնել, պէտք է տոմսակը ներկայացնէ կայարա-
նի տւագին (начальник), որ համապատասխան

կնիք խփէ: Ճանապարհ ընկնելուց առաջ
էլ պէտք է նորից կնիք խփել տալ. հակա-
ռակ դէպքում տոմսակը կ'կորցնէ իր ոյժը:

4. Իւրաքանչիւր հասակաւոր ճանապար-
հորդ իրաւունք ունի 1 փութ բազած սալու,
իսկ երեխաները 20-ական փունտ, եթէ զբա-
նից աւելի է բազածը, այն ժամանակ աւե-
լորդի համար պէտք է վճարել համապատաս-
խան սակագնով:

5. Եթէ բազածը փաստւած է կամ պա-
կասել է, իսկոյն պէտք է յայտնել կայարանի
վարչութեանը բազածն ստանալիս, իսկ եթէ
կորել է, պէտք է վարձատրութիւնը պահան-
ջել, այդ մասին զբաւոր յայտարարութիւն
սալով մի ամսուայ ընթացքում, հաշուելով
ուղարկած օրից:

6. Հինգ տարեկանից փոքր երեխաները
կարող են ճանապարհորդել հասակաւորների
հետ առանց տոմսակի, իսկ 5—10 տարեկան
երեխաները վճարում են իսկական տոմսակի
1/4 գինը: 10-ից աւելի տարիք ունեցողները
վճարում են նոյնքան, որքան հասակաւոր-
ները:

Տոմսակի արժէքը կախուած է ճանա-
պարհի երկարութիւնից, ինչպէս որ ցոյց է
տուում հետեւալ երեսի աղիւսակներում:

Ա.Ն.Գրկովկասեանց երկարազիցները.

1 ԲԱԹՈՒՄԻՅ—ԹԻՖԼԻՍ—ԲԱԳՈՒ

Կայարան- ները .	Երկարութիւնը գիւնքս.	Տոմսակների գինը.			10 մ. բա- զամի գինը
		I կ.	II կ.	III կ.	
		բ. կ.	բ. կ.	բ. կ.	կող.
ԲԱԹՈՒՄ					
Չարվա	—	0 45	0 27	0 18	00.75
Կորուլեա	20	0 80	0 48	0 32	01.37
Նոթաների	30	1 33	0 80	0 48	02.13
Սուխաս	40	1 88	1 13	0 75	02.99
Լանչխուսի	68	2 55	1 53	1 02	04. 8
Նիգոխիթի	75	2 75	1 65	1 10	04.43
Սաջեկախո	88	3 25	1 95	1 30	05.18
Սամսրեդի	97	3 58	2 15	1 43	05.69
Կոպիանարի	108	4 00	2 40	1 60	06.38
Թլոն	126	4 60	2 76	1 84	07.36
Աջամեթի	132	4 85	2 91	1 94	07.76
Կլիբիլի	154	5 60	3 36	2 24	08.97
Շորապան	—	5 75	3 45	2 50	09.20
Ջերալի	167	5 95	3 57	2 38	09.72
Բելոգորի	176	6 15	3 69	2 46	10.24
Մարելիսի	184	—	—	—	—
Մարխաս	194	6 50	3 90	2 60	11.10
Միխայլովո	213	7 00	4 20	2 80	12.36
Գոմի	223	7 23	4 34	2 89	12.94
Կարելի	237	7 55	4 53	3 02	13.80
Գորի	254	7 93	4 76	3 17	14.78
Գրակալի	267	8 23	4 94	3 29	15.53
Կասպի	279	8 50	5 10	3 40	16.22

Բանկա	294	8 80	5 28	3 52	17.02
Մյխեա	304	9 50	5 70	3 80	17.25
Աւճար	315	9 50	5 70	3 80	17.25
Թիֆլիս	325	10 00	6 60	3 80	18.75
Նախլուկ	—	—	—	—	—
Աղ-Քաղա	345	10 00	6 00	4 00	18.75
Կարահայ	361	10 50	6 50	4 20	20.25
Սողոմ-Բուլ	382	11 00	6 60	4 40	21.75
Պոլի	399	11 50	6 90	4 60	23.25
Ադսրաճա	413	11 50	9 90	4 60	23.75
Թուկ	432	12 00	7 20	4 80	24.75
Ջեղամ	457	12 50	7 50	5 50	26.25
Դոլար	—	12 50	7 50	5 00	26.25
Շամքոր	479	13 00	7 80	5 20	27.75
Գանճակ	501	13 50	8 10	5 40	29.25
Դալ-Մամուլ	518	13 50	8 10	5 40	29.25
Գերան	541	14 00	8 40	5 60	30.75
Զվլախ	564	14 50	8 70	5 80	32.25
Լաբի	588	14 50	8 70	5 80	32.25
Աւսարի	607	15 00	9 00	6 00	33.75
Մուսուկի	631	15 50	9 30	6 40	35.25
Բիւրլամիլ	650	16 00	9 60	6 40	36.75
Սաղիբի	673	16 00	9 60	6 40	36.75
Ղարա-սու	697	16 50	9 90	5 60	38.25
Հաջի-Աւր	721	17 00	10 20	6 80	39.75
Նաւազի	738	17 00	10 20	6 80	39.75
Ալախ	762	17 50	10 50	7 00	41.25
Մանդաշալ	783	18 00	10 80	7 20	42.75
Փուխա	808	18 00	10 80	7 20	42.75
Բալաջարի	826	18 50	11 10	7 40	44.25
ԲԱԳՈՒ	839	18 50	11 10	7 40	44.25

«1.08» 1905 թ.

II ԲԱԳՈՒԻՑ ԹԻՖԼԻՍ ԲԱԹՈՒՄ.

ԲԱԳՈՒԻ	Վ.	Բ. Կ.	Բ. Կ.	Բ. Կ.	Կոպ.
Բալաջարի	13	0 53	0 32	0 21	00.84
Փուխ	32	1 15	0 69	0 46	01.81
Սանդաշալ	56	2 05	1 23	0 82	03.24
Ալաթ	77	2 83	1 70	0 82	04.48
Նաւադի	108	3 68	2 21	1 13	05.89
Հաջի-Կար.	—	4 28	2 57	1 47	06.87
Ղարա-սու	142	5 15	3 09	1 71	08.22
Մադրի	166	5 90	3 54	2 06	09.60
Քիւրդամիր	189	6 43	3 86	2 57	10.93
Մուսուլի	208	6 85	4 11	2 71	12.02
Ուջարի	232	7 43	4 46	2 97	13.46
Լարի	251	7 83	4 70	3 13	14.49
Նվլախ	274	8 35	5 01	3 34	15.87
Գերան	298	8 88	5 33	3 55	17.14
Դալ-Մամես.	321	9 50	5 70	3 80	17.25
Գանձակ	338	10 00	6 00	4 00	18.75
Շամբոր	359	10 50	6 30	4 20	20.25
Դոլար	370	10 50	6 30	4 20	20.25
Չեղամ	381	11 00	6 60	4 40	21.75
Թուղ	407	11 50	6 90	4 60	23.25
Աղթաճա	426	11 50	6 90	4 60	23.25
Պոլի	439	12 00	7 20	4 80	24.75
Սողոս-Բուլ.	457	12 50	7 50	5 00	26.25
Կարսեադ	479	13 00	7 80	5 20	27.75
Աղ-Թաղա	495	13 00	7 80	5 20	27.75
Նաթուղ	507	—	—	—	—
Թիֆլիս	513	13 50	8 10	5 40	29.25
Աճալա	524	13 50	8 10	5 40	29.25
Մցխեա	535	14 00	8 40	5 60	30.75

Քասնկա	546	14 00	8 40	5 60	30.75
Կասպի	560	14 50	8 70	5 80	32.25
Գրակալի	572	14 50	8 70	5 80	32.25
Գորի	585	14 50	8 70	5 80	32.25
Կարելի	602	15 00	9 00	6 00	33.75
Գոմի	617	15 00	9 00	6 00	33.75
Միխայլովո	627	15 50	9 30	6 20	35.25
Լարվարիսո	636	—	—	—	—
Մալխա	646	15 50	9 30	6 20	35.25
Մարելիսի	665	—	—	—	—
Բէլօգորի	664	16 00	9 60	6 40	36.75
Չեբուլի	673	16 00	9 60	6 40	36.75
Շորապան	—	16 50	9 90	6 60	38.25
Կլիրիի	686	16 55	9 90	6 60	38.25
Աջամեթի	707	16 50	9 90	6 60	38.25
Բիօն	714	17 00	10 20	6 80	39.75
Կոպիտնարի	731	17 00	10 20	6 80	39.75
Մամարեղի	743	17 00	10 20	6 80	39.75
Մաջեկախո	751	17 50	10 50	7 00	41.25
Նիդօիթի	765	17 50	10 50	7 00	41.25
Լանչխութի	771	17 50	10 50	7 00	41.25
Սուպա	790	18 00	10 80	7 20	42.75
Նօթանեբի	804	18 00	10 80	7 20	42.75
Կօբուլէթի	819	18 50	11 10	7 40	44.25
Չակվա	—	18 50	11 10	7 40	44.25
ԲԱԹՈՒՄ	840	18 50	11 10	7 40	44.25

III ՄԻԽԱՅԼՈՎԻՑ—ԲՕՐԺՕՄ.

Թիֆլիսից	Բ. Կ.	Բ. Կ.	Բ. Կ.	Կոպ.
Միխայլովա	—	5 05	3 03	2 02
յով—Բօրժօմ	—	5 05	3 03	2 02

Միխայլովից	—	0 98	0 59	0 39	1.55
Բորժոմ . .	—	0 98	0 59	0 39	1.55
Բակուրխանից Բորժոմ.	—	1 03	0 62	0 41	1.67
Փօթիից Սամարեղի վրայով—Բիճն.	—	3 25	1 95	1 30	5.18
Փօթիից Սամարեղի	—	2 25	1 35	0 90	3.57
Բաթումից Շորապան .	—	5 75	3 45	2 30	9.20
Բաթումից Կորուլեա .	—	0 80	0 48	0 32	2.13

IV ԹԻՖԼԻՍԻՑ—ԿԱՐՍ.

ԹԻՖԼԻՍ	Վ.	Բ. Կ.	Բ. Կ.	Բ. Կ.	Կող.
Նաւթուղ	—	—	—	—	—
Սողանուղ	13	0 45	0 27	0 18	0.75
Ջանդար	35	1 28	0 77	0 51	2.01
Սաղախլօ	62	2 25	1 35	0 90	3.75
Ախթալա	86	3 10	1 86	1 24	4.95
Սանահին	104	3 75	2 25	1 50	5.95
Կարազերան	119	4 28	2 57	1 71	6.84
Շահալի	127	4 58	2 75	1 83	7.30
Ղարաֆիլիս	142	3 54	2 14	1 40	8.17
Համամլի	161	5 78	3 47	2 31	9.26
Ղալթաղչի	179	6 18	3 78	2 47	10.29
Ջաջու	188	6 38	3 84	2 55	10.81
Ալեքանդրապոլ	207	6 80	4 01	2 72	11.90
Կարայալ	229	7 30	4 38	2 92	13.17

Բաշ-Բեաղլիք.	248	7 73	4 66	3 09	14.26
Մաղրա	266	8 13	4 80	3 25	15.20
ԿԱՐՍ	279	8 43	5 00	3 37	16.20

V ԿԱՐՍԻՑ—ԹԻՖԼԻՍ.

ԿԱՐՍ	Վ.	Բ. Կ.	Բ. Կ.	Բ. Կ.	Կող.
Մաղրա	13	0 45	0 27	0 18	0.75
Բաշ-Բեաղլիք	31	1 13	0 68	0 45	1.78
Կարայալ	50	1 80	1 08	0 72	2.88
Ալեքանդ.	72	2 60	1 56	1 04	4.14
Ջաջու	91	3 28	1 97	1 31	5.23
Ղալթաղչի	100	3 60	2 16	1 44	5.75
Համամլի	118	4 25	2 55	1 70	6.79
Ղարաֆիլիս	137	4 93	2 96	1 97	7.88
Շահալի	152	5 48	3 29	2 19	8.74
Կարազերան	160	5 75	3 45	2 30	9.20
Սանահին	175	6 10	3 66	2 44	10.06
Ախթալա	193	6 50	3 90	2 60	11.10
Սաղախլօ	217	7 03	4 22	2 81	12.48
Ջանդար	244	7 65	4 59	3 06	14.03
Սողանուղ	266	8 13	4 88	3 25	15.30
Նաւթուղ	—	—	—	—	—
ԹԻՖԼԻՍ	279	8 43	5 06	3 37	16.04

VI ԱԼԷՔՍԱՆԳՐԱՊՈԼԻՑ—ԵՐԵՒԱՆ.

ԵՐԵՒԱՆԻՑ—ԱԼԷՔՍԱՆԳՐԱՊՈԼ.

	վ.	բ.	գ.	դ.	կոպ.
ԱԼԷՔՍԱՆԳՐԱՊՈԼ	—	—	—	—	—
Ադին	24	0 88	0 53	0 35	1.38
Անի	43	1 55	0 93	0 62	2.47
Այազեօղ	60	2 15	1 29	0 86	3.45
Կարա-բուրն.	77	2 75	1 65	1 10	4.43
Արաբս	90	3 25	1 95	1 30	5.18
Սարգար-Ար.	100	3 60	2 16	1 44	5.75
Էջմիածին	120	4 33	2 60	1 73	6.90
Ուլուխանլու	132	4 75	2 85	1 90	7.59
ԵՐԵՒԱՆ	145	5 20	3 12	2 59	8.34
Երեւան	—	—	—	—	—
Ուլուխանլու	14	0 53	0 32	0 21	0.81
Էջմիածին	25	0 90	0 54	0 36	1.44
Սարգ.-Արազ	45	1 60	0 96	0 64	2.59
Արաբս	56	2 03	1 22	0 81	3.22
Կարա-բուրն.	69	2 48	1 49	0 99	3.97
Այազեօղ	86	3 10	1 86	1 24	4.95
Անի	103	3 70	2 22	1 48	5.92
Ադին	121	4 35	2 61	1 74	6.96
ԱԼԷՔՍԱՆԳՐԱՊՈԼ	145	5 20	3 12	2 08	8.34

Պօստային ձանապարհներ Կովկասում

Ախալցխայից—Բօրթօմ	50 1/4 վ.
Ախալցխայից—Ախալքալակ	66 1/4 »
Ախալքալակից—Ալեքսանդրապօլ	89 1/2 »
Արդահանից—Օլթի	124 3/4 »
Ախալցխայից—Արդահան	72 »
Ախալցխայից—Բաթում	147 »
Ալեքսանդրապօլից—Չարիշառ	52 1/2 »
Բաշնորաշէնից—Նախիջևան	62 1/2 »
Բաթումից—Արդահան	150 »
Գանձակից—Հաջիբեկանդ	27 1/4 »
Դիլիջանից—Երևան	62 3/4 »
Դիլիջանից—Ղարաբաղիլու	19 1/2 »
Երևանից—Բաշնորաշէն	89 3/4 »
Երևանից—Էջմիածին	18 1/2 »
Թիֆլիսից—Չալալ-Օղլի	135 »
Հաջիկարօւլից—Սալեան	50 1/2 »
Ղարաբաղիլուից—Դիլիջան	38 »
Ղարաբաղիլուից—Չալալ-Օղլի	50 1/2 »
Կարսից—Սարիղամիշ	58 3/4 »
Կարսից—Կարսիլու	78 1/2 »
Կարսից—Օլթի	102 1/2 »
Նախիջևանից—Օրդուբադ	74 1/2 »
Շուշուց—Սանկինդ	11 1/2 »
Սարիղամիշից—Ղարադուրդան	37 1/2 »
Սալեանից—Լէնորբան	118 1/2 »
	75 8
	68 9
08 — 07 1	1

ՆԱՐԵԳՆԱՅՈՒԹԻՒՆ

Սև ծով

Տոմսակների արժեքը «Русское Общество»-ի նաևերի համար:

Բաժնուժից մինչև	Առանց ուսուցիչի								Բազ. 1 փուլ
	Պոստ-մար- դասար նա- ւերի վրա:				Ապրանքա- մարդատար նաւ. վրա:				
	II կ.		III կ.		II կ.		III կ.		
	բ.	կ.	բ.	կ.	բ.	կ.	բ.	կ.	կ.
Օղեսոս	19	85	9	80	15	90	5	50	60
Նւպատորիա	14	80	7	20	11	85	4	50	55
Սևաստոպոլ	14	—	7	20	11	20	3	90	55
Եալթա	14	—	7	10	11	20	3	60	50
Ալուշթա	13	75	7	—	11	—	3	40	50
Սուդակ	13	75	7	—	11	—	3	40	50
Թէոդուրիա	13	—	6	40	10	40	3	40	50
Կերչ	11	—	5	20	8	80	3	—	40
Նովորոսիյսկ	8	70	4	—	7	—	2	25	25
Անափա	11	—	5	20	8	80	3	—	40
Չուրդի	8	70	4	—	7	—	2	25	25
Տուսպսէ	6	—	3	20	4	80	2	—	25
Սոչի	6	—	3	20	4	80	2	—	25
Ադլէր	6	—	3	20	4	80	2	—	25
Գուդաուտ	5	60	2	40	4	50	2	—	25
Նոր Աֆոն	5	10	2	—	4	10	1	30	25
Սուխում	3	25	1	20	2	60	1	—	20
Օչեմչիր	2	35	—	20	1	90	1	—	20
Փոթի	1	50	—	80	1	20	—	50	20

Սև ծով.

«Россійское Общество»-ի նաևերը Բաժնուժից հե-
անունում են՝ կրեքչարթի և ուրբաթ օրերը, Ե-
րեկոյեան ժամի 5-ին:

Բաժնուժից մինչև	II կարգ		III կարգ		1 փ.
	բուլղ.	կոստ.	բուլղ.	կոստ.	կոստ.
Փոթի	1	40	—	50	10
Օչեմչիր	2	40	—	75	13
Սուխում	2	60	1	—	14
Նոր Աֆոն	3	40	1	30	15
Գուդաուտ	3	60	1	40	18
Սոչի	4	—	1	60	20
Տուսպսէ	4	50	2	—	20
Նովորոսիյսկ	5	—	2	25	23
Անափա	6	—	2	75	25
Կերչ	6	50	3	—	25
Թէոդուրիա	7	50	3	40	30
Սուդակ	7	50	3	40	30
Եալթա	8	—	3	60	35
Սևաստոպոլ	8	50	3	90	35
Օղեսոս	12	—	5	50	45

Կասպից ծով:

«Кавказъ и Меркурий» ընկերութեան նաւերը պտոյտ են անում Բաղուից—Գերքենտ, Պետրովսկ, Աստրախան: Ընկերութիւնն ընդունում է ասլրանքներ մինչև Վոյգա, Կասպից ծովի նաւաճանդիսանները, Անդրկասպեան երկիրը և Մոսկուա, Վարշաւա, Լոձ և Բոստով հասցնելու համար:

Ընկերութեան գրասենեակը Թիֆլիսում, Բարեաւիտակայա փ., № 8, հեռախօս 415:

«Надежда» ընկերութեան նաւերը որոշ կամ անորոշ ժամաւակներում պտոյտ են անում Պետրովսկ—Ուզունադա և Բաղու—Ուզունադա գծերով:

Ընկերութեան գրասենեակը՝ Թիֆլիսում, Դժօրցովայա փողոց, Վրաց ագն. տան մէջ:

Վեպի արտասանման.

Ֆրանսիական «Мессажери Маритимъ» ընկերութեան շոգենաւերը կանոնաւոր կերպով երթեկեկում են Լօնդօնի, Մարսելի և Բաթլուն մի միջև: Լօնդօն գնացող նաւերը մտնում են նաև Կ. Պօլիս, Մարսել և Հափր: Նոյն ընկերութեան նաւերով կարելի է գնալ և Եաֆֆա, Ալեքսանդրիա, Հնդկաստան, Չինաստան, Եւպոնիա, Մադագասկար, Եւա, Յէյլոն, Աւստրալիա, Չանդիբար, Նոր-Կալեդոնիա և այլն:

Գործակալութիւնը Թիֆլիսում — Դժօրցովայա, Վրաց ագն. տուն:

Ֆրանսիական «Н. Парк и К.» ընկերութեան շոգենաւերը կանոնաւոր երթեկեկում են ուղղակի Բաթլունից—Մարսել և հակառակը—Մարսելից—Բաթլուն: Նաւերը մեկնում են իւրաքանչիւր երկու շաբաթը մի արգամ, Բաթլունից, չորեքշաբթի օրը—ժամը 4—ին ճանապարհին մտնում են Տրապիզօն, Մամսոն և Կ. Պօլիս:

Ամեն տեսակ տեղեկութիւններ ստանալ կարելի է Թիֆլիսում պ. Օ. Բարեկենդանեանից:

Միօնի փողոց, Խօջապարութօվի քարվանսարայ:

Ա. Ն. Յ Ա. Գ. Ի. Բ.

Անցազիրը լինում է երկու տեսակ՝ 1) մշտական, և 2) ժամանակաւոր: **ՄՇՏԱԿԱՆ** անցազրատեւոր կարող են ստանալ. ա) չճառայող ագնուականները, բ) I և II կարգի վաճառակ., գ) պատ. քաղաքայ., դ) պետ. ծառ. ինքնակամ հեռացած պաշտ. և ե) զանազան պաշտօնեանները:

Քաղաքացիական ծառայութեան մէջ գտնւող անձինք մշտական անցազրեր կարող են ստանալ այն վարչութիւնից, որտեղ ծառայում են, իսկ հոգևորականները—համապատասխան հոգևոր իշխանութիւնից:

Վաճառականները պարտաւոր են իւրաքանչիւր տարի մինչև փետրուարի 15-ը ստիկանութեան ներկայացնել իրանց վաճառականական վկայականները և անցազրի մէջ նշանակել տալ այդ մասին:

Ժամանակաւոր անցադիր կարող են ստանալ մէջջանները, արհեստաւորները և զիւղացիները: Ժամանակաւոր անցադիրը լինում է 3 տեսակ՝ ա) անցադրատետր, բ) անցադիր և գ) վկայական: Անցադրատետրը արւում է 5 տարով, անցադիրը 1 տարով, իսկ վկայականը աւելի կարճ ժամանակով:

Ռուսաց կայսրութեան բոլոր տեղերում, բացի Ղեհաստանից, անցադրերը արւում են բոլորովին ձրի, միայն անցատետր ստացողներին վերցնում են 15 կ. իբրև տետրի արժէքը:

Անցադիր ստանալ չեն կարող դատարանի վճռով բոլոր իրաւունքներից զրկուածները և ոստիկանական հսկողութեան տակ գտնուողները:

Արտասահմանեան անցադիր ստանալ կարելի է նաճանգապետներից այդ մասին առանձին խնդիր ներկայացնելով և յիշելով ճանապարհորդութեան նպատակով. Պէտք է վճարել իւրաքանչիւր վեցամսեակի համար 15 ռ.

ԻՐԱՆԱՐԱՆԻ ԾԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պայմանաժամեր (сроки):

1. Բ Ո Ղ Ո Ք:

ա. **Վճռափոխ բողոք (ապելլացիա):**

— **Քրեական (уголовный) զարծիր:**

Հաշտարար դատաւորի վճռի դէմ—երկու շա-

բաթ՝ սկսած վճիռը կայացնելու օրից: Նաճանգական դատարանի վճռի դէմ—երկու շաբաթ՝ սկսած վճիռը վերջնական կերպով (մանրամասն) յայտարարելուց յետոյ (վճիռը կայացնելուց և կարճաժամ կերպով յայտնելուց յետոյ դատարանը նոյն օրը յայտնում է, թէ երբ պատրաստ կ'լինի վճիռը վերջնական կերպով: Այդ օրը մեղադրեալը կարող է վերցնել և վճռի պատճէնը: Այդ օրը սովորաբար նշանակուում է վճիռը կայացնելուց երկու շաբաթ յետոյ):

Քաղաքացիական զարծիր: Հաշտարար դատաւորի վճռի դէմ—մի ամիս՝ սկսած վճիռը կայացնելու օրից: Նաճանգական դատարանի վճռի դէմ—մի ամիս, եթէ դործը քրեական է կրճատ կարգով և չորս ամիս, եթէ դործը քրեական է ընդհանուր կարգով (սկսած վճիռը վերջնականապէս յայտարարելու օրից, որ սովորաբար նշանակուում է վճիռը կայացնելուց երկու շաբաթ յետոյ): — Վճռափոխ բողոքի պատճէնը ստանալու օրից մի ամսուայ ընթացքում կարելի է դատարանին ներկայացնել բացատրութիւն այդ բողոքի դէմ: Այդ բացատրութեան մէջ կարելի է ոչ միայն պատասխանել բողոքին, այլ և որոշ պահանջներ յայտնել, օրինակ՝ եթէ վճռի մի մասը բողոքողի օգտին է եղել և հակառակորդը վճռի այդ մասի դէմ իր ժամանակին բողոք չի տուել, կարելի է բացատրութեան մէջ խնդրել, որ վճռի այդ մասը փոխուի:

բ. Վճուարեկ կամ վճուպինչ բողոժ (կասասցիս):

Քրէական գործերի համար—երկու շաբաթ: Քաղաքացիական գործերի համար—հաշտարար դատարանի վճուի դէմ (երբ գործը 100 ռուբլուց պակաս է)—մի ամիս, նահանգական դատարանի վճուի դէմ (երբ գործը հաշտարար դատարանից է անցել)—երկու ամիս, դատաստանական պալատի վճուի դէմ—չորս ամիս:

2. ԵՐԱՇԽԱՆՈՐՈՒԹԻՒՆ:

Եթէ երաշխաւորը երաշխաւորել է և պայմանաժամի վերաբերմամբ (на срок), նա պատասխանատու է միայն այն դէպքում, եթէ երաշխաւորի դէմ գանգատ սկսուի պայմանաժամից յետոյ մի ամսուայ ընթացքում: Իսկ եթէ հասարակ երաշխաւորութիւն է, երաշխաւորը պատասխանատու է միայն այն դէպքում, եթէ գանգատ սկսուի իսկական պարտատիրոջ դէմ վեց ամսուայ ընթացքում:

3. ԹՎՓՈՒՄՆ (ВЫКУПЪ)

Տոնական անշարժ կայքը կարելի է թափել (յետ դնել) երեք տարուայ ընթացքում վաճառման թղթի (купчая вещь) հաստատման օրից: Անշարժանների համար այս դէպքում ոչ մի արտօնութիւն չկայ:

ԵՐԴՈՒԵԱՆ ՀԱՒԱՏԱՐՄԱՏԱՐՆԵՐԻ ՎԵՐՉԵՏՐՈՒԹԵԱՆ ՉՄՈԸ

1. Գործը երկու ինստանցիաներում վարելու համար՝ երբ պահանջագումարը (сумма) 500—2000 ռ. է—10⁰/₀. Եթէ 2000—5000 ռ. է—առաջին 2000 ռ. համար 200 ռ., իսկ մնացած գումարից 8⁰/₀. Երբ 5000—25000 ռ. է—առաջին 5000 ռ. համար 440 ռ., իսկ մնացածից 4⁰/₀. Երբ 25000—50000 ռ. է—առաջին 25 հազարից 1240 ռ., իսկ մնացածից 2⁰/₀, երբ 50000—75000 ռ. է—առաջին 50 հազարից 1740 ռ., իսկ մնացածից 1⁰/₀. Վերջապէս երբ 75 հազարից աւելի է պահանջագումարը—առաջին 75 հազարից 1990 ռ., իսկ մնացածից 1⁰/₂⁰/₀:

2. Առաջին ինստանցիայում գործը վարելու համար հաւատարմատարը ստանում է վերոյիշեալ վարձատրութեան 2³-ը, իսկ երկրորդ ինստանցիայի համար 1⁸-ը:

3. Երբ վարած գործի գումարը չի կարելի որոշել, այն ժամանակ դատարանն ինքն է վճուում վարձատրութեան քանակը՝ 50-ից մինչև 1200 ռ.:

4. Երբ գործի տէրը, առանց օրինաւոր հիմքի, լիազօրութիւնից զրկում է իր հաւատարմատարին կամ թէ երբ հաշտութեամբ է վերջացում գործը, այն ժամանակ հաւատարմատարը կարող է դատաստանով լքել ստանալ իր վարձատրութեան առաջին կամ երկրորդ ինստանցիայի և կամ երկու ինստանցիաների համար, նայելով թէ որտեղ է վարել գործը:

5. Գործը տարուելու ղէպքում հաւատարմատարը կարող է ստանալ սահմանեալ վարձատրութեան միայն 1/4-ը, սակայն այդ 1/4-ը չի կարող լինել աւելի, քան 200 ռ. առաջին և աւելի, քան 100 ռ. երկրորդ խնտանցիայի համար:

**ԴԱՏԱՏԱՆԱԿԱՆ ՊՐԻՍՏԱԻՆԵՐԻ ՎԱՐՉԱՏՐՈՒ-
ԹԵԱՆ ՉԱՓԸ**

1. Մանուցադրեր կամ այլ թղթեր յանձնելու համար, երբ պահանջագումարը 2000 ռ. աւելի չէ՝ 25 կոպ., երբ 2000—5000 ռ. է՝ 50 կոպ., իսկ 5000-ից բարձր՝ 1 ռ., երբ գումարը յայտնի չէ—50 կ.:

2. Շարժական կայքը ցուցակագրելու և գնահատելու համար մինչև 26 ռ. գումարը—25 կոպ., 25 50 ռ.—50 կոպ., 50—100 ռ.—1 ռ., 100—200 ռ.—2 ռ., 200—300 ռ.—3 ռ., 300—400 ռ.—4 ռ., 400—500 ռ.—5 ռ. իսկ 500—5000 ռ. առաջին 500 ռ. համար 5 ռ., մնացած գումարին իւրաքանչիւր 100 ռ.—50 կոպ.:

3. Ցուցակագրած առարկաները կնքելու և ստորագրելու համար 5-ական կոպ. մինչև 50 առարկան, 4-ական կոպ. մինչև 100 առարկան, 3-ական կ. 100-ից աւելի առարկաների համար:

4. Տիրապետելու իրաւունքը վաւերացնելու համար 2 կոպ.:

Անշարժ կայքը ցուցակագրելու համար մինչև 500 ռ. գումարը, 2 ռ. 50 կոպ., 500—

1000՝ 5 ռ., 1000—2000՝ 6 ռ., 2000—3000՝ 7 ռ., 3000—4000՝ 8 ռ., 4000—5000՝ 9 ռ. իսկ 5000-ից բարձր գումարին՝ առաջին 5000 ռ.—9 ռ., իսկ մնացածից իւրաքանչիւր 1000 ռ.—50 կոպ.:

ՆՕՏԱՐՆԵՐԻՆ ՎԱՐՉԱՏՐԵԼՈՒ ՉԱՓԸ

1. Նօտարական արձանագրութիւն (ЗЯТЬ) կազմելու համար պէտք է վճարել մինչև 500 ռ. գումարը 2 ռ., 500—1000 ռ.՝ 3 ռ., զրանից աւելի գումարին 4 ռ. և բացի զրանից պայմանագումարի իւրաքանչիւր 100 ռ.—10 կոպ.

2. Մուտեակներ վաւերացնելու և նրանց մասին ըողոք գրելու համար մինչև 500 ռ. գումարը—50 կ., 500-ից բարձր գումարին—1 ռ. և բացի զրանից մուտեակագումարի իւրաքանչիւր 100 ռ.—10 կ.:

3. Պայմաններ վաւերացնելու համար մինչև 500 ռ.—1 ռ., 500—1000 ռ.—1 ռ. 50 կ., 1000-ից բարձր գումարին—2 ռ. և բացի զրանից պայմանագրի իւրաքանչիւր 100 ռ.—10 կոպ.:

4. Երբ արձանագրութեան կամ պայմանագրութեան գումարը չի կարելի որոշել, այն ժամանակ պէտք է վճարել այնքան, որքան վճարուած է 1000 ռուբլիանոց արձանագրութեան կամ պայմանագրութեան համար:

5. Պատճէկ վաւերացնելու համար առաջին թերթին—25 կ., հետևեալ թերթերի իւ-

լրաբանչիւրին—10 կ. (թերթը հաշուում է 25 տող):

6. Մտորագրութիւնը վաւերացնելու համար—10 կող. ամեն մի ստորագրութեան համար:

7. Հաւատարմարդրե (добреность), հաշտութեան թղթեր (мировая запись) և մէջնորդական թղթեր (третейская запись) կազմելու կամ վաւերացնելու համար—1 թերթին 1 ր., հետեւեալ թերթերին 30-ական կող.:

8. Փաստաթղթերի ներկայացման ժամանակը վաւերացնելու համար—25 կող.:

9. Մէկի կողմից մէկ ուրիշի յայտարարութիւն տալու և դրա մասին վկայաթուղթ տալու համար—5) կող.:

10. Զանազան րդրե նօտարական գրքի մէջ անցկացնելու համար իւրաբանչիւր տողին—2 կող.:

11. Պետական գանձարանից կենսաթոշակ ստացողի կենդանութեան մասին վկայելու համար—3 կող., երբ կենսաթոշակի գումարն է տարեկան մինչև 30 ր., 10 կ., երբ 30—300 ր. և 20 կ., երբ 300-ից աւելի է: Իսկ ուրիշ դէպքերում նոյնպիսի վկայութեան համար — 50 կ.:

12. Փաստարդրե պակելու համար (փողային թղթերից) իւրաբանչիւր թղթին ամսական 25 կ. և փակած ծրարին ամսական — 50 կ.:

13. Նօտարական մի որևէ և արձանագրութեան ժամանակն իմանալու և այդ մասին

վկայագիր ստանալու համար—50 կ.:

14. Երկրորդ կամ աւելի անգամ քաղաածք (выпись) տալու համար տողին—1 կող.:

15. Նօտարական գրասենեակից զուրս կատարած գործողութիւնների համար պէտք է վճարել բացի վերևում նշանակած գումարներից ևս 3 ր.—մայրաքաղաքում, 2 ր.—նահանգական քաղաքում, 1 ր.—գաւառական քաղաքում, իսկ քաղաքի սահմանից զուրս տանելու համար պէտք է վճարել և ճանապարհածախս վերստին 10 կ.՝ թէ՛ զնալու և թէ՛ վերադառնալու համար, իսկ երկաթուղի եղած տեղերում, 11 կարգի տոմսակի արժէքը: Բացի այդ ճանապարհորդութեան ժամանակի համար պէտք է վճարել օրական 5 րուբլի—մայրաքաղաքում, 3 ր.—նահանգական քաղաքներում և 2 ր.—գաւառական քաղաքներում:

Մ Ո Ւ Բ Ն Ա Կ

Մուրճակ (версель) տալ կարող են այն բոլոր անձինք, որոնք իրաւունք ունին պարտաթուղթ տալու: Պարտաթուղթ չեն կարող տալ անչափահասները, խելագարները, վատնիչ յայտարարուածները, բոլոր քաղաքացիական իրաւունքներից զրկուածները և այլն:

Մուրճակ տալ չեն կարող. 1) հոգևորականները, 2) այն գիւղացիները, որոնք ոչ անշարժ կայք ունեն, բացի իրանց հողաբաժնից (նաղել), և ոչ էլ աստորական վկայական: Պատկուած կանայք կարող են միայն ամուսնու թոյլտուութեամբ մուրճակ տալ, իսկ

Մուրհակի գումար մինչև	Մուրհակաբերի արժեքը:
Բուրքի	Բ Կ.
50	— 10
100	— 15
200	— 30
300	— 45
400	— 60
500	— 75
600	— 90
700	1 05
800	1 20
900	1 35
1000	1 50
1500	2 25
2000	3
3000	4 50
4000	6 —
5000	7 50
6000	9 —
7000	10 50
8000	12 —
9000	13 50
10000	15 —
20000	30 —
30000	45 —
40000	60 —
50000	75 —

օրիորդները (նոյն իսկ չափահասները) ծնողների թոյլտուութեամբ, եթէ նրանցից բաժանուած չեն: Բայց եթէ նրանք իրանց անուսով մի օրե է առևարական հաստատութիւն կամ գործ ունին, այն ժամանակ կարող են և առանց ամուսնու կամ ծնողի համաձայնութեան մուրհակ տալ:

Մուրհակ տալու իրաւունք չունեցողներին տուած մուրհակները չեն կարող իսկական մուրհակի ոյժ ունենալ, սակայն նրանք առ ոչինչ չեն համարուած, այլ նոյն ոյժն ունին, ինչ որ հասարակ պարտաթղթերը:

Մուրհակները գրուած են առանձին մուրհակաթղթի վրա, որոնց արժէքը կարելի է որոշել այս երեսի աղիւսակով:

Եթէ մուրհակը հասարակ թղթի վրա է գրած, այն ժամանակ նա չի համարուած մուրհակ և չունի մուրհակի ոյժ:

Մուրհակները լինում են երկու տեսակ. 1. **հասարակ մուրհակ** և 2. **փոխանակագիր**: Առաջին ղէպը ուսուցիչը կարող է ինքը պիտի վճարել

գումարը, իսկ երկրորդ ղէպը ուսուցիչին է յանձնարարուած վճարել:

Մուրհակները գրուած են արկու տեսակ. **բաւ առաջին պահանջման** (по предъявлению) կամ **օրոգ ժամանակով** (срочные): Առաջին ղէպը ուսուցիչը պարտապանը իր պարտքը պիտի վճարել իսկոյն, երբ որ պահանջեն: Երկրորդ ղէպը ուսուցիչը որոշած ժամանակը լրանալուց յետոյ:

Եթէ այդ ժամանակամիջոցներում պարտապանը իր պարտքը չվճարէ, պէտք է մուրհակը ներկայացնել նօտարին, որը օրինական ձևով մակագրուած է ղվճարման մասին (протестъ): Դրանից յետոյ պարտատէրը դատարանի միջոցով կարող է պահանջել գումարը:

Մուրհակները իրանց այժմ կարգուած են.

1) երբ գրուած են «բաւ առաջին պահանջման», բայց 12 ամսուայ ընթացքում չեն ներկայացրած նօտարին բողոքելու (протестованіе) համար: 2) Եթէ գրուած են «որոշ ժամանակով» կամ «բաւ առաջին պահանջման», բայց բողոքելուց յետոյ 5 տարուայ ընթացքում չեն առաջարկուած վճարելու: Այդ երկու ղէպը ուսուցիչը կարող է մուրհակները պահպանուած են իրանց նշանակութիւնը 10 տարի, իրրե պարտաթուղթ (дог. обязат.):

Մուրհակները գրուած են որոշ ձևով. օրինակ.

ա. Հասարակ մուրհակ.
Բազու 4 Նոյեմբերի 1904 թ.:

Մուրհակ 2000 ռ.: Այս օրից վեց ամիս յետոյ պարտաւոր եմ այս մուրհակով վճարել-

լու Երևանցի պ. Վարդան Մարտիրոսեան Շահինեանցին երկու հազար բուբլի: Բագուեցի շ-րդ կարգի վաճառական Սահակ Բզնունի:

Քիֆլիս. 1906 թ. 25 յունուարի: Մուրհակ 100 բուբլու: Առաջիկայ 1906 թ. յունուարի քսան և հինգին այս իմ մուրհակով պարտաւոր եմ վճարել Քիֆլիսի վաճառական Գ... Մ... հարիւր բուբլի:

. . . Կար. Ասաբեկեան:

բ. Փոխանակադիր.

Կարս, 22 մայիսի 1904 թ.

Մուրհակ 100 բուբլ.: Ըստ առաջին պահանջման—(կամ վերոյիշեալ թւից քառասուն օր յետոյ)՝ վճարեցէք այս մուրհակի համեմատ Ալէքսանդրապոլցի վաճառական Մմբատ Մանուկեանցին հազար բուբլի: Արամ Աթաբեկեանց:

2-րդ կարգի վաճառական Արամ Արշակունուն, Շուշի քաղաքում:

ՄԱՌԻՏԱԿԻ ՁԵՂՋԸ

Ձեղջը և առնաստրակ մի որևէ զրամապրլի աօկոսը հեշտութեամբ հաշուելու համար, պէտք է զրամապրլիը բազմապատկել օրերի թուի վրա և արտադրեալը բաժանել համապատասխան բաժանարարի վրա, հետևեալ աղիւսակի համեմատ.

0/0	Բաժանարար
3	12000
3 1/4	11077
3 1/2	10286
3 3/4	9600
4	9000
4 1/2	8000
5	7200
5 1/2	6545
6	6000
6 1/2	5538
7	5143
7 1/7	4800
8	4500
8 1/2	4235
9 1/2	3789
10	3600
11	3273
12	3000

Ա. օրինակ. 1000 բուբլու մուրհակի 25 օրուայ ղեղջը $3\frac{1}{2}\% \times 25 = 60000:12000 = 5$ բուբլու:

Բ. օրինակ. 6950 բուբլին $6\frac{1}{2}\% \times 34$ օրում կըրերէ $6950 \times 34 = 236,300:6000 = 39$ բ. 38 կ. աօկոս:

Այդ ձևով կարելի է գտնել և ուրիշ գումարների աօկոսը:

ԴՐՈՇՄԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

(Перовский счёт.)

5 կոպեկանոց զրուագաւոր զրոշմանիշ պէտք է կպցնել այն բոլոր հաշիւների, ստացականների և այլ նմանօրինակ թղթերի

վրա, որոնց գումարը 5 բ. աւել է: Մինչև 5 բ. գումարը զրոշմանիշ չէ պահանջուած:

10 կոպ. զրոշմատուրքի ենթարկուած է իւրաքանչիւր թերթիը—հաւատարմաթուղթ մի որևէ հիմնարկութիւնից 5 բուբլուց աւելի գումար—(առճիկ, կենսաթիոշակ, բնծայ կամ օժանդակութիւն)—ստանալու: Փաստաթղթեր, որոնց գումարը 50 բ. աւել չէ:

Գրոյկներ—(80 կրես. ոչ աւել)—որոնցով

ապառիկապրանք են վերցնում վաճառատները:
 15 կսպ. գրոշմատուրքի ենթարկում է
 իւրաքանչիւր թերթը՝ զատաստանական ա-
 տեանները արեւոյ խնդիրներ կամ այլ թղթ-
 թերի, ստացականների փոքր, փաստաթղթեր
 կամ այլ առարկաներ ստանալու մասին ապա-
 հովագրական պօլիսները, եթէ ապահովութեան
 պրեմիան 9—15 րուբլի է. անշարժ կայքերի և
 յանձնարարութիւնների մասին կատարուած
 արձանագրութիւնները, եթէ գումարը 50—100
 րուբլի է: Իւրաքանչիւր փաստարոյշը—տոմ-
 սակ, հաշիւ, ստացական և այլն, եթէ արժէքի
 գումարը 50 րուբլուց աւել է տարեկան:

60 կսպ. իւրաքանչիւր թերթը մասնաւոր
 մարդկանց կամ հիմնարկութիւնների տուած
 խնդրագրերի, յայտարարութիւնների, գան-
 զատների, բացատրութիւնների և այլն: Ա-
 պահովագրական պօլիսները, եթէ պրեմիան
 15—30 րուբլի է. յանձնարարութիւնների կամ
 անշարժ կայքի մասին կազմած արձանագրու-
 թիւնները, եթէ գումարը 100—300 րուբլի է:

1 րուբլի իւրաքանչիւր թերթը, վաճա-
 րականութեամբ կամ արհեստներով պարապե-
 լու թոյլատուութեան վկայականները: Ամեն
 տեսակ հաւատարմական նամակներ, կաակա-
 թղթերը: Պայմանաթղթերը և վաճառականա-
 կան ամեն տեսակ կապակցութիւններ, երբ
 գումարն անյայտ է: Ապահովագրական պօլիս-
 ները, եթէ պրեմիան 30 ր. աւել է, պարաս-
 թղթերը և գրաւաթղթերը, եթէ արժէքի գու-
 մարը 1000 ր. աւել է:

ԿԱՊԱԿՅՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐԲ

ԿԱՊԱԿՅՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐԲԸ
 ՎԵՐՅԻՈՒՄ Է ԸՏՏԵՆՆԱԼ
 ԶԵՆՈՎ

АКТОВИЙ СБОРЪ.

Կապակցութեան տուր-
 քը լինում է 2 տեսակ՝
 ա) բարձր և բ) ստորին:

Բարձր տեսակին են-
 թարկում են 1 գլխա-
 ւորապէս տիրապետու-
 թեան վերաբերեալ կա-
 պակցութիւններ, որոնց
 գումարը 50 ր. աւել է.
 այն է՝ 1) շարժական
 կամ անշարժ կալուածք
 գնելու, գրաւ դնելու,
 քրեներու, տիրելու կամ
 օգտուելու մասին պայ-
 մանագրերը, 2) պայմա-
 նագրեր ընկերութիւն-
 ների մասին, 3) կապալ-
 ների տուգանքի, հաշ-
 տութեան և այլ նման
 օրինակ թղթեր: Ո՛րակ-
 ցիաները, պայերը, օր-
 լիգացիաները, գրաւա-
 թղթերը և այլն:

Ստորին տեսակին
 ենթարկում են 50 ր.

Բարձր տեսակին	Ստորին տեսակին
Բարձր տեսակին	Ստորին տեսակին
40	100
80	200
120	300
160	400
200	500
240	600
280	700
320	800
360	900
400	1000
440	2000
480	3000
520	4000
560	5000
600	6000
640	7000
680	8000
720	9000
760	10000
800	20000
840	30000
880	40000
920	50000
960	60000
1000	70000
1040	80000
1080	90000
1120	100000
1160	200000
1200	300000

աւել գումար պարունակող կապակցութիւննե-
 րը. 1) վաճառականական գործողութիւնների

մասին. 2) նախնական կապակցաթուղթ (за-
продажная запись) գոյրը վաճառելու մասին. 3)
պարտաւորաթուղթը ուրիշին յանձնելու մա-
սին ստորագրութիւն:

ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐԻ ՀԱՐԿ

Բնակարանների հարկ վերցնելու համար
կառավարութիւնը բաժանել է բոլոր քաղաք-
ներն ու գիւղաքաղաքները 5 կարգի: Կովկա-
սեան քաղաքներից պատկանում են.

II կարգին—Բագու, Բաթում, Թիֆլիս:

III կարգին—Մնացած բոլոր նահանգական
ու գաւառական քաղաքները, որտեղ մտցրած
է քաղաքային ինքնավարութիւն:

IV կարգին — Ալեքսանդրապոլ, Անապա,
Արմաւիր, Գրոգնի, Դերբենդ, Եյսկ, Մայկոպ,
Շուշի, Պետրգորսկ, Տէմիր-Պան-Շուբա:

V կարգին—Ախալցխա, Ախալքալակ, Գո-
րի, Լենքորան, Ղզլար, Ղուբա, Մոզդուխ, Նա-
խիջևան, Նուխի, Շենախի, Մդնախ, Թելաւ:

Բնակարանների հարկից ազատ են՝

1) այն շինութիւնները, որոնք ծառայում են
պետական, հասարակական, գիտական կամ
դպրոցական հիմնարկութիւնների, հիւանդա-
նոցների և վաճառատների համար—մի խօս-
քով՝ այն բոլոր աները, որտեղ մարդիկ չեն
բնակում. 2) վանքերը, առաջնորդարանները,
սպարանները, առհասարակ բարեգործական

նպատակների ծառայող բնակարանները, դին-
տրանոցները (казармы)՝ բացի օֆիցերների
բնակարաններից, բանտների բնակարաննե-
րը՝ զօրծարանին կից և այլն:

Հարկը վերցում է բնակարանների
բրեհի համեմատ:

Բնակարանային հարկ որոշելու համար
իւրաքանչիւր քաղաքում կազմում է «Բաղա-
քային վարչութիւն հարկերի համար», որ ու-
նենում է 4—6 անդամ բնակարանատէրերից
և մի նախագահ—տեղական հարկային վերա-
տեսուչը (податной инспектор):

Իւրաքանչիւր տնտեսը պարտաւոր է տա-
րին մի անգամ—մինչև Յունուարի 7-ը տե-
ղեկութիւններ տալ այդ վարչութեանը, թէ
իւր տանը քանի բնակարան կայ և դրանցից
իւրաքանչիւրը տարեկան սրբան քրեհ է բե-
րում: Եթէ նա այդ տեղեկութիւնները իւր ժա-
մանակին չհերկայացնէ կամ կեղծ տեղեկու-
թիւններ տալ, այն ժամանակ պատժի կեն-
թարկուի, վճարելով առաջին դէպքում մինչև
50 ռ., իսկ երկրորդ դէպքում մինչև 300 ռ.
տուգանք:

Բնակարանային վարչութիւնը մինչև
Մարտի 7-ը ուղարկում է բնակարանատէրե-
րին յայտարարութիւն հարկերի քանակի մա-
սին: Ով որ դժգոհ է, կարող է այդ մասին
բողոքել ընտանգական վարչութեանը, 1 ամ-
սուայ ընթացքում:

ՏՕԿՈՍՆԵՐԻ ՀԱՇՈՒՆՑՈՅՑ.
100 բուռի ղրամագրանի կ'ընդէ *).

Օրերը	3 ⁰ / ₀		3 ¹ / ₂₀ ⁰		4 ⁰ / ₀		4 ¹ / ₂₀ ⁰		5 ⁰ / ₀		5 ¹ / ₂		6 ¹ / ₂₀ ⁰		7 ¹ / ₂₀ ⁰		10 ⁰ / ₀	
	կապ.	կապ.	կապ.	կապ.	կապ.	կապ.	կապ.	կապ.	կապ.	կապ.	կապ.	կապ.	կապ.	կապ.	կապ.	կապ.	կապ.	կապ.
1	0,88	0,97	1,11	1,25	1,39	1,52	1,80	2,08										
2	1,66	1,94	2,22	2,50	2,77	3,05	3,61	4,16										
3	2,50	2,91	3,33	3,75	4,16	4,58	5,41	6,25										
4	3,33	3,89	4,44	5,00	5,55	6,11	7,22	8,33										
5	4,16	4,86	5,55	6,25	6,91	8,63	9,02	10,41										
6	5,00	5,83	6,66	7,50	8,33	9,16	10,88	12,50										
7	5,83	6,80	7,77	8,75	9,72	10,69	12,66	14,58										
8	6,66	7,77	8,89	10,00	11,11	12,22	14,44	16,66										
9	7,50	8,75	10,00	11,25	12,50	13,89	15,27	18,05										
10	8,33	9,72	11,11	12,50	13,89	15,27	16,80	19,86										
11	9,16	10,69	12,22	13,75	15,27	16,80	18,33	20,66										
12	10,00	11,66	13,33	15,00	16,66	18,33	20,66	22,91										
13	10,83	12,64	14,44	16,25	18,05	19,83	23,47	27,08										
14	11,66	13,61	15,55	17,50	19,41	21,38	25,27	29,16										

15	12,50	14,58	16,66	18,75	20,83	22,91	27,08	31,25										
16	13,33	15,53	17,77	20,00	22,22	24,44	28,88	33,33										
17	14,16	16,52	18,89	21,25	23,61	25,97	30,69	35,41										
18	15,00	17,50	20,00	22,50	25,00	27,50	32,50	37,50										
19	15,83	18,47	21,11	23,75	26,38	29,02	34,30	39,58										
20	16,66	19,44	22,22	25,00	27,77	30,55	36,11	41,66										
21	17,59	20,41	23,38	26,25	29,16	32,08	37,91	43,75										
22	18,33	21,39	24,44	27,50	30,25	33,61	39,72	45,83										
23	19,16	22,36	25,55	28,75	31,94	35,13	41,52	47,91										
24	20,00	23,33	26,66	30,00	33,33	36,66	43,33	50,00										
25	20,83	24,30	27,77	31,25	36,11	38,19	45,13	52,08										
26	21,66	25,27	28,89	32,50	34,72	39,72	46,94	54,16										
27	22,50	26,25	30,00	33,75	37,50	41,25	48,75	56,25										
28	23,33	27,22	31,11	35,00	38,89	42,77	50,55	58,33										
29	24,16	28,19	32,22	36,25	40,27	44,30	52,36	60,41										
30	25,00	29,16	33,33	37,50	41,66	45,83	54,16	62,50										

*) Ծանոթ. Այս աղյուսակը միջոցով կարելի է նեշտուրեքները հաշուել նաև 100 բ. առկա 6, 7, 8 և 9⁰/₀-ով: Իրա համար պետք է այդ թուրերը կեսին համարադասարանող աղյուսակների գումարների պարզապատկել 2-ի վրա. օրինակ 100 բ. առկա 8 օրում, 3⁰/₀-ով=6,66 կ.,

ԲԱՐԻ ՏՕԿՈՍՆԵՐ

1 ր. զրամագլուխը կը գառնայ.

Քանի տարից յետոյ.	3 0/0.	4 0/0.	5 0/0.	6 0/0.	6 1/2 0/0.
1	1,030	1,040	1,050	1,060	1,065
2	1,061	1,082	1,103	1,124	1,134
3	1,093	1,125	1,158	1,191	1,208
4	1,126	1,170	1,216	1,262	1,286
5	1,159	1,217	1,276	1,338	1,370
6	1,194	1,265	1,340	1,419	1,459
7	1,230	1,316	1,407	1,504	1,554
8	1,267	1,369	1,477	1,594	1,655
9	1,305	1,423	1,551	1,689	1,763
10	1,344	1,480	1,629	1,791	1,877
15	1,558	1,801	2,079	2,397	1,572
20	1,806	2,191	2,653	3,207	1,524
25	2,094	2,666	3,386	4,292	4,828
30	2,427	3,243	4,322	5,743	1,614
35	2,814	3,946	5,516	7,686	1,062
40	3,262	4,801	7,040	10,286	12,416

Այս միեւնոյն աղիւսակով կարելի է հաշուել թէ բարդ սօկոսով տուած մի սրև է զրամագլուխ որոշ տարիներէց յետոյ ինչպիսի գումար է գառնուած զրա համար պէտք է վերցնել համապատասխան սօկոսի ու տարիներէ անկիւնի թիւը և բազմապատկել տուած գումարի վրա:

Ամիս.	3 0/0		3 1/2 0/0		4 0/0		4 1/2 0/0		5 0/0		5 1/2 0/0	
	Կ.	Ր.	Կապ.	Ր.	Կապ.	Ր.	Կապ.	Ր.	Կապ.	Ր.	Կապ.	Ր.
1	25	—	29,166	—	33,333	—	37,500	—	41,666	—	45,833	—
2	50	—	58,333	—	66,666	—	75,000	—	83,333	—	91,666	—
3	75	—	87,500	—	100,000	—	125,000	—	150,000	—	175,000	—
4	00	1	16,666	1	33,333	1	50,000	1	66,666	1	83,333	1
5	25	1	45,833	1	66,666	1	87,500	1	114,166	2	141,666	2
6	50	1	75,000	1	100,000	2	125,000	2	150,000	2	175,000	2
7	75	1	104,166	2	133,333	2	162,500	2	191,666	3	220,833	3
8	00	2	33,333	2	66,666	3	100,000	3	133,333	3	166,666	3
9	25	2	62,500	2	100,000	3	137,500	3	175,000	4	212,500	4
10	50	2	91,666	3	133,333	3	175,000	3	216,666	4	258,333	4
11	75	3	120,833	3	166,666	4	212,500	4	258,333	5	305,166	5
12	00	3	150,000	3	200,000	4	250,000	4	300,000	5	350,000	5

ուրեմն 6 0/0-ով կլինի 6,66 Կ. $\times 2 = 13,32$ Կ., 20 սրում, 3 1/2-ով = 19,44 Կ.,
 ուրեմն 7 0/0 կլինի 19,44 Կ. $\times 2 = 38,88$ Կ. և այլն: Երկրորդ աղիւսակում
 էլ նոյն ձևով վարուելով, կարելի է հաշուել 100 ր. սօկոսը նաև 7, 8,
 9, 10, 11 0/0-ով:

ՓՈՒՔՐԻԿ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆԻՑ ՄԵՐ
ԳՈՒՄԱՐ

Իւրաքանչիւր տարի 1 ր. խնայելով և առիւ-
տով տալով կարելի է ստանալ հետեւեալ գու-
մարները.

Տարի	3 ⁰ / ₀		4 ⁰ / ₀		4 ¹ / ₂ ⁰ / ₀		5 ⁰ / ₀		5 ¹ / ₂ ⁰ / ₀	
	ր.	կ.	ր.	կ.	ր.	կ.	ր.	կ.	ր.	կ.
1	100.0		100.0		100.0		100.0		100.0	
2	203.0		204.0		204.5		205.0		205.5	
3	309.1		312.2		313.7		315.3		316.7	
4	418.4		424.6		427.8		431.0		434.1	
5	530.9		541.6		547.1		552.6		558.0	
6	646.8		663.3		671.7		680.2		688.0	
7	766.2		789.8		801.9		814.2		826.5	
8	889.2		921.4		938.0		954.9		971.9	
9	1015.9		1058.3		1080.2		1102.7		1125.3	
10	1146.4		1200.6		1128.8		1257.8		1287.2	
15	1859.9		2002.4		2078.4		2157.9		2240.4	
20	2687.0		2977.8		3137.1		3306.6		3490.0	
25	3645.9		4164.6		4456.5		4742.7		5119.3	
30	4757.5		5608.5		6100.7		6643.9		7248.7	
35	6046.2		7365.2		8149.7		9032.0		10021.8	
40	7540.1		9502.6		10703.0		12080.0		13661.0	
45	9272.0		12102.9		13885.0		15970.0		18412.4	
50	11279.7		15266.7		17850.3		20934.8		24622.1	

ԲԱՆԻՈՐՆԵՐԻ ՀՍՄԱՐ

Օրավարձի հաշուարտ:

Փող վճարելու կամ ստանալու ժամանակ բա-
ւական դժուար է լինում արագ կերպով հա-
շուել, թէ օրական հրքան պէտք է ստանայ
ամսական ոտհիկով աշխատող բանուորը: Այդ
դժուարութիւնը զգալի չափով թեթեացնել
կարելի է հետեւեալ աղյուսակի միջոցով:

Ամսա- կան	Օրա- վար- ձի	Ամսա- կան	Օրավար- ձը պէտք է լինի		Ամսա- կան	Օրավար- ձը պէտք է լինի		Ամսա- կան	Օրավար- ձը պէտք է լինի	
			ր.	կ.		ր.	կ.		ր.	կ.
5	16 ² / ₃	23	—	76 ² / ₃	41	1	36 ² / ₃	59	1	96 ² / ₃
6	20	24	—	80	42	1	40	60	2	—
7	23 ¹ / ₃	25	—	83 ¹ / ₃	43	1	43 ¹ / ₃	61	2	31 ³ / ₃
8	26 ² / ₃	26	—	86 ² / ₃	44	1	46 ² / ₃	62	2	6 ² / ₃
9	30	27	—	90	45	1	50	63	2	10
10	33 ¹ / ₃	28	—	93 ¹ / ₃	46	1	53 ¹ / ₃	64	2	131 ³ / ₃
11	36 ² / ₃	29	—	96 ² / ₃	47	1	56 ² / ₃	65	2	16 ² / ₃
12	40	30	1	—	48	1	60	66	2	20
13	43 ¹ / ₃	31	1	3 ¹ / ₃	49	1	63 ¹ / ₃	67	2	231 ³ / ₃
14	46 ² / ₃	32	1	6 ² / ₃	50	1	66 ² / ₃	68	2	26 ² / ₃
15	50	33	1	10	51	1	70	69	2	30
16	53 ¹ / ₃	34	1	13 ¹ / ₃	52	1	73 ¹ / ₃	70	2	331 ³ / ₃
17	56 ² / ₃	35	1	16 ² / ₃	53	1	76 ² / ₃	71	2	36 ² / ₃
18	60	36	1	20	54	1	80	72	2	40
19	63 ¹ / ₃	37	1	23 ¹ / ₃	55	1	83 ¹ / ₃	73	2	431 ³ / ₃
20	66 ² / ₃	38	1	26 ² / ₃	56	1	86 ² / ₃	74	2	46 ² / ₃
21	70	39	1	30	57	1	90	75	2	50
22	73 ¹ / ₃	40	1	33 ¹ / ₃	58	1	93 ¹ / ₃	76	2	531 ³ / ₃

«1080» 1905 թ.

ԶԻՆԻՈՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

Ռուսահայաստակ բոլոր տղամարդիկ անխտիր կերպով ենթակայ են զինւորագրութեան: Յօդ. 1-ին. Ծառայութեան մասնէլը որոշուած է վիճակով: Վիճակ հանելու կանչուած են այն երիտասարդները, որոնք մինչև վիճակահանութեան տարուայ հոկտեմբերի 1-ը արդէն լրացրել են 21 տարին:

Կ. արտօնութիւն: Զինւորական կանոններով սահմանուած է երեք տեսակի արտօնութիւն— ընտանեկան դրութեան համեմատ (յօդ. 48):

Առաջին կարգի արտօնութիւն արւուած է՝ ա) մէկուճար որդուն, երբ հայրը մեռած է կամ աշխատաւոր կերպով անընդունակ է *), բ) միակ աշխատաւոր կըրօրը, երբ բոլոր միւս կըրայրներն ու քոյրերը որբ ու փոքրահասակ են, գ) միակ աշխատաւոր թոռին, երբ պապն ու մամը աշխատանքի ընդունակ որդի չունին, դ) ընտանիքի մի հատիկ որդուն և ե) ապօրինի ծնուած որդուն, երբ նա մօր միակ խնամողն է:

Օրկուրդ կարգի արտօնութիւն արւուած

*) Աշխատանքի անընդունակ են համարուած այն մարդիկ, որոն հիւանդոս են կամ արդէն լրացրել են 55 տարեկան հասակը:

է միակ աշխատաւոր որդուն, երբ նրա կըրայրները փոքրահասակ են (18 տարեկանից փոքր), իսկ հայրը աշխատանքի անընդունակ:

Շրորդ կարգի արտօնութիւն արւուած է այն զինւորացուին, որի մի կըրայրը արդէն զինւորական ծառայութեան մէջ է, կամ մեռել է այդ ծառայութեան ընթացքում: Բայց եթէ զինւորների թիւը չլրանայ, այն ժամանակ այդ արտօնութիւնները կորցնում են իրենց ոյժը. ծառայութեան կանչուած են նախ 3-րդ կարգի արտօնութեան երիտասարդները և ապա 2-րդ կարգինը:

Վիճակ հանելուց յետոյ զինւորացուները ենթարկուած են բժշկական քննութեան. ընդունակ են համարուած միայն նրանք, որոնք բոլորովին առողջ են (յօդ. 45) և որոնց հասակը 2 արշ. 2½ վերջօկից պակաս չէ (յօդ. 46): Բայց հասակին պիտի համապատասխանէ կուրծքը, այսինքն կրծքի վանդակի շրջապատը պիտի լինի հասակի կէսը $\frac{1}{4}$ վերջօկ (յօդ. 46, յաւելուած VII). օրինակ եթէ հասակը 2 արշ. 4 վերջօկ է, կրծքի վանդակը պիտի լինի 1 արշ. 2 վերջօկ $\frac{1}{4}$ վերջ. = 1 արշ. 2½ վ. և այլն: Կրծքի վանդակը չափուած է 7 կողի վրայից, թիակները տակից:

Եթէ զինւորացուն մի որ և է հիւանդութեան կամ ֆիզիքական պակասութեան պատճառով բոլորովին անընդունակ է ծառայութեան, այն ժամանակ ազատուած է, իսկ եթէ նա վատաւոր է կամ կրծքի վանդակը պա-

հանջած չափից պակաս *) է, այն ժամանակ նրան մի տարի ժամանակ է տրւում կազդուրուելու համար (յօդ. 47). եթէ հետեւեալ տարին նոյն պակասութիւնն ունենայ, դարձեալ մի տարի ժամանակամիջոց կտրուի, իսկ եթէ երրորդ տարին էլ նոյնը նկատուի, այն ժամանակ նա բոլորովն կազատուի:

Յեռնագումեր (отрочені): Եթէ զինուորացուն իր անունով գործ ունի կամ սովորում է, այն ժամանակ կարող է ժամանակ խնդրել՝ գործերը կարգի բերելու կամ ուսումը վերջացնելու համար: Առաջին դէպքում նրան ամենաշատը ժամանակամիջոց կտրուի 2 տարի, իսկ երկրորդ դէպքում ծառայութիւնը կը յետաձգուի (յօդ. 61)՝ ա) մինչև 22 տարեկան հասակը 2-րդ կարգի դպրոցներում սովորողներին, ք) մինչև 24 տարեկան հասակը հոգևոր սեմինարիաներում . . . և երկրագործական դպրոցներում սովորողներին, գ) մինչև 27 տարեկան հասակը բարձրագոյն դպրոցներում սովորողներին և այն անձանց, որոնք թէև ուսումը վերջացրել են, բայց պատրաստում են ուսուցչութեան հասար և դ) մինչև 28 տարեկան հասակը՝ հոգևոր ձևմարաններում սովորողներին և այն անձանց, որոնք պատրաստում են պրօֆեսորական պաշտօնի համար:

*) Երբեմն զինուորական վարչօրինակ կարող է ուսուցչութիւն չտրուել կրճի ցերե պակասի վրա, երբ զինուորացուն բոլորովն առողջակամ է: Սակայն այդ դէպքում պակասը ամենաուշ կէս վերօգից աւել չպիտի լինի:

Քօզոք: Քաղաքային կամ գաւառական «զինուորագրական վարչութեան» մի որ և է վճռից կամ կարգադրութիւնից դժգոհ եղողը կարող է բողոք ուղարկել շահանակական զինուորագրութեան վարչութեանը—վճիռը կայանալուց յետոյ, չորս շաբաթուայ ընթացքում (յօդ. 228). բողոքը պէտք է ուղարկել անպատճառ այն «զինուորագրական վարչութեան» միջոցով, որի գէտ ուղղուած է նա: Հակառակ դէպքում բողոքը անհետեանք կմնայ: Քաղաքային կամ գաւառական «զինուորագրական վարչութիւնը» այդ բողոքը ստանալուն պէս 7 օրուայ ընթացքում պիտի ուղարկէ ըստ պատկանելոյն իր բացատրութեան հետ միասին (յօդ. 229): Զինուորութեան վերաբերեալ բոլոր խնդիրներն ու բողոքները ազատ են շրջմատուրքից, այսինքն ստանց մարկայի:

Կամաւոր զինուոր (вольноопредѣляющіеся): Որոշ կըթութիւն ունեցող երիտասարդները կարող են կամաւոր զինուոր դառնալ: Այդ դէպքում նորա կծառային 1 տարի, եթէ աւարտել են բարձրագոյն կամ միջնակարգ դպրոց; (գիմնազիայի և բէալականի 6-րդ դաս. ոչ պակաս) և 2 տարի, երբ համապատասխան ծրագրով սահմանած քննութիւնն են բունել:

Կամաւոր զինուոր դառնալու համար պէտք է խնդիր տալ ամենաուշը վիճակահանութեան օրից 2 ամիս առաջ:

Ահա մի աղիւսակ, որ ցոյց է տալիս, թէ որ-
քան պիտի լինի կրծքի վանդակի շրջապատը
զանազան հասակների համեմատ (յօդ. 46, յա-
ւելուած VII).

Հասակը		Կրծքի վանդակը	
արշ.	վերջօկ.	արշ.	վերջօկ.
2	2 ¹ / ₈	1	1 ¹ / ₈
2	2 ⁶ / ₈	1	1 ⁵ / ₈
2	3	1	1 ⁶ / ₈
2	3 ² / ₈	1	1 ⁷ / ₈
2	3 ⁴ / ₈	1	2
2	3 ⁵ / ₈	1	2 ¹ / ₁₆
2	3 ⁶ / ₈	1	2 ¹ / ₈
2	3 ⁷ / ₈	1	2 ¹ / ₈ և 1/16
2	4	1	2 ² / ₈
2	4 ¹ / ₈	1	2 ² / ₈ և 1/16
2	4 ² / ₈	1	2 ³ / ₈
2	4 ³ / ₈	1	2 ³ / ₈ և 1/16
2	4 ⁴ / ₈	1	2 ⁴ / ₈
2	4 ⁵ / ₈	1	2 ⁴ / ₈ և 1/16
2	4 ⁶ / ₈	1	2 ⁵ / ₈
2	4 ⁷ / ₈	1	2 ⁵ / ₈ և 1/16
2	5	1	2 ⁶ / ₈
2	6	1	3 ² / ₈

ԲԺՇԿԻ ԿՈԶԸ ՄՆԱՊԱՇՏ ՄԱՐԴԿԱՆՑ*)

Ի՞նչ կը չի անում մնապաշտութիւնը. ի՞նչ
փորձանքներ ասես, որ առաջ չեն գալիս
մարդկային մտքի մոլորութիւնից: Մնապաշ-
տութիւնը, իրաւացի կերպով ասում է մի
զիտնական, սաւանի նման ծածկում է մար-
դու աչքերը և թոյլ չի տալիս տեսնելու իս-
կական իրողութիւնը...: Մակայն մեր լուսա-
ւոր դարում իսկահաս մարդիկ արդէն ամեն
կերպ աշխատում են ոչնչացնել այդ սաւանը,
հեռացնել տգիտութեան այդ թանձր քողը:

Ի՛նչ շատ հին ժամանակներից սկսած
մնապաշտ մարդիկ կարծում են, թէ աշխար-
հում գոյութիւն ունին «չար դեեր», որոնք
աշխատում են ամեն տեսակ չարիքներ հաս-
ցնել մարդկանց՝ հիւանդացնել, դժբաղդացնել:
Եւ մարդկային դարգացման մակերեւոյթի հա-
մեմատ միջոցներ են մշակում այդ թշնամուն
դուրս արտաքսելու համար: Սկզբում նա
պատկերանում էր մարդանման յատկութիւն-
ներով, իսկ վերջին ժամանակներում—աւելի
վերացական ձևով՝ իբրև «դև», «սատանայ»:

*) Ծանօթ. Այս նիւթի մասին աւելի մանրամասն
գրում է ք. Ա. Բուդուրեանի «Մնապաշտութիւն և կա-
խարհութիւն» գրքիում, որից եւ հաղւածօրէն, ներկանի
խմբագրութեամբ, առաջ է բերում ներկայ գրումսը:

«մոլորեցնող», իբրև մի որևէ յանցանք կամ հիւանդութիւն:

Սկզբում փորձում են հեռացնել շար ոգին հիւանդի մարմնից ծիծաղով, զանգակի ձայնով կամ բղաւտցով: Այսպէս օրինակ. Կալի-Փօրնիայում շար ոգուն վախեցնել են աշխատում զանազան շարժումներով, ծամածռութիւններով, հիւանդի վրա հաշելով և այլն: Ամերիկայի վայրենիները նոյն նպատակի համար տրաքեցնում են մի բան, հրացան են արձակում, թմբակահարում են և այլն և այլն: Կիրգիզները բղաւտում են հիւանդի վրա, ծեծում են մտրակով, կծոտում են նրան, թքում են երեսին, նրա առաջ դանակ են շարժում և այլն և այլն:

Ռուսաստանի շատ տեղերում էլ «հեքիմները» երկու բուռնցքով պինդ սեղմում են հիւանդի փորը, որպէսզի շար ոգին դուրս գայ: Ծառայութիւնից ազատուած գիւղական մի գինւոր տնոյ ունեցող հիւանդներին բժշկելու համար մի ամբողջ ժամ անգաղար փողոցային հայնոյանքներ էր թափում...

Եթէ շար ոգին արդէն բուն է դրել մարդու մէջ և վախեցնելը նրա վրա չէ ազդում, այն ժամանակ աշխատում են զանազան միջոցներով «թունաւորել նրա գոյութիւնը», զգուեցնել նրան իր բնակավայրից: Նրան «ծուխ են տալիս», հիւրասիրում են զգուելի նիւթերով և այլն:

Եւուզ գիւղերից մէկում ապրում էր մի

պատաւ հեքիմ, որը զեղձախտաւոր երեխաներին կերակրում էր բազի ձուի զեղնուցից և հաւի աղբից բաղկացած խառնուրդով: Հիւանդներին ձուխ տալու համար գործ էին արձում ոչխարի աղը և ուրիշ նիւթեր, որոնք ծանր-կծու ձուխ, էին առաջացնում:

Չափազանցութիւն չէ դա, այլ դառն իրականութիւն, որին ականատես եմ եղել անձամբ, երբ դեռ զիմնազիտ ժամանակս որսի էի գնացել և հանգստանալու համար գիւղ մտել:

Այդպիսով տգէտ ժողովրդի մէջ արմատացած է այն կարծիքը, թէ շատ ու շատ հիւանդութիւններ առաջ են գալիս շար ոգու ազդեցութիւնից: Եթէ մի որևէ գեղ կամ միջոց բժշկում է այդ հիւանդութիւնը, նրանք այդ զեղին ու միջոցին էլ գերբնական զօրութիւն են վերագրում:

Օրինակ. շատ բոյսեր բուծիչ ազդեցութիւն ունին և դա բնական մի երևոյթ է, բայց սնապաշտ ժողովուրդը այդ ազդեցութիւնը գերբնական է համարում և ոգիներին վերագրում:

Հատարակ մարդիկ կարծում են, թէ բոլոր զեղերը գերբնական ոյժ, մի ինչ որ խորհրդաւոր ազդեցութիւն ունին: Նրանց կարծիքով հիւանդը որոշ գեղ ընդունելուց յետոյ իսկոյն պէտք է անողջանայ, որովհետեւ շար ոգին անկարող է իր համար անտանելի մթնոլորտում մնալ. նա հիւանդանում է:

Հէնց այդ պատճառով էլ զեղը որքան

զգուհիք է, նոյնքան ուժեղ է լինում նրա ազգեցութիւնը. այդպէս է համոզուած տգէտ ժողովուրդը:

Թերթերունքների բոլորքում ունեցող մի հիւանդ կին պատմում է, թէ մի անգամ մորի է կերել և խսկոյն թարախ է հոսել ականջից: Այդ հիւանդի նման տգէտները հաւատացրել են նրան, թէ գեղձախոր չէ սիրել մորին և այդ պատճառով էլ թարախ է հոսել:

Բայց միայն մեղանում չէ, որ գոյութիւն ունի սնասպաշտութիւն: Ուրիշ երկիրներ էլ ազատ չեն նրա ազգեցութիւնից:

Գերմանիայի խուլ անկրկններում շատ անգամ կտրում են հիւանդի մազերն ու կզոնգները և մի առանձին կապոց շինելով՝ զըցում են փողոցի մէջ տեղ: Ով որ վերցրեց կապոցը, նա էլ կհիւանդանայ:

Ռուսաստանում և առհասարակ մեր ժողովրդի մէջ այդ միևնոյն միջոցը գործածուած է գորտնուկի վերաբերմամբ: Թեև լրա գորտնուկի թուի համեմատ հանգոյցներ են աւտում և փողոցի մէջ տեղ զցում, ով որ վերցրեց թելը, նրան էլ կանցնի գորտնուկը:

Ցան ունեցող հիւանդութիւնների ժամանակ մի փայտով սրբում են հիւանդի կաշու վրայի ցանը—(սրբան սարափելի է)—և փալասը դուրս են զցում, ենթադրելով, թէ ով որ վերցնէ փալասը, նրան էլ կփոխուի հիւանդութիւնը:

Կախարդութեան պատմութիւնը ուսումնասիրող բոլոր հեղինակները լիշատակում են

թալիսմանների և խորհրդաւոր խօսքերով մարդկանց համայնու մասին, որոնցով շատերը դաւնում են անզգայ դէպի տանջանքները:

Գրանք նոյն իսկ ամենասարսափելի տանջանքների ժամանակ պահպանում են կատարելով հանգստութիւն և ոչ մի շարժումով, ոչ մի նշանով չեն արտայայտում, թէ ցաւ են զգում:

Այժմ գիտնական փորձերի շնորհիւ կակարելի է այդ երկայթը ճիշտ կերպով բացատրել: Եւ իսկապէս, ներկայումս նոյն տեսակ փորձեր կարելի է կատարել հիպնոտիսի միջոցով:

Եթէ թալիսման ունեցող մի քանի մարդիկ բոլորովին չեն զգացել տանջանքներ, այդ նրանից է, որ նրանք իսկապէս համոզուած են եղել, թէ իրանց մօտի թալիսմանը գերբնական զօրութիւն ունի և այդ համոզմունքը նրանց անզգայ է դարձրել:

Հիպնոտի ազդեցութեան շնորհիւ կարելի է առաջացնել զգացողութեան որոշ փոփոխութիւններ: Օրինակ վիրբայոյժ բժիշկը ասում է հիւանդին. «Ձեր ձեռքը կաթուածահար է եղել» և դրանից յետոյ, առանց տանջանքներ պատճառելու, սկսում է ծակծկել հիւանդի ձեռքը, դժուարին օպերացիաներ կատարել:

Այդ միևնոյն ձևով կարելի է ներշնչել, որ հիւանդը խինիքը բաղքը շաքարի տեղ ընդունէ, հասարակ ջուրը—դառը օդի կամ լիկեօրի փոխարէն և այլն:

Վերջապէս հիպնոտի միջոցով կարելի է

այնպէս անել, որ հիւանդը չտեսնի իր աչքի առաջ գտնուած առարկան կամ ընդհակառակը, տեսնի նրա միւս կողմի առարկաները:

Հիպնոսելու ձեւերը բաւակազմ նման են այն ձեւերին, որ գործ են ածուած կախարհանքի ժամանակ:

Քացի զրանից նեարդային ու հոգեկան հիւանդութիւններն էլ միշտ մեծ դեր են խաղացել նախապաշարմունքները հարցում:

Հնագոյն պատմութիւնը ցոյց է տալիս, որ այդ երևոյթները ամեն տեղ համարուել են մի գերբնական ոյժի՝ դեւերի ու սատանաների ազդեցութեան հետեանք:

Հին ձեռագիրների մէջ, որտեղ որ պատահում է յիշատակութիւն սատանայի ազդեցութիւնից առաջացած գլխի կամ ճակատի հիւանդութեան մասին—այդ բոլորը պէտք է վերագրել մեծ մասամբ հոգեկան հիւանդութեան:

Եւ առհասարակ, երբ մեր շուրջը մի արտակարգ դէպք, մի անհասկանալի երևոյթ է տեղի ունենում, միշտ էլ պէտք է գիմենք գիտութեան օգնութեանը, պէտք է բացատրութիւնը զարգացած մարդկանցից հարցնենք և ոչ խաբերայ «Ֆալճիներից» ու տղէտ «հեքիմներից»:

Առհասարակ պէտք է անպայման հաւատալ, որ գիտութիւնը առաջ է տանում մարդկանց ուղիղ ճանապարհով, որ գիտութեան իւրաքանչիւր քայլը ոչնչացնում է մութրութեան «մի հրէշ» և «մաքրում է» մարդուն:

Ուրեմն ժողովրդի բոլոր խաւերի համար անհրաժեշտ են գիտութեան զինւորներ:

Այժմ գիւղերում պէտք է գործեն քահանաները, ուսուցիչները և բժիշկները, բոլորն էլ գիտութեան լուսով զինուած:

Իրանց կամ զրանց նման կրթուած մարդկանց խորհրդին պէտք է գիմել կեանքի ծանր բովանդետում, մի որ և է փորձանքի կամ դժուարութեան ժամանակ, որովհետև զրանք շատ բան են կարողացել, շատ բան սովորել...

Միայն զրանք կարող են խոհապէս փրկարար ու առողջարար խորհուրդներ տալ առանց խաբելու կամ վախեցնելու:

Իսկ հմայքի և կախարդութեան բոլոր միջոցները, որ գործադրում են «հեքիմներն» ու «ֆալճիները», ջրով, եղունգներով, մազերով կամ մի այլ բանով «թիխած» անելը, «նզով» քի կամ չարի գէմ» գիր անելը, «թխամեքով» հիւանդութիւն բժշկելը—այդ բոլորը խաբերայութիւն է: Իրանց հաւատալ կարող են միայն տղէտ մարդիկ:

Իսկ հասկացող մարդիկ, կրթուած, ուսում առած մարդիկ երբէք չեն հաւատում այդպիսի յիմար բաների, այլ աշխատում են եկեղեցական քարոզներով, դպրոցական դասերով, խորհրդներով ու զրքերով, թերթերով ու ամսագիրներով ազդել ժողովրդի վրա և հասկացնել, որ անխելութիւն է կախարդութիւնից, դեւերից ու սատանաներից վախեանալը: Եւ եթէ գիւղերում ու քաղաքներում զարգանայ գիտութիւնը, դպրոցներ ու թատրոններ քա-

յութին, դոնէ շարձական գրադարաններ հիմնու-
ին և կարգացած ու կրթուած մարդիկ ա-
ռաջ գան, այն ժամանակ ազիտութեան և
խաւարի սյժը կոչնչանայ գիտութեան լոյսի
առաջ:

Միշտ գիտութեան զէնքը պահէք ձեր
ձեռքում: Միշտ գիտութեան ջահը թող լու-
սաւորէ ձեր կեանքի ճանապարհը, որպէս զի
չընկնէք նախապաշարմունքի ու սնապաշտու-
թեան կորստաբեր անդունդը:

ԲՃ. Ա. Բուդուղեան

Բ Ժ Շ Կ Ա Ր Ա Ն

Այս կամ այն հիւանդութեան առաջն առ-
նելու ամենալաւ միջոցն է զիմել բժշկի խոր-
հրդին, խնդրել նրա օգնութիւնը, որովհետեւ
միայն նա կարող է ճշտութեամբ որոշել հի-
ւանդութիւնը և գտնել նրա դարմանը: Իսկ
եթէ մի որեւէ պատճառով դա անհնարին է,
այն ժամանակ մի քանի ղէպքերու և կարելի է
օգտուել հետեւեալ խորհուրդներից:

1. **Ա. յրուածի:** Եթէ այրած տեղը միայն
կարմրել է, զովացնել անմիջապէս սառուցով
կամ սառը ջրով և յետոյ վրան դնել քերած
դեանախնձոր: Եթէ վէրքեր են գոյացել, քսել
ձէթ, իւղ, կրի ջուր ձէթի հետ հաւասար չա-
փով խառնած և յետոյ բամբակով փաթաթել:
Երբ այրուածքը ձեռքի կամ ոտի վրա է լի-
նում, լաւ է վիրաւորուած անդամը բարձր
պահել, որ արիւնը այրած տեղից հեռանայ:

2. **Ա. դիւի:** հիւանդութիւնները մեծ մա-
սամբ լուծողութեամբ են արտայայտուում,
նեարգերը թուլանում են, հիւանդը դունստ-
ւում ու լղարում է, անզգար ծարաւ է ըզ-
ղում, ախորժակը կորցնում է և այլն:

Պատճառները բազմաթիւ են, որոնցից
անկանոն սնունդը և մրսելը ամենից յաճախ
են պատահում:

Խնամք: Բացի զեղբերից, որոնք կարելի է միայն բժշկի միջոցով ձեռք բերել, մնացած բժշկականութիւնը նոյնն է, ինչ որ ստամոքսի հիւանդութիւններէ ժամանակ: Փոքր լաւ է տաք պահել և առճասարակ զգուշանալ ցրտից:

3. Աչքացաւ: Նորածին երեխաները ծնուելուց 1—2 օր յետոյ յաճախ աչքացաւ են ստանում, վարակուելով մօրից, դայեկից կամ մէկ ուրիշից: Աչքերը կարմրում են, կոպերը ուռչում և թարթխով լցւում են: Այդ հիւանդութիւնը վարակիչ է և մեծերին էլ կարող է վարակել, եթէ նրանք կեղտոտ ձեռքերով իրանց աչքերը արորեն:

Հիւանդութիւնը չափազանց վտանգաւոր է և նրանից շատերը կուրանում են, եթէ կանոնաւոր կերպով չեն բժշկուում:

Խնամք: Մինչև բժշկի գալը հարկաւոր է աչքերը աղի ջրով կամ ջրախառն բորայի թթւուտով—борная вислота—(1 թէյի զդալ՝ ջրի մեծ բաժակին) լուանալ և այնպէս շուրն ածել, որ աչքի մէջը մտնի և բոլոր թարթխը միջից հանէ: Լուանալ հարկաւոր է շատ յաճախ, ժամը 1 անգամ: Եթէ աչքերից միայն մէկն է ցաւում, աշխատել, որ լուանալիս շուրը միւս աչքի մէջ չմտնի, եթէ ոչ առողջ աչքն էլ կհիւանդանայ: Ուստի լուանալիս գլուխը կախել այնպէս, որ հիւանդ աչքը ներքև լինի, իսկ առողջը—վերև:

4. Արիւնիստաքիւն: Փոքր վէրքերից հոսող արիւնը դադարեցնելու համար հարկա-

ւոր է նախ և առաջ վէրքը մաքուր ջրով լուանալ և յետոյ բամբակով կամ մաքուր շորի կտորով պինդ սեղմել և պահել այդպէս մի քանի րոպէ, մինչև որ արիւնը դադարի: Երբ արիւնահոսութիւնը բոլորովին կանգնում է, հարկաւոր է վէրքը կապով փաթաթել:

Մեծ վէրքերից հոսող արիւնը միայն բժիշկը կարող է կանգնեցնել, սակայն մինչև նրա գալը անհրաժեշտ է գոնէ թուլացնել աւրեան կորուստը, ճուպ տալով վէրքի վրա բամբակի կտորներով, երբ արիւնը չափազանց առատ է հոսում և բարձր ցայտում, անհրաժեշտ է վիրաւորուած անդամը կապերով պինդ սեղմել, բայց անպատճառ վէրքից բարձր:

5. Բկացաւ: Հիւանդը կուլ տալիս ցաւ է զգում, ձայնը թանձրանում է, երբեմն ջերմ է լինում, իսկ ականջի առջևի խուլիքը ուռչում են: Բերանը հետազօտելիս երևում են կարմրացած և ուռած քիմքը, նշնիկները, կատիկը և բնագանք. սեղ-սեղ երևում են սպիտակ թաղանթներ, յեղուն ուռչում է և սպիտակով ծածկուում: Հասարակ բկացաւը երբեմն կարելի է շփոթել զիֆտերիտի հետ, ուստի խոհեմութիւնը պահանջում է զիմել բժշկի խորհրդին, որպէսզի յետոյ ցաւալի թիւրիմացութիւն չպատահի:

Հիւանդութեան պատճառը զխաւորապէս մրսին է, բայց և ուրիշ հիւանդութիւններն էլ են բկացաւ պատճառում, օր. քութէշը, ծաղիկը և այլն:

Խնամք: Անկողին պառկել. վիզը կապով

փաթաթել, կոկորդը ողորդել աղաջրով, բորակի կամ բերտութեան թթոււտով (1 թէյի զգալ մեծ բաժակ ջրի համար)։ Վերմի դէմ քինա ընդունել (1—2 անգամ օրական), փորկապութեան դէմ լուծողականներ։ Երբեմն լաւ է ներգործում և քրտնելը։

6. **Գիճեհրիս—վարակիչ բկացաւ**։ Հիւանդը կուլ տալու ժամանակ ցաւ է զգում։ Գլուխը ցաւում է և ջերմ է լինում, բուկը ուռչում և կարմրում է և սպիտակաւուն փառով ծածկւում։ այդ փառը երբեմն պոկ է դալիս և նրա տակը վերքեր են բացւում։ Հիւանդութիւնը տարածւում է նոյնպէս քթի, ալկանջների և կոկորդի մէջ։ Ենչատութիւնը սկսում է դժուարանալ, և հիւանդը կարող է մինչև անգամ բոլորովին խեղդուել օդի պակասութիւնից։ Գիճեհրիտը վտանգաւոր է նոյնպէս սրտի համար. սրտի թուլութիւն է առաջացնում, որից հիւանդը կարող է յանկարծամահ լինել։

Խնամք.—Բժշկուելու դիպաւոր միջոցն է հակադիֆտերիաական սրսկումը։ Սրսկումը միայն բժշկի ձեռքով կարելի է անել և որքան շուտ, այնքան լաւ, որովհետև նրա ազդեցութիւնը թուլանում է, եթէ հիւանդութեան սկզբից չէ արուած։ Անհրաժեշտ է նոյնպէս քթի և բերանի մաքրութեան վրա հսկել (տես բուժէջ)։

Մոտենդը պիտի լինի թեթի՛ ջրալի կերակուրներ, բուլիօն։ Սրտի թուլութեան դէմ—գզալով գինի։

Ատոդջները պիտի հեռացած լինին հիւանդից, որ չլվարակուեն։ Երբ հիւանդութիւնը վերջանայ, հիւանդի սենեակը և շորերը լաւ մաքրել (տես «Մաղիկ»)։

7. **Թու նաւարաբիւ ԳՅԵ**.—Թոյները լինում են զանազան տեսակի, քիմիական կամ բուսական։ Կան թոյներ, որոնք ընդունելիս այրում են այն օրգանները, որոնց միջով անցնում են (բերանը, ստամոքսը և այլն) և դրանով մարդուն մահացնում։ Միւս թոյները միայն մէջ մտնելով են ներգործում, ազդելով սրտի, ուղեղի և այլ օրգանների վրա։

Խնամք։ Զանազան թոյների դէմ միջոցներն էլ տարբեր են, այնպէս որ բոլորի համար անկարելի է խորհուրդ տալ. սակայն իբրև ընդհանուր կանոն հարկաւոր է իմանալ, որ պէտք է աշխատել որքան կարելի է շուտ կամ դուրս հանել, կամ թուլացնել ընդունած թոյնը։

Թունաւորութեան նախ և առաջ խմացնել տաք(եթէ չկայ—սառը) ջուր և ապա հաւի փետուրով կոկորդը խտտեցնել, որպէսզի փրկանք առաջանայ։ Եթէ հիւանդը արդէն ուշագնաց է, շփել ամբողջ մարմինը ձեռքերով և երեսին սառը ջուր սրսկել։ Այրուած օրգանների ցաւը մեղմացնելու համար ընդունել տալ սառը խմիչքներ, սառուցի մանր կտորներ, ձուի սպիտակուց ջրի մէջ հարած (6—10 ձու մի շիշ ջրի համար)։ Խնչպէս վերևում ասացինք, թոյնի տեսակից է կախուած

բժշկութեան միջոցը: Այսպէս օրինակ:

—Մկան դեղով թունաւորուածին պէտք է տալ կաթ և ջրի մէջ հարած ձուի սպիտակուց:

—Փոսֆորով (լուցկիկներէից) թունաւորուածին արգելուած է կաթ և իւղալի խմիչքները: Պահպնել սկիպիտար (10—12 կաթիլ) ջրի մէջ խառնած:

Օպիումով (խաշխաշ) թունաւորուածին սև սուրճ (դալֆե) խմացնել:

—Թունաւոր սունկերով թունաւորուածը պէտք է զգուշանայ քացախից:

—Կարբոլայով թունաւորուածին խմացնել մանրացրած կաւիճ ջրի հետ, կաթ, ձուի սպիտակուց ջրախառն:

8. **ԹՍԿՈՎ** (չուանով) խեղդուածին ազատել որքան կարելի է շուտ կապից, զոգեստներն արձակել և շնչառութիւնը զրգոել, ինչպէս վերևն է ասած:

9. **Խեղդուած**: — Ջրի մէջ խեղդուած մարդուն ջրից հանելուց յետոյ, զոգեստները հանել, որպէսզի նրան ոչինչ չճնշէ. բերանը տիղմից և քարից մաքրել (մատով) և բաց պահել. ապա սկսել շնչառութիւնը զրգոել. դրա համար նախ և առաջ դնում են մէջքի տակ մի բարձ, շորի փաթեթ կամ փայտի կտոր, որպէսզի կուրծքը փրօւի և գլուխը յետ ընկնի. ապա վերցնում են խեղդուածի ձեռքերը, մէկը գլխի յետևն են քաշում (որ կուրծքը լայնանայ և օդը մէջը մտնի), մէկը փորի վրա են ճնշում (որ օդը դուրս գնայ կուրծքից), այդպէս շարունակում են առանց շտա-

պելու, նոյն արագութեամբ, ինչպէս որ մարդը սովորաբար շնչում է և մինչև այն ժամանակ, երբ խեղդուածը կրսկսէ կանոնաւոր կերպով և ինքնաբերան շնչել: Իրա համար հարկաւոր է լինում երբեմն շատ երկար աշխատել, մի ժամ և աւել, սակայն երբէք չպէտք է յուսահատուել. եթէ խեղդուածը կեանքի մի որեէ նշոյլ է ցոյց տալիս, այն ժամանակ կարելի է նրան ուշքի բերել: Երբ խեղդուածը ուշքի եկաւ, հարկաւոր է նրան փոխեցնել կուլ տուած ջուրը և յետոյ զինի, կամ թէյ, օղի խմացնել և սաք անկողնոտ պառկեցնել:

10. **Ծագիկը** վարակիչ հիւանդութիւն է. նա երկու ձև ունի—ձանր և թեթև. սկսում է սաստիկ ջերմով, փսխանքով, մէջքի և գլխացաւով. 2-րդ, 3-րդ օրը երեսը կամբողջ մարմինը ծածկուած է բշտիկներով (պալարներով), 7-րդ, 8-րդ օրը բշտիկները լցում են թարախով կամ արիւնով (ամենավտանգաւոր ձևը). 10—13-րդ օրի բշտիկները սկսում են չորանալ, իսկ 5—6 շաբաթը նրանք թափում են, չեչեր թողնելով իրանց տեղը (վարակուելու ամենավտանգաւոր ժամանակը):

Խօսամք: Ծագիկի դէմ ամենալաւ միջոցը պատուաստումն է. ծագիկից ազատ մնալու համար հարկաւոր է կրկնել պատուաստումը ամեն 7—8 տարին մի անգամ: Պատուաստած երեխաները կամ ամենևին չեն հիւանդանում, կամ հիւանդանում են շատ թեթև կերպով, ուստի հէնց որ մի տեղ ծագիկ է յայտնուում, անմիջապէս հարկաւոր է ստողջներին հիւան-

դից բաժանել և բոլորի ծագիլը պատուա-
տել: Հիւանդին անկողինը դնել: Ղլխացաւի
դէմ սառուց դնել ձակատին, փոխանքի դէմ—
սառուցի մանր կտորներ կուլ տալ: Ջերմի
ժամանակ չպիտի քորել և պոկել: մարմինը և
երեսը լաւ է ձէթով կամ լուղով (վաղելի՛նով)
ծածկել:

Երբ մարմինը սկսում է թէփոտուել, հի-
ւանդին պէտք է տաք վաննա նստացնել և
կրկնել այդ մի քանի անգամ: Երբ թէփոտու-
մը բոլորովին վերջացած է, այն ժամանակ
միայն կարելի է հիւանդին տանից դուրս բե-
րել և առողջների մօտ տանել: Հիւանդի բո-
լոր շորերը անհրաժեշտ է տաք ջրի և սապօնի
մէջ լաւ եփ տալ, որպէսզի հիւանդութիւնը
ուրիշներին չփոխուի. սենեակին էլ պէտք է
լաւ մաքրել և երկար ժամանակ պատուհան-
ները բաց պահել:

11. **Կարմրուկը** վարակիչ հիւանդութիւն
է և գրեթէ անխուսափելի է երեխայական հա-
սակում: Հիւանդութեան նշաններն են՝ հազ,
հարփուլ, րկացաւ, աչքացաւ, ջերմ. 3-րդ կամ
4-րդ օրը կաշին դուրս է տալիս բծեր և մի
քանի օր այդպէս մնում: Վերջը բծերը անհե-
տանում են, իսկ կաշին սկսում է թէփոտուել:

Խնամք: Հիւանդին հէնց սկզբից անկող-
նում պառկեցնել և մըսելուց պահպանել լու-
սամուտի փեղբերը կիսափակ անել. որովհետեւ
լոյսը ցաւեցնում է աչքերը. հազի դէմ տաք
կաթ խմացնել զելտերի ջրի հետ խառնած:
Կերակուրը պիտի լինի թեթեւ թերխաշ ձու,

կաթ, սպիտակ հաց, շորվայ. ծարաւը յաղեց-
նելու համար—լիմոնով և շաքարով ջուր կամ
լիմոնազ և այլն:

Եթէ հիւանդը շուտ չի առողջանում—ղի-
մել բժիշկի օգնութեանը:

12. **Կարգի բորբուսումն:** Հիւանդը հազում
է, ձայնը խոլորտ է դառնում կամ բոլորովին
կորչում. կոկորդի մէջ խոլորտում է. ընդհանուր
առողջութիւնը քիչ է աւժում:

Հիւանդութիւնը առաջ է գալիս երկար
խօսելուց կամ երգելուց, մանաւանդ բացօ-
ղեայ կամ ծխով և փոշիով լի սենեակում. յա-
ճախ միաժամանակ լինում է և հարբուխ ու
բկացաւ:

Խնամք: Նստել տանը (երեխաներին ան-
կողնում պահել), քիչ խօսել, չծխել, տաք
խմիչքներ ընդունել (կաթ գելտերի ջրով),
վերջ փաթաթել կապով, շնչել աղաջրի գո-
լորշի:

Երբեմն պատահում է, մանաւանդ զի-
շեր ժամանակ, որ երեխաները յանկարծակի
հիւանդանում են կոկորդի սուր բորբուսումով.
սկսում է խիտ հազ, շնչառութիւնը ճնշուած
է դառնում, երեխան օդի պակասութիւն է
զգում, կարծես խեղդուէր:

Այսպիսի յանկարծակի դէպքերում (որոնք
միշտ լաւ են վերջանում), հարկաւոր է երե-
խային տաք գոլորշի շնչել տալ սամավարից),
ստնները տաք ջրի մէջ պահել կամ մանանելի
սպեղանի դնել սրունքների վրա: Հիւանդու-
թիւնը տևում է մօտ 1/2 ժամ. երեխան հան-

գատանում, քնում է և միւս առաւօտ բոլորովին առողջ ու զուարթ վեր կենում:

13. Կակիլիսը մանկական հասակի հիւանդութիւն է. վարակիչ է, տեսւմ է սովորաբար 4—5 շաբաթ և մի անգամ լինելուց յետոյ այլ ևս չի կրկնում: Հիւանդութեան սկզբում ջերմ է լինում, որը 38°—38,5^o վեր չի բարձրանում: Հիւանդութիւնը բնորոշում է ցրնցողական հազով, որ սկսւում է բռնկումի ձևով, իսկ վերջնապէս յետոյ երեխայի բերանից լորձիւն է գալիս և յաճախ էլ փսխում է պտտահում: Հազի ժամանակ սուրիչ և վայնասունի նման ձայներ են լինում: Այսպիսի բռնկումներ կրկնւում են օրը մօտ 15—30 անգամ, որոնցից յետոյ իւրաքանչիւր անգամ մի առժամանակ դադար է լինում: Այդ ամենանպաստաւոր միջոցն է երեխային կերակրելու համար. այլապէս բռնկումից առաջ կերածը ետ է սրւում փսխումով:

Խնամք: Յատուկ բժշկութիւն չկայ. առողջներին հարկաւոր է հեռացնել հիւանդներից: Վերմը վերջնապէս յետոյ շատ օգտակար է երեխաներին դուրսը պահել մաքուր օդ շնչելու: Լաւ է ներգործում քինան, որ հարկաւոր է օրը 2—4 անգամ փոքրիկ քանակութեամբ խմացնել: Երեխայի բերանը ամեն անգամ հազից յետոյ պէտք է մաքրել լորձիւնից:

14. Հարբուխ է անուանւում քթախորշի լորձամաշկի բորբոքումը, որ առաջ է գալիս թէ՛ մրսելուց և թէ՛ ուրիշ պատճառներից, օր. փոշուց, ծխախոտ քիթը քաշելուց, վնասակար

գազերից, դանտղան հիւանդութիւններից, ինչպէ՛ս կարմրուկը, ինֆլուենցան, սեֆիլիսը և այլն: Հարբուխի նշանները ամենքին յայտնի են:

Խնամք: Հարբուխի դէմ ամային միջոցներով կուռելու համար կարելի է միայն խորհուրդ տալ եթէ հիւանդը մրսած է, տաք գոլորշի շնչել, քինա քնդունել և տաք հագնուել, իսկ այն ջրերից և դեղերից, որ շատերը հարբուխի ժամանակ քթով ներս են քաշում բժշկուելու համար, մենք խստիւ նախազգուշացնում ենք, որովհետև բազմաթիւ են դէպքերը, երբ քթով ջուր քաշելուց բորբոքուելիս է եղել ականջի մէջը և լսողութեան համար շատ վտանգաւոր հիւանդութիւն է առաջ եկել: Ուստի յամառ դէպքերում, երբ երկար ժամանակ չի անցնում, անհրաժեշտ է բժշկին դիմել, որ և կտովորցնի, թէ ինչ անել հիւանդութեան դէմ:

Ուրիշ պատճառներից առաջ եկած հարբուխը անցնում է, երբ սկզբնապատճառը հեռացւում է և հիւանդը փոխում է իւր կենցաղը:

15. Դաւաղած մարդուն անմիջապէս պառկեցնել, զգեստը՝ դօտին, օձիքը և այլն արձակել, երեսին սառը ջուր սրսկել, երեսն ու մարմինը ձեռքերով շփել: Ուշքի գալուց յետոյ չպիտի յանկարծ վեր կենալ, այլ մի փոքր պառկած մնալ. լաւ է մի քիչ զինի, օդի, թէյ կամ սուրճ խմացնել:

16. Սառած մարդուն չըրեկ տաք սենեակը, այլ հով տեղում, նախասենեակում

դնել (ճանապարհին աշխատել մարմինը չծալել, այլ ձիգ պահել): Շորերը հանելուց յետոյ, սառը ջրի մէջ դնել կամ ձիւնով արորել, երբ մարմինը կտաքանայ և անդամները կփափկեն, այն ժամանակ հարկաւոր է նրան մի տաք տեղ պառկեցնել և գինի, օղի կամ տաք թէյ խմացնել:

Սառած մատը կամ ոտը նոյնպէս պէտք է նախ և առաջ սառը ջրի մէջ պահել կամ ձիւնով արորել և ապա կամաց կամաց տաքացնել, բորբոքուած մասերին քսել ձէթ կամ սաղի ճարպ:

17. Ստամոսփի կասարը (բորբոքումը) շատ տարածուած ցաւ է, նրա պատճառը զլխաւորապէս անկանոն կենցաղն է: Հիւանդութիւնը արտայայտուում է նրանով, որ ստամոքսում ժանրութիւն և ցաւ է զգացուում: Փորը ուռչում է, հիւանդը կորցնում է ակտրժակը և զգուանք է զգում դէպի կերակուրները, յաճախ զկրտում է, երբեմն փսխում, փորը լուծում է, բայց աւելի յաճախ կապ է լինում:

Խնամք: Բժշկուել կարելի է կանոնաւոր կենցաղով: Ուտելու ժամանակ պիտի դեկավարուել որոշ կանոններով: Վնասակար է շատ ուտելը, լաւ է օրական 2 անգամ թեթեւ և 2 անգամ կուշտ ուտել, ուտելիս կերակուրը լաւ ծամել:

Վնասակար են՝ իւղալի, թթու, կծու, աղի կերակուրները, մեծ քանակութեամբ խմորեղէնը ու կարտօֆիլը, ալիօճօլը, շատ տաք ու

շատ սառը կերակուրները: Օգտակար են՝ կաթնեղէնը, ձուն (թերխաշ), բուլիօնը (հաւից և հորթի մսից), հորթի, ճախ և որսի միսը և այլն: Ստեղծու համար՝ ջուր, թէյ (ոչ շատ), հացը լաւ է սպիտակ տեսակից և կրակի վրա չորացրած:

Հանքային ջրերն էլ շատ օգտակար են կատարելի համար, բայց նրաց գործածութիւնը պէտք է բժշկի հսկողութեամբ կատարուել, ուրեմն հարկաւոր է դիմել բժշկի:

18. Փորկապսիւնը մի հիւանդոտ զրութիւն է, ուտախ անըրածեշտ է կուտել, բայց ոչ լուծողականների միջոցով (որովհետեւ ստամոքսը սովորում է այդ զեղին և շուտով լուծողականն էլ կարցնում է իր ազդեցութիւնը):

Խնամք: Փորկապսիւնան դէմ ամենալաւ միջոցը կանոնաւոր կենցաղն է: Առաւօտ վեր կենալիս՝ խմել մի բաժակ սառը ջուր և յետոյ զուրս գալ մի փոքր զբօսնելու, օրուայ մէջ լաւ է Ֆիզիքական աշխատանքով կամ մարմնամարզութեամբ պարապել, ուտել մրգեղէն, մեղր, կանաչեղէն և առհասարակ ամեն տեսակ կոպիտ կերակուր և սե հաց: Մարմինը սառը ջրով շփել, փորին մասսաժ անել և որոշ ժամին ամենայն օր զուրս գալ հարկաւորութեան համար, եթէ մինչև անդամ պահանջ չզգացուի: Լուծողականներից խուսափել և զործածել միայն անըրածեշտ դէպքերում:

19. Փչացած օդից (օր. վառարանը ժամանակից շուտ ծածկելուց) ուշաթափուածին

մարուր օգր դուրս բերել, մարմինը տրորել ձեռքերով ե շնչառութիւնը՝ գրգռել (տես «Սեղողւած»):

20. **Բարսիսը** (քոսը) առաջ է գալիս աչքով դժուար նշմարելի մի մակարոյձից—քոսորդից, որը կաշու մէջ բնակուելով և այնտեղ շարժուելով, անտաննիլ բոր է պատճառում: Կեղտոր և հակառողջապահիկ կեանքը նպաստում են հիւանդութեան տարածուելուն: Վարակիչ լինելով՝ քորախտը երբեմն ընկնում է բնտանիքի բոլոր անդամների վրա: Հիւանդութիւնը տարածում է անմիջական շփումից կամ շորերի և անկողնի միջոցով: Հիւանդութիւնից ազատուելու համար պէտք է, որ բոլոր հիւանդները միաժամանակ սկսեն բժշկութիւնը, եթէ ոչ հիւանդ մնացածները նորից կվարակեն բժշկուածներին:

Խոնամբ: Վերցնել ծծումբ մէկ մաս, վեց մաս ճարպ (խողի կամ ոչխարի), լաւ խառնել և տրորել և քսել այդ օժանելիքով կաշու հիւանդ մասերը 2—3 երեկոյ իրար վրա. յետոյ լուանալ ամբողջ մարմինը սապնով ու, տաք ջրով, որով և վերջանում է բժշկութիւնը:

Անհրաժեշտ է նոյնպէս լուանալ և մաքրել բոլոր հագնելիքը և անկողինները, որպէսզի մէջը քոսորդեր չմնան և հիւանդութիւնը նորից չսկսուի:

21. **Բուրեղ** վարակիչ հիւանդութիւն է. սկսում է ջերմով, կաշին դուրս է տալիս մանր բծեր, որոնք տարածում են ամբողջ

մարմնի վրա, ազատ թողնելով՝ միայն չանը, քիթը և շրթունքները. բուկը ցաւում է, միջի նշիկները ուռչում են: Մի քանի օրից յետոյ ջերմը թուլանում է, իսկ դուրս տուածը անհետանում. 10—12-րդ օրը կաշին սկսում է լայն շերտերով թէփոտուել. 2—3 շաբաթից յետոյ թէփոտումը վերջանում է և հիւանդը կարող է բութէշից առողջացած համարուել. սակայն վտանգը դեռ անցած չէ, որովհետեւ բութէշը՝ իբրև հետևանք զանազան հիւանդութիւններ է առաջացնում, շատ յաճախ երիկամունքների բորբոքում: Այդ պատճառով առողջանալուց յետոյ էլ, 2—3 շաբաթ շարունակ, հիւանդը պէտք է իրան գգոյշ պահէ, չմտի, որովհետեւ երիկամունքների բորբոքումը հէնց այդ ժամանակ է յայտնում:

Խոնամբ: Բժշկութեան համար գլխաւորն է մաքրութիւնը և պատշաճ սնունդը: Բերանը անհրաժեշտ է օրական մի քանի անգամ ողողել կամ ազալրով, կամ շրախառն բօրայի թթոււտով (борная кислота) 1 թէչի զգալ ջրի մեծ բաժակի համար: Մաքուր պէտք է պահել նոյնպէս քիթը և ականջները: Մարմնին քսել տաք ձէթ: Մտունդի համար վերցնել կաթնեղէնը, որ ամենից ապահովն է երիկամունքի համար: Միս կամ բուլիօն ամենեկին չտալ. խմելու համար հասարակ ջուր կամ լիմոնադ: Ճոտի միտը կարելի է տալ միայն հիւանդութեան չորրորդ շաբաթից. երբ կաշին սկսում է թէփոտուել, հարկաւոր է հիւանդին 1—2 օրը մի անգամ տաք վաննա

նստեցնել (15—20 րոպէ) և ամեն շաբթի գործ
 դնել, որ տաք ջրից յետոյ հիւանդը
 չմըսի: Եթէ բուժէշը առանց բարդութիւն-
 նաների է, հիւանդը կարող է երեք շաբթից
 յետոյ ոտքի կանգնել, իսկ տանից դուրս գալ
 կարող է միայն իէֆը վերջացնելուց յետոյ:
 Գուժէշի ժամանակ ատողը երեխաներին
 պէտք է որքան կարելի է շուտ հեռացնել,
 իսկ երբ հիւանդը լաւացել է, նրա շորերը
 կամ այրել, կամ եփ տալ սապնաջրի մէջ
 սենեակը լաւ մաքրել:

22. Օձի խայքաց: Կծած անդամը վեր-
 քից բարձր պինդ կապել, վերքը ծծել, որ
 թոյնը դուրս գայ և կարմրած երկաթով այ-
 րել: Հիւանդին քրտնեցնել և օդի կամ գինի
 խմացնել:

Բժ. Լ. Քաչանքարեան

ԱՌՈՂՉԱՊԱՆԱԿԱՆ ԻՄՍՍՏՆԵՐ

Գլխից մազերը ատող զ պահելու համար,
 իւրբաբանչիւր շաբաթ սապնով և գոլ ջրով
 գլուխդ լուս, իսկ պատրաստի դեղեր մի գնիւր
 և մի գործ դնիւր:

Սննդեան զործարանի գաւիթը բերանը
 լինելով,—պէտք է նորան միշտ մաքուր պա-
 նել. առաւօտ և երեկոյ փոշխացրած կաւիճով
 փոքրիկ խողանակով ասամնիւրը մաքրել և ա-

մեն անգամ ուտելուց վերջը բերանը ողողել
 մաքուր ջրով:

Սասմներին վնաս է և շատ սառը և
 շատ տաքը, մանաւանդ, երբ մէկը անմիջա-
 պէս գործ է դրուած միւսից յետոյ:

Կերակուրը կանգիս կեւէ.—Իէ հոգե-
 պէս և իէ ֆիզիքապէս. բարկացած, խռոված
 սրտով ընդունած կերակուրը չէ մարսուած:
 Երկար ծամեցէք, որպէսզի դիւրացնէք ստա-
 մոքսի պաշտօնը:

Բաղանիք գնացէ՛ք գոնէ ամիսը մի ան-
 դամ, եթէ անհնար է շաբաթը մի անգամ դը-
 նալը:

Հագ սարէ՛ք ազատ պահել ձեր բնակա-
 րանը և ձեր անձը փայտատջից, լուից, ճան-
 ճից, մանաւանդ մոծակից և այլ այսպիսի մի-
 ջատաներից, իբրև ահաւոր թշնամիներից, ո-
 րովհետև վերջինների միջոցով տարածուած է
 սարսափելի տենդը՝ մալարիան, իսկ առաջին-
 ների միջոցով տիֆը, խօլերան և այլն.

Սառը կամ քրտնող ոտքեր ունեցողը
 պէտք է նոցա մաքուր պահել, գուլպէքը շուտ
 —շուտ փոխի և ոտքով շատ ջրջի:

Վեներական ախտից պահպանելու հա-
 մար երիտասարդը պէտք է լինի պահեցող և
 ողջախոհ: Ողջախոհութիւնը ոչ միայն փնաս
 չէ կարմուռածքին, այլ և օրտակար է:

Սեռական աղջակաութեան պատուան-
 դանը հոգւոյ և բարոյական ողջախոհութիւնն է:
Բնակարանը լինի լոյս և ընկնի արև.

ասած է, որ այն տանը, ուր կայ արև, բժշկվը
ոտքը չի գնի:

Պուռ եւ յուսամուտ, ամառ— ձմեռ, բայց
պահեցէք, որչափ հնարին է. օգը ամենալաւ
միջոցն է վարակիչ հիւանդութիւնների սող-
մերը ոչնչացնելու համար:

Ռեակտարները լինին լայնարձակ. որ-
քան նեղուածք լինի, այնքան աւելի թորախտը
բուռ կը գնի:

Ննջարանը արև մտնի, — արեւը չի խա-
ւարի:

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

Ռասաով Դ. Վ.

**ՆՈՐԱԾԻՆ ԵՐԵՆԱՆԵՐԻ ԱԶՔԵՐԻ ԹԱՐԱ-
ԽԱՅԻՆ ԲՈՐՔՈՒՄԻՄԸ**

1. Նորածին երեխաներից ոմանք իրանց
կեանքի 2—5-րորդ օրը երբեմն չափազանց
փտանդաւոր հիւանդութիւն են ստանում նը-
րանց աչքերը բորբոքում են: Կոպերը սաստիկ
ուռչում և կոպերի տակից առատ քանակու-
թեամբ թարախ է հոսում:

2. Աչքերի թարախային բորբոքումով հի-
ւանդանում են այն երեխաները, որոնց մայ-
րերի սեռական անդամներից ծննդաբերութեան
ժամանակ թարախանիւթ է հոսում:

3. Նորածին երեխաների աչքերի և նրանց
մայրերի ծննդական անդամների թարախային
բորբոքման զլխաւոր պատճառը այն միկրոբն
է, որ հասակաւորների սուսուռակն է ^{*)} առա-
ջացնում: Ահա հէնց այդ պատճառով նորածին
երեխաների աչքերի թարախային բորբոքումը
կարելի է նաև **աչքերի սուսուռակային
բորբոքում անուանել**:

4. Հէնց որ նորածին երեխայի աչքերը
թարախային բորբոքում են ստանում, պէտք է
խիւոյն բժշկի օգնութեան դիմել՝ առանց ուշք
դարձնելու դայեակների խորհրդի վրա:

5. Եթէ այդ հիւանդութիւնը թողնուի իր
բնական ընթացքին, այն ժամանակ աչքի խըն-
ձորները փչանում են և երեխան ընդմիշտ
կուրանում:

6. Դժբաղդ կոյրերի ^{1/3}-ականից աւելին
իրանց կուրութիւնն ստացել են սուսուռակա-
յին բորբոքումից—իրանց կեանքի առաջին
օրերում:

7. Նորածին երեխաների աչքերից հոսած
թարախը չափազանց վարակիչ է և եթէ մատ-
ները, թաշկինակի միջոցով կամ մի այլ ճա-
նապարհով դիպչի առողջ աչքին (ինչ հասակի
էլ որ լինի), իսկոյն սաստիկ բորբոքում կա-
ռաջացնի:

^{*)} Սուսուռակի հիւանդութիւն ունեցող մարդիկ պէտք է
չափազանց մաւուր եւ զգուշ լինին, որպէսզի հիւանդու-
թիւնը աչքերին չանցնի: Անուամենայն է միտ յիշել, որ
այս դէպքում ճառակաւորների աչքերի հիւանդութիւնը աւել-
ի ծանր եւ աւելի կորսաբեր է լինում, քան թէ նորածին
երեխաներին:

8. Պորտը կարելուց յետոյ նորածին երեխային խակոն պէտք է լողացնել և աչքերը սրբել մաքուր շորով կամ բամբակով, ոչ թէ լողանալու, այլ մաքուր ջրի մէջ թրջած:

9. Եթէ երեխայի մէկ աչքը հիւանդացել է, պէտք է միւս աչքը խնամքով նախապաշտօնանել փարսկոսելուց: Այդ նախապաշտօն արգելուում է անողջ աչքին դիպցնել արն աղուոյր, բամբակը կամ ձեռքը, որ դործ է ամուել ցաւոտ աչքի համար: Այդ կարելի է անել միայն մաքուր ձեռքերով ու քիչ առաջ ևռացրած սառը ջրի մէջ թրջած բամբակով:

10. Եթէ հարկաւոր է երկու աչքն էլ լուսնայ, այն ժամանակ պէտք է նաև անողջ աչքը լուսնալ և ապա ցաւոտը:

11. Երբեմն թարախը ցաւոտ աչքից հոսում է պէպի անողջը: Այդ կարիքի առաջն ապնելու համար պէտք է երեխային պահեցնել հիւանդ աչքի կողմը և յաճախակի—(խրաբանչիւր 4—10 րոպէն մի անգամ) քնքշու թեամբ սրբել թարախը ևռացրած սառը ջրում թրջած բամբակով, սրը պէտք է քիչ քամուած լինի:

12. Հարկաւոր է հիւանդութիւնն սկսուելուն պէս սառը փաթեթներ դնել ցաւող աչքի վրա, սրպէսպի բորբոքումը թուլանայ և կուպերը շատ շուռչին: Փաթեթները պատրաստուում են հետեւեալ ձևով.—վերցնում են 2 կտոր հիդրոսկոպիական բամբակ կամ քաթան, թրջում են չափազանց սառը ջրում, թեթևակի բամուում են և ապա դնում մէջքի վրա պա-

կեցրած երեխայի կողերի վրա: Փաթեթները պէտք է խրաբանչիւր 12—1 րոպէ փոխելը որովհետև 2—3 րոպէից յետոյ փաթեթը արդէն տաքանում է, իսկ սաքացած փաթեթը բոլորովին հակառակ ներգործութիւն է անուսում, այսինքն օգուտի փութարէն մնաս է նասցնում:

Սովորաբար փաթեթները դնում են խրաբանչիւր օր—օրական 4—6 անգամ, խրաբանչիւր անգամին 1/2—1 ժամ, իսկ ծանր դէպքերում մի քանի ժամ շարունակ անընդհատ:

13. Հաւարում թարախի և երկարատե փաթեթների մասսակար աղղեցութիւնից պաշտպանելու համար, լաւ է կողերին քիչ վաղելին քսել, քայց պնայէս, որ կողերի ներսի կողմը, աչքերի մէջը շցուել:

14. Պարզ է, ի հարկէ, որ եթէ յլի կիւր մի որ և է ոչ սովորական արտաթորում սննի, պէտք է իր ժամանակին բժշկուել, որ նորածին երեխայի աչքերի վաանգաւոր բորբոքման առաջն առնի:

15. Միայն բժիշկը կարող է բժշկել նորածին երեխաների աչքերի բորբոքումը, ուստի որքան շուտ դիմել նրա օգնութեանը, այնքան լաւ է: Իսկ մինչ այդ, կարելի է օգտուել առաջ բերած խորհուրդներով:

Բժշկապեա Տ. Դեռըրքեզիան

ՅՂԻ ԿՆՈՋ ՄՆՆԴԱՌՈՒԹԻՒՆԸ *)

Յղի կինը սիրած կերակուրներից, մինչև անգամ պանրից, մսից զզուում է և, ընդհակառակը, ամենազգուշարամարս կերակուրներ է ցանկանում ուտել, ինչպէս լոբի, մախի, չորացրած հուն, տանու թթու դրած բուսական ուտելիքներ (կաղամբ, ծիծակ, բոխ և այլն)։

Մեր ժողովրդի մի մասը այնպէս է մտածում, որ յղի կինը ինչ որ պահանջի ուտելու, պէտք է տալ։ Այդ սխալ է, և այդ պահանջին չպէտք է միշտ բաւարարութիւն տալ, այլ պէտք է միշտ ի նկատի ունենալ, թէ նա ինչ է պահանջում և նրա մարտողութեան գործաւանները ինչ դրութեան մէջ են։ Եթէ նա օրական մի քանի վարունգ է ուտում և փրսխում, ի հարկէ, պէտք է համողել, որ չուտէ, որովհետև նա հէնց այդ պատճառով ուրիշ կերակուրներ չէ կարող մարսել։ Աւելի լաւ է որ նա ուտի մսի սուպ, լաւ եփած գառան կամ հաւի միս, թերխաշ ձու, բրնձով ապուր, թանէ սպաս, թարմ ձուկ, (բայց ոչ չորացրած կամ դոշ, որոնք շատ դժուարամարս են)։ Եւ փած կանաչեղէններ, ինչպէս կանաչ լոբի, բաղրջան կարելի է ուտել, իսկ կարմիր լոբին, սիսեռը արգելուած են։ Մրգեղէններից, այն էլ լաւ հասած, կարելի է գործ ածել հետեւանները. — կեռաս, սալոր, ձմերուկ, թուզ և խաղող (ի հարկէ կորեզները չպէտք է կուլ

տալ)։ Իսկ ծիրանը, դեղձը և սերը — շատ չափաւոր քանակութեամբ, այն էլ շատ լաւ հասածները։ Կարելի է տալ նոյնպէս և խնձոր ու տանձ, որ պէտք է լաւ հասած լինին ու փոքր քանակութեամբ։ Իսկ զկեռը և սերկելիլը քոյրովին արգելուած են։

Մեզանում սովորութիւն է խորոված կամ տապակած միսը գերազանել։ Ամաբիտ է խորովածը կամ տապակածը աւելի համեղ է և աւելի սննդարար, բայց դժուարամարս է, ուտելի, երբ յղի կինը կերածը դժուար է մարսում, պէտք է լաւ խաշած կերակուրներ գործ ածի, մանաւանդ երբ տառամները պակաս են և լաւ ծամել չէ կարող։ Յղի կանայք, որոնց մարտողութիւնը թոյլ է, չպէտք է գործ ածեն ճաշի ժամանակ հում կանաչի, բողկի վարունգ, որովհետև սրանք դժուար են մարսուում, և կանաչեղէնի և մանաւանդ բողկի մէջ գտնուած կծու նիւթերը կարող են աղիքները և երիկամները գրգռել։ Նոյնպէս արգելուած է կեռակուրները հետ սղպեղ, մանանիխ և նմանները գործ ածել։

Ամենալաւ ըմպելիքը ջուրն է, բայց յղի կանանցից ով սովորութիւն ունի գինի խմելու, կարող է այդ գործ դնել, միայն չափաւոր քանակութեամբ։ Թէյ և սուրճ-թոյլ և, եթէ հնարաւոր է, կաթով խառնած, խոկ արտղ, կամ արագով պատրաստած խմիչքներ ամենին չէ կարելի գործ դնել։

Բժպ. Գ. Տէր Գրիգորեան

*) Տես 1904 թ. «Առողջ. բերքի» № 6 լուսելուածը։

**ԱՏԱՄՆԵՐԻ ԿԱԶՄՈՒԱԾՔԸ ԵՒ ԱՌՈՂՁԱ-
ՊԱՀՈՒԹԻՒՆԸ**

Կազմնւածքը: Հասակն առած մարդը ունի 32 ատամ: Մարդը ծնւում է առանց ատամների և յետոյ 6 կամ 7-րդ ամսում դուրս են գալիս երեխայի առաջին ատամները, որոնք կոչւում են կաթնատամներ, և ասորիճանարար աւելանում են մինչև 2—3 տարեկան հասակը: 7—9 տարեկան հասակում այդ ատամները թափւում են և նրանց տեղը դուրս են գալիս իսկական ատամները: Մարդու ատամները երեք տեսակ են լինում. առաջին ատամները կոչւում են կարելչներ և 8 հատ են՝ չորսը վերևի ծնօտում, չորսն էլ ներքևի: Կարելչների կողքին գտնւում են 4 ժանիքները: Մնացած ատամները կոչւում են փոքր և մեծ սեղանատամներ՝ թուով 20 հատ, այսինքն 5—5 հատ իւրաքանչիւր ծնօտի երկու կողմերում: Երեխաները մինչև 7 տարեկան հասակը միայն 20 ատամ ունին, իսկ մնացած 12 արմատական ատամները դուրս են գալիս առաջի մշտական ատամների հետ:

Ամենայնպէս մեծ ատամները, որոնք թուով չորս հատ են, դուրս են գալիս 17—40 տարեկան հասակում և կոչւում են խմաստութեան

ատամներ: Ուրեմն հասակաւոր մարդու ատամների դասաւորութիւնն այսպէս է: 5.1.4.1.5

5.1.4.1.5

Այսինքն 4.4 կարիչ վերևում և ներքևում, 1.1 ժանիք իւրաքանչիւր ծնօտի իւրաքանչիւր կողմում և 5.5 սերունատամ:

Ատամի տեսանկի մասը կոչւում է պսակ, իսկ այն մասը, որ մենք չենք տեսնում և որը ամրացած է ծնօտի մէջ, կոչւում է ատամի արմատ:

Ատամի պսակը դրսից ծածկուած է փայլուն սպիտակ կարծր նիւթով, որ կոչւում է էմալ:

Մարդու մօտական ատամները

Այլ կողմից երկու կտիւցներ, երեքդ ժանիք, իսկ մնացած 5-ը փոքր են մեծ սեղանատամներ:

Էմալի տակ գտնւում է սոկրային կամ ատամի նիւթը: Նա այնքան սպիտակ և փայլուն չէ, ինչպէս էմալը:

Ատամի մէջ տեղում գտնւում է փոսիկ, որտեղ տեղաւորւած է ատամի կակղանը: Դա կազմուած է արեան անօթիներից և նեարդե-

րից, որոնք մտնում են ատամի մէջ այն անց-
քից, որ գտնում է իւրաքանչիւր ատամի ար-
մատի ներքեի մասում:

Էմալը շատ մեծ նշանակութիւն ունի ատ-
ամի համար, որովհետեւ նա պահպանում է
նրան փշանալուց և հոտելուց:

Առողջապահութիւնը: Ատամի փշանա-
լը սովորաբար առաջ է գալիս նրանից, որ
էմալը և աղա տտամի ոսկրային մասը սկսում
են կամաց կամաց քայքայուիլ և կտոր կտոր
ընկնել, այսինքն ատամն սկսում է փշրուել:

Յաճախ դա առաջ է գալիս այն դէպքում,
երբ թուրք որեէ պատճառով թթուանում է և
քայքայում, փշացնում է ատամները:

Քանի որ էմալն է փշրւում, ատամի ցաւ-
չենք զգում, բայց երբ բացւում է ատամնային
նիւթը և սկսում է փշրուել, այն ժամանակ
ատամը սկսում է ցաւել տաք և սառը ջրից,
կերակրից, քաղցրեղէնից, կերակրի մնացորդ-
ների ճնշումից և այլն: Իսկ երբ այդ էլ փրշր-
ւում է և բացւում է ատամի կակղանք իւր
նկարիքով և բորբոքում, այն ժամանակ ցաւ-
ը արդէն շատ սաստկանում է:

Ատամները ստողջ պահելու համար հար-
կուոր է խնամել նրանց հետեւալ կերպով.
ատամները պէտք է մաքուր պահել, ամեն ան-
գամ ճաշից յետոյ բերանը ողողել և ամեն օր,
գոնէ երեկոյեան, մաքրել ատամները ատամ-
նափոշիով և խողանակով: շաքարի երեք ան-
գամ կարելի է բերանը ողողել հետեւալ մի-
ջոցով՝ երկու մաս սալօլ, իննսուն մաս սպիրտ

և տաս-տաս կաթիլ դաղձի և մեխակի իւղ
վերցնել և ողողելու համար լցնել 20—25 կա-
թիլ ջրով բաժակի մէջ: Կարելի է նոյնպէս
գործածել բօրնի թթոււտ կէս թէյի զգալ
խառնած 1 բաժակ ջրի հետ, որով ուտելուց
յետոյ հարկաւոր է ատամները միշտ ողողել:

Առհասարակ բոլոր «արտօնակ» միջոցնե-
րը փնասակար են, որովհետեւ, նրանք աւելի
վաճառականական նպատակ ունին, քան թէ
առողջապահական: Դրա համար չպէտք է գործ
ածել և առնել առանց բժշկի խորհրդի: Իսկ
եթէ մենք մեր ատամները չմաքրենք և բերա-
նը չողողենք, այն ժամանակ մեր ատամների
մէջ կմնան կերակրի մնացորդները, կհոտեն և
զրանից առաջ կգալ թթոււտ, որից էմալը կը
փշանայ և ատամը կսկսի փշրուել:

Բացի զրանից պէտք է գիտնալ, որ չա-
փազանց տաք և սառը կերակուրները և խմիչք-
ները շատ փնասակար են ատամներին, նամա-
նաւանդ տաք տեղից յանկարծակի ցուրտ տեղ
գնալը. զրանից էմալի վրա կարող են առաջ
գալ ճեղքուածքներ, որից ատամը շուտով կըս-
կսի քայքայուել:

Նոյնպէս փնասակար է շատ կարծր բաներ
ուտելը, որովհետեւ ատամը կարող է կոտ-
րուել:

Եթէ արդէն ատամի վրա փոս կայ, պէտք
է դիմել ատամնուրուժին և ատամը պլոմբ ա-
նել, այսինքն փոսը լցնել տալ այնպիսի նիւ-
թով, որ պահպանում է ատամը յետագայ քայ-
քայումից և ցաւից: Իսկ եթէ ատամը չի կա-

րելի լցնել, այն ժամանակ պէտք է հանել:
Անհրաժեշտ է հող տանել ատամների
պահպանութեան վրա նաև այն տեսակէտից,
որ միայն առողջ ատամներով կարելի է կե-
րակուրը լաւ ծամել, որը մարսողութեան հա-
մար անհրաժեշտ է:

Յաճախ ստամոքսի բորբոքումը (гастрит)
արհեստական ատամներ զնելուց յետոյ անց-
նում է:

Ատամնարոյժ Պ. Մակարեան

ԻՆՉՊԷՍ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒՆԷԼ ԽՕԼԵՐԱՅԻՑ

Երբ մի ֆալսֆ կամ գիւլ լուր Կ տունում,
որ խօլերան^{*)} մօտենում է, բնակիչները պէտք
է հաւարուին և միասին քննեն իրանց գրու-
թիւնը: Գրագէտները, օրինակ ուսուցիչները,
քահանաները պիտի ժողովրդի մէջ կարգան
զբոյժներ խօլերայի մասին և բացատրեն, թէ
ինչ օգուտ ունին իշխանութեան և բժիշկների
առաջարկած միջոցները: Իսկ ժողովուրդը
պարտաւոր է կատարել այդ բոլոր խորհուրդ-
ները և պահանջները, որովհետև ամեն ինչ
արւում է ժողովրդի օգտի համար:

Ամեն մէկը պարտաւոր է զգոյշ լինել և

*) Բաղրումբ բժ. Աեմուսու «խօլերա» գրոյկից:

չընդունել իր մօտ կասկածելի տեղերից եկած-
ներին և առհասարակ չպիտի որևիցէ յարա-
բերութիւն ունենայ նրանց հետ:

Փողոցները և աները պէտք է մաքուր
պահել, ոչ որ չպիտի փողոցը կամ բակը զցի
իր անմաքրութիւնները, իր զիբին ու ալբը,
այլ պարտաւոր է հաւարել արկղների մէջ և
ամեն օր տանել քաղաքից կամ գիւղից դուրս
և թաղել հողի մէջ, նշանակուած տեղերում:

Բնակիչների ունեւոր մասը, իր սեփական
օգտի համար, պիտի օգնի ալբատ մասին,
բաց անելով թէյարաններ, ձրի կամ էժանա-
գին ճաշարաններ, հրախրելով բժիշկներ կամ
ֆէլդշերներ ժողովրդին ձրի բժշկական օգ-
նութիւն հասցնելու համար: Եւ ասում եմ «Իր
սեփական օգտի համար», որովհետև պաշտ-
պանելով ալբատներին վարակումից, հարուստ-
ները դրանով իսկ ազատում են և իրանց: Ո-
չնչացնելով վարակի օջախները, հարուստները
զրանով իրանց սեփական կեանքն են պաշտ-
պանում:

Խօլերան երբ երեւում է մի տեղ, բնա-
կիչները չպիտի սարսափահար լինին և փախ-
չեն, ընդհակառակն, ամենքը պիտի խմբուեն՝
ընդհանուր թշնամու դէմ կռուելու համար:

Առաջին գործը պէտք է լինի հեռացնել
հիւանդներին իրանց տներից և տանել հիւան-
դանոցները, յետոյ անհրաժեշտ է ակտանանել
նրանց բնակարանները:

Իսկ եթէ այդ տեղում չկայ հիւանդանոց
և հիւանդը պէտք է թողնուի տանը, այդ դէպ-

բում պէտք է ձեռք աննել հետեւեալ միջոցները:

1. Հիւանդի դուրս գնացածը և փսխածը ոչ մի դէպքում չպէտք է փողոց կամ բակ թափել, այլ պէտք է հաւաքել առանձին ամանների մէջ և թափել առանձին խոր փոսերի մէջ, որոնք փարուած են բակում (չըհորներից հեռու): Ամեն անգամ էլ այս ազոտուութիւնների վրա պէտք է ամէլ թարմ հանգրձած կէր և չոր հող: Աւելի լաւ կլինի անմաքրութիւնների ամանել քաղաքից կամ գիւղից դուրս, թափել յատկապէս փորած փոսերի մէջ և նոյնպէս ծածկել կրով և հողով:

2. Չէ կարելի խօլերայով հիւանդի սպիտակեղէնը և շորերը լուանալ այն զետեւ, որից բնակիչները չուր են վերցնում:

3. Անհրաժեշտ է, որ հարեանները ոչ մի յարարութիւն չունենան վարակուած տների հետ. — ոչ իրանք գնան այնտեղ, ոչ էլ ընդունեն այնտեղից եկածներին:

Ծանօթութիւն: Հիւանդատեսութեան կարելի է և անպիտան է գնալ միայն այն զէպքում, երբ զգուշութեան բոլոր անհրաժեշտ միջոցները ձեռք են առնուած: Այդ միջոցները սրանք են. հիւանդի տեսութեան գնացողը ներս մտնելու միջոցին իր շորերի վրայից պիտան հագնէ երկաթէ շապիկ (խալաթ), որը պաշտպանում է նրան հիւանդի վարակիչ արտաթորութիւններից: Դուրս գալու միջոցին շապիկը պէտք է հանել. իսկ եթէ այցելած շապիկ չի հագել, պիտի փոխի շորերը: Չպէտք է դիպչել ոչ հիւանդին ոչ էլ նրա իրերին:

Հիւանդի մօտից դուրս գալիս պէտք է լուացուել սապոնով և տաք ջրով, սպա և մի որեւէ արտահանող զեղով:

4. Ամեն մէկը պարտաւոր է իր առողջութեան վրա հսկել. հէնց որ մի ամենափոքրիկ տկարութիւն, փսխում կամ փորլուծութիւն ունենայ, պիտի դիմէ բժշկին:

5. Չպէտք է թոյլ տալ ոչ մի չափազանցութիւն ոչ ուտելու, ոչ խմելու և ոչ էլ աշխատելու մէջ, իսկ միւս բաներում չպէտք է փոխել սպրուստի առաջուայ եղանակը, եթէ նա կանոնաւոր է եղել: Կերակուրը պէտք է հեշտ մարսուող լինի և չափաւոր: Դժուար մարսուող կերակուրները, օրինակ՝ չափազանց իւղալիները, հում ընդեղէնները (բողկ, կաղամբ, շագամ, գազար), խոզի միսը, երշիկը (կալբաս) և առհասարակ սպխտած (ծխով չօրացրած) մսեղէնները, վատ պանիրը, թթուած կաթն ու մածոնը, խմոր հացը խիստ արգելուած են:

6. Հում մրգեր խօլերայի ժամանակ կարելի է գործածել միայն այն զէպքում, երբ լուացուած են մաքուր, կփ սոււած և սառցրած ջրի մէջ. աւելի լաւ է վերցնել մի թէյի դգալ սալիցիլեան կամ լիմօնի թթուտ, խառնել մի շիշ ջրի մէջ և դրանով լուանալ մրգերը: Իսկ եթէ չի կարելի այս զգուշութիւնները դրո՞ծ դնել, աւելի լաւ կլինի առ ժամանակ մրգեր բոլորովին չուտել:

7. Թոյլատրուած ուտելիքները, օրինակ՝ լաւ պանիրը, կարագը, խոզի սպուխտը պէտք

է պահուեն ծածկուած ամանի մէջ կամ փաթաթուած մաքուր թղթի մէջ, որպէսզի ճանձերը վարակի թոյնը չնստեցնեն նրանց վրա: Խորհուրդ ենք տալին չացը ուտելուց առաջ, մի քիչ զնել տար վառարանի մէջ կամ թէ նրա կտորները մի քիչ պահել օջախի կամ սպիրտի լամպայի բոցի վրա. ծայրայեղ դէպքում պէտք է վերցնել վերելի կեղեր ու մնացածն ուտել:

8. Ժողովրդի մէջ խօսք կայ, թէ սխտոր պահպանում է խօլերայով վարակուելուց, ուստի շատերը սխտոր են լցնում իրանց գրքանանները և ուտում մեծ քանակութեամբ: Այս չպէտք է անել: Այդպիսի քանակութեամբ սխտոր ուտելը մնաս է, սրտմեղմեղ սխտորը գրքորում է ստամոքսն ու աղիքները, ծարաւ է առաջացնում և հարկազրուում է շատ ջուր խմել:

9. Խօլերայի ժամանակ ամենալաւ խմելիքը եռացրած և յետոյ սառցրած ջուրն է: Ջրին կարելի է աւելացնել քիչ զինի կամ որևէ թթուան (լիմօնի) կամ թթու սիրօս (նռան, հոնի և ուրիշ): Աղային ջրերը (սօդայի, սէլտեբեան) վնասակար են: Պէտք է խոստովել շատ սառն խմիչքից, պարզպիղից, սառը բրտօլից (ակրօշկայ) և այլն:

10. Փորն ու ոտները պէտք է տաք պահել: Չի կարելի քնել խոնաւ տեղ, պտակի խոնաւ հոգի վրա: Խորհուրդ ենք տալին զործածել բրդէ կամ ֆլանելի փոքկապ:

11. Սովորած մարդիկ կարող են լոյսնայ գետում տաք եղանակներին, եթէ միայն գե-

տը չի անցնում քաղաքի վարակուած թաղերի միջով: Լողանալ կարելի է միայն ուտելուց 3—4 ժամ յետոյ:

Միևնա բժշկի գալը: Խօլերայի ժամանակ ստամոքսի ամեն տեսակ խանգարուածներ պէտք է լուրջ կերպով բժշկել: Այս պատճառով ամեն կտակածելի դէպքում իսկոյն պէտք է բժշկի դիմել: Մեր կողմից տալիս ենք հետեւալ խորհուրդները.

1. Հիւանդին իսկոյն անկողին պտակեղբեր, փորին մանանին (горчичники—sinapisme) զրէք, կամ զրէք կանեփի սերմից փաթեթ կամ թէ չէ մի պարիկ, որի մէջ կլցնէք տաքացրած աւազ կամ թեփ (օր. փայտի մանրուէք, որ սղոցելուց է զոյանում): Ժողովուրդը սիրում է տաքացրած աղուր ու խոտ, —զրանք էլ լաւ են: Կարելի է նոյնպէս հիւանդի ոտները տաքացրել ու կողերին եռման ջուր լցրած շիշեր շարել, որոնք պէտք է փաթաթուած լինին մաքուր շորով:

2. Եթէ հիւանդը փսխում է կամ լուծք ունի, տուէք խմելու շաքարաջուր լիմօնի կամ նոսն հիւթով, իսկ աւելի լաւ զլինի, եթէ խմցնէք նրան մի բաժակ ջուր, որի մէջ կաթնացրէք 10—15 կաթիլ աղաթթուան (сольная висозта—acidum muriaticum): Եթէ փսխելը չի դադարում, կտոր-կտոր սառուց տուէք կուլ տալու, իսկ եթէ այդ էլ չի օգնում և, աւելի ևս, եթէ լուծել է սկսում, պէտք է տաք Բօտկլինի կամ Բուօգեմցեվի կաթիլներ (հասակաւորին 20—25 կաթիլ ջրով երկու-երեք ժամը

մի անգամ, և եթէ փոխելը յաճախ է կրկնուում, նոյն իսկ ժամը մի անգամ):

3. Եթէ հիւանդի ոտերն ու ձեռները ձըգ-
ձգուում են (որ մեծ ցաւեր է պատճառուում
նրան), պէտք է ցաւոյ անդամը մերսել մի
կտոր շորով, որ պէտք է թաթախել մանանե-
լի կամ քաֆուրի սպիրտի մէջ:

4. Շնչարգելութեան ու սրտի բարախման
դէմ գործ են ածուում վալերիանի և հոֆֆմա-
նի կաթիլներ (15—20 կաթիլ օրական մի քա-
նի անգամ), իսկ նուազութեան և ուշագնա-
ցութեան դէմ, բացի այդ, պէտք է նաշատրի
ոգիով (нашатырный спирт) հոտ տալ քթին:

5. Եթէ հիւանդի անդամները սառել են,
պէտք է տաքացնել տաք ջրի շիշերով:

6. Երբէք չպէտք է ախանջ դնել հեքիմնե-
րին ու պառաւանդներին, որոնք իրանց սգէտ
խորհուրդներով ու ֆլասակար միջոցներով
կորցնում են ժողովրդին: Օրինակ, նրանք
հիւանդից արիւն են առնում, այն ինչ այդ
չափազանց ֆլասակար է, որովհետեւ աւելի ևս
թուլացնում է հիւանդին և ուղղակի կարող է
սպանել նրան, քանի որ առանց արիւն առ-
նելու էլ հիւանդը շատ ջուր է կորցնում լու-
ծելիս ու փոխելիս և նրա արիւնը արդէն
թանձրացած է:

Պէտք է խոյս տալ նմանապէս և զանազան
պառաւակաւն բոյսերից ու «բոյերից», որոնցից
միայն ֆլաս կայ և երբէք օգուտ:

Իժ. Վ. Արծրունի

ԿԵՆՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ *

ԻՆՉՈՒ ԽԱՄԱՐ ԵՆՖ ՈՒՏՈՒՄ

Ամենքին յայտնի է, որ երեխաները տա-
րէցտարի աճում են, նրանց քաշը ծանրա-
նում է, մարմնի իւրաքանչիւր անդամը մեծա-
նում: Բայց արդեօք ի՞նչն է դրա պատ-
ճառը. ի՞նչն է այդպիսի փոփոխութիւն առա-
ջացնողը...

— Կերակուրը, գուցէ կպատասխանէ մէկը,
և դա միանգամայն ճիշտ կլինի: Լաւ կերա-
կուրը նպաստում է մարդու աճմանը, ուրեմն
երեխաները ուտում են, սրպէսզի սպրեւն,
աճեն-գարգանան:

Այդ երեխաների ծնողները և ուրիշ հա-
սակաւոր մարդիկ էլ իւրաքանչիւր օր կերա-
կուր են ուտում, բայց չեն աճում-մեծանում.
ուրեմն ինչո՞ւ համար են ուտում դրանք: Պար-
զենք:

Մեզանից իւրաքանչիւրը շոր է հագնում
և գիտէ, որ նա մաշուում և կարկատել ու նո-
րոգել է պահանջում: Այդ միևնոյն բանը պա-
տահում է մեր մարմնին: Երբ որ մենք աշ-

Պատճ. Բաղուատօրէն քարգանձի ենք «Какъ живеть
наше тѣло» գրից, որ քարգանձութիւն է անգլիերէն մի
յայտնի մոդերական գրուածից:

խառում ենք, խաղում, մտածում կամ բնուծ
ենք, մեր մարմինը մաշում է: Մաշումը շարժ
նորոգելու համար կարևորատան ենք, զցում, կա-
րում ենք թելով. իսկ մարդու մարմինը կազ-
դուրելու համար կերակուր ենք բնոգւնում:

**Ուրեմն մենք կերակրում ենք, օրվա-
զի վերանորոգենք և կազդուրենք մեր
մարմինը:**

Կարո՞ղ ենք արդեօք երկար ժամանակ ա-
ռանց աննդի մնալ:

Ո՛չ. քաղցածութիւնը մեզ վազ կամ ուշ
կատիպէ ուտելու մասին հոգ տանել: Եւ եթէ
անկարող լինենք իւր ժամանակին անունդ
զանել, մեր մարմինը հալ ու մաշ կլինի և կա-
րող է նոյն իսկ մահուան գոհ դառնալ. ուրե-
մն մենք կերակրում ենք, օրվազի մեր
մարմինը օւսուսարար լինելուց ազատենք:

Բայց այդ դեռ բոլորը չէ:
Քաղցած մարդիկ աւելի շուտ են գգում
ցուրտը, քան թէ կուշտ մարդիկ, որովհետե
անունդը տաքացնում է մարմինը. ուրեմն
մենք կերակրում ենք, օրվազի մեր մար-
մնի մէջ օրօւ սաւուրիւն պահպանենք:

Ահա այդքան մեծ և բազմազան է սնուն-
դի նշանակութիւնը կեանքում:

Ի՞նչ ենք ուտում

Չմեռը, ի հարկէ, մենք այն կերակուրն
ենք զերազատում, որը աւելի տաքութիւն կա-
րող է սալ: Օրինակ. հեռուօր հիւսիսում աղ-

րոյ էսքիմօսը աւելի անորժակով ուտում է
կէտ ձկան ճարպը, աւելի հաճոյքով ճաշակում
է ճարպէ մօմը, քան թարմ սաուղներ կամ
քաղցր կերակուրներ: Եւ զա հասկանալի է,
որովհետե ճարպոս կերակուրը սաւացնում
է մարմինը:

Բայց այդ դեռ չի նշանակում, թէ պէտք է
ճարպ ուտենք: Դրա փոխարէն կարելի է բնա-
րել այնպիսի նիւթեր, որոնք ճարպային մա-
սեր ունին: Օրինակ. խոլը, միսը, կաթը, ըն-
կոյղը, շագանակը և այլն:

**Քաղցր կերակուրներն էլ սաւացնում
են մարմինը:** Շատ մրգեր, պտուղներ, բոյսեր
ու բանջարներ քաղցր համ ունին, որովհետե
իրենց մէջ շաքար են պարունակում. օրինակ
տանձր, խնձորը, խաղսոքը, ճակնդեղը, տակը,
շաքարաբոյսը և այլն: Հացահատիկները պա-
րունակում են իրանց մէջ մեծ քանակու-
թեամբ կրակմալ և զրա հետ միասին բաւա-
կան շաքար:

Կրախմալն էլ սաւացնում է մար-
մինը: Այս տեսակի կերակուրներէց ամենա-
ստփրականը հացն է, զետեանինձորը (կարտո-
ֆիլ) և բրինձը. աւելի լաւ է զետեանինձորը
ուտել խաշած և ոչ տապակած:

**Այսպէս ուրեմն. ճարպը, կրախմալը
և քաղցր կերակուրները օգտակար են
նրանով, որ սաւացնում են մարմինը:**

Բայց փաստակար է շատ ճարպոտ և քաղցր
կերակուր ուտելը, անուշադիր թողնելով միւս

ները: Չէ որ կերակուրը միայն տարութեան համար չենք ընդունում, այլ և մարմինը կազմուցելու, վերանորոգելու համար: Ուրեմն չպէտք է մոռանանք սննդաբար նիւթերի մասին:

Այդ տեսակ նիւթերից ամենալաւը կարն է: Երեխան ամբողջ ամիսներ միայն կաթով է կերակուրում և աճում մեծանում: Պարզ է, որ կաթը իր մէջ պարունակում է մեկ հարկաւոր բոլոր սննդաբար նիւթերը՝ ճարպ, շաքար և բոլոր միւսները: Բայց կաթ գործածելիս ամեն կերպ պէտք է ուշադրութիւն դարձնել, որ նա մաքուր լինի և առողջ կովից կամ ոչխարից:

Հացը մեր կեանքի անհրաժեշտ հիմքն է կազմում, մանաւանդ որ նա իր գնով մատչելի է, և հարուստին և աղքատին: Հացը լինում է սև և սպիտակ: Բայց աւելի սննդաբար և օգտակար է սև հացը: Սպիտակ հացը հացահատիկների միջուկից է պատրաստում և համեմատաբար աւելի քիչ սննդաբար նիւթ է պարունակում:

Միսն էլ պատկանում է ամենամննդաբար նիւթերի կարգին: Բայց պէտք է զգուշ լինել: Նին փշաղած միսը չափազանց փաստկար է: Տաւարի միսը աւելի սննդաբար է, քան թէ ոչխարի կամ հաւի, բայց զբա փոխարէն նա աւելի ուշ և աւելի դժուարութեամբ է մարուում, քան թէ միւսները: Խոզի միսը երբեմն վարակուած է լինում, ուստի և կարող է մեծ փնաս հասցնել, նոյն իսկ մահուան պատճառ

դառնալ: Դրա առաջն առնելու համար պէտք է ընտրել նախ առողջ միս և երկրորդ՝ լաւ խաշել կամ տապակել: Հում կամ կիսակի միսը վտանգաւոր է առողջութեան համար:

Լարին, սիսեռը, օսպը և առնասարակ բանջարեղէնը նոյնպէս օգտակար նիւթ է, մանաւանդ երբ զօրք են ածում իւրով տապակած: Երանք իրենց մէջ պարունակում են մեծ քանակութեամբ սննդաբար նիւթեր:

ԱՆՍՄՆԱԲՈՒԺՄԱԿԱՆ

Դարպաղ և ցրտն բժեկելու միջոցներ

Դարպաղ կոչուածը մի խիտ վարակիչ հիւանդութիւն է, որ համարեա բոլորովին նման ձևերով յաճախ պատահում է որոճող անասունների և խոզերի մէջ, իսկ կաթի, յորձունքի, կղկղանքի միջոցով անցնում է նաև ձիերին, թռչուններին և մարդուն: Ձին սովորաբար շատ քիչ ենթակայ է այս հիւանդութեանը: Մեծ եղջիւրաւոր անասունները դարպաղով հիւանդանում են երբեմն բերանից, երբեմն կնճղակներից, երբեմն էլ երկուսից միասին: Ոչխարների և խոզերի կնճղակների արանքներում են միայն վերքեր դուրս գալիս: Երբեմն այս հիւանդութիւնը երևան է գալիս նաև մի քանի վայրենի կենդանիների մէջ:

Նախագրու շարքի միջոցները, բժշկելն ու պատուաստելը

Գարադով հիւանդ կենդանուն շատ հեշտութեամբ կարելի է բժշկել. նա կրբէք չի մեռնի այս հիւանդութիւնից:

Այս հիւանդութեան առաջն առնելու համար, կարեւոր է ամենից առաջ հիւանդ անասուններին հեռացնել անողջներից, դաշտ շուղարկել արածելու: Եթէ հիւանդութիւնը տարածուել է արդէն գոմի անասունների մէջ, պէտք է անողջներին անմիջապէս հեռացնել նրանց մօտից և հնար եղածին չափ հիւանդներին մատակարարել մաքուր օդ, խմելու և բերանը ոգոգելու համար մաքուր կամ քիչ աղաթթուում (СОЛЬНАЯ ВОДА) կամ քայար խառնած ջուր, տակները փռելու համար գործածել մաքուր, չոր և փափուկ փաւածք՝ յարդ, հեռացնել այդպիսիների անշիւց պինդ և չոր կերը և առլ դիւրամարսը: Ամենից յարմար է ալիւրից, թեփից կամ աղած բոլոր հացահատիկներից լափ առլ օրական 5—6 անգամ: Օգտակար է գործածել նաև խաշած շաղգամի կամ կարտօֆիլի հետ խառնած ալիւր կամ թեփ: Կարելի է առլ նաև լաւ հիւթալի խոտ և աւուոյտ, միայն ոչ շատ: Աղբը հարկաւոր է շուտ շուտ դուրս թափել, որ գոմը մաքուր լինի և որովհետև հիւանդութիւնն առաջացնող բացիւները աղբի մէջ կարող են իրենց գոյութիւնը պահպանել 8—14 օր և ոչ աւելի, ահա այս պատճառով պէտք է անողջանալուց այդ-

քան օր յետոյ միայն անողջ անասուններին տանել գոմը: Որովհետև այդ բացիւները աղբում են աղբի մէջ, այդ պատճառով պէտք է կամ բոլորովին հեռացնել աղբը, գոմը շատ լաւ մաքրել և կամ աշխատել արտահանել:

Հէնց որ մէկը նկատեց, թէ իւր անասուններից մէկը կամ մի քանիսը հիւանդ են, խիտն պէտք է բերանները ողողէ մաքուր ջրով: Աւելի լաւ է այդպիսի դէպքերում մի վեղբօ մաքուր ջրի հետ մի հացի գլալ կամ մի շիշ ջրի հետ 2—3 թէյի գլալ աղաթթուում խառնել և այնպէս ողողել բերանը (մանաւանդ լեզուն և բերանը) օրական երկու, երեք անգամ: Օգտակար է ճանաչուած նաև քայարախառն սառը ջուրը, որի հետ խառնում են այնքան անհալ մեղր (СОТОВЫЙ МЁД), որպէսզի ստացուի մածուցիկ հեղուկ, որը և օրական 3—4 անգամ բուռն են բերանի այլ և այլ մասերին: Պէտք է խմացնել միշտ աղաթթուում խառնած մաքուր ջուր: Շատ օգտակար է վերքերը թըջել 50/0 շիպաջրով և բշտիկները տրարուելուց յետոյ մնացած վերքերը, բերձուածքները և կճղակները վերքոտ մասերը օրական 2—3 անգամ հէնց դրանով կամ կաղնու կամ ուռննու կեղեկից պատրաստած եփնաջրով (խաշած ջուր) էլ լուանալ:

Անասունների բերանի և ոտքերի վերքերը աւելի օգտակար է լուանալ օրական երկու անգամ 20/0 կապոյա պիտիտանինով (СИНІЙ ПОКТАНИНЪ)՝ լուծելով այդ զեղի երկու մասը 100 մաս պարզ ջրի մէջ: Փորձերը ցոյց են

տուել, որ այդ արժան գեղը մի երկու օրուայ ընթացքում բոլորովին առողջացնում է վերքերը *):

Գերմանացի յայտնի անասնաբոյժ ուսուցչապետ Դ-ը Վինկելը խորհուրդ է տալիս այս հիւանդութեան ժամանակ հիւանդ կովերի կաթը լաւ եփելուց յետոյ խմացնել նրանց մօտ եղզղ բոյր առողջներին, որով վերջինները դժուարութեամբ ենթակայ կլինին այդ հիւանդութեան: Հորթերից, արջաներից և մողիսներից իւրաքանչիւրին հարկաւոր է տալ օրական 2—3 լիտր (4—6 շիշ), իսկ հասակաւոր անասուններին 4—6 լիտր (8—12 շիշ): Այս բանը պէտք է կրկնել 8 օր անընդհատ:

Հիւանալի և միևնոյն ժամանակ ձեւքի տակ եղած միջոց է համարւում կճղակներին և նրա շուրջն եղած տեղերը մազիթ քսելը (древесный деготь липовый или березовый): Վէրք եղած տեղերի վրա օրական 1—2 անգամ պէտք է քսել այդ մազիթից, իսկ եղջիւրների արանքում պէտք է դնել մազիթի մէջ թաթախած քուք (наклевать тампона), որով վերջը շուտով կառողջանայ: (Նոյնպիսի բարեյաջող հետեանքներ կունենայ կրիջինի կամ կրիօզոլինի 3—5)0 լուծուածքը: հարկաւոր է օրական 2—3 անգամ լուանալ հիւանդների բերանի խոռոչը, նոյնպէս քսել կճղակներին և դուրս տուած ստինքին: Վերջերը 5—8 օրուայ ըն-

թացքում կըժշկուին, իսկ հիւանդները կսկսեն բաւարար չափով կեր ընդունել):

Կճղակները վնասուելուց յետոյ հարկաւոր է ոտքի մերկացած մասերին քաղցրեր (զիւցեբին) քսել, բայց եթէ կճղակը բոլորովին ընկել է և հիւանդութիւնը արդէն հասել է մինչև յօղերը, ի հարկէ, ոչ մի բան չէ կարող օգնել և միակ միջոց մնում է կենդանու մարթել:

Իսկապէս հիւանդութեան դէմ կռուելու ամենաարդիւնաւոր միջոցը կենդանիների պատուաստումն է, որը շատ հեշտութեամբ կարելի է գլուխ բերել: Հիւանդութիւնը երկաւուն պէս հարկաւոր է վերցնել մի մաքուր շորի կտոր կամ աւելի լաւ է սպունգ և հիւանդ կենդանու բերանի մէջ թուքով թրջելուց յետոյ իսկոյն այդ շորի կտորը կամ սպունգը քսել ամբողջ հօտի կամ բոլոր անասունների լեզուին, լնդերքին և շրթունքներին: Կարելի է նաև այս նպատակով վեր առնել մի փունջ էլա խոտ, կոխել հիւանդ կենդանու թքոտ բերանը և դուրս հանելուց յետոյ ներս տանել առողջ կենդանիների բերանը: Երկու կրեք օրից յետոյ պատուաստած կենդանիների վրա երևան կզան վարակուելու նշաններ, և թէպէտ հիւանդութիւնը բաւական արագ ընթացք կունենայ, բայց չպէտք է վախենալ, որովհետև թեթեւ կանցնի և հիւանդը շուտով (մի երկու օրից յետոյ) կառողջանայ: Պատուաստումը բարից յետոյ կառողջանայ: Պատուաստումը բարից թեթեւ և կարճ միջոցով հիւանդութիւն պատճառելուց, այն մեծ նշանակութիւնն ևս

*) Մի մոխայ պիոկսանին արժէ 15 կոպէկ. այդ քանակութեամբ կարելի է մի քանի հիւանդ բժշկել:

ունի, որ կաթնատու կենդանիները կաթը չէ պակասում և իրանք էլ չեն նիհարում. բացի սրանից, պատուաստելուց յետոյ հիւանդութիւնը կարճ միջոցում, մէկ կամ երկու շաբաթուայ ընթացքում, բոլորովին վերջանում է և անասունները ոտքերը ազատ են մնում վարակուելուց:

Գ. Ղազարեան

ԱՍՏՂԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Արևը

(Պոֆ. Իւնց)

Արևի նեանակուրիւնը: Անթիւ անհամար են աստղերը. նրանց միլիոնաւոր շարքերում արեւ միայն մի հասիկ կէտ է՝ իր փայլով, մեծութեամբ ու զօրութեամբ շատ-շատերից ստոր: «Երկնային բանակում արեւ մի հասարակ գիւնօր է»: Բայց այդ անհամար աստղերից միայն արեւն է բաւականաչափ մօտ երկրին, որպէսզի նկատուի կերպով ազդէ կեանքի վրա: Դժուար է գտնել մի բառ, որով կարելի լինէր զազափար տալ այդ ազդեցութեան մասին: Նա ամբողջ կեանքի շարժիչն է: Քիմիական, մեխանիքական և կենսական բոլոր երևոյթիւնները նրանից են ստանում իրենց ոյժը: Ոչնչացրէք արեւի ճառա-

զայթիւնը, և երկիրը կմննի, կեանքը՝ չգազարի: Առանց լոյսի և տարութեան չէր լինի բուսականութիւն. առանց բուսականութեան չէին կարող ազրել կենդանիներն ու մարդիկ:

Ահա հէնց դա է պատճառը, որ բոլոր մասնակիների մտածողները խոստովանել և շեշտել են արեւի ազդեցութիւնը նիւթական կեանքում: Շատերի համար նա նոյն իսկ պաշտամունքի առարկայ է դարձել իրրեւ աստուածութիւն:

Այդ բոլորից յետոյ զարմանալի չէ, թէ ինչու գիտական աշխարհը այն մեծ հետաքրքրութիւն է ցոյց տալիս դէպի այդ երկնային մարմինը, աշխատելով պարզել նրա էութիւնը, կազմուածքն ու ներգործութիւնը:

Նեանակուրիւնը: Արեւ մեր աչքին շատ փոքր է երևում: Բայց գիտնականները վաղուց արդէն հաստատել են, որ նա մի ահագին մարմին է՝ 1,300,000 անգամ մեծ երկրից: Նա իր մէջ 330,000 անգամ աւելի նիւթ է պարունակում, քան թէ մեր երկրագունդը: Այդ ահագին մարմինը մեզ այնպէս փոքր է երևում, որովհետեւ չափազանց հեռու է, չափազանց բարձր: Երկար տարիների ջանքերով, բազմաթիւ փորձերով գիտնականները հաշուել ու գտել են, որ արեւի ճեռաւորութիւնը երկրից կազմում է մի տարածութիւն 149,628,000 կիլոմետր երկարութեամբ: Այդ ահուկ տարածութիւնը անցնելու համար մարդ պէտք է գործ դնէր 6,300 տարի, օրական 64 կիլոմետր գնալով: Իսկ եթէ երեւեակներ, որ երկրագուն-

դից դէպի արևը մի երկար ուղի է շինած, որի գնացքները ժամը 92 կիլոմետր տարածութիւն են կտրում, այն ժամանակ գիշեր ցերեկ ճանապարհ գնալով կարելի էր արևին հասնել 175 տարուց յետոյ: Երկրից արձակած թնդանօթի գնդակը միայն 9 տարուց յետոյ կհասնէր արևին, եթէ կարողանար մինչև վերջը շարժուել իր սկզբնական արագութեամբ:

Արևի հեռաւորութիւնը աւելի պարզելու համար պրօֆ. Մինդինսոյը առաջ է բերում հետևեալ հետաքրքիր օրինակը:

— Երևակայենք մի երեխայ, ասում է նա, որ իր երկար ձեռքերը դիպցնում է արևին և այրում: Պարզ է, ի հարկէ, որ այրումից ցաւի զգացմունք առաջ կգայ, բայց երեխան վաղուց արդէն ծերացած կլինի մինչև որ այդ զգացմունքը կհասնի նրա գիտակցութեանը: Ահա թէ ինչու. Հեմմօսցիւ և ուրիշ գիտնականները ասելով, ներվային մի որևէ հոսանք, օրինակ, ցաւի զգացմունքը անցնում է 100 ոտն. տարածութիւն մի վայրկեանում կամ օրական 2,635 կիլոմետր, ուստի և անհրաժեշտ է 150 տարի, որպէսզի արևի կրակից այրուած երեխայի ձեռքը ցաւի զգացմունքը հասցնէ ուղեղին: Ահա այդքան հեռու է արևը մեզանից:

Արևի մակերևոյքը: Դիտել երկրին կեանք առող մարմին—արևի մակերևոյթը— անա մի հետաքրքիր գործողութիւն: Բայց ի՞նչպէս. չէ՞ որ սովորական աչքը անզօր է դրա համար, չէ՞ որ մարդկային զիտողութեան ուժից վեր է մի այդպիսի դերը: Բայց մարդ-

կային խելքը գտել է դրա միջոցը: Գիտնականները հնարել են այնպիսի հեռադիտակներ (telescop), որոնց շնորհիւ կարելի է լուսնի, արևի ու աստղերի մարմինն էլ առարկայ դարձնել: Եթէ վերցնենք մի այդպիսի հեռադիտակ և նայենք արևին, այն ժամանակ մեր առաջ կբացուի մի հետաքրքրաշարժ պատկեր: Արևի մակերևոյթը միատեսակ, միապաղաղ չէ. նա բաղկացած է չափազանց փայլուն հատիկներից, որոնք խումբ-խումբ կամ շերտերով լողում են խաւար միջավայրում: Հանգարտ չեն այդ հատիկները, այլ շարժուն, տատանւող: «Արևի ամբողջ մակերևոյթը, ասում է պրօֆ. Իւնզ, իւր տեսքով շատ նման է նկարչական կոպիտ թղթին կամ նոր մակարդուած կաթին»:

Արակի ամպեր: Մի շարք գիտնականներ գտել են, որ արևն էլ իր շուրջը ամպեր ունի: Սակայն այդ ամպերը բաղկացած են ոչ թէ ջրային մանրիկ կաթիլներից, ինչպէս մեզանում է, այլ հալուած մետաղի կաթիլներից: Նրանք լողում են արեգակային մթնոլորտում, որը մի այրող բոց է, որ աղմկում է աներևակայելի ուժով և կատաղութեամբ: Այն, ջրից չեն գոյանում արևին շրջապատող ամպերը, այլ կրակից: Նրանք կրակէ ամպեր են:

Արևի բծեր: Փայլուն ու կրակոտ է արևի մակերևոյթը, բայց միատեսակ չէ այդ փայլը ամբողջ տարածութեան վրա: Այնտեղ կան և մութ կէտեր, խաւար կտորներ, որոնք յայտնի են դարձել «արևի բծեր» անունով:

Ա Ր Ն Ե Լ Ի Բ Ե Ն Ե Բ Ը

Տավկիմի գիսնակամի մկասած (1883 թ.)
Քիտր: Աշտարման անկիւնի ասիական շիր-
տար Ենիքի մեծութիւն է:

Էմեդել գիսնակամի մկասած
(1873 թ.) Քիտր:

Դեռ շատ հին ժամանակներում մարդկանց յայտնի էին այդ բծերը: Չինական տարեգրութիւնների մէջ են յիշուում նրանց մասին: Մեր ժամանակներում գիտնականները փորձերով եկան այն եզրակացութեան, որ այդ բծերը փոփոխական են և շատ նման անպերին: Նրանք սովորաբար բաղկացած են լինում երկու մասից՝ խաւար կենտրոն, որ կոչուում է սրուեր և քիչ լուսւածը բոլորակ, որ կոչուում է կիսատուեր: Էրկար կեանք չունին այդ բծերը: միջին հաշուով 2—3 ամիս: Բայց շատ անգամ այդայտացող բծի տեղ իսկոյն յայտարնւում է մի ուրիշը, նրա տեղ կրտորդն և այլն:

Երբեմն արեւի բծերը անագին մեծութիւն են ունենում: օրինակ 1858 թ. նկատել են մի բիծ 230,000 կիլոմետր լայնութեամբ: Նա ծածկել է արեւի 1/10-րդ մակերեսիքը: նրա տրամագծի երկարութիւնը 18 անգամ երկար է եղել երկրագնդի տրամագծից:

Մի քանի գիտնականների կարծիքով այդ բծերը բաւական խոշոր աղդեցութիւն ունին երկրային կեանքի վրա, նրանք ազդում են երկրի կլիմայի, փոթորիկների ու անձրևների վրա: Բայց այդ հարցը դեռ վիճելի է համարւում և կարող է վերջնական լուծում ստանալ միայն նորանոր փորձերից յետոյ:

Ա. ԵՒ ԲԱՐՁ: Յայտնի է, որ մեր երկիրը իր լոյսը ստանում է արեւից և կրը լուսինը մտնում է արեւի ու երկրի մէջ տեղը, այն ժամանակ տեղի է ունենում արեւի խաւարում: Ուշադրաւ է ընտելեան այդ երեւոյթը, մանա-

ւանդ այն լուսաւոր շերտը, որ երևում է արևի շուրջը. արևի թագ է կոչուում նա: Եթէ խաւարման ժամանակ երկինքը պարզ է, լուսինը երևում է իբրև սև գունդ, իսկ նրա շուրջը ճառագայթների ցանցից բաղկացած մի պսակ: Գիտնականներին երկար ժամանակ զբաղեցնել էր տալիս այն հարցը, թէ որտեղ է գոյանում այդ լուսափայլ պսակը՝ արևի մթնոլորտում, լուսնի մթնոլորտում, թէ իրկրին մօտիկ: Երկար վեճերից ու փորձերից յետոյ, վերջապէս 1869 թ. պրօֆ. Սօրնեը Պարենեսը և Իւնզը հաստատեցին, որ լուսինն ու երկիրը մաս չունին այդ գործում. ինքը արևն է իրա համար թագ պատրաստողը:

ԼՍՅՍԸ ՈՒ ՏԱՐԻՐԻՆԵՐ: Վերևում ասացինք, որ արևը երկրային կեանքի շարժիչն է: Միանգամայն պարզ կլինի այդ իրողութիւնը, եթէ աչքի առաջ ունենանք, որ միայն արևն է լոյսի և տաքութեան սկզբնական աղբիւրը: Եւ իբրև մեծ է նրա ոյժը. նրա տուած լոյսը հաւասար է 175,000,000,000,000,000,000,000,000 մոմերի լոյսի, նրա ճառագայթների լոյսի աստիճանը 34 անգամ ուժեղ է, քան թէ էլէքտրական լոյսի աստիճանը: Հազար տարութիւնը, թօզհատի գիտնականի հաշուով արևի մակերևոյթի վրա Յեկտիուսի 10,000⁰ տաքութիւն կայ: Դա մի այնպիսի ոյժ է, որ մի բոլորում կհալեցնէ 58,2 ոտնաչափ կամ 17,7 մետր հաստութեան սառուցի շերտը:

Յ Ի Չ Ի Ք Ա.

ԽՆՃ Է ԲԱՄԻ

(Գրօֆեսոր Վազևեր)

Քամու նշանակութիւնը: Երկար, շատ երկար ժամանակ մարդիկ աշխատել են իմանալ, թէ ի՞նչ է քամին, իրտեղից է գալիս և ո՞ւր է գնում: Նրանք դիտել են օդի մէջ կատարող բոլոր փոփոխութիւնները. օրէցօր, տարէցտարի նկատել են, թէ որտեղ քանի աստիճան ցուրտ կամ տաք է լինում, որքան անձրև ու ձիւն է գալիս, ինչպիսի քամիներ են փչում և այդ բոլորից յետոյ գտել են բամու պատճառն ու հուժիւնը: Այն, գիտնականները այնքան փորձեր են արել, այնքան աշխատել, որ այժմ մարդիկ կարող են հեշտութեամբ իմանալ, թէ կ՞որ և իրտեղից քամի պիտի փչէ և ինչպիսի եղանակ նա պիտի բերէ:

Տաք երկրներից նա տաքութիւն է բերում, ցուրտ երկրներից գոլութիւն: Ծովերից նա ջուր է վերև բարձրացնում և ամպեր դարձնում: Ամպերից անձրև և ձիւն է թափուում: Առանց քամիների մի տեղ չափազանց տաք կլինէր, մի ուրիշ տեղ ցուրտ, մի տեղ չափազանց շոք, մի ուրիշ տեղ խոնավ: Եւ այդպիսի

սով ցամաքը կզառնար ամայի անապատ՝ առանց բոյսերի և կենդանիների: Այդքան մեծ է քամու նշանակութիւնը: Բայց այդ դեռ բոլորը չէ:

Քամին է, որ զարդարում է երկիրքը պէսպէս ամպերով և նրա տեսքին մի առանձին զբաւշութիւն տալիս: Առանց քամու ցամաքի վրա կլինէր շարունակ կապոյտ երկինք՝ առանց ամպերի, իսկ ծովերի վրա մութ ու մռայլ մառախոլ:

Ո՞րտեղից եւ ո՞ւր է փչում քամին: Յայտնի օրէնք է, որ որքան շատ լինի ճնշումը, նոյնքան մեծ կլինի դիմադրութիւնը. օրին. օդը որքան մեծ ճնշման է ենթարկուած, նոյնքան մեծ ուժով կաշխատի լայնանալ-ազատուել ճնշումից: Եթէ վերցնենք կրկու շիշ-մեկը նոսր ու թեթև օդով, իսկ միւսը խիստ ու ծանր օդով և մի խողովակով միացնենք նրանց, այն ժամանակ երկրորդ շիշ օդը արագ հոսանքով կանցնի դէպի միւս շիշը, որտեղ ճնշումը աւելի սակաւ է: Այդ միևնոյնը կատարում է և քնութեան մէջ: Քամին միշտ փչում է այն տեղերից, որտեղ ճնշումը մեծ է, և դէպի այն կողմը, որտեղ օդը աւելի քիչ է ճնշուած:

Քամու վրա ազդող ուրիշ պատճառ էլ կայ: Օդը տարանալուց լայնանում է, թեթևանում և երկրից վերև բարձրանում: Այդպիսով երկրի վրա օդը հետզհետէ թեթևանում է, նոսրանում, իսկ վերեւիւր ծանրանում: Վերեւի ծանրացած օդը նորից վար իջնել չի կարող, որովհետև ներքեից տարութեան ազդեցու-

թեան սակ շարունակ նորանոր շերտեր են վերև բարձրանում: Այսպիսով վերևի օդը հոսում է դէպի այն կողմը, որտեղ ճնշումը քիչ է: Հէնց այդ հոսանքն է քամին: Նա ծնունդ է առնում վերևում—այնտեղ, որտեղ ամպերն են լողում, որտեղ ճնշում չկայ:

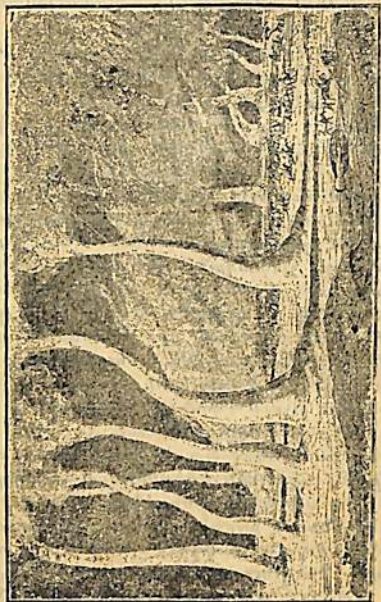
Երկրի երեսին էլ քամի է գոյանում, երբ ցուրտ տեղերից ճնշուած օդը անցնում է դէպի տաք երկիրներ:

Այսպէս ուրեմն, քամին փչում է երկրի երեսին՝ ցուրտ տեղերից դէպի տաքը, իսկ երկրի վերևում՝ տաքից դէպի ցուրտը:

Սառափնի քամիներ: Քամին սովորաբար միատեսակ ուղղութեամբ չէ շարժում, նա միշտ պտոյտներ է անում: Բայց այդ պտոյտները չափազանց մեծ են: Որքան փոքր են պտոյտները, նոյնքան փոփոխական է լինում քամին: Նա փչում է մերթ մի կողմից, մերթ—միւս: Երբեմն էլ չարածճի երեխայի նման խաղեր է անում. հաւաքում է ճանապարհի փոշին, ծառերի տերեւները, և կլոր սիւն դարձրած փչում—տանում այս ու այն կողմը: Ժողովուրդը դրան «աստանի քամի» է ասում: Ձմեռը նոյն ձևով նա ձիւնն է բարձրացնում: Սակայն հեռաւոր երկրներում, անապատներում նա այդպիսի փոքրիկ խաղերով չի բաւականանում, այլ բարձրացնում է աւաղի ահագին կոյտեր և փչում տանում է առաջ ու առաջ: Դա քարառ քամին է:

Վայ այն մարդկանց կամ անասուններին, որոնք կպատանհեն այդ քամու ճանապարհին,

աւազը կլցուի նրա բլիթն ու բերանը և մի
ակնթարթում կխեղաէ: Հեռաւոր Արարիայում
և Սախարայում պատահել են շատ դէպքեր,

Քարաւ. Բախն անապատում առ աջ է մտնւմ աւազի սիւները:

երբ այդ քամին ամբողջ քարաւաններ է
կործանել: Տես պատկեր եր. 196:

Դրանից աւելի սարսափելի են լինում
այն փոթորիկները, որոնք պատահում են տար
երկրներում, բաց ծովի վրա: Այդտեղ տարա-
ցած օդը, ներքեից վերև բարձրանալով, շատ
անդամ չի հեռանում, չի ցրւում, այլ մնում է
կանգնած, իսկ որոշ ժամանակից յետոյ սար-
սափելի արագութեամբ վար է իջնում. ներ-
քեից էլ նոյն արագութեամբ վերև է բարձ-
րանում ներքեի օդը: Այդ ժամանակ ծովը
կատաղի կերպով կարծես եռում է, իբրև մի
մեծ կաթսայ: Փրփուրի դէպքը ծածկում են
ջրի մակերևոյթը, եղանակը մոայլւում է և
մի անեղ կերպարանք ընդունում: Երբեմն
անդուսպ քամին բարձրացնում է ջրախառն
փրփուրը, վերեից էլ ամպերն են իջնում ձա-
գառի նման և այսպիսով ամպ ու ջուր՝ մի
ամբողջ սիւն դարձած, գոտում-գոջլանով ա-
ռաջ են շարժւում, ինչպէս որ պատկերացրած
է հետևեալ նկարում:

Բարերախտաբար գիտնականների կատա-
րած փորձերի շնորհիւ մարդիկ կարող են
նախագուշակել այդպիսի քամիների մտեկնալը
և զգուշութեան միջոցներ ձեռք առնել, օրի-
նակ. փախչել, եթէ հնարաւոր է, նաւե-
րի վրայից թնդանօթ արձակել և հաւա-
քուած ամպերը ցրուել, օգի հոսանքը փոխել
և այլն:

Պատահում են դէպքեր, երբ այդ միջոց-
ներն էլ չեն օգնում կամ ժամանակին չեն

Փարսա. Բաղնի Թովի քաղ. վերև. և քարձրոցի վրա մանամ:

հասնում և կատաղած փոթորիկը ահազին
փխսաներ է հասցնում:

ԲՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ Բնութեան անեղ երեւոյրները

Բազմաթիւ ու բազմազան են ընտփեան
երկոյթները և նրանք ունին իրանց պատճառն
ու հետեանքը: Եթէ վերցնենք իւրաքանչիւրն
առանձին և ուզենանք պարզել զիտուփեան
տուած բացատրութիւններով—այդ մեղ շատ
հեռուն կաննէք. ուստի այս անգամ բաւա-
կանանանք միայն երկուսով:

Երկրաւարձ և հրաբուլիս—անա այդ
երկու անեղ երկոյթները, որոնք այնքան փխսա-
ներ են հասցնում մարդկութեանը, այնքան ահ
ու սարսափ ազդում են տոյնիսկ սնասղաշտ հաւա-
տալիքներէ առիթ տալիս: Ո՞ւմ յայտնի չէ
1900 թուի երկրաշարժը, որ քարուքանդ ա-
րեց Ախալքալաքի ամբողջ գաւառը: Ո՞վ չի
յիշում 1902 թ. երկրաշարժը, որ կատարեալ
աւերակ դարձրեց Շամախի քաղաքն իր շրջա-
կաներով: Եւ այդպէս անվերջ օրինակներ կա-
րելի է յիշել նաև օտար երկիրներէից, հետաւոր
անցեալից:

Երկրաւարձների քիւր:—Գիտնականնե-
րից մէկը պնդում է, որ նրա հաշուով 7 տա-
րուայ մէջ, այսինքն 1850 թուից մինչև 1857
թիւը՝ ամբողջ հողագնդի վրա 4620 անգամ
երկրաշարժ է եղել, կամ ուրիշ խօսքով ասած՝

տարեկան միջին թուով 4620;7=660 երկրաշարժ: Մի ուրիշն ասում է, որ հազիւ թէ մի օր կամ մի ժամ լինի, որ հողագնդի վրա՝ մի որևիցէ տեղ երկրաշարժ չպատահի: Վերջապէս երբորդը համոզուած է, որ երկիրը ոչ մի բուսական հանդարտ չի մնում, այլ շարունակ տառամանում է; բայց մենք իսկապէս նկատում ենք միայն շատ ուժեղ հարուածները: Մեզ յայտնի է, որ մեր երկրի ²/₃ մասը ծածկուած է ջրով և միայն ¹/₃ մասը կազմում է ցամաքը: Մենք սովորել ենք հաշուի առնել միայն ցամաքը տատանող երկրաշարժները, առանց հաշուելու ջրի վրա կատարուածները: Ուրեմն, 7 տարուայ ընթացքում ոչ թէ 4620 անգամ, այլ աւելի երկրաշարժ պէտք է պատահած լինի:

Մ^oրեղ և 6 պատահում:—Եթէ դուք հարցնէք, թէ ամենից շատ ո՞ր երկրներումն են լինում երկրաշարժները, կպատասխանենք.— երկրաշարժն աւելի շատ է պատահում լեռնոտ երկրներում, քան այն տեղերում, որտեղ գրեթէ բարձրադանդակներ չկան և գետինը ներկայացնում է հարթավայր, ինչպէս օրինակ Ռուսաստանում:

Լ^oրք:— Գիտնականները իմացել են, որ երկրաշարժները պատահում են աւելի յաճախ ձմեռը՝ քան ամառը, գիշերը՝ քան ցերեկը: Նկատուած է նախնապէս, որ անձրևային եղանակին, փոթորիկների և կատաղի քամիների ժամանակ, երկրաշարժը աւելի յաճախ է պատահում: Գուցէ այս բոլորը շատ էլ հետա-

քրքիր է, բայց առ այժմ պատճառը յայտնի չէ: **Հրաբուլիս:**—Հրաբուլիս կոչւում են այն լեռները, որոնք երբեմն իրանց միջից դուրս են տալիս քուլայ-քուլայ ծուխ և կրակ, այսինքն հուր են բղխում: Եթէ ցանկանում էք իմանալ, թէ այդ ինչ ծուխ ու կրակ է, լսեցէք հետևեալ պատմութիւնը:

Միջերկրական ծովում, Միցիլիս կղզու վրա մի հրաբուլիս լեռ կայ՝ Էտնա անունով: Ամառնային տաք երեկոյ էր. լուսինը լուսաւորում էր կղզու վրա գտնուած քաղաքներից մէկի շրջակայքը և բնակիչներին աչքերի առջ պարզ կերպով սկսեց պատկերանալ Էտնա լեռան մասը, պեղարդ կերպարանքը: Նրա ձիւնապատ գագաթը պայտյում էր լուսնի լուսով և գեղեցկուէի Էտնան սարսափ չէր աղղում դէպի ինքը, այլ սէր:

Բայց յանկարծ գետնի տակ լսուեց մի խուլ գոռոց, որի վրա առաջին անգամ ոչ ոք ուշադրութիւն չգարձրեց: Մի քանի բոպէից յետոյ՝ գոռոցը աւելի սաստկացաւ և գետնի տակ մի բան որոտաց, կարծես աղակեայ և յախճապակեայ հաղարատը ամաններ ընկել էին անդունդը և այնտեղ ջարդ ու փշուր դարձել: Գետինը շարժուեց, նրա տակից դարձեալ լսուեցին որոտմունքներ, դղրդաց խլացնող ճայթիւնը: Էտնան դողողաց հիմքից և նրա ձիւնի նման սալտակ, հանգին գագաթը պոկուեցաւ սարից, մանչելով սլացաւ օդի մէջ, կտոր-կտոր եղաւ և թափուեց գետնին: Տեղի ունեցաւ երկրորդ հարուածը, ապա երրորդը

Է. Տնայի Իրաւոյնը — (Սիւրբիա կրօն վրա):

և ժայթքումը պատկերացաւ իր ամբողջ գեղեցկութեամբ: Մահացող սարսափը պատեց

բոլորին: Գոյորջու ամբողջ քուլաներ անագին սիւնի ձևով բարձրանում էին Էտնայի պատուած գագաթի վերևը: Լեռան լանջի վրա երևում էր մի լայն, սև շերտ: Դա ձեղքուածք էր, որ լեռան վրա գոյացել էր ստորերկրեայ գորեղ հարուածից և գոյորջինների ճնշումից, որոնք ճանապարհ էին որոնում դուրս գալու գետնի հաստ կեղևի տակից. գոյորջինները հետ հրարուղիի գագաթի վրա գտնուած փոսից սկսեցին դուրս պրծնել զանազան գագեր: Այդ գագերը ժայթքման միջոցին սաստիկ աւերումներ են անում, որոնց հետ միասին սովորաբար լուում է սարսափելի գոռոց, մարնչիւն, ճայթիւն և շշուոց: Հրարուղիի գագաթի խորշը, առհասարակ, հասնում է մինչև նրա հիմքը և այդ դնում խորը գետնի մէջ: Այդ խորշը ձաղառի ձև ունի և նրա պատերն ևս կազմուած են միևնոյն նիւթերից, որոնցից բաղկացած է և ինքը լեռը, և որոնք սովորաբար անուանուում են Ռանխային ճիւրքեր:

Գոյորջիններից և գագերից յետոյ՝ Էտնայի վերևը մի անագին ամոլ երևաց, որ սկսեց տարածուել լեռան գագաթի վրա: Հրաբուղիի պատերը, որոնք բաղկացած էին ամուր քարից, ճայթելով կոտորուած էին և վերև էին բարձրանում օդի մէջ: Քարերի խոշոր կոտորները սաստիկ մանրուում էին, բարձրանում լեռան վերևը և այնտեղից կարկառի նման գետին թափուում: Դեռ այդ բաւական չէ: Այդ քարերն ուղղակի փշրուում, փոշի էին դառնում և հէնց այդ փոշին նման էր թանձր և մթին

ամպի, որ ծածկում էր լույսը, սուղացնում էր սարսափելի մառախուղ և աւելի մեծ երկիւղ ու սարսափ ազդում մարդկանց: Միևնոյն միջոցին գոլորշիների սիւնը հեռոգեաւէ բարձրանում էր: Կարծես մի մոռյլ ոգի լեւաւ հիմքի տակ թագնուած՝ անհաւատալի ուժով նրան գէպի վնր էր մղում: Գիշերը մի տեսակ կարմրութիւն պատեց ամբողջ երկնակամարին: Հրաբուլիսի վրա մի անագին հրեղէն սիւն էր կանգնած, որի ծայրը կարծես երկնքին էր հասնում: Դա՛ հէնց այն «կրակն» էր, որի մասին նոյնպէս միշտ յիշում են՝ հրաբուլիսի ժայթքումը նկարագրելիս:

Բայց բանը նրանումն է, որ դա բոլորովին կրակ չէ, քանի որ խկապէս ոչինչ չէ վառուում լերան տակ, քանի որ այդտեղ ոչինչ չէ բոց չկայ և դժուար թէ կարող է լինել: Ուրեմն դա ի՞նչ է: Դա «լաւան» է, որ ետում էր հրաբուլիսի մէջ և դրա տեսքը արտափայլելով լերան գագաթին եղած գոլորշիների մէջ՝ երևում էր հրեղէն սիւնի ձևով: Բայց ի՞նչ բան է լաւան: Դա դանագան բարեբի և հանքային նիւթերի հալուած գանգուածն է, որ իր արտաքին տեսքով շատ նման է տաքացած հալած երկաթին: Նոյն գորութիւնը, որ գետնի խորքում տաքացնում է ջուրը և գոլորշի է դարձնում նրան, աւելի խոր գետնի մէջ հալցնում է բոյսը հողախառն և քարոտ նիւթերը և հալեցրած մետաղի նման է դարձնում նրանց:

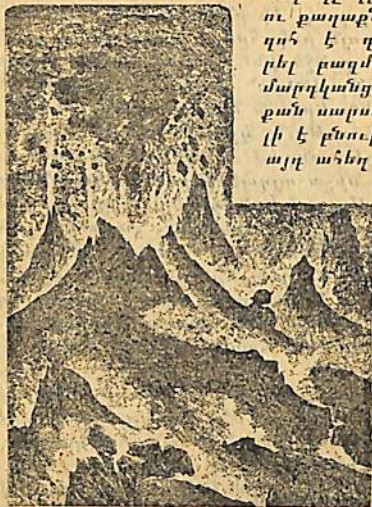
Հրաբուլիսի բերանից երբեմն դուրս էին

թռչում լաւայի խոշոր կտորներ, որոնք օդի մէջ բոլորակ ձև ընդունելով՝ թափում էին կամ նոյն իսկ հրաբուլիսի մէջ և կամ այդ լերան լանջերին: Հալած բարից կազմուած այդ գնդակները՝ կոչւում են հրաբոլիսային ուռմարէ: Երբեմն նրանք ունենում էին անագին մեծութիւն, կշռում էին ամբողջ պուղեր և մինչև անգամ տասնեակ պուղեր: Բայց լաւան միշտ այդպիսի խոշոր կտորներով չէր դուրս թռչում էտնայի բերանից, այլ մեծ մասամբ օդի մէջ փշրուելով, փոշի էր դառնում, որը անուանուում է հրաբոլիսային մոխիր:

Եղել են գէպքեր, երբ քամին քշել է հրաբոլիսային մոխիրը մի քանի հարիւր վերստ հեռու և քառասուն վերստ տարածութեամբ, երկու սաժէն հաստ շերտով ծածկել է դաշտերը:

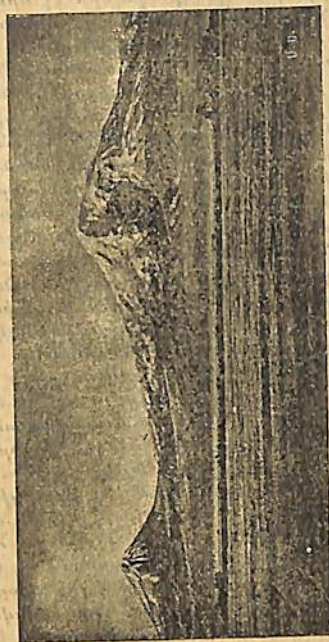
Ռումբերի, քարակոյտերի, հրաբոլիսային փոշու և մոխրի ժայթքումը զգալի կերպով դադարելուց յետոյ՝ լաւան բարձրացաւ մինչև հրաբուլիսի բերանը, դուրս եկաւ նրա արեւրից և կրակահեղանիւթը լայն շերտով վայր հոսեց էտնայի լանջերի վրայով: Այդ անագին հրեղէն գետը ողողեց 14 քաղաք և գիւղ, որոնցից մի քանիսի բնակիչների թիւը 34,000-ից աւելի էր: Անա այդքան մեծ էին էտնայի պատճառած փաստները: Պակաս աւերմուք չեն պատճառել վեղուվը, Արարատը և միւս հրաբուլիսները: Բնութեան այդ սարսափելի ոյժը շատ ու շատ անգամ հողին է հաւասարեցրել

ամբողջ գիւղեր
ու քաղաքներ և
զոհ է դարձ-
րել բազմաթիւ
մարդկանց։ Այդ-
քան սարսափե-
լի է բնութեան
այդ անեղ ուժը։

Վեզուվ հրաբուխի ժայթուեք 1834 թ.

Հրաբուխների բխն ու սեռակները։
Գուցէ կհարցնէք, թէ արդեօք շատ հրաբուխ-
ներ կան աշխարհիս երեսին, արդեօք յաճախ
են լաւայ վիժում և թէ սովորաբար սրբան են
տեսում այդ ժայթքումները։— Բոլոր հրաբուխ-

ԱՄՍՐՈՍ (համբաժ հրաբուխ)

ների թիւը աշխարհիս երեսին հաշոււմ են 709, միայն թէ նրանք բոլորն էլ միանման չեն. նրանցից ոմանք, այժմս էլ շարունակոււմ են վիժել, ոմանք էլ վաղուց մարել են: Այդ պատճառով առաջիններին անուանոււմ են գոթոյ հաբուռլիներ, իսկ երկրորդներին՝ մաշած հաբուռլիներ: Գործող հրաբուլղիները նոյնպէս երկու տեսակի են բաժանոււմ: Դրանց թիւը հասնոււմ է 321-ի: Նրանցից ոմանք իսկապէս վիժոււմ են, այսինքն բացի գոլորշիներից ժայթքոււմ են և՛ լաւայ, իսկ ոմանք ներկայումս միայն «ծխոււմ են»՝ այսինքն գոլորշի ու գազ են արձակոււմ, թէև կասկած չկայ, որ երբեմն—գուցէ շատ և շատ առաջ նրանք վիժոււմ էին և՛ լաւայ, և՛ ումբեր և՛ մոխիր:

Վեզուլիս ու Մարոսօլինս այժմս էլ կարող են գործող հրաբուլղիներ համարուել, բայց օրինակ մեր Արարատն ու Արագածը այժմ բոլորովին հանդարտ են և դժուար թէ երբ և իցէ սկսեն գործել: Օսկայն մի ժամանակ այդ գեղեցիկ լեռներն ևս, մանաւանդ Արարատը, նմանապէս կատաղարար ժայթքոււմ էին: Դա շատ և շատ վաղ էր: Ասոււմ են, որ Քրիստոսի 341 թուին, այսինքն սրանից 1563 տարի առաջ, Հայաստանի բոլոր լեռները, որոնց թուին պատկանոււմ են և Արարատն ու Արագածը, սարսափելի երկրաշարժից թնդացին և այդ երկրաշարժը ոչնչացրեց շատ ժողովուրդ, և լեռներից «ծուխ» ու «կրակ» դուրս եկաւ: Մենք այժմ լաւ գիտենք, թէ ինչ **ծուխ** ու **կրակ** է դա:

Երկիրը հարած լաւայ էր:—Մեր երկիրը, ասոււմ են զիտնականները, մի ամենախոշոր գունդ է և կոչոււմ է հողագունդ: Այդ գունդը սրանից շատ և շատ դարեր առաջ լողկացած էր ամբողջապէս միևնոյն կրակահեղանիւթ գանգուածից, ինչպէս և լաւան, մի խօսքով նա ամբողջապէս հարած լաւայ էր: Ժամանակի ընթացքոււմ նրա հրաշէկ մակերևոյթը սկսեց սառչիլ—միաներդ բերէք այն կեղևը, որ շատ շուտով ձևանոււմ է լաւայի հոսանքի վրա—և նա ամբողջապէս ծածկուեցաւ պինդ կեղևով: Բացի դրանից քանի գունդը սառչոււմ էր, աւելի և աւելի էր հաստանոււմ նրա կեղևը և հէնց դա է այն վերահնուլը, որի վրա այժմ բնակոււմ ենք մենք: Բայց հողագնդի ներսոււմ, շատ թանձր կեղևի տակ, մինչև այժմ էլ կայ մի ամբողջ հրեղէն ծով, որ բողկացած է հրաշէկ, հարած լաւայից: Այդ լաւան գետնի խորքոււմն է գտնոււմ, շրջապատոււմ է կեղևով, որի հաստութիւնը ամեն տեղ միատեսակ չէ. կան տեղեր, ուր այդ հաստութիւնը 105 վերստ է, և կան տեղեր՝ ուր 130 վերստ է:

Այժմ անշուշտ հասկանալի է, թէ որտեղից է առնոււմ իր սկիզբը և ինչպէս է ձևանոււմ այն լաւան, որ դուրս է ժայթքոււմ հրաբուլղիների ճեղքերից և բերաններից թէ ցամաքի վրա և թէ ջրի տակ: Դա շատ վաղուցումանից գտնոււմ է գետնի տակ. ստորերկրեայ ջերմութիւնը չէ թողնոււմ նրան սառչելու և նա ինքը հրաշէկ զբուլթեամբ մնացած լինելով իր

կողմից պահպանում, գուցէ և սաստկացնում է ստորերկրեայ ջերմութիւնը:

Ստորերկրեայ գոյութիւն ու գազը: Յիշում էք արդեօք, թէ ինչ անազխն քանակութեամբ գոյորշի ու գազ են արտաշնչում հրաբուլդիները ժայթքման միջոցին: Հետաքրքրական է իմանալ, այդ ինչ գազեր են և որտեղից են առաջանում:— Ի հարկէ, ծովերից ու ուկիանոսներից: Բոլոր հրաբուլդիները գարնուում են կամ կղզիների վրա և կամ ծովերի ու ուկիանոսների ափերին, այսինքն ծովային ջրից շատ մօտիկ: Ուրեմն, ոչինչ այնքան հեշտ չէ, որքան այդ ջրի թափանցումը ափերի և ծովային յատակի պատռուածքների միջով դէպի հրաբուլդի պատուանդանը: Ինչ է անում ծովային ջուրը հրաբուլդի լերան ներսում: Ծառ բան, նա գոյորշի ու գազ դառնալով կազմում է այն ոյժը, որ ժայթքումի ժամանակ մահացու սարսափ է գցում մարդկանց վրա: Տեսել էք ինչպէս է վեր-վեր թռչում ինքնահոսի վրա զրուած թէյանոցի խուփը, երբ ջահիլ տանտիկինը խօսքի բընտուկով հրաբերի հետ, մոռանում է իր ժամանակին վայր բերել նրան: Ինչից է առաջանում դա:— Երանից, որ թէյը եփ էր եկել և գոյացած գոյորշիները՝ ուզենալով դուրս պըրծնել, ուժով բարձրացնում են թէյանոցի խուփը: Իրէք արևի տակ խցանով լաւ փակուած մի շիշ լիմօնազ և շիշը կճայթի, կամ թէ խցանը ուժով դուրս կթռչի նրա բերանից: Կցրէք փամփուշտը օդով և զրէք վառած վա-

ռարանի մէջ և նա կճայթի: Վերցրէք մի մեծ, հաստ ափերով կաթնայ, կիսով չափ մէջը ջուր ածեցէք, փակեցէք նրան այնպէս, որ գոյորշին բոլորովին չկարողանայ միջիցը դուրս գալ և զրէք թէժ կրակի վրա: Գուցէ նա էլ չդիմանայ և ճայթի այն օդով լցրած փամփուշտի նման, որ զուք դրել էիք վառարանի մէջ:

Իժուար չէ երևակայել, թէ որքան անազին ոյժ պէտք է ունենան և որքան վնասներ կարող են տալ այն գոյորշիներն ու գազերը, որոնք անազին սիւնի նման դուրս են պըրծնում հրաբուլդիների բերանից:

Հրաբուլդի և երկրաւարժի պատճառներ:— Մոլի ջուրը ճեղքուածքների միջից մտնում է խորը հրաբուլդիների տակ և հաղորդակցւում է այդտեղ գտնուած կրակահեղանիւթ լաւայի հետ: Այդ ջուրն արագութեամբ տաքանում է և արտադրում անազին քանակութեամբ գոյորշի և գազ: Իրանք սաստկութեամբ ճնշում են հրաբուլդի մի քանի անգամ և գետնի տակ թնջիւն է առաջանում, որից յետոյ հրաբուլդն այլևս չի դիմանում այդ ճնշմանը, նրա զագաթը պոկուած է, գոյորշիներն ու գազերը իրանց համար ճանապարհ են բաց անում, իսկ լերան լանջերի վրա գոյանում են անազին ճեղքեր: Այժմ նրանց դուրս գալու ճանապարհը բացուած է, կապանքները խորտակուած են և գոյորշիներն ու գազերը սկսում են իրանց աւերումները: Նրանք սուկելով ու աղմուկով դուրս են պըրծնում և իրանց ճանապարհի վրա քանդում

են հրաբուղիի խորշի պատերը. գոլորշիները ու գազերի զօրութեամբ քարի աճազին կտորներ պոկուում են հրաբուղիի խորշից և փռշի են դառնում: Լաւայի ամբողջ կտորներ և ամենամանր ցայտուածքներ տանում են նրանք վերև, շատ վերև և դառնում են հրաբղիտային սոււժեր և մոխիր. բոլոր լաւան յագնում է գոլորշիով ու գազով, որոնք սաստկապէս ճնշում են նրան, բարձրացնում են մինչև հրաբուղիի օփերը և երբ նա թափուում է օփերից, ներքև են քշում նրան՝ լերան լանջերի վրայով:

Եթէ դուք լաւ հասկացար, թէ ինչից են առաջանում հրաբուղիների վիժումները, այն ժամանակ ես կարծում եմ, որ հեշտ կհասկանար երկրաշարժի պատճառները:

Գուք գիտէք, որ հողագնդի ներսում կայ կրակահեղանիւթ լաւայի մի ամբողջ ծով: Եթէ դա ծով է, ուրեմն, նա էլ ուրիշ ծովերի նման կարող է փոթորիկներ ու ալեկոծութիւններ ունենայ:

Եւ ահա այդ փոթորիկների ու ալեկոծութիւնների ժամանակ այդ հրեղէն ալիքները դիպչում են երկրի կեղևին և սաստիկ տատանում նրան:

Ահա ձեզ երկրաշարժի մի ուրիշ պատճառ էլ: Հրաբղիտային վիժումների ժամանակ՝ գոլորշիներն ու գազերը, որոնք դուք դալու ճանապարհ են որոնում, ուժով խփում են հրաբուղիի ստորոտին և տատանում են ոչ

միայն հրաբուղիք, այլ և նրանից հեռու գտնուած գետնի մեծ մասը: Հէնց այդ տատանումն ահա՝ երկրաշարժն է:

Վ. Լուկիևիկի

ԿԱՅՆԱՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Լաւ կովի նշանները

Լաւ կովերի մարմնի բոլոր մասերը պէտք է քնքոյշ ու փափուկ լինին, խնչպէս որ յատուկ է էգերին:

Առաջին անգամ նայելիս, պէտք է ուշադրութիւն դարձնենք, որ կովը մեծ և աչքի ընկնող պակասութիւն չունենայ:

Պարարտութիւն:—Եթէ մի կով վաղուց է ցամաքել՝ կաթից կտրուել և մտել է ծնելու շրջանը—նա պէտք է պարարտ լինի. եթէ նիհար է—այդ վատ նշան է. այդ նշանակում է, թէ կովը կամ հիւանդ է կամ քիչ սնունդ է ստանում:

Կաթնատու կովի նիհար լինելը վատ նշան չէ, մանաւանդ եթէ նա ամեն օր առատ կաթն է տալիս. ընդհակառակը՝ դա մի լաւ նշան է, որ ցոյց է տալիս, թէ նրա բոլոր կերածը կաթ է դառնում:

Կաթին եւ մազը:—Կովին առաջին անգամ մի լաւ նայելուց յետոյ, պէտք է մօտենայ և աեանել թէ ինչպէս է նրա առողջութիւնը:

լաւ կաթնատու և առողջ կովի մազը հարթ, ողորկ և քնքոյշ է լինում և ոչ թէ կոշտ ու վեր ցցուած. կաշին էլ նուրբ և քնքոյշ է լինում: Մի ցեղի կովերից ամենալաւ կաթնատունն նա է, որի կաշին ամենից նուրբ է ու քնքոյշ:

Տարիք:—Կովի տարիքը կարելի է որոշել ատամներից և եղջիւրներից: Եթէ մի քեչ լաւ նայենք կովի եղջիւրներին, կտեսնենք, որ նրանց արմատի մօտերը, ներքի մասի վրա, խորզուբորզ փորուածքներ կան, որոնք իրար վրա շարած օղակների նման են: Առաջին օղակը կազմուած է կովի երեք տարեկան հասակում, երկրորդը՝ չորս և երրորդը՝ հինգ տարեկան ժամանակ. զրանից յետոյ տարին մի օղակ է աւելանում, այնպէս որ կովի տարիքը կարող ենք իմանալ՝ եթէ օղակները հաշուենք և ստացած թուին աւելացնենք երկու:

Բնաբխը (խասիաթը).—Կովի մարմինը շօշափելուց կարելի է իմանալ նրա բնութիւնը:

Լաւ կովերը նրանք են, որոնք քաղցր և հանդարտ բնութիւն ունեն և սիրով են թոյլ տալիս, որ մարդիկ իրանց մօտենան ու գուրգուրեն:

Բոյրովին հաստատ է, որ շուտ գրգռուող կովերի կաթը առատ չի լինում. նրանց վատ բնութիւնը կարելի է լաւ խնամքներով ուղղել:

Ականջներ:—Կովի ականջները պէտք է լայն լինեն և խիտ մազով ծածկուած. մեծ նշանակութիւն ունի, երբ ականջի ներսի ե-

րեսը ծածկուած է լինում մի տեսակ ճարպոտ նիւթով, որին ասում են ակակալոյս կամ ակակի: Որքան շատ լինի այդ աղտը, այնքան էլ կովի տուած կաթը պարարտ ու կարագոտ կլինի:

Առատ կարագ տուող կովերը մի ուրիշ նշան էլ են ունենում, այդ նրանց մորթի դեղին գոյնն է: Այն կենդանիները, որոնց կաթի մէջ շատ կարագ կայ—մուգ դեղին գոյնի մորթ են ունենում:

Ուսեր:—Մտաթափ ուսերով կովը չաղանալու ձգտում չի ունենում, այլ աւելի նիհարում է. այդ նշանակում է, թէ ստացած սնունդը նրա մարմնի մէջ ճարպ չի դառնում, այլ կաթ. ուրեմն ուսերի այդպէս լինելը անուղակի կերպով ցոյց է տալիս, թէ կովը լաւ կաթնատու է:

Բայց այս մի բացարձակ բան չէ. անպատճառ հարկաւոր չէ, որ կովը նիհար ուսեր ունենայ լաւ կաթնատու լինելու համար:

Խուրճիք զարգացած ու խոշոր պիտի լինի:

Փոր:—Կուրճքի նման փորն էլ պէտք է խոշոր լինի, որ սննդական գործարանները լաւ զարգանալ կարողանան և կենդանին ախորժակով ուտի, որ շատ կարեւոր է լաւ կովերի համար:

Ողնուսարը կազմուած է իրար շատ մօտիկ գտնուող հատիկներից, որոնց ասում են ողներ: Երկու ողների արանքում եղած պա-

բապ տեղերին կամ ակօսներին ասում են կաթի վերին դուկեր կամ այրիւններ:

Այս կաթի դոները թէև ամեն ցեղի կով չունի, բայց եթէ պատահեց, որ կովն ունեցաւ—լաւ նշան պէտք է համարեն:

Կտեր:—Անպայման հարկաւոր է, որ կովի կտերը լայն լինի և ընդարձակ, որ ազդերըն իրարից հեռու լինեն և նրանց մէջը մի ընդարձակ բաց տեղ մնայ:

Ծծերն իրանց խողովակներով այդ տեղն են բռնում, դրա համար էլ, որքան տեղն ընդարձակ լինի, այնքան էլ ծծերը լաւ կկազմուեն, լաւ կզարգանան:

Պաշ:—Երկար պոչը լաւ նշան է համարում:

Ծծեր:—Յայտնի է, որ կաթը ծծերումն է պատրաստում, դրա համար էլ շատ հասկանալի է, թէ ինչու այն կաթնատուն են լաւ համարում, որի ծծերը մեծ ու զարգացած են լինում:

Շատ անգամ թէև ծիծը մեծ է երևում, բայց և այնպէս կովը քիչ կաթ է տալիս. պատճառն այն է, որ այդ տեսակ ծծերի մէջ գեղձերի վրա զարգացած են իւլային մասեր, որոնք թէև ծծերը մեծ են ցոյց տալիս, բայց արգելում են շատ կաթ պատրաստելուն. այդ տեսակ ծծերին ասում են շտոս ծծեր:

Շատ հեշտ է մտտ ծծերը ճանաչելը. նրանց ծաւալը չի փոքրանում կթուելուց յետոյ. փոխանակ սեղմելիս սպունգի նման հուպ գալու, նրանք թւում են պինդ և ուռած:

Ծծերի երակներ:—Ծծերից դուրս եկող երակների զարգացումը մեծ նշանակութիւն ունի:

Որքան այդ երակները լայն լինեն, այնքան էլ նրանք շատ գործ կկատարեն, այնքան էլ կովի կաթը առատ կլինի:

Երակների քննութիւնը բոլոր նշաններից աւելի կարևոր է, որովհետև նրանք հաստատ և ապահով նշաններ են:

Կարկանդակ:—Կովը հարկաւոր է դիտել քամակի կողմից, դրա համար պէտք է պոչը բարձրացնել, որ յետակողմի բոլոր մասերը լաւ երևան:

Ուշագիտ դիտելով այս մասերը, մենք տեսնում ենք, որ սրանց մազերը միշտ միևնոյն ուղղութեամբ չեն գնում:

Յամից վերև դնացող մազերը աւել կամ պակաս տարածւում են ծծի յետակողմի մասերի և միջնայքի վրա, այստեղ նրանք կազմում են զանազան ձևի պատկերներ, որոնց ասում են կարկանդակ:

Ընդհանրապէս ամենից յարգուած են այն կաթնանիշները, որոնք տարածւում են ծծի ներքևի մասերի վրա:

Գ. Մեծասուրեակ

ԻՆՉՈՎ ՊԷՏԲ Է ԿԵՐԱԿՐԵԼ ԿՈՎԵՐԻՆ, ՈՐ-
ՊԷՍՉԻ ԼԱԻ ԿԱԹ ՍՏԱՅՈՒԻ

Որքան շատ մանդարար կեր արուի անա-
սուններին, այնքան աւելի շատ կաթ կտտա-
ցուի և աւելի թանձր կլինի. ընդհակառակը,
որքան կերը վատ լինի, այնքան աւելի պա-
կաս քանակութեամբ և ջրալի, թոյլ կաթ կըս-
տացուի: Անասուններին ամառը խոտով կե-
րակրելիս՝ պէտք է խոտի ընտրութիւն անել,
որովհետեւ գիւղատնտեսութեան մէջ սա մեծ
նշանակութիւն ունի: Նկատուած է, որ ամե-
նալաւ տեսակի կաթ կտտացուի այն ժամա-
նակ, եթէ անասունները արածել են չոր ար-
օտներում, ուր կան թիթեռնաձև և քաղցր
հասակաւոր ու հոտաւէտ խոտեր: Կաթի յատ-
կութեան վրա նոյնպիսի շատ լաւ ներգոր-
ծութիւն են ունենում այնպիսի խոտերը, որ-
ոնք ժողովուած են լինում բարձրամիտղակ
տեղերից: Ցածր հարթութիւնների վրա բու-
սած մի քանի տեսակ խոտերը, ինչպէս են
ազաւամաղիկները (осоки), եղեգները, կա-
տուազի (хвощи) կոչուած բոյսերը, ընձախո-
տերը (лютиги), ճահճային խոտերը (вадуж-
ницы), վայրի եղինճները (сердечник) և ու-
րիշները կաթի վրա ֆլասակար ներգործու-
թիւն են ունենում: Անասուններին այդպիսի

բոյսերից բազկացած խոտերից կերակրելիս
նրանցից ստացուած կաթից չի կարելի ոչ հա-
մեզ կարագ և ոչ պանիր պատրաստել: Կաթի
համար աւելի շատ ֆլասակար են համարուած
օշինդրը (поlying), վայրի սոխը և ապիկոց
խոտը (сурепка): Արմատապտուղներից ճակըն-
դեղը և դադարը կաթի յատկութեան վրա
խիստ լաւ ներգործութիւն են ունենում: Կար-
տօֆիլը, մանուսնդ, եթէ գործ է ածուած մեծ
քանակութեամբ և հում, նմանապէս և կովակա-
ղամբը (брюква), շաղգամը փչացնում են կաթը
և իւղին մի տեսակ անհաճոյ համ են տալիս:
Կաթի յատկութեան վրա վատ ազդեցութիւն
է ունենում նմանապէս և անասուններին մեծ
քանակութեամբ կաղամբով կերակրելը: Պէտք
է միշտ մաքուր և հոտոյ չուր խմացնել:

ԵՐԿՐԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆ

Երկրագործը ինչ յաւկուրիւններ պիտի ու-
նենայ

Երբեմն սխալմամբ կկարծէին թէ՛ առանց
երկրագործական ուսման և կրթութեան կա-
րելի է լաւ երկրագործ ըլլալ:
Անշուշտ երկիրը մշակողը պէտք է կտրիճ
և լաւ բանւոր ըլլայ, բայց պէտք է իր կա-
տարած գործողութիւններուն վրա ալ աղէկ

զատելու և տրամաբանելու կարող ըլլայ: Եթէ ոչ՝ սովորամոլներու հինքրուն նման՝ պիտի աշխատի, առանց գիտնալու և հասկանալու— ըրածն ու թողածը:

Երկրագործութեան ամենէն կարևոր հարցն է քոյսի սնուցանումը, որու մասին շտրվող երկրագործները տեղեկութիւն ընաւ չունին. բոլոր անոնք, որ ճշմարիտ և յատուկ ծանօթութիւններ չունին այս հարցին վրա, կմշակեն բոյսերը առանց ճշմարտացէս գիտնալու ի՞նչ ընելին, չեն գիտեր, թէ ի՞նչու աղբ և պարարներ կգործածեն և այլն: Ուրեմն լաւ երկրագործական կրթութիւնը անհրաժեշտ է երկրագործին համար: Բայց երկրագործութիւնը քաղմաթիւ ճիւղերու բաժանուած բարդ գիտութիւն մ'է և երկրագործ մը հազիւ թէ բոլոր ճիւղերուն վրա հմտութիւն ունենայ: Բնական է, որ յաճախ շատ մը կարևոր խնդիրներ լուծելու համար պիտի շուարի և զբաղուածութեանց պիտի պատահի. այս պարագային՝ պէտք է դիմէ մասնագէտներու, խորհուրդ հարցնէ և միշտ կարգայ երկրագործական զբէր ու թերթեր *):

***)Մասօր.** Պ. Մեծասուրեան հրատարակում է «Գուրան» երկրագործական եւ գիւղատնտեսական հանգէտը, որը նպաստում է մեր երկրագործ հասարակութեան արուեստագիտական զարգացմանը:

Պ. Մեծասուրեան ձեռնարկել է նաեւ գիւղատնտեսական եւ գիտական մի մասեկադրանի հրատարակութեան, որը պիտի բաղկանայ բազմաթիւ հասորներով եւ պիտի լրացնէ մեր գրականութեան ամենամեծ պակասներից մէկը: Ինչ «Գուրան»-ը, քի մասեկադրանի հասորները գեղեւ ուղղներին

Գործունէութիւն: Երկրագործական աշխատութիւնները դանազան և շատ տեսակ են. պէտք է ճշտութեամբ կատարուեն, որոշ եղանակներու ու ժամանակներու մէջ. եթէ միայն քանի մը օր ու շաբաթ մնան կատարուելիք գործերը՝ կրնան կարևոր կորուստներու պատճառ դառնալ:

Յաճախ անլարեխառնութիւնները, օրի վատութիւնները կխանդարեն երկրագործի ծրագիրները, այդ պատճառով պէտք է շահ գործունէայ ըլլայ, օրը օրին կատարէ աշխատութիւնները և այսօրուայ ընելիք գործը վաղուան չի ձգէ:

Կարգ—կանոն: Երբեմն ծրագիրներ կըինէ երկրագործը, մեծ և կարևոր աշխատութիւններու կուղի ձեռնարկել, որոնք երկար ժամանակի կկարօտին և այլն: Բոլոր այս գործողութեանց միջոցին մշակը պարտի կարգով ու կանոնով գործել: Կարգ ու կանոնը լաւ հողագործի ամենապիտանը յատկութիւններէն մէկն է: Անիկա պէտք է իւր բոլոր ծրագիրը կարգապահութեամբ պատրաստէ և ըլլա միշտ կարգապահ իւր բոլոր աշխատութեանց, գնումներու, վաճառմանց և ծախսերու ժամանակ:

Խնայողութեան սիր: Հողագործը այնպէս պէտք է կարգադրէ իւր ծախսերը, որ ըլլան հարստութեան համեմատ: Մեծ շահ չի ընէր անիկա, քայց մեծ ծախսեր ալ ընեն

«Լոյսի» խմբագրութիւնը կարող է տալ ամեն տեսակ վիւժարտիւններ:

լիք տեղեր չունի. իր ցորենը ալիւրի կվերածէ, իւր պարտեզէն կբաղէ պտուղներ ու բանջարեղէններ, հաւնոցէն կստանայ ձուեր և վառիկներ, տաւարէն ալ միս ու կաթ: Երկրագործը եթէ խնայողութեան սէր չունենայ, իր բրած շահը շուտով ալ կսպառի:

Խնայողական սննդակներ մեծ ծառայութիւն կմատուցանին երկրագործին, ուր կընայ իւր դրածն սոկոսը ստանալ, թէ և ոչ մեծ, բայց ապահով:

Գնել և վաճառել գիտնալ: Շատ պարագաներու մէջ երկրագործը միաժամանակ առևտրական է, կզնէ կենդանիներ, սերմեր, երկրագործական գործիքներ, մեքենայներ և այլն. կվաճառէ հատիկներ, կենդանիներ, զանազան բերքեր և այլն: Պէտք է ուրեմն, որ անիկա ունենայ առևտրականի բոլոր յատկութիւնները, այսինքն պէճֆե լառ զննչու ևւ լառ վաճառելու կարող ըլլայ:

Խոտիականութիւն:— Հողագործը անխոհեմ ցանկութիւն ունենալու չէ մեծ ծախսերով իր հողը բարեկարգել կամ իր ազարակին մէջ նորութիւններ մտցնել:

Պէտք է օտս խօսեմութեամբ հաշուէ և որևէ բարենորոգումն չի կատարէ իր հողերուն վրա, եթէ յաջողութեանը մօտաւորապէս վստահ և հաստատ համոզմունք գոյացուցած չըլլայ:

Եւրոպական խոհեմ երկրագործները կապահովեն իրենց տնտեսականին շէնքերը, բեր-

քերը, ամբարները՝ կրակի դէմ, ցաները՝ կարկուտի, այնպէս որ չնչին ապահովագինով մը բոլոր արկածներու դէմ ապահովուած կըլլայ:

Գարեգիկն Մեծասուրեան

ՄԵՂՈՒՍԷՈՒԾՈՒԹԻՒՆ

I Մեղրաբեր բոյսեր: Մեղրաբեր են կոչուում այն բոյսերը, որոնցից մեղուները կարողանում են հաւաքել մեղր պատրաստելու համար նեկտար, ծաղկափոշի, ակնամում: Այդպիսի բոյսեր ընտրեան մէջ շատ կան, բայց մեղրաբերութեան տեսակէտից տարբեր են լինում. մի քանի բոյսերից մեղուները հաւաքում են վերոյիշեալ 3 նիւթերիցն ևս, միւսներից երկուսը, իսկ ամանցից միայն մէկը: Բոյսերի մեղրաբերութիւնը խիստ շատ պատճառներից կախումն ունի, բայց գլխաւորապէս եղանակից և տեղի աշխարհագրական դիրքից: Կարելի է ցոյց տալ մեծ քանակութեամբ բոյսեր, որոնցից ստացուում է շատ յաջող բերք:

Մեղուները մեղանում կարենանը առատ պաշար են հաւաքում պտղատու ծառերից և դաշտային խոտերի ծաղիկներից: Ամառը լաւ պաշար են տալիս բանջարանոցի բոյսերը և լեռներում արքայամորին և այլն: Աշնանը մե-

դունները պաշար են հաւարում դաշտային ծաղիկներից և մասամբ էլ բանջարանոցի բոյսերից:

Պտղատու ծառերից ամենից աւելի մեղրաբեր է ճանաչուած խնձորենին, պակաս չէ նաև բալենին, դեղձին, տանձենին, ծիրանին և այլն: Բանջարանոցի և պարտէզի բոյսերից մեղուներին մեղր պատրաստելու համար առատ պաշար են տալիս սելաը, վարունգը, մելսակը, սալատը, աստղածաղիկը, լոբին, սիսեռը, ոլոսը, մեղուախոտը, աւելուկը, բողկը (բѣлосѣ), կաղամբը, կոտեմը, շուշանը, ծներեկը, սխտորը, զաֆրանը, շահպրակը, մալուանոսը, դեղին ստեպլին, գաղարը, խաղողը, ռազիան, կամ-սամեթը և այլն:

Բացի սրանցից մեղուանոցի շրջակայքը հարուստ պէտք է լինի միամեայ և բազմամեայ մեղրաբեր բոյսերով, այդպիսիներիցն են միամեայ խոտերից՝ յափրուկը (репей), ապրկոց խոտը (сурьвица), եղնալեզու, թուրինջ խոտը, խաշխաշը, հնդկացորենը (гречиха), երկրուկի ծաղիկը և այլն: Մեղրաբեր են ճանաչուած հետևեալ բազմամեայ խոտերը. մեղրաճուճը (доушница), մարտոռյա կամ սապատը (медунга), կաթնածաղիկ կամ սատանի ջահրան (одуванчикъ), դարատիր կամ հագի դեղը (матерникъ или мать и мачеха), խուլ կղինջը (глаухая крапива):

Եթէ մեղուանոցի շրջակայքը ինչ - ինչ պատճառներով աղքատ է լինում մեղրաբեր բոյսերով, այդպիսի դէպքում անհրաժեշտ է

մեղրաբեր բոյսեր ցանել: Այդպիսի բոյսեր կարելի է ցանել շատ աղատ մնացած հողերում, արտերի միջակներում, առուների ափերին և այլն: Մեղրաբեր բոյսերի կարգին են պատկանում նաև այնպիսիները, որոնք ցանուած են իբրև կեր անասունների համար. այդպիսիներիցն են՝ առուռյա (հոնջյա) բոյս տեսակները, կունգան և այլն: Այդ բոյսերը, որոնք ցանուած են յատկապէս մեղուների համար, հետևեալներն են. հովտաց շուշանը, եգնալեզուն, սարախոտ կամ Երուսաղէմի անանուխը, ծովային քաղուկը, շանլեզուն, վայրի ծներեկը, թուրինջ խոտ կամ պատրինջը, եղեսպակը, տարատերև կամ հացի դեղը և այլն:

II Մեղր պահելու միջոց: Փոքր քանակութեամբ մեղր պահելու համար սովորաբար գործ են ածուած ապակեայ, կաւեայ և լաւ արծնապակեայ ամաններ: Ինչպէս որանք, նոյնպէս և ուրիշները չպէտք է ուռուցիկ լինեն, այլ դրանաձև, որպէսզի բիւրեղացման և սառչելու դէպքում ծաւալով մեծանալիս՝ ամանը չտրաքուի: Մեղրով լի ամանները պէտք է ծածկել թաց մագաղաթով և դնել չոր տեղ: Մեղր լաւ պահելու ամենապլիսաւոր պայմանը չորութիւնն է: Մեծ քանակութեամբ մեղր պահելու համար խորհուրդ ենք տալիս գործ ածել թեղօլի փայտից (буковое дерево) շինած տակառներ: Միայն տակառները պէտք է անպատճառ լաւ չորացրած փայտից շինած լինեն, որովհետև մեղրը փայտի ծակոտիկներից ամբողջ չուրը դուրս բաշխու յատկութիւն ունի, որի պատճառով և

երկաթէ օդակները կարող են թուլանալ և մեղրը ծորել: Ահա այս պատճառով նախ քան փայտէ ամանների մէջ մեղր լցնելը, հարկաւոր է երկաթէ օդակները լաւ ամրացնել, հազ-
ցնել նրա վրա, որպէսզի պատերը պինդ գրկած և մասերը իրար հետ լաւ միացած լինեն: Մեղր պահելու համար կարող են գործ ածուիլ նմա-
նապէս և սպիտակ թիֆեղից պատրաստած արկղիկներ, որոնք շատ ծանր չլինելու պատ-
ճառով յարմար են տեղափոխութեան համար:

Գ. Դազարեան

ԹՒՉԻԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ

Ճուտեւր կանկր: Ընտանի թռչուններից մեծ մասի մէջ ճուտեր հանելու ցանկութիւնը երևան է դալին գարնանը՝ մեծ քանակութեամբ ճուտեր ածելու շրջանից յետոյ: Ճուտեր հանելու կամ ինչպէս ժողովուրդն ասում է թուխս նստելու ցանկութիւն ունեցող հաւի փոքր մերկանում է, վերայի փետուրներն ու աղուամազը թափւում են, սովորաբար ինքը թռչունն է դուրս քաշում և փում բնի մէջ իւր փետուրները և ինքն էլ այնտեղ մնում: Թուխս նստող հաւը մի առանձին տեսակ կոկորդալին ձայն է արձակում—կլլխառում եւ շաւի մէջ թուխս նստելու ցանկութիւն զարթեցնելու համար,

դնում են մի քանի ձու բունկալ և նստեցնում են այնտեղ թուխսը, լաւ կլլխի եթէ այն թուխսամերը տան (դաճ, դաթ) հաւ լինի, որ ուրիշ անգամ ևս ճուտեր է հանիլ: Թոր-
հորդ են սալիս նայապէս թռչուններին կան-
փի և եղինջի սերմեր տալ: Այս ցոյց տուած միջոցներով թուխս նստելու ցանկութիւնն ա-
ւելի յաջող է զարթնում հնդուհաւերի մէջ:
Եթէ մէկը կամենում է որ թուխս ընկած հա-
ւը թողնի իւր թուխս նստելու ցանկութիւնը, պէտք է օրեկան մէկ-երկու անգամ լողացնել ջրում և փակել արաղաղի հետ միասին մի այնպիսի տեղ, որ ոչ մի յարմարութիւն չլի-
նի թուխս նստելու: Երբ հաւերն անժամանակ ցանկութիւն են յայտնում թուխս նստելու, դուրս առաջն անելու համար, պէտք է փակել նորան մի մութ, սառն տեղ և թողնել այդտեղ
2—3 օր քաղցած: Թուխս դնելու ճուտերը պէտք է գրէթէ միաժամանակ անժամ լինեն, որովհե-
տե թարմերից աւելի շուտ ճուտեր դուրս կը-
գան և պէտք է պահել մի գով տեղ (1—12 Բ.), բայց ոչ լուսաւոր տեղ, և պաշտպանած պէտք է լինի փոշուց: Թուխսի համար ամենալաւ ձուն համարում է 1—2 շաքաթուայ անժամ ճուտերը, երբէք երկը շաժաթուանից հին չլի-
նի որքան թարմ, այնքան լաւ: Պէտք է ընտ-
րել այնպիսի հաւի ճուտեր, որոնք խոշոր և ծանր են, ունեն զարգացած կուրծք: Այսպիսի ճուտերից դուրս եկած ճուտերը առողջ կլլնին, մինչդեռ միւս տեսակ ճուտերից կտապցուին թուխսիկազմ ճուտեր, որոնք շատ անգամ դժուար

կանձանան, թուխսի տակ դնելիք ձուերը պէտք է կարծր, կեղևի վրա կոծիժներ չունեցող ձուեր լինեն: Ցանկալի է, որ թռչունների տակ միայն բեղջնաւորուած ձուեր դրուեն, բայց դժուար է, որովհետև չէ կարելի այնպիսի ձուերը միւս է, որովհետև կամ հոտած ձուերից որոշել: Չուտեսակ կամ հոտած ձուերից որոշել: Չուտեսակ կամ հոտած ձուերից որոշել: Չուտեսակ կամ հոտած ձուերից որոշել:

Բայց այդ ժամանակամիջոցները քիչ կարող են փոխուել ձուերի թարմութեան ստիճանի և թուխսի տակ եղած ժամանակ նույն ունեցած տարութեան համաչափութեան պատճառով: Չուերից ձուեր դուրս գալու ժամանակամիջոցը կախուած չէ այն քանից, թէ թուխսը ինչ տեսակ թռչուն է. այսպէս օրինակ (հաւ է թէ հնդուհաւ, այդ միևնոյն է) հաւի ձուերի վրա 21 օր միայն կարելի է նստել, որից յետոյ դուրս կգան ձուերը: Ընտանի թռչուններից հնդուհաւը ճանաչուած է

իրև ամենալաւ թուխս հաւի ձուերից ձուեր հանելու համար: Թուխս նստած ժամանակ բնից ոչ հեռու պէտք է լինի ջրի և կերակուրի պաշար, նաև մի փոքրիկ կոյտ չոր աւաղ, որտեղ թռչունը կսկսէ փորկերել: Թուխս նստած ժամանակ թռչունը պէտք է շատ հանդիստ լինի, այդ պատճառով բունը պէտք է տեղաւորել բնդհանուր թռչնաբնից հեռու և ազատ պէտք է լինի շոգերից և պայծառ արեգակից: Եթէ թխաբները (արկղները) թուով քիչ են, պէտք է բաց թողնել, բայց եթէ շատ են, պէտք է ծածկել և օրական երկու անգամ հանել կերակրելու համար առուօտ և երեկոյ, ամեն անգամ 10 րոպէ: Կերակրելիս մանուշակաւ առանձին ուշադրութիւն պէտք է դարձնել հնդուհաւերի վրա, նմանապէս և թուխս նստելու վերջին օրերում բնից դուրս գալուն, երբ սովորաբար սոցմի համար թուխսի այդպիսի կարճ ժամանակուայ բացակայութիւնը օգտակար է: Թռչունին բնից վերցնելիս պէտք է նայել, որ այնտեղ միջատներ չլինեն և թուխսի տակ կտորուած կամ ջարջախուած ձուեր չլինեն: Կարեւոր դէպքում կեղտոտուած բունը պէտք է փոխարինել մի ուրիշով: Եթէ պատահաբար թուխսը սատկի, կարելի է ձուերը դնել մի ուրիշի տակ, միայն այդ փոխադրութիւնը շատ շուտ պէտք է կատարել, որովհետև նոյն իսկ տուջին երկու շաբաթում ձուերը միայն մի քանի ժամ հազիւ կարողանում են պահպանել իրանց կենսունակութիւնը, նոյն իսկ ոչ չոր բարեխառնութեան մէջ: Եթէ

թուխար երկար ժամանակ բացակայի, ձուերը կարող են անմիջապէս սառչել:

Սահեստակալ եղանակով ձուեր հանելը. Վերջերս բեղիկական մի գիւղատնտես անաջարկում է նենդանիների աղբի միջոցով արհեստական եղանակով ձուերից ձուերը հանել Սա մի շատ հասարակ միջոց է և յիշեալ գիւղատնտեսի ասելով խիստ գործնական: Պէտք է վեր առնել սպիտակ թիթեղից ոչ շատ խորը մի աման: Յատակն և կողքերը պէտք է ծածկել բրդէ ցնցոտիներով և ձուերը համաչափ կերպով պէտք է դասաւորել այդ ամանի մէջ. այս բոլորից յետոյ ամանը պէտք է ծածկել թիթեղեայ կափարիչով կամ բարակ քարէ տախտակով, միայն ծածկոցի և ձուերի մէջ եղած տարածութիւնը մի սանտիմետրից պակաս չպէտք է լինի: Վերջապէս հարկաւոր է աղբի մէջ փորել մի փոս կէս մետր խորութեամբ, որի մէջ պէտք է դնել ձուաներով ամանը և յետոյ վերեկից զգուշութեամբ ծածկել աղբով: Աղբի տաքութեան ազդեցութեան տակ սաղմերը սկսում են զարգանալ: Քսաներորդ օրը պէտք է բաց անել ամանը և տեսնել, թէ արդեօք ձուերը ձուերի կճեպը չեն ծակել: Եթէ ոչ, մի օր սպասել և յետոյ նորից նայել, մինչև որ ձուերը դուրս գան. արհեստական եղանակով ձուերը հանելու համար կատարած փորձերը ցոյց են տալիս, որ այս եղանակը միւս բնական եղանակի հետ համեմատած առաւելութիւններ ունի: Երբ ձուերը գնում են հաւի տակ, շատ անգամ ձուերը

ստակում են փոփոխական բարեխառնութիւնից, երբ թուխար երկար ժամանակ հեռանում է բնից, մինչդեռ աղբի մէջ միակերպ բարեխառնութիւն է տեղի ունենում: ձուերը հանելու այս արհեստական եղանակը չպէտք է անուշադրութեան թողնել, պէտք է անպատճառ փորձեր կատարել, որովհետեւ անյաջողութեան դէպքում, բացի ձուերի փշանալուց, ուրիշ վնաս չի կարող տեղի ունենալ: Եթէ այս եղանակով ձուեր հանելը բարեյաջող հետևանքներ ունենայ, անկասկած շուտով մեծ ծաւալ կտանայ:

ԻնՉՊԷՍ ՊԷՏԲ Է ՍՊԱՌՈՂ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄ

Ում յայտնի չէ, թէ որքան դժուար է գոյութեան կռիւր, ո՞վ չգիտէ, թէ որքան ծանր է օրական սպրուստ ձեռք բերելը: Եւ այդ դժուարութեան ու ծանրութեան լծի տակ տնքում են հազարաւոր ու միլիոնաւոր մարդիկ, տնքում է ժողովրդի մեծամասնութիւնը: Ի՞նչ անել, ու՞մից օգնութիւն խնդրել, որակի փրկութիւն գտնել: Մեր ժամանակներում հրաշքներ չեն կատարում, երկնքից մասնանայ չի թափում, ունեւոր մարդիկ էլ չափազանց քարասիրտ են, չափազանց կռական: Ի՞նչ անել:

Անա մի ծանր հարց, որի լուծումը կարելի է գտնել միայն համերաշխութեամբ, փոխադարձ օգնութեամբ: Ի դուր չէ ասուած», թէ «Թշուառին միշտ թշուառն է կարեկիր», և փորձերը ցոյց են տալիս, որ միացած ոյժերով կարելի է շատ բաներ իրագործել, շատ բովիքներ առաջացնել: Այն, ինչ որ անհարկն է անհատի հումար, շատ հեշտ իրագործելի է դառնում խմբերի, հաւաքական ոյժերի համար:

Անա հէնց դա է պատճառը, որ քաղաքակիրթ երկրներում, զարգացած ժողովուրդներին մէջ, այնքան աճում բազմանում են պէս-պէս կազմակերպութիւնները պէս-պէս նպատակներով:

Այդ տեսակ կազմակերպութիւնների շարքին են պատկանում և սպառող ընկերութիւնները, որոնք կամաց կամաց զարգանում են նաև Ռուսաստանում, հոփանաւորութիւն գրտնելով կառավարութեան կողմից:

Սպառող ընկերութիւն *)։— Դա մի կազմակերպութիւն է սեփական խանութիով, որ ձգտում է իր անդամներին էժան դնով լաւ տպրանքներ մատակարարել՝ սւտելիք, հագնեղեւ բոլորը չէ. նա ազատում է իր անդամներին փաճառականների շահագործումից և հնարաւորութիւն է տալիս փոքրիկ խնայողութեամբ սեփականուտեր դառնալ: Սակայն այդ-

*) Այդ մասին աւելի մանրամասն գրել ենք «Մեակ» լրագրում եւ անցեալ տարուայ «Լոյսի» էջերում:

քան զեղեցիկ դեր կատարելու համար սպառող ընկերութիւնը պէտք է կազմակերպուած լինի կենսունակ հիմքերի վրա, խելացի ձևով, նպատակայարմար միջոցներով: Հակառակ դէպքում սա կարող է հիասթափեցնել իր հիմնադիրներին:

Սպառող ընկերութիւնը պէս է լինի ևս հանրամասնելի: Այդ պատճառով պէտք է բաժինները (պայեր) էժանագին անել—օրինակ 3—5 ռուբլի և դումարը վերցնել ոչ թէ միանուագ, այլ մաս-մաս: Անդրխայում ընդունուած է բաւական խելացի մի ձև. այդտեղ սպառող ընկերութեան անդամ դարձող իւրաքանչիւր անհատ սկզբում վճարում է միայն մի շիլլինգ, այսինքն 40—50 կոպ., իսկ մնացածը մաս-մաս, ամսէ-ամիս: Շատ ղէպերում էլ յետագայ վճարումները դուրս են դալիս անգամին հասանելիք շահից—գիլիդենաից. այդպիսով միայն 40—50 կ. վճարով մարզ կարող է սպառող ընկերութեան անդամ, խանութի բաժնետէր դառնալ:

Ընկերութեան բոլոր անդամները պէտք է ունենան հաւասար իրաւունքներ, որպէսզի դրանով զարգանայ ընկերական համերաշխութիւնը և վերանայ նրա դասակարգային նախանձն ու տարբերութիւնը:

Կանոյն էլ պէս է ևս ասար իրաւունքներ վայելիցն տղամարդկանց ևն, որովհետև նրանց ձեռքին է տան ամբողջ տրտեսութիւնը, զլիաւորապէս նրանք են հարկաւոր նիւթեր զնոյր կամ զնել տալը, հե-

տեապէս նրանք աւելի շատ գործնակախօս օգուտ կարող են տալ, քան թէ տղամարդիկ: Իբրև սպացոյց կարելի է վերցնել Անդլիան, ուր կանայք աճագին զեր են խաղում սպառող ընկերութիւնները գործերում:

Խոյս ապագաները հաւատար ձայններ պիտի ունենան, չնայելով բաժինների բանախօսեանք: Եթէ զրա հակառակը լինի, այսինքն եթէ շատ բաժին ունեցողը շատ էլ ձայն ունենայ, այն ժամանակ ընկերութեան գործերը վերջ ի վերջոյ կկենդրոնանան մի քանի հարուստների ձեռքում: միւս անդամները կկորցնեն իրանց հետաքրքրութիւնը. առաջ կգան դժգոհութիւններ, որոնք կարող են նոյն իսկ քայքայման ենթարկել ընկերութիւնը:

Ջուս արդիւնքը պէտք է բաժանել գրեւծ ապրանքի հասակի հասնելու, այսինքն արդիւնքից որոշ դումար պէտք է յատկացնել պայերին իբրև գրամագլխի սոկոս, մի մասը պահեստի գումար դարձնել, իսկ մնացորդը բաժանել այնպէս, որ ընկերութեան խանութից շատ ապրանք գնողը շատ էլ փող ստանայ: Օրինակ, եթէ անդամներից մէկը տարուայ ընթացքում 100 ռ. ապրանք է գնել, իսկ միւսը 50 ռ.—այդ դէպքում առաջինը երկու անգամ էլ աւելի բաժին պէտք է ստանայ զուտ արդիւնքից:

Սպրանքը պէտք է ծախել միայն կանխիկ փողով, վարձով (կրեդիտով) կամ ուրիշ խօսքով ասած նիսիա տուած ապրանքը կորած պէտք է համարել, եթէ չկայ վստահելի

երաշխատութիւն: Եթէ սպառող ընկերութիւնը այդ ճանապարհի վրա կանգնի, շուտով իրա ունեցածը կբաժանէ սրան-նրան և ինքը կմնայ առանց գրամագլխի, որով և ստիպուած կլինի իր գոյութեան վրա խաշ դնել:

— Իւրաքանչիւր սպառող ընկերութեան խանութի վրա, իրաւացի կերպով նկատուած է պրոֆ. Օզերով, պէտք է նշանագրուած լինի հետեւեալ նշանաբանը.

— **Վարկով առուսուր անկը կարող է կործանել ընկերութեան գոյութիւնը:**

* *

— Գեղեցիկ, գուցէ բացականչեն ընթերցողներից շատերը, բայց գործի հէնց սկզբում հարկատր է գրամագլուխ. որտեղից ձեռք բերել, հարկատր է իշխանութեան թոյլատուութիւն—ինչպէս և ունից ստանալ: Այո, իրաւացի հարցեր են դրանք, բայց հեշտ լուծելու նախ մարդ որքան էլ որ աղքատ լինի կկարողանայ շարքախան մի քանի կողէկ խնայել և 3—5 բուլլի դրամագլուխ կազմել և երկրորդ համերաշխ ընկերակցութեամբ կարելի է առանց դրան էլ գործը դուրս բերել: Ահա թէ ինչպէս. սպառող ընկերութիւն կազմել զանցող մարդիկ, պայմանաւորուած են մի կամ մի քանի վաճառականների հետ, որպէսզի դրանք սովորականից պակաս զեղջով բաց թողնեն իրանց ապրուստի համար անհրաժեշտ դեթեղէնները, իսկ իրանք պարտաւորուած ն պայմանաւորուած ժամանակի ընթացքում

սպառել այդ ապրանքները, կանոնաւոր և մաս-մաս վճարելով համապատասխան արժեքը: Հենց այդ զեղջի դումարն էլ դառնում է նրանց սեփական խանութի սկզբնական դրամագլուխը: Այսինքն պայմանաւորուած քանակութեամբ ապրանքներ սպառելուց յետոյ ընկերութեան անդամները վաճառականի մօտից վերցնում են համապատասխան զեղջը և դրանով բաց անում սեփական սպառողական խանութը:

Այդ ձևը գործադրել են շատ ընկերութիւններ և զրական հետեանքի հասել: Հետուն չգնանք, օրինակը վերցնենք հէնց Ռուսաստանի կեանքից: Մոսկուայի «Փոխադարձ օգնութիւն» ընկերութիւնը այդ ձևով մի տարուայ ընթացքում ստացել է 3000 բուբ. գեղջ: Նոյն ճանապարհով է հիմնուել Պետերբուրգի «Մնայողութիւն» անունով սպառող ընկերութիւնը, որը այնքան արագ կերպով զարգացրել է իր գործունէութիւնը:

Առաջ բերածից պարզ երևում է, որ բարի ցանկութիւնն ու համերաշխութիւնը կարող են հարթել փողային հարցի դժուարութիւնը: Մնում է ուրեմն պատշաճաւոր թոյլատուութիւն ստանալը:

Իրա համար ընկերութեան հիմնադիրները հաւաքակաճ ստորագրութեամբ տեղական նահանգապետի միջոցով խնդիր են առիւտ ներքին գործերի մինիստրի անունով հաստատութեան ներկայացնելով իրանց մշակած կանո-

նադրութիւնը *): Գործը հեշտացնելու և արագացնելու համար աւելի լաւ է ներկայացնել արդէն հաստատուած մի կանոնադրութիւն՝ ապագային թողնելով նրա ցանկալի փոփոխութիւններն ու լրացումները:

Այդ ճանապարհով, հաստատութիւն ստանալուց յետոյ, ընկերութիւնը կարող է սկսել գործը, բայց միշտ բարձր պահելով հաւասարութեան և համերաշխութեան վեհ դրօշակը: Իրանք են եղել ընկերութեան հիմնաքարը, զրանք էլ պէտք է դառնան նրա գոյութեան շարժիչն ու ոյժը:

Բ. Թոփիկան

ԻՆՉ ՊԻՏԻ ԱՆԷ ԿԻՆԸ

Կեանքի պայմանները հետզհետէ աւելի ու աւելի դժուարացնում են սպրուտը, աւելի զօրեղ, աւելի լարուած մրցում են պահանջում մարդկանցից, ուստի կի՛նն էլ, իբրև մարդկային հասարակութեան անդամ, պիտի կ նախապատասխանի գոյութեան կոտի համար:

Այդ կաւում միշտ էլ յաղթող հանդիսանում են աւելի ուժեղները, ընդունակներն ու ճարպիկները, իսկ թոյլերը յետ են մնում,

*) Յանկայողներին կարող եմք նշանակել, որ յարկելով թէ խնդրագրի եւ թէ կանոնադրութեան օրինակներ:

նեղութիւն կրում և սարկական կեանքի ենթարկուում: Երկար դարերի ընթացքում այդպէս է եղել կիրնը: Հասարակական որոշ պայմանների շնորհիւ նա յետ է մնացել տղամարդուց, զրկուել է ազատութիւնից, կորցրել է շատ ու շատ արտօնութիւններ և դարձել զբխաւորացէս սեռական հաճոյքի առարկայ: Բայց այժմ, երբ զիտութիւնը իր լուսաւոր ճանապարհները սփռել է ամեն կողմ, երբ առաջադիմութեան ու ազատութեան տենչը այնքան դօրեղացել է հասարակութեան բոլոր խաւերում, կիկը պիտի է ձգտի ջախջախել իր դարաւոր ստրկութեան շղթաները, պիտի է դիմեղեպի ազատութիւն:

Այդ նպատակին հասնելու համար նա պէտք է աշխատի տնտեսապէս անկախ վիճակ ստեղծել: Մինչև այժմ մեղանում տիրապետող կարծիքն այն է, թէ կնոջ ապրուստի զխաւոր ճանապարհը ամուսնութիւնն է: Եւ անա մի կտոր հացի համար տեղի են ունենում բոլորովին անհամապատասխան ամուսնութիւններ, որոնց հետեանքն է վնում ընտանեկան անվերջ փոթորիկներ, զժրագլուխութիւն ու զժտութիւն: Անհրաժեշտ է օր առաջ զբա առաջն առնել և այդ հարցում ամենից շատ աշխատողն ու քաղցրողը կիկը պիտի է լինի:

Բայց ի հարկէ, դատարկ բողոքը արժէք չունի, եթէ զբա հետ կապուած չեն զործնական միջոցներ: Կիրն ինքը պէտք է վնի իր զրութեան մասին հոգացողը, իր վիճակը բարւորողը, ուստի և նա դեռ ամենակամ հասակից

պէտք է նախապատրաստի տնտեսապէս անկախ կեանք վարել, նա չպէտք է խորշի աշխատանքից, միշտ աչքի առաջ պէտք է ունենայ, որ ամուսնութիւնը փոխադարձ ազատ սիրոյ հետեանք է և ոչ սպրտասի միջոց, որ ամուսինները հաւասար չափով ընդունակ պէտք է վնեն միմեանց հասկանալու և օգնելու, որ ընտանեկան երջանկութեան հիմքը փոխադարձ սէրը օգնութիւնն ու համերաշխութիւնն է: Հէնց այդ տեսակէտից անհրաժեշտ է, որ կիկը ձգտի քե իր քննունակութիւններով, քի զիտութեամբ և քի գործունէութեամբ յետ յիմա զլուսարդոյց:

Մեղանում կանանց դատարարութիւնը դեռ սխալ հիմքի վրա է դրած: Շատ շատերը համոզուած են, որ կիրն միայն տղամարդու հաճոյքի համար է ստեղծուած, որ նրան պէտք է դատարարակէ այդ հաճոյքի պահանջներին համեմատ: Ահա այդպիսի սխալ համոզմունքն է պատճառը, որ շատ ընտանիքներում աւելի լաւ են համարում իրանց աղջիկներին գեղեցիկ շարժուել ու հագնուել, լաւ պարել ու նուագել սովորեցնել, քան թէ մի որ և է դրական գիտութիւն, որ կարող է պէտք գալ զործնական կեանքի սե օրերում:

Իսկ եթէ չի աջողում սպասած ամուսնութիւնը կամ մի որ և է զժրագլուխութիւն է պատահում աշխատաւոր տղամարդուն, ինչ անէ կիրն, ինչով կերակրուի և կերակրէ իր գաւակներին: Այդ ժամանակ բաց են նրա առաջ կատարեալ թշուառութեան դռները, եթէ

նա ընդունակ չէ աշխատելու, ապրուստ հայթայթելու Ուրեմն իւրաքանչիւր կիւն անեկից արտաջ պէտք է աշխատի այդ ընդունակութիւնը մեղմ բերել, եթէ չի ուզում պատահարները դէպքում թշուառութեան ստոր վիճակին ենթարկուել:

Բնութիւնը պարզեւել է կոշիւք մի այնպիսի կոշում, որից զուրկ է տղամարդը: Նա գաւակներ է աշխարհ բերում և նրանց կրթում մեծացնում: Նրա ձեռքի տակով է անցնում մատաղ սերունդը, ապագայ մարդկութիւնը: Ուրեմն անհրաժեշտ է, որ նա նախապատրաստուած լինի այդ կոշման համար: Իպրոցական ուսուցիչները մենք պահանջում ենք մանկավարժական ընդունակութիւն, կրթական ցենզ, իսկ մայրերից ոչինչ: Նրանց առաջ նոյն իսկ փակում ենք դիտութեան դռները, շատ անգամ նոյն իսկ հասարակ դրագիտութիւն սովորելը շոտայութիւն ենք համարում:

Անա այդ հակասութեան, այդ անարդարութեան դէմ պէտք է զինուել բոլոր ոյժերով և այդ դիմադրող շարքերում ամենից առաջ պէտք է կանգնեն իրանք կանայք: Նրանք ամեն կերպ պէտք է աշխատեն շայն գիտութիւն մեղմ բերել ևս դրանով արժանաւոր կերպով ծառայել մայրական կոյժաներ:

Կինն էլ տղամարդու նման որոշ ազգութեան անդամ է, ուրեմն նա պէտք է ընդունակ լինի իրագործել իր պարտաւորութիւնները այդ ազգի վերաբերմամբ: Նա պիտի իմանայ իր ազգի անցեալն ու ներկան, ցարեւն

ու կարիքները և ամեն կերպ ձգտի նրան օգուտը և անհրաժեշտը:

Բացի դրանից կինը իբրև անհատ պատկանում է այն մեծ ընտանիքին, որի անունն է մարդկութիւն: Նա ունի բարոյական որոշ պարտաւորութիւններ այդ ընտանիքի վերաբերմամբ, ուստի շարունակ պէտք է հետաքրքրուի ընդհանրական և առարկայական խնդիրներով և իր ջանքը գործ պէկ մարդկային ընդհանուր առաջադիւնքներուն համար:

Մի խօսքով, կինը իբրև մարդ—արարած տղամարդու հետ համահաւասար շափով պէտք է կատարելագործէ իր ոյժերն ու ընդունակութիւնները, պէտք է ձգտի դէպի առաջադիմութիւն և անկախութիւն:

Իսկ այդ բոլորի համար անհրաժեշտ է սովորութիւն և անդուլ գործունէութիւն: Իր դրութիւնը բարւոքելու համար կինը ամենագլխաւոր դէնքը պէտք է դարձնէ ինքնօգնութիւնը՝ միշտ հաւատացած լինելով, որ խելացի ինքնօգնութիւնը հրաշքներ կարող է գործել:

Ե. Թովկեան

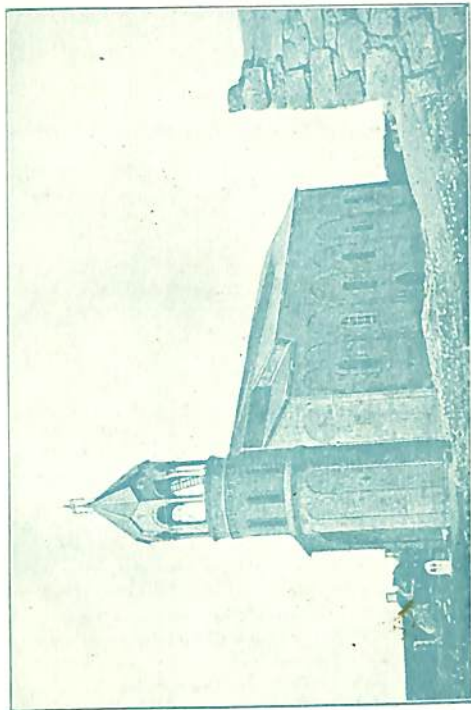

ՕՇԱԿԱՆԻ ԵԿԵՂԵՅԻՆ

(Հայկ. քառերի գիրքի 1600-ամեակի առիթով)

Չորս հարիւր երեսուն ինն թուականի ձմեռն էր: Հայոց Մեծեկան ամիսը նոր էր մօտենում իր կէսին և Արարատեան մեծ դաշտի վրա դեռ տիրում էր սառնամանիքների մեռելութիւնը: Բայց մարդիկ ցուրտ և անըզգայ չէին բնութեան պէս: Արանց մէջ սաստիկ յուզմունք էր նկատուում: Պատահել էր մի տխուր դէպք:

Վերջին տասը տարիների ընթացքում հայ ժողովուրդը մեծ մեծ կորուստներ էր ունեցել: Կորցրեց թագաւորութիւնը, վերջացաւ Արշակունիների տոհմը, կաթողիկոսական իշխանութիւնը խլուեց Գրիգոր Լուսաւորչի առճից, յանձնուեց վաստ և արատաւոր օտարագրիներին: Վեց ամիսը դեռ նոր էր անցել, ինչ խորին վշտի մէջ մեռել էր զահից հեռացրած հայոց կաթողիկոսը, Սահակ Պարթևը, որի հետ վերջանում էր Լուսաւորչի հոշակաւոր տոհմի հոգեւոր տիրապետութիւնը: Իսկ այժմ այս կորուստը, վերջինը, որ տանում էր իր հետ գեղեցիկ յիշատակներ: Զգում էին, որ հայ աշխարհից վերանում է մի սուրբ, մի նուիրական բան: Հաւաքուել էին մարդիկ, մտածում էին, թէ Հայաստանի մէջ ո՞ր պիտի

Օշակոյի «Ս. Մեսայեց» եկեղեցին:

սրճնել այն մի ափ հողը, որ այդ մարմինը իր ծոցում ամփոփելու պատիւն ունենայ:

Եւ այդքան սիրուած և յարգուած հանգուցեալը իշխանաւոր չէր, մեծանուն մի տոհմից չէր վարում իր ծագումը, պատերազմի հերոս չէր կամ հարուստ մի կալուածատէր, աշխարհ կառավարող, հրամանատար չէր եղել, ոչ իսկ այս աշխարհի հօգորներէից մէկն էր: Մօտ ութսուն տարեկան մի ծերունի վարդապետ — վարդապետ և ոչ իսկ եպիսկոպոս, — հասարակ գիւղացու որդի — Մեսրոպ Մաշտոցն էր նա, առայի՛ն հայ ուսուցիչը, որ գործել էր Լերևուն և հինգ տարի և այժմ, երբ մահը խլել էր նրա ձեռքից թուղթն ու գրիչը, հայոց աշխարհը, առաջին անգամ իր պատմութեան սկզբից, գլուխ էր իջեցնում այդ նոր, մինչև այդ չեղած գործչի առջև:

Բացուել էր փետրուարեան օրը, բայց էին և Վաղարշապատի դռները: Մարդկային գլուխների մի ամբողջ ծով դանդաղ, յորձանքներ տալով, դուրս է թափւում: Շարժւում էր ծովացած, լուրջ և մտախոհ ամբոխը: Պլպլում էին ճրագներն ու ջահերը, եկեղեցական երգեցողութիւնը տիրապէս ծաւալւում էր պաղ օդի մէջ, ճանապարհին գիւղական խմբեր էին միանում հանդիսին:

Առաջին հայ ուսուցչի դագաղը շրջապատել էին նրա աշակերտները: Կրանք էին ամենից շատ վշտացած, դրանք էին վէճ բացել թաղման տեղի մասին: Վահան Ամատունին էլ այս աշակերտներից մէկն էր: Բնական էր, որ

նա կամենար իր սեփական կալուածում թաղել իր սիրելի ուսուցչին: Իսկ նրա կալուածը այդ դաշտից քիչ բարձր էր գտնւում—Օշական ամրոցը: Հայոց հազարապետը թաղման հանդիսի գլուխն անցաւ. նրա հետ էր այն ժամանակուայ առաջնակարգ և ազդեցիկ աշուտական տան ներկայացուցիչը՝ Հմայեակ Մամիկոնեան—Վարդանի եղբայրը:

Դաշտը տեղի տուեց քարքարոտ բլուրներին. Արաղածի շղթայի առաջին ոտներն էին: Բազմութիւնը հասաւ ամենամեծ բլրի գլուխը, իջաւ Քասազ գետի մեծ ձորը, նորից գէպի բարձր դիմեց: Օշականն էր: Այդտեղ իջեցըին դազաղը, այդտեղ եկեղեցին հրժեշտ տուեց իր վարդապետին, իսկ ժողովուրդը վերջին անգամ երկրպագեց իր ուսուցչին:

Գերեզմանը փակուեց: Եւ այն օրից Օշականի հողը պահուած է իր ծոցի մէջ ս. Մեսրոպին *):

* * *

Անցան դարեր: Ժամանակը քայքայեց Վահան Ամատունու շինած տաճարը, ուստի Փիլիպպոս կաթողիկոսը 1639 թուին ձեռնարկեց նրա նորոգութիւնը: Գէորգ կաթողիկոսն էլ իր կողմից հիմնական վերաշինութեան ենթարկեց այդ նուիրական տաճարը, որը և իր այժմեան տեսքն ընդունեց:

*) Մանօթ. Լէօ, «Ս. Մեսրոպ» եր, 1—7, 1904 թիւ:

Օշական—հասարակ գիւղ չէ դա, այլ մի նուիրական վայր, որովհետեւ այնտեղ է հայութեան առաջին ուսուցչի գերեզմանը:

Օշականի եկեղեցի—սովորական տաճար չէ դա, այլ մի մեծ սրբատեղի, որովհետեւ նրա ծոցումն է հանգչում ս. Մեսրոպը՝ որ հայկական այրութենն հնարեց և զբանով քաղաքակրթութեան մի նոր դուռ բացեց:

Մեծ էր նրա կատարած գործը. մեծ պէտք է լինի և յիշատակը: Մեծ ու անմոռաց:

Կ Ե Ն Ս Ա Գ Ի Ր Ո Ի Թ Ի Ի Ն Ն Ե Բ

ԳԱՔՐԻԷԼ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԱՅՎԱԶՈՎՍԿԻՅ

(Մահուան 25 ամեակի առիթով)

Ղրիմ թերակղզու զեղատեսիլ անկիւնում ապրում էր մի ընտանիք Այվազովսկիյ անունով: Ընտանիքի հայրը կաթողիկ էր, իսկ մայրը լուսաւորչական: Ահա այդ ամուսնութիւնից ծնան հինգ զաւակներ, որոնցից երկուսը իրանց հանճարով մեծ անուն հանեցին և փառք ու պատուի արժանացան՝ մէկն իբրև աշխարհահռչակ ծովանկարիչ, իսկ միւսն իբրև գրական գործիչ և հոգևորական:

Յովհաննէս Այվազովսկիյ—ահա առաջին անունը, որը միշտ էլ պարձանքով է յիշուում ամեն մի հայի կողմից:

Գորբիէլ Այվազովսկիյ—ահա երկրորդ անունը, որի հետ կապուած են հայ գրականութեան ու անցեալի քաղցր յիշողութիւնները:

Մի այլ—պատշաճաւոր առիթի թողնելով Յովհաննէս Այվազովսկու կենսագրութիւնը, վերջնէնք այժմ նրա եղբօրը և տեանէնք, թէ նա ինչ պայմաններում կըթուեց և ինչպէս նախապատրաստեց այն գրիչը, որը տուեց մեզ Կրիլովի առակների գողտրիկ թարգմանութիւնը:

Այվազովսկին ծնաւ 1812 թ. մայիսի 12-ին: Նրա ծննդեան անունն էր Ալէքսանդր: Փորբիկ Ալէքսանդրը զեռ 5 տարեկան էր, երբ նրան Հայոց ծխական դպրոցն ուղարկեցին գրագիտութիւն սովորելու: Բայց ծխական դպրոցի ուսումը չէր կարող բաւարար համարուել, ուստի հոգատար հայրը 12 տարեկան Ալէքսանդրին տարաւ Ղարսաւ Բագար և աշակերտութեան առաջարկեց ս. Էջմիածնի միաբան Մանուէլ վարդապետ Կլամուշխանցու մօտ, իսկ երբ վերջինս մեքմեց, տարաւ Մխիթարեան միաբան Մինաս Վ. Բժշկեանի մօտ, Այդդէս երկու տարի մնալուց յետոյ Ալէքսանդրին 1826 թ. ուղարկում են Վենետիկ ս. Ղազարի վանքի դպրոցում սովորելու:

Մինչև 30 տարեկան հասակը Այվազովսկին մնում է այդտեղ և Հ Մկրտիչ Աւգերեանի նման հմուտ ուսուցիչների դեկավարութեամբ

Գար. արեւայ. Այվազովսկի

լայնացնում է իւր մտաւոր հորիզոնը, հարրու-
տացնում է իւր գիտութեան սլաշարը: Միջ-
նակարգ ընդհանուր ուսումը վերջացնելոց
յետոյ նա նուիրում է աստուածաբանական
բարձրագոյն գիտութեան և բացի գրանից
հիմնովին իւրացնում է երբայիւրէն, պարսկե-
րէն, իսկ նոր լեզուներից՝ իտալերէն, ֆրան-
սերէն, ռուսերէն և թիւրքերէն. կարգում ու
հասկանում էր նաև գերմաներէն ու անգ-
լիերէն:

Այդպիսի բազմակողմանի կրթութիւնը մի
մեծ գրաւական էր նրա բեղմնաւոր գործու-
նէութեան: Նա կուսակրօնութիւն է ընդունում
Գաբրիէլ նոր անուան հետ և 1842 թուակա-
նից մինչև 1848 թ. Մխիթարեան միաբանու-
թեան ամենաեռանդուն, ամենագործունեայ
անդամ դառնում: Նա Մխիթարեան դպրոցում
աւանդում էր արեւելեան և արոպական լե-
զուներ, աստուածաբանութիւն և փիլիսոփա-
յութիւն. 1843 թուին հիմնում և խմբագրում
է «Բազմավէպ» ամսագիրը. բացի այդ բոլո-
րից նա արքա՛օր 6 խորհրդականներից մէկն
էր և ընդհանրական ատենադպիր: Պարզ է, ի
հարկէ, որ նա այդպիսի դիրք ու նշանակու-
թիւն ստացել էր ոչ յանկարծ, այլ աստիճա-
նաբար, մատուցած ծառայութիւնների համ-
մատ: Նա դեռ 1836 թ. հրատարակել էր իր
առաջին աշխատութիւնը՝ «Պատմութիւն Ռու-
սաց», իսկ 1841 թուին «Պատմութիւն Օսմա-
նեան պետութեան» նշանաւոր գրուածքը:

Այվագովսկու կեանքում մի նոր շրջան է

սկսուեմ, երբ 1848 թ. օգնական է նշանակուեմ Փարիզի Մուքադեան վարժարանի տեսչի՝ Ս. Վ. Թեոդորեանի, Վերջինս տեսնելով իր օգնականի արտաստուծիւնը, ամբողջապէս ներքան է յանձնուեմ դպրոցի տեսչութիւնը, իրան վերապահելով միայն տնտեսական բաժինը: Եւ Այվազովսկին լիովին չափով արդարացնուեմ է իր վրա դրած յոյսերը: Վարժատունն օրէցօր առաջադիմուեմ է, նրա հոշակը բարձրանուեմ. նոյն իսկ լուսաւորչական հայերը այդտեղ են ուղարկուեմ իրանց զաւակներին:

Բայց ահա սկսուեմ են դաւանաբանական նեղ ինտրիգները: Մխիթարեանների արքահայրը Հոովմի գրգռմամբ հրամայուեմ է, որ Մուքադեան վարժարանի լուսաւորչական սաները կամ դաւանափոխ լինեն կամ հեռացուեն դպրոցից: Տեսուչը հրաժարուեմ է այդ անարդար պահանջն իրագործելուց, աւելի լաւ համարելով թողնել պաշտօնը և նոյն իսկ հեռանալ միաբանութիւնից:

Բայց եռանդուն գործիչը հանդիստ կեանքի սովոր չէր: Եւ սիրուեմ էր եռուն գործունէութիւնը, ուստի և 1855 թ. Ֆրանսիայի մայրաքաղաքում նա հիմնուեմ է «Մասնաց Աղաւնի Աւեսարեւ Հայաստանի» պատկերազարդ հայերէն և ֆրանսերէն հանդէսը: Եռուով Մխիթարեան միաբանութիւնից բաժանուեմ են և երկու ուրիշ վարդապետներ՝ Սարգիս Թեոդոսեան և Ամբրոսիոս Կալֆայեան, որոնք և դառնուեմ են Այվազովսկու ամենամօտիկ աշ-

խատակիցներն ու գործակիցները:

Դրանք երեքով որոշուեմ են ուժեղ մրցուեմ սկսել Մուքադեան վարժարանի դէմ, ուստի և Փարիզում հիմնուեմ են մի նոր դպրոց՝ «Հայկադեան թաղմտիղդուեան վարժարան» անունով: Բայց նորահաստառ դպրոցը աջողութիւն չունեցաւ, որովհետեւ սուղ էին նիւթական միջոցները, որովհետեւ Կ. Պօլսի հայերը և պատրիարքարանը չիրականացրին իրանց տուած առատ խոստումները:

Այդ փոթորկալի ժամանակամիջոցում, երբ կաթողիկէ միաբանութեան և հեռացած վարդապետների մաքառումը հետզհետէ աւելի ու աւելի սուր կերպարանք էր ստանուեմ, հայր Այվազովսկին իր ձիբքերի շնորհիւ մի նոր միտք է յղանուեմ—այն է՝ վերադառնալ հայրենիք և Հարաւային Ռուսաստանում ապրող հայերի համար մի նոր դպրոց հիմնել: Այդ մասին նա դիտարկատան միջոցով նախօրօք հաւանութիւն է ստանուեմ ուստաց կառավարութեան կողմից և ապա ճանապարհ ընկնուեմ դէպի Պետերբուրգ:

Ծանր ժամանակներ էին: Վախճանուել էր Ներսէս Առաքարակեցին. թափուր էր մնացել Էջմիածնի գահը: Ետտ տեղեւում հովիւ չկար, և եկեղեցական գործերը խճճուեմ վիճակի մէջ էին: Բայց սուս կառավարութիւնը ամենից շատ Հարաւային Ռուսաստանի հայերի մասին էր խնամք արնում, ուստի և նախապէս համաձայնութիւն կայացնելով Էջմիածնի Սինօղի հետ՝ Այվազովսկուն Բեսարաբիայի և Նոր-

Նախիջևանի թեմի կառավարիչ է նշանակուած Սկսուած է գործունէութեան նոր շրջան: Հայր Գարրիլը կարճ միջոցում հաջողեցնում է Նոր-Նախիջևանի շկոտակցութիւններին Հայրապետեաններին և Սալիպեաններին, ձեռք է բերում եկեղեցական գրամներ և Սալիպեանի օգնութեամբ Թէոդոսիայում հիմնում է Սալիպեան դպրոցը և տպարանը: Այդտեղ էլ նա շարունակում է «Մասեաց Աղանու» հրատարակութիւնը: Նոր շրջանը, նոր գործունէութիւնը նոր թշնամիներ ու հակառակորդներ է առաջ բերում: Սկսում են հարձանք Այվազովսկիու դէմ: Հալածանք թէ մասնաւոր միջոցներով և թէ հրապարակաօտական ձևով: «Մասեաց Աղանու» դէմ են՝ Ս. Նազարեանցի «Հիւսիսափայլը», Թիֆլիսի «Մեզու Հայաստանին» և Կ. Պօլսի «Մեզուն», բայց Այվազովսկին անվհատ կերպով շարունակում է իր պայքարը, առակներով ու սրամիտ ձևով պատասխանելով հակառակորդներին:

Այվազովսկիու տեսութիւնը Սալիպեան դպրոցում շարունակում է ընդամենը 7 տարի (1858—1865): Նա հեռացաւ այդ պաշտօնից, երբ արձակուեց թեմակալութիւնից: Նրան առաջարկեցին կառավարել Նրեանի թեմը, բայց նա չընդունեց այդ առաջարկը և աւելի գերազան համարեց սուրբ Թէոդոսիայում—ազգականների մօտ և ամբողջապէս նուիրուել գրական գրադմունքներին:

Այդ շրջանում նա հաւաքադրեց և հրատարակեց Կրիտիկ առակների գործերիկ թարգ-

մանութիւր, որ մինչև այժմ էլ անգուզական մի գործ է մեր գրականութեան մէջ: Այվազովսկին թէ և սկզբունքով հակառակ էր աշխարհաբարին, բայց գործնականապէս նրա մշակողներից առաջինը դարձաւ, ապով:

Հոգիդ սիրես, կեանքս,
Անոշ բոհ, հրամէ կեր...
(Թարուի գալաձօշ)

և այլ նմանօրինակ ժողովրդական գործուածքներով թարգմանութիւններ:

* * *

Այվազովսկու կեանքում մի նոր շրջան է սկսում, երբ 1867 թուին կաթողիկոսական զանն է բարձրանում Գէորգ IX-ը: Նա սկզբաբնական վարկապետը է ցայց առաջին դէպի հալածական վարկապետը, նոյն թուին կաթողիկոս է ձեռնադրում և Սինօզի անդամ կարգում: 1875 թ. նշանակում է նա էջմիածնի նորաբաց ճեմարանի տեսուչ և միևնոյն ժամանակ ստանում է Վրաստանի և Իմերեթի թեմակալութիւնն ու արքեպիսկոպոսութեան կոչումը: Ճեմարանի ղեկը նա չանձնում է մի օրս Գալլքոտեանին, իսկ ինքը տեղափոխում է Թիֆլիս՝ ընդարձակ թեմը կառավարելու: Դրժուար էր այդքան ճեռու տեղից հակել դպրոցի վրա, նշանակուած կարգապահն էլ անհամապատասխան էր իւր պաշտօնին, ուստի 1878 թ. բռնկուեց առաջին աշակերտական խռոնակութիւնը, զրան հետեւեց երկրորդը, ո-

րոնք և պատճառ դարձան Այվազովսկու հրա-
ժարուելուն:

Ահա այդքան ալեծածան է եղել Այվա-
զովսկու կեանքը, ալեծածան է մաշող: Մի
կողմից ծերութիւնը, իսկ միւս կողմից կեան-
քի այդպիսի սուր ելեւէջները վերջապէս քայ-
քայում են նրա առողջութիւնը: 1880թ. ձմեռը
նա հիւանդանում է և ապրիլի 8-ին վախճան-
ւում թիֆլիսում:

Գուժարեք լուրը կայծակի արագութեամբ
տարածւում է քաղաքում: Բազմաշխատ գոր-
ծիչի մահը ցնցում է հայ հասարակութեանը և
նա հազարներով խմբում է, որպէսզի արժա-
նի յարգանքը մատուցանէ նրա յիշատակին:

Ապրիլի 13-ին Այվազովսկուն թաղում են
Վանքի բակում:

Քսան և հինգ երկար տարիներ են անցել
այն օրից, մեր գրականութիւնը համեմատա-
բար ծաղկել և բարգաւաճել է, մեր կեանքը
առաջադիմել է, բայց և այնպէս դեռ թարմ
են մնացել Այվազովսկու գործունէութեան
հետքերը: Ընդհանուր առմամբ արդիւնաւէտ
է եղել այդ գործունէութիւնը թէ դպրոցական
և թէ գրական ասպարէզում: Բացի երկու
պարբերական հրատարակութեան (Ընդմու-
սկէս» և «Մասեաց Աղանի») հիմնադիր—խըմ-
բագիր լինելուց, նա գրել է մօտ 20 զանա-
գան աշխատութիւններ («Ռուսաց պատմու-
թիւն», «Օսմանեան պատմութիւն», «Մանդար-
մունք հայերէն լեզուի», «Նօթի խօսք առ
տղայս», «Լսարանք կենցաղօգուտ գիտելիաց»),

«Նախակրթարան հայերէն լեզուի», «Առակը
Կրիլովի», «Հաղար և մի առակաւոր բանք» և
այն), որոնք իբրև «անձեռագործ մի արձան»
միշտ վառ, միշտ կենդանի կպահեն իրանց հե-
ղինակի յիշատակը:

ՅՍՐՈՒԹԻՒՆ ՔԱՀԱՆԱՅ ՇՄԱԿՈՆԵԱՆ
(հայ լրագրութեան 110-ամեակի առիթով)

«Լրագիրը, ասում է մի յայտնի գիտնա-
կան, հասարակութեան վերաբերմամբ նոյն
դերն է կատարում, ինչ որ երակները մարմնի
վերաբերմամբ: Նա իբրև մտաւոր օղակ կա-
պում է հասարակութեան անդամներին, սնունդ
է տալիս մարդկանց մտքին ու սրտին և մտա-
չելի է դարձնում փոխադարձ շփումն ու հա-
ղորդակցութիւնը»:

Բաղաբակրթութեան այդ նշանաւոր գոր-
ծօնը դեռ տասնհինգերորդ դարի վերջերում
մուտք է գործել Սևրուպ, իսկ հայերս, իբրև
պրեկտի մի փոքրիկ ազգ, աւելի ուշ ենք օգ-
տուել նրա բարիքները: Միայն 1794 թուա-
կանին լոյս է տեսնում հայ լրագրութեան
մայրը՝ առաջին հայերէն թերթը «Ազգարարը»,
և այն, ոչ թէ բուն Հայաստանում, այլ Հընդ-
կաստանի հեռուոր անկիւնում—Մազրաս քա-
ղաքում:

Անա այդ նշանաւոր դէպքի հարիւր տասնամեակն էր, որ լրացաւ անցեալ, 1904 թուականին:

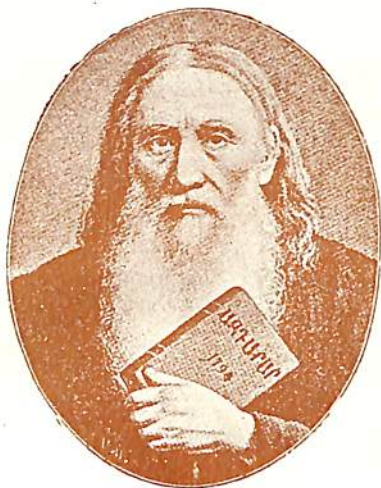
Բայց ո՞վ էր նրա սկզբնապատճառը, ո՞վ էր հայ լրագրութեան հիմնադիրը:

— Մի համեստ քահանայ՝ Յարութիւն Ծմաւոնեան, որի անձնաւորութեան մասին, գժբազդաբար, մանրամասն տեղեկութիւններ չունենք:

— Ծմաւոնեանը, առում է պ. Աէօն *), Պարսկաստանի Շիրազ քաղաքից էր, ծնուել էր 1750 թուականին և 1784-ից Մազրասի եկեղեցու քահանան էր: Այդտեղ նա իր աշխատանքով, իր սեփական ծախսով հայերէն տառեր է պատրաստում, որոնց նա անուանում է «որդի վշտաց», ակնարկելով, երեւի, իր այն չարչարանքները, որոնք հասկանալի և անխուսափելի էին այդ դէպքում, երբ ամեն ինչ ինքը պիտի պատրաստէր:

Նրա ապարանի անաջին պտուղն է «Պատմութիւն Մարիամէ կուսին» անունով վկայարանութիւնը, որ սկսեց տպագրուել 1789 թուականին և որ արտատպութիւն էր Կ. Պօլսում տպած մի օրինակից:

Երկրորդ գիրքը արդէն ուրիշ բան է — «Ողբ Հայաստանեայց», հեղինակութիւն Զուղայեցի Թադէոս քահանայ Սօգինհանցի, տպուած 1791-ին: Թէ ինչ էր պարունակում իր

Յար. Բահ. Ծմաւոնեան

«ԼՈՅՍ» 1905 թ.

* Տես «Հայկական սպագրոքիւն» հաս. II եր. 596—608:

մէջ այդ «Ողբը», մենք չգիտենք: Նրան հետևում է արդէն շատ անգամ զանազան տեղերում տպագրուած և հայերի մէջ մեծ ժողովրդականութիւն վայելող «Յիսուս Որդին», Ներսէս Շնորհալու հոգևոր բանաստեղծութիւնը:

1793-ին Շմառնեանը սրտի բերկրութեամբ, իբրև հնութիւնից մնացած մի թանկագին նշխար, տպագրում է յոյն փիլիսոփայ Պորփիւրի «Ներածութիւն ի գիրան Արիստոտելի» գործը, Գաւիթ Անյաղթ փիլիսոփային վերագրող մի հին թարգմանութիւն: Բայց այսպիսի գործերով Մաղրասի հայոց աւագներէցը շատ բան չէր լինի աւելացրած իրանից առաջ եղած տպագրութիւնների վրա: Գաւիթ Անյաղթի խրթին թարգմանութիւնները չպիտի կարդային Հնդկաստանի վաճառական հայերը: Իսկ տպած գրքերի տարածելը անհրաժեշտ էր նախ և առաջ այն պատճառով, որ տպարանը նոր գործեր էր պահանջում. նա չէր կարող պարապ մնալ, մանաւանդ առանց ծախսերի չէր գործի: Այդ պահանջը բարեբախտութիւն էր մեզ համար: Հետևեալ 1794 թուականին գտնուած էր նրան բաւարարութիւն տալու միջոցը, որ և անմոռանալի դարագլուխ է բաց անում մեր գրականութեան մէջ:

Օգոստոսի 7-ին երևան է գալիս մի տպագրուած թերթ, ուղղած «Բարեբաշտ Պարոնաց և Մաքրակենցաղ Տիկնաց Մաղրասին Հայոց»: Այդտեղ Յարութիւն քահանան յայտնում էր:

Թէ դիտաւորութիւն ունի ամեն ամսի վերջում իր տպարանից լոյս հանել մի տետրակ, որի անունը կլինի «Ազգարարաց» և որից ընթերցողը կիմանայ նոյն ամսուայ անցքերը, քաղուած թէ զանազան «կադէթներէց», թէ զանազան քարտէսներէց և թէ զանազան գըրքերէց, նոյնպէս և հարկաւոր ու քաղցքայուր բաներ. տետրակի վերջում կտրուի հետեւեալ ամսի օրացոյցը, որի մէջ կլինեն սրբերի օտները, լուսնի ծննդեան և լրման օրերը»: Յայտարարութիւնը վերջանում էր նրանով, որ եթէ այդ տետրակին գրւողներ լինեն, հրատարակութիւնը շուտով կսկսուի: Երկու ամիս չանցած, 28 բաժանորդներ կան, և Յարութիւն քահանան հրատարակում է իր «Ազգարարը», առաջին հայերէն պարբերական հրատարակութիւնը:

Գործը կազմակերպուած է կանոնաւոր կերպով. կայ խմբագրութիւն, կան աշխատակիցներ: Յարութիւն քահանան գտնում է Մագրասում մի քանի «ուրախակից երիտասարդներ», որոնք յանձն են առնում աջակցել առաջին հայ լրագրին: Այդ աշխատակիցները կոչւում են վերակացուներ: Եւսուցանանք միանանձան տէր չէ, իւրաքանչիւր գրուածք նախ և առաջ պիտի վերակացուների կամ, խօսելով այժմեան լեզուով, խմբագրական մարմնի հաւանութիւնն ստանայ և ապա միայն ուղարկուի տպարան: Եկեղեցու զանգակատան տակ մի արկղ է դրուած, որի մէջ ամեն մէկը կարող է գցել իր այն գրութիւնը, որ նշանա-

կուած էր «Ազգարարի» համար:

Ազգարարը 18 ամիս ասրեց, կանոնաւոր հրատարակուելով մինչև 1796-ի մարտը: Ամբողջ այդ ժամանակամիջոցում հայ ընթերցողը ունէր մի թերթ, որ ընթացիկ կեանքի պատկերն էր ներկայացնում, որքան միջոց և կարողութիւն ունէր: Մի կողմից Ֆրանսիական յեղափոխութեան լուրերն էին տեղ զտնում այդ լրագրի մէջ, միւս կողմից Յովսէփ արքեպիսկոպոս Արղութեանի նամակները Պետերբուրգից, որոնց մէջ պատմուած էին 1791-ի սուս-թիւրքական պատերազմի անցքերը, հայերի գաղթականութիւնը: Թէև «Երթողական արհեստին» հմուտ չէր Մագրասի անդրանիկ հայ խմբագրութիւնը, բայց և այնպէս, նրան աջողուած էր մի կենդանի գործ կատարուի: Այդպէս է եղել մեր լրագրական պատմութեան մէջ համարեա միշտ. «Երթողական արհեստին» հմուտ հայերը չէին գործ կատարողները, այլ նրանք, որոնց լեզուագիտութեան վրա ծաղրում էին այդ հմուտները: Այսօր էլ «Ազգարարը» տալիս է մեզ շատ ապացոյցներ թէ իր ժամանակի հանգանակներին ու հասկացողութիւններին նայած՝ նա շատ մեծ պատուով է տարել պարբերական մամուլի պարտաւորութիւնները:

1796 թուականից յետոյ Յարութիւն քահանային մեղք այլ ևս չինք տեսնում գրական և հրատարակչական ասպարէզում: Բայց նա երկար ապրեց և, ինչպէս ասում են, շատ դժբախտութիւններ տեսաւ իր ընտանեկան

կեանքի մէջ: Այդ դժբախտութիւնները պատճառը զլիաւարապէս այն էր, որ նրա ազջիկն ու փեսան Հնդկաստանի փշաքաճ և անբարոյական վարքի տէր հայերէց էին: Այդ ընտանիքի պատճառով էլ մեր առաջին խմբադիրը վատնում է եկեղեցական և ազգային գումարները, դատաստանի տակ է ընկնում և մեռնում է մի շատ ցաւալի մահով 1827 թուականին:

ՍՏԵՓԱՆՈՍ ՆԱԶՍՐԵԱՆ

(Մահուան 25-ամեակի առիթով *)

Երբ 1865 թուականին Յիցիանովը մօտեցաւ Արարսի հովանի և ուսաց զօրքերը պաշարեցին Երեանք, Պոլի և Մալմաստի կողմերէց մի հայ գաղթականութիւն եկաւ, անցաւ ուսաց հողը, որպէսզի ազատ լինի պարսկական տիրապետութիւնից. գաղթականների մէջ էր Պոլեցի Եսայի քահանայ Նազարեանցը, որ ընտկուեց Թիֆլիսի Հաւարար թաղում:

1812 թ. դեկտեմբերի 12-ին այդ քահանայի ընտանիքում ծնուեց չորրորդ զաւակը, որին տուին Ստեփանոս անունը: Նրանից ա-

Ստեփանոս Նազարեան

«ԼՈՍՍ» 1905 թ.

*) Մեծ չափով օգտուել եմ Լէօի «Մ. Նազարեան» աշխատքիւնից:

ուջ ծնուել էին Դիմիտրիոսը, Հսիփսիմէն և Մարտիրոսը:

Տէր Եսային իւր ժամանակի լաւ հոգևորականներից մէկն էր: Գոնէ գիտէր գրել, կարգալ սրտական ընտիր հայկաբանութեամբ: Ինչպէս երևում է, նախապէս նա ինքն էր դաս տալիս իր երեխաներին: Լինելով իբրև հայր սրտաբաց, սիրող, քնքշասիրտ խնամակալ, նա խտտապահանջ էր, նոյն իսկ անգութ՝ ինչպէս ուսուցիչ: Մանկավարժական այդպիսի սխտամի բոլոր բարիքները վայելել է Ստեփանոսը, նախ քան դպրոց մտնելը:

Տանը ստացած կրթութիւնը, ի հարկէ, այրուրենն էր, Սաղմոսը և ապա կտակարանը: Ստեփանոսը անգիր էր անում սրբագան գրուածքները, բայց բոլորովին մերենաբար, չհասկանալով անգիր արածի միտքը:

Չգիտէնք, թէ որքան ժամանակ Նազարեանցը դրագիտութիւն սովորեց իւր հօր մօտ: Այսքանն է յայտնի, որ հայրը նրան և Մարտիրոս որդուն յանձնեց Պօղոս վարդապետին, որ Ներսէս Աշտարակեցու բացած նոր դպրոցի զեկավարն էր: Այստեղ Նազարեանցը սովորում է հայկաբանութիւն Չամչեանի քերականութեան վրա: Նազարեանցը իր դասընկերների հետ վերջապէս 1824 թ. տեղափոխուում է իսկական Ներսիսեան դպրոցը:

1827 թ. փետրուարի 24-ին նա հեռացաւ Ներսիսեան դպրոցից, վերջացնելով ուսումը: Սակայն ուսումն աւարտելուց յետոյ էլ Նազարեանը յաճախում է դպրոց՝ պրօֆ. Եանան

Զրպետից Ֆրանսերէն սովորելու համար: Վերջապէս Նազարեանին յաջողուած է գնալ Գորպատ բարձրագոյն կրթութիւն ձեռք բերելու նպատակով: Ութ տարի տեւեց նրա դորպատեան կեանքը: Համալսարան մտնելու համար պէտք էր պատրաստուել, քննութիւն ապ, և եթէ մենք յիշենք, թէ որքան լեղծ ու թեթեւ պաշարով էր նա գնացել Գորպատ, հասկանալի կլինի, թէ ինչ հակառական աշխատանք պիտի նա զորժ դրած լինի՝ համալսարանական ուսանողին անհրաժեշտ գիտական պատրաստութիւնը ձեռք բերելու համար:

Գորպատում Նազարեանը աւարտեց իւր ուսումը 1840 թուականին: Այդտեղ նա նշանուեց գերմանացի մի օրինորդի հետ, ապա գնաց Պետերբուրգ, ուր մնաց երկար և վերադարձաւ նորից Գորպատ՝ ամուսնանալու համար: Ամուսնացել է, ինչպէս երևում է, 1842-ին:

Պետերբուրգում, պատեօր Վիօլբրի ասելով, Նազարեանը ուսումնասիրում էր արեւելեան լեզուները: Նա ձգտում էր Մօսկուայի Լազարեան ճեմարանի ուսուցիչ դասնալ բայց այդ ձգտումն անկատար մնաց:

Այդ միջոցին Կազանի համալսարանում րացում են հայերէնի դասեր և մինիտորը Նազարեանին նշանակում է ուսուցիչ՝ տարեկան 2300 ռ. սոճիկով:

1843 թ. Նազարեանը պրոֆէսորական մի շրջանում կարգում է մի դասախօսութիւն հայոց հին գրականութեան մասին՝ «Вѣдмій вгладѣ

на исторію Гайканскоі Литературы до конца 13-го столѣтія» վերնագրով: Յաջորդ տարին այդ աշխատութիւնը տպւում է համալսարանի պաշտօնական օրգանի մէջ:

Անցնում է երեք տարի և Նազարեանը հայ-պարսկական դպրութեան մագիստրոսի աստիճան ստանալու համար համալսարանին իբրև դիսերտացիա ներկայացնում է յիշեալ աշխատութեան երկրորդ մասը՝ հայոց զրակաւութեան պատմութիւնը 14-րորդ դարի սկզբից մինչև 1840 թուականը: Մակայն մագիստրոսի աստիճանն էլ չի բաւականացնում աշխատասէր գիտնականին: Նա ձգտում է աւելի բարձրը: Եւ ահա 1849 թ. նա ներկայացնում է մի նոր դիսերտացիա պարսկական բանաստեղծութեան մասին—(Ֆերզուսի և նրա «Շահ-նամէն») — և ստանում է դօկտօրի աստիճան:

Մակայն այդ բոլորը բաւարարութիւն չէ տալիս Նազարեանին. նրան քաշում էր հայկական իրականութիւնը. նա հայ հասարակութեանը ծառայելու էր ձգտում: Եւ ահա միմեանց յետևից լոյս են տեսնում հայերէն զրուած աշխատութիւնները: Գեռ 1843 թ. նա պատրաստել էր «ընդհանուր պատմութեան անցքերի համառօտութիւնը»^{*}, իսկ 1847 թ. «Յազագս փորձական հոգեբանութեան հետ»-ը, որի մէջ աւելի նշանաւորը առաջաբանն էր, րան բուն հոգեբանութիւնը: Այդ առաջար-

^{*}) Այդ աշխատութիւնը սպագուեց միայն 1851 թ. Լազարեանների օգնութեամբ:

նում նազարեանը կրակոտ լեզուով խօսում է հայ գրականութեան ու առաջադիմութեան մասին:

Դրանից յետոյ լոյս է տեսնում «Վարդապետարան կրօնի» գրուածքը, որ նազարեանի առաջին աշխարհաբար աշխատութիւնն է և չափազանց մեծ ազդուկ հանեց հակառակորդների շրջանում: Բայց նազարեանը հակառակորդներից վախեցող չէր: Նա ունէր որոշ համոզմունք ու նպատակ և դրանց թելադրած ճանապարհով առաջ էր գնում: 1853 թ. լոյս է տեսնում նրա մի այլ աշխատութիւնը՝ «Առաջին Հոգեղէն Կերակուր», որ առաջին աշխարհաբար դասագիրքն է մեզանում: Այդ էլ դեռ բոլոր չէ. 1857 թ. լոյս է տեսնում նազարեանի զարմանալի աշխատասիրութեան արդիւնքը «Հանդէս նոր Հայախօսութեան» հսկայական գործը՝ երկու մեծ հատորներից բաղկացած, որ պարունակում են 1005 մեծագիր երեւոյթներ: Դրանից յետոյ լոյս է տեսնում Բէրնարդէնի զը Սան Պիէռի «Պառլոս և Վիրգիլիա» վէպի թարգմանութիւնը՝ «Հնդկական Պուղը» փոքրիկ պատմուածքի հետ միասին և վերջապէս Սապի նշանաւոր «Գիւլիստանի» թարգմանութիւնը ռուսերէն լեզուով:

Բայց այդքան բազմաթիւ և բազմազան գրուածքները չէին նազարեանի անուան անմահայնոյրը, այլ հրապարակախօսական գործունէութիւնը, որի արտայայտիչն էր «Հիւսիսափայլը»:

«Հիւսիսափայլը»—նվ չէ լսել այդ անունը, նվ չգիտէ, որ նա մեր մտաւոր վերածնութեան առաջին կոչնակն էր, որ իւր շուրջը լսեցից ժամանակակից լաւագոյն և աղատամիտ ոյժերին: Այդտեղ են սկսել գրել Բաֆֆին, Գամառ-Բաթիպա, Սմբատ Շահազիզը, Սաղաթեանը և ուրիշները: Այդտեղ է իր փառփուն գրչի ոյժն այտայայտել Միքայէլ Նալբանդեանը, որը նազարեանի ամենամօտիկ աշխատակիցն ու գործակիցն էր:

Բայց ինչպէս գոյութիւն ստացաւ այդ նշանաւոր ամսագիրը: Տեսնենք: Նազարեանը 1849 թ. մի անգամ ևս փորձում է բազդը՝ Պաշտուր Լազարեանից պաշտօն խնդրելով Լազարեան ձեմարանում: Բարեբաղդաբար այս անգամ փորձը աջողութեամբ է պսակւում և նազարեանը տեղափոխւում է Մոսկուա: Ահա այտեղ, Ռուսաստանի մտաւոր կենտրոնում, նա ձեռնարկում է «Հիւսիսափայլը» հրատարակութեանը 1858 թ.:

Գործը դժուար էր և մաշող աշխատանք պահանջող, բայց նազարեանը դժուարութիւնից ու աշխատանքից վախեցող չէր: Նա համարձակ կերպով ասպարէզ է մտնում և մի առանձին թափով քարոզում արդարութիւն, ազատութիւն ու ճշմարիտ առաջադիմութիւն: Նա ասում է, որ հայ հոգեւորականութիւնը կարօտ է բարենորոգման, որ գրաբարի փոխարէն պէտք է ժողովրդին մատչելի աշխարհաբար լեզու գործածել, որ պէտք է վերանորոգել այն ամենը, ինչ որ հին է և անպէտք:

ինչ որ խոչընդոտ է ազգային առաջադիմութեան:

Սակայն այդ համարձակ պահանջները մեծ իրարանցում են առաջացնում պահպանողականների շրջանում: Օրէջցօր աւելանում են «Հիւսիսափայլի» հակառակորդները, սաստականում է թշնամութիւնը և վերջապէս գործը մատնութեան ու ստորութեան է հասնում: Բարեբաղդարար նաղարեանը կարողանում է պաշտպանել իր իրաւունքները, և «Հիւսիսափայլը» շարունակում է լոյս տեսնել, թէև ոչ երկար: Նրա բաժանորդների թիւը հետզհետէ նուազում է, նիւթականի կարիքը ուժեղանում, ուստի և 1862 թ. դադարում է այդ հրատարակութիւնը, 1864 թ. նորից վերականգնում և նոյն թուականի նոյեմբեր ամսին դադարում ընդմիջո:

Իս դգալի կորուստ էր գիտակցող հայերի համար: Բայց շատ քիչ էր այդպիսիների թիւը և նրանց ձայնը կորչում էր լաւաւրի մթնոլորտում, իբրև «ձայն բառբառոյ յանապատի»:

«Հիւսիսափայլի» դադարումից երեք տարի անցած նաղարեանը թողնում է ուսուցչական պաշտօնը Լաղարեան ճեմարանում: Նա ուզում էր լինել հայ ժողովրդի հետ, աչքով տեսնել նրանց ցաւերը, սկանջով լսել նրանց հառաչները, ուստի և 1869 թ. ուրախութեամբ յանձն է առնում Ներսիսեան դպրոցի տեսչի պաշտօնը, որ և շարունակում է միայն երկու տարի:

1876 թ. նա ճանապարհորդութիւն է կատարում Եւրոպայում, իսկ 1879 թ. հիւանդանում և վախճանում Մօսկուայում, ապրիլի 26-ին: Տեղական հայ հասարակութիւնը ցրնցումով լսում է այդ բօթաբեր լուրը և մեծ հանդիսով կատարում իւր հերոս-մշակի թաղումը: Իզուր չէր նրա դազազի վրա բանաստեղծ Շահազիզի ստուգ.

Անձեռագործ դու մահաճանկ ֆեզ կակց-
նցիր,
Ոյ հողակիւք, որպէս երկար որձախար.
Հըգօր գրչով, սուրբ վաստակով ու ան-
ձանձիր,
Զունց կենդանի եւ յեւ մահուան դու
բողիր. .

—Նաղարեան, իրաւացի կերպով նկատում է պ. Լէօն, դա մեր հերոսն է, նա մարմնացրեց մի նոր, մեղանում դեռ չտեսնուած, տիպ, հասարակութիւնը առաջնորդող տիպը: Նրանով զբաղան գործիչը հաստատուն, պատուաւոր սեղ զբաւեց մեր հասարակութեան մէջ: Մինչև նաղարեանը կային գրողներ, բայց չկային զբաղան նահատակներ: Առաջ գրում էին սոսկ զուարճանալու համար, իսկ նաղարեանցը պատերազմում էր գրելով...

ՍՍՄԱՆՍԿԱԿԻՅ ԳԷՄԲԵՐ

1 է 0

(Առաքել Բաբախանեան)

(Ծննդեան 45-ամեակի առիթով)

Շուշի քաղաքի յետ ընկած մի թաղում ապրում էր զերձակ Գրիգորը: Նա ծանրաբեռնուած էր հոգսերով և հազիւ էր կարողանում ընտանիքի օրուայ պարէնը հայթայթել: Ծանր ու մաշող էր նրա աշխատանքը, բայց անշահաւէտ: Նա կարում էր զիշեր-ցերեկ, բայց դարձեալ ազբաս վիճակի մէջ մնում: Ընտանեկան ծանր հոգսերը ստիպում են նրբան վերջապէս փոխել պարապմունքը: Նա թէրան հազիւ զրել-կարգալ գիտէր, բայց շատ գրասէր և եկեղեցասէր էր, ուստի և որոշում է ժամկոչ դառնալ, եկեղեցուն սպասաւորել և այդ ճանապարհով իր ապրուստն հայթայթել: Նրա կիներ՝ Եղիսաբէթը զիւղացի էր և անգրագէտ, ուստի և անկարող էր բացի ընտանեկան գործերը կատարելուց ուրիշ կերպ էլ օգնել ամուսնուն:

Ահա այսպիսի չարքաշ ծնողներից 1860 թ. ապրիլի 6-ին ծնւում է մի գաւակ. դա Առաքելն էր: Աղբատութեան ծանր լծի տակ է անցնում նրա մանկութիւնը. հոգսերով է ծան-

թեամբ է ամպերից անձրև թափում, որ մառախուղը կարելի է ցրուել էլէքտրականութեան միջոցով: Նորագոյն հետազոտութիւնները ցոյց են տալիս, որ արհեստական ձեռով կարելի է էլէքտրականացնել ամպերը և անձրևն ստանալ կամ մաքրել մթնոլորտը ծխից ու միջնոլորտից:

ԽճԱՎԷՍ ԱՍՈՂԵԼ ԲԱՂՃԱՊԱՏԿՈՒՄԸ ՂՈՒՄԱՐՄԱՆ ՄԻՋՈՂՈՎ: Բաղճապատկանն զործողութիւնը ստուգելու համար սովորաբար գործ է ածուած բաժանուածը, բայց աւելի հեշտ և ստույգ կերպով կարելի է ստուգել նաև զուժարման միջոցով: Գրա համար հարկաւոր է բաղճապատկելիի բոլոր թուանշանները զուժարել. եթէ ստացուի երկու կամ աւելի թուանշանից բաղկացած թիւ՝ նորից զուժարել և այդպէս շարունակել, մինչև որ վերջում ստացուի մի թուանշան: Նոյն ձեռով պէտք է վարուել նաև բաղճապատկիչի հետ և այդ երկու թուանշանները միմեանց վրա բաղճապատկել: Դրանից յետոյ պէտք է զուժարել արտադրեալի թուանշանները և եթէ այդ հետեանքը հաւասար լինի վերելի երկու թուանշաններին արտադրեալին, այն ժամանակ գործողութիւնը ճիշտ է կատարուած:

Ահա օրինակ. $15,432,617 \times 114,581 = 1,768,284,688,477$: Այդ գործողութիւնն ստուգելու համար զործադրելով նկարագրած միջոցը, կստանանք հետևեալը. բաղճապատկելի թուանշանների զուժարն է $1+5+4+3+2+6+1+7=29$, $2+9=11$, $1+1=2$. Բաղճապատկել-

չինք՝ $1+1+4+5+8+1=20$, $2+0=2$: Այդ երկու թուանշանք բաղձապատկելով կտանանք $2 \times 2=4$: Այժմ վերցնենք արտադրեալի թուանշանները $1+7+6+8+2+8+4+6+8+8+4+7+7=76$, $7+6=13$, $1+3=4$: Այսինս գործողութիւնը ճիշտ է կատարուած, որովհետեւ $4=4$:

ՕԳՏԱԿԱՐ ԳԻՏԵԼԻԲԵՆՐ

Մեղսւի խայրոցի դէմ լաւ ազդում է սխտորը կամ ստիւր: Իրա համար հարկաւոր է խայթած տեղի վրա կաթեցնել այդ բոյսերից մէկի հիւթը, որը շուտով կմեղմացնի ցար և կոչնչացնի ուտոյցը:

Գրեւած ստիւր եթէ մաքուր լուանաք, չորացնենք, ծածկենք այրած ու մանր փոշիացրած շիպով (жасцы), ապա հագնենք մաքուր գուլպաներ և այդ միջոցը կրկնենք մի քանի անգամ, քրտինքը հեռոյճեռէ կնուաղի և վերջը բոլորովին կոչնչանայ:

Գրից հասող արիւնք կանգնեցնելու համար պէտք է ձեռքերը վերև բարձրացնել, ճակատի վրա դնել սառը փաթեթներ և շուտ շուտ փոխել: Օդատակար է նաև բթով դով ջուր ներս բաշելը:

Կարբ չպէտք է խմել ցրի նման մի անգամից մեծ քանակութեամբ, որովհետև այդ

դէպքում նա ստամոքսում շուտով թթւում— լաւ է դանուում և մեծ դժուարութեամբ է մարսուում: Աւելի օգտակար է խմել կամացկամաց, բիշ-բիշ:

Հարբութից ազատ մնալու համար լաւ է առաւօտեան և երեկոյեան բթի մէջ բաշել ջուր: Այդ ջուրը կարել է բթի մաղասայլին թաղանթը, կոչնչացնել ներս մտած փոշին և կը պահպանել մրսելուց:

Ոսկրացաւ ունեցողների վրա շատ լաւ է ազդում իւրաքանչիւր օր մարմինը սառը ջրով արորելը: Բացի դրանից պէտք է որոշ դիէտ պահպանել՝ գինի և գարեջուր չխմել և ուտել զլիւսաւորապէս ձկնեղէն, ձու և թռչունների միս:

Այրուածքի ցակերը մեղմացնելու համար պէտք է մի բաժակ ջրի մէջ լցնել մի դդալ սօդա. այդ լուծուածքով թրջել բաթանի կտուրը և դնել այրուած անդամի վրա և ապա փոխել մի քանի անգամ: Եթէ բշտիկներ են դուրս գալիս—լաւ է վրան ցանել սօդայի և կարտօֆիլի ալիւրի խառնուրդ—փոշի:

Անհոսքեան դէմ լաւ միջոց է համարում, անգլիացի բժիշկների ասելով, հետևեալը: Երեսուրբիչի մի ծայրը թրջել ջրով. պառկելու դնել ծոծրակի վրա և ծածկել կրճատաբերիչի չոր ծայրով, որպէսզի թացութիւնը շուտով չգոլորչիանայ: Այդ միջոցը լաւ ներգործում է մանաւանդ լարուած մտաւոր աշխատանք, վիշտ կամ մտածմունք ունեցողների վրա:

Լուծողականի հոսք շատերին զղուանք է պատճառում: Դրա առաջն առնելու համար պէտք է բաժակի մէջ լցնել քիչ կօնեակ և ապա դատարկել ու անմիջապէս լցնել լուծողական և վրայից էլ մի բաժակ կօնեակ: Կոնեակի հոսն ու համը բոլորովին կոչնչացնէ լուծողականի անախորժ ներգործութիւնը:

Չաղ մարդիկ Եփեսոսի կարող են որոշ զիւտ պահպանելով: Նրանք չպէտք է ուտեն վետչինա, իւղոտ միս, հում սեր, շաքար, կարտօֆիլ, բրինձ և առհասարակ ալիւրեղէն կերակուր: Աւելի լաւ է ուտել գլխաւորապէս ձկնեղէն, ձու, թոչունի միս, կանաչեղէն և թարմ մրգեղէն: Խմելիքներէց արգելում է կաթը, դարե՛նուրը և քաղցր զինին: Թէյ, սուրճ և կակաօ կարելի է խմել միայն առանց շաքարի ու կաթի: Հանքային ջրերը օգտակար են:

ԳԻՏԱԿԱՆ ՉՈՒՍԸ ԸՍՏԻՎՈՒԹՅՈՒՆ

Ինչպէս պատրաստել բնագական կրակներ: Դրա համար անհրաժեշտ է աչքի առաջ ունենալ նախ և առաջ հետեւեալ պայմանները. բոլոր նիւթերը պատրաստել պահել ու վառել մեծ զոռչութեամբ. ձեռք չափազանց մաքուր հաւանքի (супера) մէջ, պահել չափազանց չոր տեղում և իրար խառնել փայտէ գլալով և ոչ ձեռքով: Չանազան գոյների համար պէտք է վերցնել և զանազան բաղադրութիւն, այն է:

Սպիտակ.—12 մաս բորակ (селитра), 4 մաս ծծումբ, 3 — ալիւր և 1 մաս ծծմբային սիւրմա (сѣристая сурьма):

Դեղիկ.—20 մաս սոցոտաթթուային բարէօն (азотокислый барий), 2 մաս բերտօլէտեան աղ (бертолетова соль), 1 մաս փայտածուխ և մի քիչ ամբրայի փոշի (порошок амбры):

Կակաւ.—2 մաս օսլիլումնոտ, 3 մաս ամուլ, 5—բերտօլէտեան աղ, 13—ծծումբ և 80—ազօտաթթուային բարիօն:

Կարմիր.—20 մաս ազօտաթթուային սոճոնցիլ (азотокислый стронций), 6 մաս ծծումբ, 5 մաս բորակ, 2 մաս ծծմբային սիւրմա և 1 մաս (կամ աւելի քիչ) ամուլ:

Կապոյց.—60 մաս բորակ, 16—ծծմբային սիւրմա, 8—ծծումբ, նոյնքան վառօղ, 4 մաս օսլիլումնոտ և 1 մաս նարդոսի իւղ (завантузовое масло):

Կրակ ստանալու համար խառնուրդ փոշին լցնում են երկաթի թիթեղի կամ քարի վրա և այրում:

Մասանիկն օդի մէջ: Վերցրէք թելը, թաթախեցէք թանձր աղաջրի մէջ և կորացրէք, ապա նոյն գործողութիւնը կրկնեցէք մի քանի անգամ, որպէսզի այդ աղը լաւ ծծուի թելի մէջ: Դրանից յետոյ թելը ամրացրէք մի օղակից կամ մեխից և ներքեի ծայրին կապեցէք մի թեթիկ մատանի: Եթէ թելը այրէք, մատանին դարձեալ կախուած կ'մնայ օդի մէջ, որովհետեւ թելի մէջ ծծուած աղանիւթը կ'պչողական օրէնքի ուժով կ'պահէ մատանին և թոյլ

չի տայ, որ ընկնի: Պարզ է, ի հարկէ, որ դադանիքը չիմացող ակնառուներին այդ խաղը մեծ դարմանք կարող է պատճառել:

Հասարակ օգուտ: Օգի մէջ կատարուող դանազան փոփոխութիւնները գուշակելու համար կարելի է գործածել հետեւեալ հասարակ միջոցը: Պէտք է վերցնել հասարակ չափով բաֆուրի (камфора), սելիտրա և նաշատիր, հալցնել մաքուր օդով, հեղուկները իրար խառնելով լցնել մի սրուակի մէջ և բերանը պինդ փակել ու վրան քսել մեղրամոմ: Դրանից յետոյ սրուակը պէտք է կախել զէպի հիւսիս ուղղուած լուսամուտի առջև: Եթէ սրուակի միջի հեղուկը մաքուր ու պարզ է, դա նշան է, որ լաւ եղանակ կլինի. եթէ պղտորւում է՝ անձրև կգայ. եթէ հեղուկի վրա փոքրիկ ամպանման գոլորշի է գոյանում— դա փոթորիկի նշան է. եթէ թևեր են գոյանում— քամու նշան է. եթէ սովորական ամպեր են գոյանում— փոփոխական կամ խոնաւ եղանակի նշան է:

Նամակների կեռոճ պատրաստելու համար պէտք է վերցնել մօտ 6 վերջօղ երկարութեան մի ձող, ներքևի ծայրին կպցնել մեխ կամ օղակ և կախել մի որևէ ծանրութիւն (բար, երկաթ և այլն), որպէսզի ջրի մէջ դրած ժամանակ ձողի ^{2/3}-ը սուզուի: Ձողի միւս ծայրին պէտք է կպցնել կարտոնի մի փոքրիկ կտոր. ապա պէտք է վերցնել մի բանկայ ջուր, մուրաբայի ջրով լցնել և մէջը դնել յիշեալ ձողը: Այդ բոլորից յետոյ եթէ ձողի կարտոնի վրա դնենք մի լօտ, նա վար կիջնի և մենք

կկարողանանք ջրից հանելով որոշել այդ բանը՝ դանակով դիժ քաշելով: Եթէ ջրօտ դնենք, աւելի խոր կսուզուի, և մենք կկարողանանք այդ էլ դժով որոշել: Այդպէս կարելի է մի քանի աստիճաններ նշանակել և հարկաւոր դէպքում նամակը քաշելով որոշել, թէ նա քանի լօտ է քաշում և քանի նամակաղլորշի է պահանջում:

Հ Ե Տ Ա Ք Բ Բ Բ Ա Կ Ա Ն

Փղակների աշխարհը գտնուում է Աֆրիկայում՝ Կօնգօ, Արուվիմի և Սիմիկի գետերի շրջակայքում: Երկիրը ծածկուած է հրակայական անտառներով: Անա հէնց այդ անտառների մէջ են ապրում թղակները՝ միայն 3—4 տոնաչափ հասակ ունեցող մարդիկ:

Ճանապարհորդ Հայլի ասելով, դրանք բուրն էլ զինուած են թունաւոր նիզակներով, որոնց թոյնը միքանի ժամից յետոյ մահ է առաջացնում: Կերակրուում են զրեթէ բացառապէս մսով և ատոււմ են զիւզատնտեսական աշխատանքը: Միայն որսորդութիւն է նրանց զբաղմունքը:

Օճնոզի և անմիս մարդը: Ի՞նչեր չի անում մարդկային հնարագիտութիւնը: Շատ անգամ ատոււմ են, թէ նա միայն մարդ ստեղծել չի կարող, բայց դա էլ ճիշտ չէ: Ապացոյցը վերցնենք Ամերիկայի կեանքից: Այդտեղ վերջին ժամանակներս գործածութեան մէջ է մի մեքենայ, որ իր արտաբերով բոլորովին չի

տարբերում մարդուց: Այդ մեքենայ-մարդը հագնում է վերջին մօդայով և ամբողջ օրերով թափառում է փողոցների սալալատակներին վրա, աչքերը շարժելով և մերթ ընդ մերթ ձևերը թափահարելով: Նրան շարժողը մի էլեքտրական գործիք է, որ թաղցրած է փորել մէջ: Բառական է լարել այդ գործիքը և մարդը կսկսէ քայլել: Բայց այդ գեւ ըտրը չէ նրա ներսում գրած է մի ֆօնօգրաֆ, այնպէս որ մարդը երբեմն-երբեմն կանգ է առնում և բարձրաձայն գովարանում այս կամ այն ֆիրմային, այս կամ այն սպորանքը: Մի խօսքով նա կատարեալ մարդ է, բայց չունի ոչ հողի և ոչ միս:

Այդ անհօգի մարդուն ամերիկացիները գործ են ածում բեկլամի համար, այսինքն նա մի բնորոշ գործիք է նորութիւններ յայտարարելու կամ մի բան գովարանելու համար:

Ի՞նչ արժ. քնդանօթի մի կառուածք:

Մի թնդանօթ, որի խողովակի լայնութիւնը հաւասար է 12 մատնաչափի, իր բոլոր պարագաներով արժէ մօտ կէս միլլիօն ըուրլի: Այդպիսի թնդանօթը կարող է արձակել 27 պուղ ծանրութեան գնդակը—17 վերստ հեռւորութեան վրա: Իւրաքանչիւր այդպիսի զենգակ արժէ 2000 ըուրլի: Թնդանօթը 200 հաբուածից յետոյ փչանում անպէտքանում է, ուրեմն իւրաքանչիւր հարուածին զալիս է

500,000 — 2500 ր. մաշուածք, ուրիշ խօսքով 200 ր. սասձ, աղպիսի հսկայական

թնդանօթի իւրաքանչիւր հարուածն արժէ 2000+2500 ր.—4500 ըուրլու:

Գրագէտ ձին: Անցեալ տարի յուլիս—օգոստոս ամիսներին Բերլինում մեծ հետաքրքրութիւն գարկեցրեց Ֆօն-Օստէն ազգանունով մի պարոնի ձի, որը կանոնաւոր կերպով զրում—կարգում է և կատարում է թուաբանական չորս զործողութիւններ ամբողջ և կատարակ թուերով: Սկզբում այդ լուրը անհաւատալի էր թւում, բայց երբ մի քանի գիտնականներ և նոյն իսկ լուսաւորութեան գործերի մինիստրը—Շտուդտը այցելեցին Հանսին (այդպէս է ձիւն անունը)—և տեսան նրա արքութիւնն աւելի սաստկացաւ: Բոյրն էլ ուղում էին տեսնել զրագէտ ձիւն, լսել նրա խօսքերը... Եւ անս մի քանի օրում Հանսը համաշխարհային հռչակ է ստանում և մեծամեծ եկամտաների աղբիւր բաց անում իր ախրոջ համար: Նրա ամեն մի շարժումից, ամեն մի հնչիւնից երևում է, որ օժտուած է արտակարգ ընդունակութիւններով, ունի լաւ յիշողութիւն ու հասկացողութիւն. նա այժմ 8 տարեկան է: Նրա ուսումը տեղի է մի քանի տարի և այն ձևով, ինչպէս զպրօցներում, որոշ սիստեմով ու ծրագրով:

Վառարանի փոխարէն օսու: Հիւսիս. Ամերիկայում կայ մի փոքրիկ քաղաք Բօյգե անունով և 15000 բնակիչներով: Այդտեղ ձմեռները սարսափելի ցրտեր են լինում, մինչև 28° Բէօ: Իւրի: Այդ պատճառով էլ վառարան-

ներ տարացները ահագին ծախս էր նստում: Բայց ահա մարդկային խելքը օգնութեան է հասնում: Գեամինդ անունով մի գնդապետ յանձն է՝ առնում փրկել հայրենի քաղաքը այդ ծանր ծախսից. նա փորել է տալիս գետինը և 1000 ոտնաչափ խորութեան վրա Բէօմիւրի 40° տարութիւն ունեցող ջուր է գտնում. աւելի խորը այն է 1250 ոտնաչափի վրա 50° տար ջուր և վերջապէս 2000 ոտնաչ. վրա—83°: Այդ ջուրը հաւարում են ջրամբարներում և ապա խողովակներով անցկացնում խանութներին ու բնակարանների միջով. բացի դրանից փողոցներն էլ ջրում են այդ ջրով, որով և մեղմանում է օդի բարեխառնութիւնը:

Ահա այդպիսով ստորերկրեայ ջուրը բընում է վառարանների տեղը և 5 անգամ պակասեցնում ժողովրդի ծախսերը:

Վ. Ե Ր Ջ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

«Ազգային գրադարան»

NL0109867

